

A biztonság szerepe a turisztikai termékfejlesztésben és -menedzsmentben

Szerkesztette: Michalkó Gábor – Németh József – Birkner Zoltán

A biztonság szerepe a turisztikai termékfejlesztésben és -menedzsmentben

Szerkesztette:

Michalkó Gábor – Németh József – Birkner Zoltán

Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft.

Budapest, 2023

A tanulmánykötet nyomdai kiadása az Energiaügyi Minisztérium támogatásával
(támogatói okirat száma: VHFO/300/2023-EM_SZERZ) valósult meg.

Lektorálta:

Irimiás Anna
habilitált egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem

Janza Frigyes
ny. rendőr dandártábornok, a Magyar Rendészettudományi Társaság főtitkára

Jászberényi Melinda
habilitált egyetemi docens, Budapesti Corvinus Egyetem

Sallai János
egyetemi tanár, Nemzeti Közszerológati Egyetem

Technikai szerkesztő:

Ritecz György

Olvasószekesztő:

Torma-Paluska Ágnes

© Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft.

A kiadvány szerzői jogvédelem alatt áll, arról másolatot készíteni
a kiadó előzetes írásbeli engedélye nélkül tilos.
A kiadvány sokszorosítása és jogosulatlan felhasználása bűncselekmény.

ISBN 978-963-88122-7-8

ISBN 978-963-88122-8-5

Kiadja a Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft.

Felelős kiadó:

Grasselli Norbert

Nyomdai munkák: Pátria Nyomda Zrt.

Tartalom

Michalkó Gábor – Németh József – Birkner Zoltán:

Termékközpontú biztonság – turizmusipari aspektusok. 7

Kaszás Nikoletta – Tokodi Panna – Németh Kornél:

Az egészségturizmus biztonsága – a turizmusbiztonság az egészségturizmusban. 13

Péter Erzsébet – Ilyés Noémi – Ritecz György:

Tematikus élmények nyomában – a kulturális turizmus komplexitása 29

Rodek Nóra – Ernszt Ildikó – Szabó Debóra Vanda:

In vino securitas – borban és gasztronómiában a biztonság. 43

Kökény László – Mátyás Szabolcs – Keller Krisztina:

A biztonság garantálása a MICE turizmusban 57

Németh Kornél – Kaszás Nikoletta – Tokodi Panna:

Zöld rendezvények a turisztikai termékínálatban – a vezérelvektől a “wow” élményig 73

Péter Erzsébet – Ilyés Noémi – Ritecz György:

Az aktív- és ökoturizmusban rejlő lehetőségek és veszélyek földön, vízen és a felhőben 87

Lőrincz Katalin – Mátyás Szabolcs – Keller Krisztina:

A biztonság, bizalom, felelősség kihívásai az urbanus térben. 101

Torma-Paluska Ágnes – Tokodi Panna – Németh Kornél:

A nyugalom szigete? – turizmusbiztonsági kihívások vidéken. 117

Szabó Debóra Vanda – Rodek Nóra – Ernszt Ildikó:

A vallásturizmus vonzerejének növelése a biztonság megteremtése által 133

Ernszt Ildikó – Rodek Nóra – Szabó Debóra Vanda:

Idősek turizmusa – a biztonság mindenek felett? 147

Péter Erzsébet – Kökény László – Ritecz György:

A családi utazás lehetőségei és veszélyei – a kihívások leküzdése együtt könnyebb? 161

Tömöri Mihály – Mátyás Szabolcs – Keller Krisztina:

Nem mind arany, ami fénylik – a bevásárlóturizmusban rejlő kockázatok. 175

A tanulmánykötet szerzői. 192

Termékközpontú biztonság – turizmusipari aspektusok

Michalkó Gábor – Németh József – Birkner Zoltán

1. Biztonság a szolgáltatóiparban

A termelés és a biztonság kapcsolata évezredek múlta tekint vissza, de különösen az ipari forradalmak korától kezdődően kerül előtérbe a termék előállítását veszélyeztető kockázatok kiküszöbölésének fokozódó igénye (Landes 1986, Spufford 2002). A XIX. századra az ipar társadalmasítása egyrészt az egyre globálisabbá váló ellátási láncok elemeinek (nyersanyagbeszerzés, szállítás, gyártás, értékesítés stb.) biztonságos működtetését, másrészt a folyamatokban résztvevők testi épségének megóvását, harmadrészt a befektetések megtérülését feltételezte. Ahhoz, hogy egy csodás ruhaköltemény az Émile Zola (2007) által örökkévalóvá tett „Hölgyek öröme” elnevezésű párizsi nagyáruházban méltó gazdára találjon, hosszú és viszontagságos utat kellett megtennie a messzi keleten termesztett gyapotból előállított terméknek. Egy kedvezőtlen időjárási helyzet magát az alapanyagul szolgáló termést, egy elsüllyedt vagy éppen eltérített hajó a fonásra előkészített pamutbálákat, egy meghibásodott gép a textília gyártását, egy kimerült munkás annak minőségét, a leégett áruház az értékesítést, végső soron a tőkés(ek) investícióját, a kibontakozó piacgazdaság működését veszélyeztette. Az ipari termelés biztonságának kezdeti sokrétűsége a XXI. századra tovább diverzifikálódott, napjainkban nemzetközi egyezményekre épülő előírások és nemzeti jogszabályok garmadája óvja az ellátási lánc zavartalanságát, védi a fogyasztói társadalom érdekeit.

A szolgáltatások előállításának gazdasági, társadalmi szerepe a második évezred hajnalára felzárkózott, a fejlett társadalmak többségében pedig jelentősen meg is előzte az ipari termelés vonatkozó mutatóit¹. A szolgáltatások zömét – az ipari termeléshez hasonlóan – tömegesen és sztenderdizáltan kínálják a fogyasztó számára, így a szolgáltatóipar által előállított immateriális termékek sajátosságai a materializált árucikkkel sok tekintetben megegyezők (Kenesei–Kolos 2014). Ha elfogadjuk, hogy a szolgáltatás is egy termék, akkor életciklusában kitüntetetten érvényesülnie kell a marketing alfájának és ómegájának tekintett 4/8P elméletnek (Pataki 2007, Papp-Váry 2019). Talán azért, mert magától értetődik, talán azért, mert a globális teóriagyártók még nem találták meg a 9. vagy éppen a 10. „P”-hez jól illeszkedő kifejezést, a biztonság nem jelenik meg markánsan a szolgáltatóiparral foglalkozó központi elméletek kánonjában. Pedig bármely szolgáltatás igénybevétele kisebb-nagyobb kockázatokkal, sőt akár végzetes kimenetelű veszélyekkel is párosulhat, amelyek eliminálása elsősorban a szolgáltató feladata, de a fogyasztó elővigyázatosságát is feltételezi. A teljesség igénye nélkül az egészségiparítól, az infrastrukturálison, a jogin, a kiskereskedelmin, az oktatásin, a pénzügyin, a szállításon át egészen a turizmusig bezárólag terjed azon szolgáltatások köre, amelyek a fejlett társadalmak hétköznapijait átszövik és amelyek „hibás teljesítése” bosszúságot, anyagi kárt, egészségromlást, végső esetben halált is okozhat. Az orvosi műhibaperek, a fogyasztóvédelmi hatóság vagy az ügyvédi kamara eljárásai, a katasztrófavédelem vizsgálatai, az oktatási ombudsman hivatalának ügyei egytől-egyig a szolgáltatóipar hordozta kockázatokról tesznek tanúbizonyságot.

A szolgáltatóiparon belül a turizmus sajátos kínálatot képvisel, ugyanis bizonyos „magágazatok” (szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás, utazásszervezés- és közvetítés) mellett egyre intenzívebben integ-

1 OECD Data (Value added by activity) <https://data.oecd.org/natincome/value-added-by-activity.htm>
(Letöltve: 2023. január 6.)

rálja a szolgáltatások szinte teljes palettáját (Grotte–Veres 2009, Kenesei–Cserdi 2018). A turista biztosítást köt, taxiba száll, repülőgépre ül, autót bérel, internetezik, pénzt vált, szuvenírt vásárol, felkeresi a fogorvost, múzeumba megy, strandol, jogi tanácsadást kér stb., megszámlálhatatlan, egymástól független szolgáltatás láncolatát veszi igénybe, amikor utazik, így az indulást megelőzően, a tartózkodás során és a visszatérést követően is kockázatok tucatjaival kénytelen megbirkózni (Michalkó 2020, 2023). A turizmusipar működésének biztonsága feltételezi, hogy a turista a magágazataira épülő szolgáltatásokat is a lehető legkisebb kockázat mellett, a felmerülő veszélyforrásokat elkerülve tudja igénybe venni. Ez az elvárás leghatékonyabban a turisztikai szolgáltatások tudatosan megtervezett, fejlesztett és menedzselte specifikus integrációja mellett, vagyis a termékszemlélet érvényesülése esetén valósulhat csak meg.

2. Turizmus a terméké válás útján

Ahogy az ernyőfogalmak többsége, úgy a *tourism product* kifejezés is hosszú utat járt be a turizmuselmélet viszontagságos, ugyanakkor gyümölcsöző fejlődéstörténetében, természetesen a marketingtudomány korifeusai ott bábáskodtak a megszületésekor (Smith 1994). Azt már az első lépések megtételekor világossá tették a kutatók, hogy a XX. század utolsó évtizedének hajnalához érkezett turizmusipar fejlesztése nem nélkülözheti a termékszemléletű gondolkodás bevezetését, amely az addig szeparáltként feltételezett szolgáltatások egyazon kínálati halmazba történő rendezését kívánja meg (Gilbert 1990, Hodgson 1990). A turisztikai termék központi eleme(i) a vonzerő(k), amely(ek) értékesítésének sikere a sajátos szolgáltatások láncszerű, gyakran ciklikusságot mutató összekapcsolásában rejlik. Például az első Széchenyi-tervben (2001–2002) kiemelt figyelmet kapott egészségturizmus alapvetően a gyógyvízre és a gyógykezelésekre, mint vonzerőkre épül, a vendégek gyógyszállodát vesznek igénybe, szabadidejüket az adott gyógyhelyen sétálva töltik, szuvenírként helyi gyógyászati termékeket (pl. fürdősó, ásványvíz) vásárolnak (Smith–Puczkó 2010, Juhász et al. 2018). A termékfejlesztőnek tehát egyaránt figyelemmel kell lenni a potenciális keresleti szegmensek igényeire (pl. Hajdúszoboszlón az idősek és a kisgyermekes családok) és azok egymással való együttélésből fakadó kihívásokra (Michalkó et al. 2020).

Ugyan a turizmusipar termékszemléletű fejlesztésének tudatos hangsúlyozása Magyarországon is a rendszerváltozást követő években került az akadémiai szféra és a szakpolitika fókuszába az „idegenforgalmi termék” szóösszetétellel már a két világháború közötti sajtóban is találkozhattunk. 1932-ben a „Keleti Újság” kolozsvári lap arról számol be, hogy Balogh Ernő a Gyilkos-tavat, Erdély új „idegenforgalmi termékét, nevezetességét” fogja filmvetítéssel egybekötve bemutatni². Ugyanebben az évben a „Magyarság” című lap egy Tihanyról szóló, meglehetősen kritikus beszámolójában arról ír, hogy: „Az egyetlen idegenforgalmi termék: a kecskeköröm”³. Előbbi cikk tehát a turisztikai vonzerő, utóbbi a szuvenír szinonimájaként használja a termék kifejezést, de egyértelműen a turizmus kontextusában. Románia turizmusfejlesztése már a Ceaușescu-diktatúra alatt is a gazdaságösztönzési diskurzus részét képezte, így kerülhetett sor 1972-ben Brassó- Polyánán a Román Marketingszövetség fémjelzte tanácskozássra, amelyről a „Háromszék Megyei Tükör”, magyar nyelvű lap tudósít, ebben az írásban találkozhatunk először a „turisztikai termék” szóösszetétellel annak marketing vonatkozását kiemelve⁴. A ’70-es évek végén már a magyarországi turizmuspolitika is tisztában volt a termékszem-

2 „Előadás a Gyilkostóról” In: Keleti Újság (1932) XV. évfolyam, 290. szám, 7. oldal.

3 „Egy középkori magyar falu a Biológia szomszédságában” In: Magyarság (1932) augusztus 18., 4. oldal

4 „Fenyőcsemete vagy lánc? A turisztikai marketing helye” In: Háromszék Megyei Tükör (1972) V. évfolyam, 590. szám. 1972. március 17., 4. oldal

léletű fejlesztés megkerülhetetlenségével, Juhár Zoltán belkereskedelmi minisztériumi államtitkár 1979-ben így fogalmazott egy vele készült interjúbán⁵:

„A hiányhelyzet felszámolása természetesen hosszabb folyamat; célunk, hogy a jövőben idegenforgalmi fejlesztési politikánk termékcentrikus legyen, azaz komplex kínálat megteremtését szorgalmazza, elsősorban a szervezett aktív nemzetközi turizmus számára kifejlesztendő nagyobb centrumokban (Budapest, Balaton, Sopron, Pécs, Szeged, Debrecen és Miskolc). Itt arról van szó, hogy a külföldiek igényeit ne csak szállásnyújtással, étkezési lehetőségekkel elégítsük ki, hanem számukra olyan komplex programot ajánljunk, melynek igénybevétele lehetőséget nyújt a többletköltségre, így deviza- bevételeink növelésére, végső soron nemzetközi idegenforgalmunk gazdasági hatásfokának növelésére.”

A szocialista turizmusirányítás tehát időben felismerte a „komplex kínálat” megteremtésének szükségességét, de vélhetően sem az eszközrendszer, sem a fogadókészség nem állt rendelkezésre annak eredményes megvalósításához. A tudás magja mindenestere elültetésre került (lásd Karbuczky 1980) és az megállíthatatlanul gyarapodott, ezt bizonyítja többek között a korszak meghatározó kiadója által gondozott „Idegenforgalom: tervezés, szabályozás, vállalkozás” című szakkönyv, amelyben a Czeglédi József által jegyzett „Szolgáltatásfejlesztés” fejezetben hosszan definiálják az idegenforgalmi „termék” fogalmát (az idézőjelet maga a szerző használja, aki leírja, hogy az „ipari eredetű szakki-fejezés” a marketingnek köszönhetően ment át a gyakorlatba és a szakirodalomba”. Annak ellenére, hogy Czeglédi (1984:193) – minden bizonnyal óvatosságból – a „keverék” kifejezéssel illeti az idegenforgalmi terméket, értelmezésében helyesen használja a kínálati halmaz megközelítést és pontosan felismeri, hogy létrehozása nem csak az utazási irodák, hanem az „idegenforgalmi közérdekű szervezetek” feladata is. Innentől fogva a hazai turizmuselmélet kánonjának szerves részévé vált az idegenforgalmi/turisztikai termék kifejezés, a rendszerváltás környékén megjelent elemzésekben már nem csak elvétve, hanem a fejlesztési javaslatokat tudatosan e szellemben megfogalmazva használják a szerzők (Vadas–Vajda 1989, Lengyel 1991).

Az 1990. évi rendszerváltást követő időszak a turizmus útkeresésének tekinthető, a gazdasági, társadalmi környezetben, az irányítás struktúrájában és természetesen magán a piacon egyaránt bekövetkező változások tovább erősítették a termékszemléletű fejlesztéspolitika megszilárdításának igényét (Lengyel 1993). Annak ellenére, hogy a turisztikai termék fogalma a hazai akadémiai szférában már a '80-as években polgárjogot nyert, a nagy áttörést az 1996. május 10-én megtartott „Miniszterelnöki Konferencia és Parlamenti Nyílt Nap a Turizmusról” elnevezésű rendezvény hozta (Bárdossy 1996), amelynek folyamodványaként 1997. április 1-jén létrejött a Magyar Turisztikai Ügynökség jogelőd szervezetének tekinthető Magyar Turizmus Rt., a cég nevesített feladatai között megtalálható a turisztikai termékek gondozása. Akkoriban négy termékcsoporthoz (üzleti utazás, wellness, speciális érdeklődés, vízparti üdülés) 36 terméket határoztak meg, a lassan negyedszázados elnevezések többsége ma is használatban van, ugyanakkor egyesek mára már mosolyt csálnak az arcunkra (pl. magyar színes mozaik).

5 „Interjú Dr. Juhár Zoltán államtitkárral fejlődő idegenforgalmunkról” In: Utazási Magazin (1979): III. évfolyam 1. szám, 2-3, 38. oldalak

3. A turisztikai termékek biztonsága

2001. szeptember 11. alapvetően változtatta meg az emberiség biztonságról, kiváltképp a turizmus-biztonságról alkotott képét (Goodrich 2002, Tokodi–Ritecz 2020). Az utazást, főleg a légi közlekedést a bizalmatlanság légköre fonta át, többek között megerősítették a pilótafülkék ajtaját, megtiltották a 10 ml-nél nagyobb mennyiségű folyadék repülőtéri biztonsági zónába történő bevitelét és többé a kedvenc svájci bicskánk sem lehetett velünk a fedélzeti úti poggyásunkban. Magyarország első, 2005–2013 közötti időszakra szóló „Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiája” a biztonság újraértelmezett légkörében és a Schengeni-övezethez történő csatlakozás reményében íródott. A dokumentumban a turisztikai termékek az „Attrakciófejlesztés” alfejezetben kerültek önállóan, érdeminek nevezhető terjedelemben tárgyalásra (NTS 2005). Három turisztikai termék kapott nemzeti szintű prioritást, az egészségturizmus, az örökségturizmus és a kongresszusi turizmus. A biztonság, annak ellenére, hogy magában a startégiában fel-felbukkanó szempont, a termékfejlesztés vonatkozásában nem került hangsúlyozásra, ugyanakkor a hasonlóan horizontális aspektusok, mint például a fenntarthatóság és a versenyképesség már markánsabban átítatják a tárgyalt célkitűzéseket.

2017-ben, a „Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030” elfogadásakor már Magyarország is túl volt a 2008. évi globális gazdasági válság és utóregései hatásain, ha periférikusan is, de szembesült a vírusok okozta SARS és influenza betegségek súlyos következményeivel, átélte az Európába irányuló tömeges irreguláris migrációt, egyszóval a biztonság felértékeltebb értelmezését alkalmazhatta a turisztikai ágazat jövőjének felvázolásakor (Jászberényi et al. 2020). A dokumentum az egészségturizmus, a kulturális turizmus, a bor- és gasztronómiai turizmus, a hivatásturizmus (MICE), a rendezvényturizmus, az aktív és a természeti turizmus tekintetében határoz meg prioritásokat, a biztonságot egyrészt az utazási döntések meghozatala során mérlegelendő faktorként értelmezi, másrészt Magyarország biztonságos voltát axiómaként kezeli (NTS 2017). A turizmusbiztonság nevesítetten jelenik meg a hivatásturizmus és a rendezvényturizmus kapcsán körvonalazott fejlesztési célkitűzésekben, előbbiben Budapest USP-jének egyik elemeként, utóbbiban általánosságban említve. A COVID19 világjárvány jelentős módosítást eredményezett a hazai turizmuspolitikában, így megfogalmazásra került a „Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030” 2.0 verziója (NTS 2021). Ebben az anyagban négy „termék” (vendéglátás, egészségturizmus, MICE, vallásturizmus) stratégiai irányai masszív pillérekként erősítik a Magyar Turisztikai Ügynökség által 2030-ig már korábban kijelölt utat. Tekintve, hogy a globális turisztikai kereslet 2020-ra a potenciális utazók félelme és a pandémiával kapcsolatos korlátozó intézkedések együttes hatására az előző évihez képest 74%-kal csökkent, amely rendkívül súlyos következményekkel párosult a turizmusipar működésére nézve (Gössling–Schweiggart 2022), nem meglepő, hogy a hazai turizmusfejlesztési dokumentum update verziója kitüntetett figyelmet szentel a biztonságnak.

Tekintettel arra, hogy a turisztikai termékek és a biztonság kapcsolatának feltárása ezidáig fehér foltnak számított a hazai kutatásokban, ezért a 2016-ban alapított, jelenleg a Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft⁶ égisze alatt működő Turizmusbiztonság Műhely egyrészt a hiátus pótlása, másrészt a szakpolitikai döntések előkészítésének támogatása, harmadrészt a rendészeti munka eredményességének növelése érdekében felvállalta, hogy az elmélet és a gyakorlat szimbiózisát megteremtve tanulmánykötetben mutatja be a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia által prioritást élvező termékek biztonsági aspektusait. „A biztonság szerepe a turisztikai termékfejlesztésben és menedzsmentben” címet viselő kiadvány 13 fejezetben adja közre Magyarország turizmusának eredményességét meghatározó komplex kínálati szegmensek biztonságával összefüggő legkorszerűbb is-

6 A szerzők és a szerkesztők ezúton is köszönetüket fejezik ki a Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft-nek a kötet létrejöttében nyújtott támogatásért.

mereteket. A kötetben a gazdálkodás-, a földrajz- és a rendészettudomány területéről érkező szerzők – köztük már érdemi kutatási tapasztalatot szerzett PhD hallgatók – az egyes turisztikai termékekkel kapcsolatos trendek elemzéséből kiindulva fogalmaznak meg a fejlesztésre és a menedzselésre vonatkozó javaslatokat. Az alkotógárda e helyen fejezi ki háláját az egyes tanulmányok minőségbiztosításában résztvevő lektoroknak (Irimiás Annának, Jászberényi Melindának, Janza Frigyesnek és Sallai Jánosnak), akik hasznos észrevételekkel, iránymutatásokkal segítették a kutatómunkát.

Irodalom

- Bárdossy T. (szerk.) (1996): *Miniszterelnöki Konferencia és Parlamenti Nyílt Nap a Turizmusról*. Jegyzőkönyv. Budapest 1996. május 10. Országgyűlés Archívuma, Budapest.
- Czeglédi J. (1984): Szolgáltatásfejlesztés. In: Czeglédi J. – Kállay O. (szerk.) *Idegenforgalom: tervezés, szabályozás, vállalkozás*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, pp. 192–199.
- Gilbert, D. (1990): Government intervention in the marketing of tourism products. *International Journal of Public Sector Management*. 3(2): 17–25.
- Goodrich, J. (2002): September 11, 2001 attack on America: a record of the immediate impacts and reactions in the USA travel and tourism industry. *Tourism Management*. 23:573–580
- Gössling, S. – Schweiggart, N. (2022): Two years of COVID-19 and tourism: what we learned, and what we should have learned. *Journal of Sustainable Tourism*. 30(4): 915–931.
- Grotte J. – Veres Z. (2009): Turizmusmarketing. In: Veres Z. (szerk.) *A szolgáltatásmarketing alapkönyve*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 459–479.
- Hodgson, P. (1990): New tourism product development. Market research's role. *Tourism Management*. 11(1): 2–5.
- Jászberényi M. – Ásványi K. – Kökény L. – Kovács B. – Simon A. (2020): *Válságkezelés a turizmusban*. Budapest, Turizmus Kft.
- Juhász Sz. – Kiss K. – Kovács E. – Michalkó G. – Sziva I. (2018): Nyugat-Dunántúl Termálút – egészségturisztikai termékek termékfejlesztési vizsgálata. *Turizmus Bulletin*. 18(3): 23–31.
- Karbuczky I. (1980): Aktív idegenforgalmunk főbb jellemzői napjainkban. *Kereskedelmi Szemle*. 21(10): 19–25.
- Kenesei Zs. – Cserdi Zs. (2018): *Szolgáltatásmarketing a turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kenesei Zs. – Kolos K. (2014): *Szolgáltatásmarketing és -menedzsment*. Alinea Kiadó, Budapest.
- Landes, D. (1986): *Az elszabadult Prométheusz – Technológiai változások és ipari fejlődés Nyugat-Európában 1750-től napjainkig*. Gondolat Könyvkiadó, Budapest.
- Lengyel M. (1991): A turizmus és a gazdasági fellendülés. *Kereskedelmi Szemle*. 32(4): pp. 35–40.
- Lengyel M. (1993): Közép- és Kelet-Európa turizmusának helyzete és perspektívája. *Kereskedelmi Szemle*. 34(9–10): 33–38.
- Michalkó G. – Kenesei Zs. – Kiss K. – Kolos K. – Kovács E. – Pinke-Sziva I. (2020): Hévízi nyugalom – életkori sztereotípiák a turizmusban. *Turizmus Bulletin*. 20(4): 15–27.
- Michalkó G. (2020): A biztonság szerepe a turizmus rendszerében. In: Michalkó G. – Németh J. – Ritecz Gy. (szerk.) *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 15–28.
- Michalkó G. (2023): *A turizmus esszenciája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- NTS (2005): Nemzeti Turizmusfejlesztési stratégia 2005–2013. *Turizmus Bulletin*. 9(Különszám): 1–56.
- NTS (2017): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030*. Magyar Turisztikai Ügynökség, Budapest.
- NTS (2021): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 – 2.0*. Magyar Turisztikai Ügynökség, Budapest.
- Papp-Váry Á. (2019): *Országmarkázás*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Pataki B. (2007): A termék életciklusa. In: Kövesi J. – Andor Gy. – Erdei J. – Gyökér I. – Koltai T. – Topár J. (szerk.) *Menedzsment és vállalkozásgazdaságtan*. Typotex Kiadó, Budapest, pp. 158–164.,
- Smith M. – Puczkó L. (2010): *Egészségturizmus: gyógyászat, wellness, holisztika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Smith, S. (1994): The tourism product. *Annals of Tourism Research*. 21(3): 582–595.
- Spufford P. (2002): *Hatalom és haszon – Kereskedők a középkori Európában*. Scolar, Budapest.
- Tokodi P. – Ritecz Gy. (2020): Turizmus a terrorizmus árnyékában. In: Michalkó G. – Németh J. – Ritecz Gy. (szerk.) *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 233–251.
- Vadas V. – Vajda R. (1989): Marketingtevékenység a termál- és gyógy-idegenforgalomban. *Kereskedelmi Szemle*. 30(5): 25–28.
- Zola E. (2007): *Hölgyek öröme*. Könyvmolyképző Kiadó, Szeged.

Az egészségturizmus biztonsága – a turizmusbiztonság az egészségturizmusban

Kaszás Nikoletta – Tokodi Panna – Németh Kornél

1. Bevezetés

Ki ne hallotta volna a „Hévíz – Az élet forrása”, a gyulai „A történelmi fürdőváros”, vagy épp a zalakarosi „Titkunk a vizünk” szlogeneket. Talán kevésbé ismert Balf „Egészség a Nyugat kapujában”, Igal „Velünk gyógyul a világ, nálunk pihen a család”, vagy Harkány „A gyógyító ölelés” szlogenek (Papp-Váry – Farkas 2018). Az azonban egyértelműen látható, hogy számos hazai település állítja középpontba az egészségturizmus valamely formáját, ami a kommunikációba is beépült. Amikor egészségturizmusra gondolunk, hajlamosak vagyunk egy kellemes bükfürdői nyaralásra gondolni, ugyanakkor a skála másik végén ugyanúgy látjuk a különböző, állami forrásból támogatott kezelésekben résztvevő külföldi nyugdíjasokat is. Mindez az egészségturizmus biztonsági kérdéseinek széles spektrumát is előre vetíti: ugyanúgy foglalkoznunk kell a hullámmedence mellett elcsúszó, eleső kisgyermekkel, mint a megfelelő és hatékony orvosi kezelésben, mint egészségturisztikai szolgáltatásban bízó, kiszolgáltatott szeniorral.

Az egészségturizmus vizsgálata már annak fogalmi meghatározásakor komoly kihívásokat jelent: nincs konszenzus a szakirodalomban. A leginkább hivatkozott forrás az ENSZ World Tourism Organization és a European Travel Commission 2018-as tanulmányában (UNWTO 2018) kifejtett meghatározásokra épül, mely szerint „az egészségturizmus a turizmus azon területe, ahol az utazó fő motivációja egészségi állapotának javítása vagy megőrzése, tehát a gyógyulás vagy a betegség megelőzése” (MTÜ 2021:202). A két dokumentum szerint maga az egészségturizmus így alapvetően két részre osztható: a gyógy- és medical turizmus (health- and medical tourism) az egészség helyreállítását, míg a wellness turizmus (wellness tourism) elsősorban a prevenciót és a rekreációt szolgálja. Zsarnóczky (2019) szerint az egészségturizmus fogalmi meghatározásait az nehezíti, hogy több szakterület saját nyelvhasználatával és rá vonatkozó specifikumok bevonásával kívánta értelmezni az egészségturizmust, sok esetben idegen szavak felhasználásával, amelyek magyarra fordítása nem, vagy korlátozottan történt meg.

Egyre több szerző hívja fel a figyelmet ugyanakkor arra, hogy az egészségturizmus e kettős besorolása már nem fedi le teljes mértékben az egészségturizmus piacát, vagy legalábbis tovább cizellálható. Smith és Puczkó (2010) szerint a gyógy és a wellness célú turizmus mezsgyéjén található a medical wellness, ami elsősorban terápiás rekreáció, rehabilitációt foglal magába. Ruzinkó és Donka (2019) az orvosi turizmus kifejezést használták, amely orvosi kezelés, beavatkozás, diagnosztikai eljárás kedvéért történő – döntően – külföldi utazást jelent. Az orvosi turizmusban résztvevők motivációi elsősorban a jó minőségű ellátás (a küldőországénál) kedvezőbb áron; az orvosi ellátáshoz való azonnali, várólista nélküli hozzáférés; az innovatív kezelések, eszközök, speciális tudás, melyek a küldőországban nem elérhetőek; valamint a küldőországénál kedvezőbb jogszabályi feltételek. Hasonlóan érvel Printz-Markó (2018) is, aki a medical wellness és medical turizmus közötti különbségekre hívja fel a figyelmet. E megközelítésben a medical wellness elsősorban a gyógyfürdő és wellness szolgáltatások szakorvosi felügyelet melletti igénybevételét jelenti, míg a medical turizmus alatt a korábbiakban hivatkozott Ruzinkó és Donka szerint is orvosi turizmusként definiált fogászati kezeléseket, szépségturisztikai-plasztikai-lézeres beavatkozásokat és a termékenységi turizmust említi. Habár a koronavi-

rus-járvány az egészszturizmus piacát is érintette, ahogy azt a későbbiekben kifejtjük, nem oly jelentős mértékben, mind az egyéb ágazatokat. Tanulmányunk így elsősorban ezen, nemzetközi utazásokon alapuló orvosi turizmusra fókuszál.

Turizmusbiztonsági szempontból az egészségbiztonság önálló kategóriaként került említésre a témában megjelent tudományos publikációkban. Bár Michalkó et al. (2020) elsősorban a mikro-organizmusok okozta veszélyforrásokat, a különböző rovarcsípések általi fertőzéseket, valamint az ételek, élelmiszerek által okozott megbetegedéseket, mérgezéseket nevesítette rizikófaktoroként, egy olyan turisztikai termék esetében, ahol a fő motiváció az egészségi állapot megőrzése vagy épp javítása, alapvetésként tekintünk az egészségbiztonságra. Fontosnak tartjuk kiemelni továbbá, hogy ezen turisztikai termékénél – a turisták kiszolgáltatottsága és a tudása, szakértelmének hiánya miatt – kiemelkedő szerepet kap a bizalom, s ebből adódóan a fogyasztóbiztonság is.

2. Az egészségturizmus trendjei – középpontban az orvosi turizmus

A bevezetésben ismertetett, diverz turisztikai motiváción és a széleskörű elvárt szolgáltatási palettán túl komoly kihívást jelent a téma vizsgálata során az egészségturizmus mérése. A wellnessturizmus alkategóriát tekintve a megfelelő vendégkövetés hiányában a megjelenő turisztikai kereslet nem azonosítható be egyértelműen, hiszen például egy gyógy- és élményfürdőben megjelenő látogató épp úgy lehet egészségturisztikai szereplő, mint klasszikus üdülő. A kategorizálást az igénybe vett szolgáltatások alapján tudjuk/tudnánk megtenni. A gyógy- és medical turizmusban résztvevők esetében pedig problémát jelent, hogy amennyiben vendégéjszaka nélküli látogatásokról beszélünk, a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (a továbbiakban: NEAK) adatbázisán túl nem jelennek meg a szálláshelyek statisztikaiban. Másrészt az ezen alkategóriába sorolható turisták gyakran nem is tekintik magukat turistának, mivel a kezelések mellett egyéb szolgáltatást nem vesznek igénybe. A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (MTÜ 2021) célként tűzte ki, hogy a szálláshelyekhez hasonlóan az egészségturisztikai szolgáltatók adatait is megfelelő minőségű, rendszeres és egységes definíciók szerint rendszerezze a Nemzeti Turisztikai Adatszolgáltató Központban (NTAK).

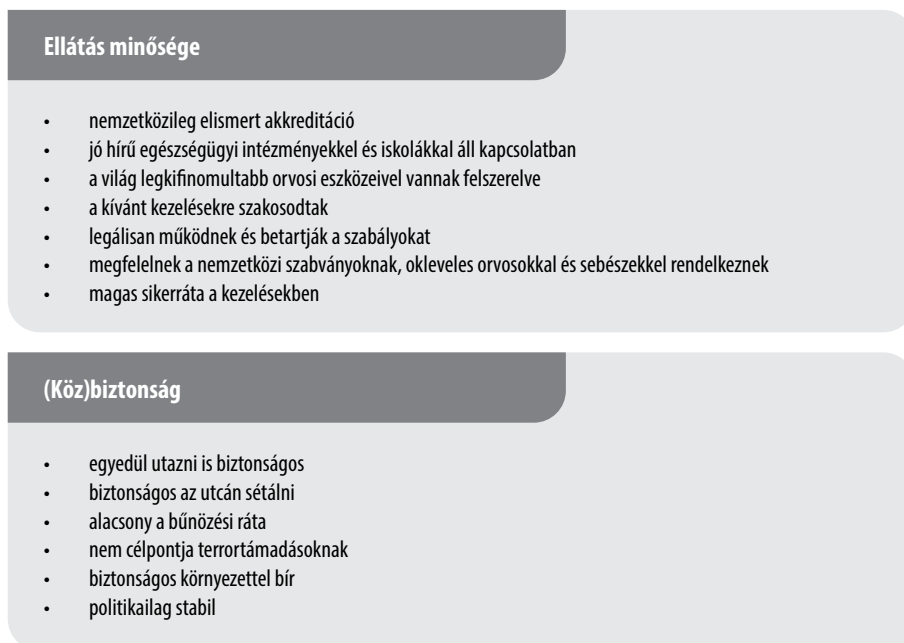
A világ fejlődő gazdaságai által elért tudományos és műszaki előrehaladással a transzkontinentális egészségügyi szolgáltatások is valósággá váltak (Oberoi – Kansra 2019). Az orvosi turizmus piacának értéke 2016-ban 61,17 milliárd dollár volt, az akkori előrejelzések szerint 2023-ra 165,34 milliárdos piac lehetett volna (Statista 2021). A gyógyturisztikai piac Európában is exponenciálisan növekedett a Covid megjelenéséig, ami elsősorban a termékenységi turizmus és a fogászati turizmus miatt történt (Statista 2021).

Oberoi és Kansra (2019) korábbi kutatási eredmények szisztematikus felülvizsgálatával az orvosi turizmusban résztvevők utazási motivációit és a döntéshozatalt befolyásoló tényezőket vizsgálták. A faktorok között erősen megjelennek a turizmus, és az utazók személyes biztonságával kapcsolatos kérdések is (TB [turizmusbiztonság] rövidítéssel jelölve). A szerzők szerint a legfőbb ország- és létesítményválasztási szempontok az alábbiak:

- a turisták gazdasági körülményei,
- a kezelés, beavatkozás költsége,
- a turisztikai célterület távolsága, elérhetősége (TB),
- a turisztikai célterület politikai stabilitása (TB),
- az egészségügyi intézmény hírneve,
- korszerű és biztonságos infrastruktúra (TB),
- az egészségügyi létesítmények promóciója,

- az egészségügyi létesítmények minősége, szakértelem (TB),
- nemzetközi szervezetek által kibocsátott tanúsítványok (TB),
- nyelvismeret (TB).

Gonzalez (2021) rámutatott arra, hogy az egészségügyi szolgáltatások minősége egyike azon állami infrastruktúráknak, amelyeket a turizmusban alkalmazott kognitív célterületi-képvizsgálatok jellemzően tartalmaznak. Capar és Aslan (2020) szintén az egészségturizmus keresletét és kínálatát befolyásoló tényezőket vizsgálták faktorelemzés segítségével. Tanulmányuk alapján a fentieken túl két olyan, több változót is tömörítő faktor is megtalálható a döntési szempontok között, amelyek közvetlenül a turizmus biztonság alapelveire épülnek (1. ábra).



1. ábra: Az egészségturizmus keresletét befolyásoló turizmus biztonsági tényezők

Forrás: Capar – Aslan (2020) alapján saját szerkesztés

Bagga et al. (2020) szerint a nemzetközi egészségturisztikai célállomások kiválasztásánál a célország gazdasági helyzete, a szabályozási politikák és a politikai légkör fontos szempont, míg a nemzetközi egészségügyi intézmény kiválasztásánál az akkreditációs szabványoknak való megfelelés, az ellátás minősége, a kapcsolódó költségek és az egészségügyi dolgozók képzettsége kerül középpontba. Ezek egyúttal potenciális biztonsági kérdések is.

Magyarországon a gyógyturisztikai kezeléseket a NEAK támogatja, ugyanakkor a finanszírozás és a betegutak kezelése, az információ átadása jelentős problémákat és bizonytalanságot jelent. A kínálati oldal homogenitása, a gyógy- és wellness szolgáltatások párhuzamos kínálata miatt a belföldi vendégek sok esetben, bár rekreációs céllal érkeznek a fürdőkbe, vagyis a teljes belépőjegy ár megfizetésére lennének kötelesek, ugyanakkor társadalombiztosítási finanszírozásban számolják el a jegy árát.

3. Az egészségturizmus fejlesztési és menedzsment kihívásai – gócscső alatt az orvosi turizmus

Abbaspour és munkatársai (2021) a koronavírus-járvány hatásait vizsgálták az egészségturizmusban, kiemelten az orvosi turizmusban. Megállapították, hogy a járvány utáni általános áremelkedés valószínűleg nem fogja elriasztani az árrugalmatlan fogyasztókat, így például az egészségturistákat sem. Ugyanakkor, amint azt a járvány is megmutatta, a gazdasági jólét nem tartható fenn, ha a közegészségügyi intézkedések gyengék; a kettő kölcsönösen függ egymástól (Chhabra 2020). Épp ezért valamennyi ország kiemelten kell, hogy kezelje az egészség és az egészségturizmus kérdését, s a turisztikai ágazatnak is olyan rugalmas egészségügyi rendszereket kell kialakítani, amelyek segítenek leküzdeni az esetleges válság elemeit (Ranasinghe et al. 2020).

Az egészségturisztikai szolgáltatások menedzsmentje alatt a régió vagy az országon kívülről érkező turisták számára nyújtott gyógyászati és rekreációs turisztikai szolgáltatások menedzselését értjük (Semenova et al. 2020). Az orvosi turizmusban ez a tevékenység kiterjed a különböző egészségügyi szervezetek anyagi és eszközbeli forrásainak megteremtésére és ellenőrzésére, valamint az egészségügyi rendszer valamennyi további elemére. Ez a feladat számos kihívást jelent, hiszen az egészségügyi szolgáltatási rendszer működtetése mellett az egészségturizmus résztvevői lehetőséget kell, hogy kapjanak arra is, hogy megismerkedjenek a turisztikai célterület látnivalóival. Az ilyen szolgáltatások nyújthatók, például a páciens műtétre való felkészítésének szakaszában és a rehabilitációs kezelések során is.

Az orvosi turizmus vizsgálata, s az ebből adódó menedzsment kihívások 2010-től kerültek a kutatások középpontjába. 2012-től 2014-ig elsősorban az orvosi turizmus, mint szolgáltatás elemzése adta a kutatások fő témáit, ezen belül többek között az egészségügyi szolgáltatások minősége, a turizmus megszervezése az egészségügyi intézményekben, a globális és nemzetközi egészségturisztikai áramlások, és a főbb úti célok (leginkább Kína). 2014-től számos új téma merült fel: a globális népesség növekedés és az orvosi turizmus összefüggései, a nőkre irányuló figyelem és a kapcsolódó új turisztikai célállomások elemzése (pl. Egyesült Államok és Malajzia). 2016 óta észlelhető nagyobb figyelem a menedzsment kérdésekre. A szerzők kiemelten foglalkoznak az orvosi turizmus piacához kapcsolódó marketinggel, a fogyasztói döntéshozatallal, valamint a különböző mérésre és értékelésre szolgáló eszközök bevezetésével, mint például a kérdőívek használatával. 2018-tól ezeken túl az online szolgáltatások bevezetése, a minőségbiztosítás, a kvantitatív eszközök alkalmazása, valamint az orvosi turizmushoz kapcsolható további turizmus típusok menedzsmentje került a középpontba (Campra et al. 2021). Zhong et al. (2021) szerint napjaink legkutatottabb témái az orvosi turizmus területén a piac (kereslet és annak viselkedése), a célterületek (fejlesztés és népszerűsítés), fejlesztési környezet (irányelvek és hatásvizsgálat).

3.1. Specializáció a kereslet igényei szerint

Daud et al. (2021) a fogyasztói elégedettséget vizsgálták az orvosi turizmusban. Kutatási eredményeik szerint a megelégedettséget elsődlegesen befolyásoló tényezők a turisztikai célterület imázsa, a szolgáltatás minősége, költsége, továbbá az egészségügyi információs technológia. E tényezők közül valamennyi fontos szerepet játszik a turizmus biztonságának szemszögéből is: a célterület imázsa a fogyasztói észlelések, prekoncepciók miatt jelent biztonsági kérdést (Mennyire tekinthető az adott célterület biztonságosnak, hitelesnek?). A szolgáltatás megfelelő minősége az egészségturizmus alapvetése. Az egészségügyi személyzetbe és a kapott szolgáltatásba vetett bizalom nél-

kül nem valósul meg az egészségturizmus célja (Elhiszem, hogy a szakemberek a legjobb tudásuk szerint a legmegfelelőbb kezeléssel járnak el?). Az információ átadása több szempont szerint is kritikus biztonsági kérdés. Egyrészt a beteginformációk megfelelő, precíz átadása nélkül nem valószínűsíthető meg az egészségügyi kezelés más célállomásokon; másrészt a személyes, sok esetben meglehetősen érzékeny adatok biztonságos kezelésének kérdése is felmerül. (Hozzáférhetnek-e mások a személyes adataimhoz?)

A magyarországi keresletet tekintve a Magyar Turisztikai Ügynökség szerint komoly problémát okoz a külföldiek elmaradása a hazai gyógyfürdőkben és más szolgáltatóknál. Ezen létesítmények leginkább wellnessturisztikai központúnak, elsősorban belföldi célközönségre építőnek tekinthetők, így az egészségturisztikai szolgáltatók egymástól nem váltak megkülönböztethetővé, ami megnehezíti a nemzetközi térnyerést és pozicionálást. A Nyugat-Európából Magyarországra irányuló egészségturisztikai utazások volumenét tekintve egyértelműen az orvosi turizmus kerül a középpontba, ezen belül is a fogászat a meghatározó. A Daud és munkatársai által megfogalmazott megközelítésben látható, hogy Magyarország esetében a turisztikai célterület imázsa elsősorban e köré épül, s komoly specializálódás szükséges ennek bővítéséhez.

Mivel az egészségturizmus kereslete heterogén és még egy konkrét szegmens motivációja is összetett lehet, így elkerülhetetlen a komplex, holisztikus szolgáltatási megoldások kialakítása, amelyek rendelkeznek a megfelelő info-kommunikációs támogatással. A specializáció mellett komoly kihívást jelent a megfelelő egészségügyi információk technológia és az adatalapú megközelítés kialakítása az állapotfelmérésben és gyógyászatban egyaránt.

A szolgáltatások minőségével kapcsolatos elvárások egy új eleme született meg 2019-ben, amikor a koronavírus-járvány felütötte a fejét a világon. Részben ennek is köszönhetően kihívást jelent a szolgáltatók számára megfelelni a növekvő higiéniai elvárásoknak. A járvány hatására egyértelműen felerősödött a fogyasztók körében a higiéniai tudatosság, amit teljes mértékben összekötöttek a szolgáltatás minőségének megítélésével (Michalkó – Németh – Birkner 2022). Ez a szempont is lehetőséget ad a specializálódásra, hiszen például a szlovén fürdők ezt kihasználva vezették be a Green&Safe védjegyet a fürdők körében (MTÜ 2021).

3.2. Kihívások a kínálat menedzselésében

Rahman (2019) tanulmányában az egészségügyi szolgáltatások és az infrastruktúra elérhetőségének kérdéseire hívta fel a figyelmet, amely potenciális kihívást jelent valamennyi egészségturizmusban érintett szereplő számára. A részben az eligazodásbiztonság témaköréhez kapcsolódó kihívás magába foglalja az intézmény könnyű megközelíthetőségét, az ésszerű ellátási költségeket, a naprakész egészségügyi felszerelést és a személyzet betegekkal való interperszonális viselkedését, melyeket kulcsfontosságú elemnek tart az egészségügyi turisztikai szolgáltatók részéről. Mindez jelentős összhangban van a kereslet alakulását tárgyaló fejezetben szereplő, látogatók utazási motivációit és a döntéshozatalt befolyásoló tényezőkkel. Az egészségügyi infrastruktúra integrált elérhetősége nem csak a fizikai megközelíthetőséget jelenti, hanem például internetes elérhetőséget, honlapot, információ-elérhetőség biztosítását, valamint az egészségügyi személyzet elérhetőségét is. Mindez kulcsfontosságú, mivel ezen keresztül szólíthatók meg leginkább az egészségügyi motivációval utazó (akár nemzetközi) turisták. A turizmus vagy a vendéglátás költségstruktúrájának összetettsége miatt elengedhetetlen a termékek és szolgáltatások tényleges költségeinek nyomonkövetése, miközben folyamatosan vizsgáljuk az árak fogyasztói döntéshozatali folyamatokban betöltött szerepét. Az egészségügy technikai háttere a tudás és készségek szervezett formába öntésének eszköze és alkalmazása. Ugyanakkor ide sorolhatóak azon eljárások és rendszerek, amelyeket az egyes egészségügyi problémák megoldására fejleszt-

tettek ki. Az egészségturizmusban dolgozók interperszonális viselkedése leírja a beteg-orvos viszonyt és a betegekkel való gondoskodó kommunikációt, a tiszteletet, a barátságos és udvarias hangvételt.

Singh és Dhakne (2021) az alábbi menedzsment kihívásokat nevesítették India egészségturisztikai rendszerének vizsgálata alapján (TB-vel jelölve a kifejezetten turizmusbiztonsággal összefüggő témák):

- erős piaci verseny,
- nemzetközi akkreditáció szükségessége (TB),
- az egészségturisztikai ipar különböző szereplői közötti intézményi kapcsolatok hiánya,
- megfelelő biztonsági berendezések hiánya (TB),
- gyenge infrastruktúra, valamint információs és kommunikációs eszközök,
- súlyos betegségek külföldi betegekről való áttérjedésének lehetősége (TB),
- erős állami támogatás hiánya,
- megfelelő biztosítási kötvények hiánya ebben az ágazatban (TB).

A Magyar Turisztikai Ügynökség (2021) a kínálati oldal hazai szereplői körében elsősorban az árazást és a jegyrendszerrel kapcsolatos kihívásokat nevesítette. Az önkormányzati tulajdonú fürdők esetében számos tényező szerepet játszik az árszabásnál, ugyanakkor a fürdő valós piaci helyzete háttérbe szorul. Hiányzik a dinamikus árazás, vagyis a valós fürdőkapacitás szerinti ármeghatározás, mivel jelenleg a legtöbb szolgáltatónál az árazási rendszer és az aktuális telítettség adatok digitális összeköttetése nem valósul meg. Az információ-kommunikációs technológia kapcsán kihívásként jelenik meg a proaktív értékesítés és a kezelések előre foglalási lehetőségének hiánya, valamint az online jegyértékesítés hiánya is. Megoldandó probléma a jelenlegi tipikusan bonyolultnak mondható jegyrendszer, ami a fogyasztók biztonságos tájékoztatását egyáltalán nem támogatják. Az árazás jellemzően nem átlátható és nem vendégbarát.

Strack (2021) további tipikus problémákat nevesített, melyek elsősorban a kínálat menedzselésében jelentenek kihívásokat:

- nem megfelelő marketinggel és piaci versennyel kapcsolatos tényezők,
- a gazdasági versenyképesség, illetve a képzett munkaerő hiánya,
- a nemzetközi szabványok be nem tartása,
- a diagnosztikai központok szolgáltatásainak hiányosságai,
- a szükséges informatikai infrastruktúra és technológia hiánya,
- biztonság (környezeti, politikai és társadalmi biztonság),
- overtourism (túlzott mértékű turizmus).

3.3. Egy új kihívás – a fenntarthatóság

Egyre több kutató foglalkozik az egészségturizmus és az általa felhasznált természeti erőforrások kérdéskörével, többek között Pessot et al. (2021) szisztematikus szakirodalom áttekintő tanulmányának eredményeként mutatott rá a termálvíz és a balneoterápiás kezelésekkel összefüggő tudományos publikációk számának növekedésére. A vizsgálat során az egészségturizmus irányításának és fejlesztésének számos beavatkozási területét és gyakorlatát ismertette, amelyekkel a turisztikai termék fenntarthatósága növelhető.

Pessot et al. (2021) kutatási eredményei szerint egy egészségturisztikai célállomás esetében az 1. táblázatban foglalt beavatkozási területek fontosak.

Beavatkozási terület	Cél	Turizmus biztonsági kérdések
értékajánlat kibővítése	a fogyasztók, érintettek és helyi közösségek szempontjain túl a természeti környezet értékeit is magába foglalja, termékkínálat diverzifikálása annak érdekében, hogy ne terheljük túl a természeti erőforrásokat	az egészségügyi szolgáltatások minőségének javítása, átfogó minőség-orientált megközelítés; nemzetközi szolgáltatási szabványok átvétele
együttműködés	valamennyi érintett szoros együttműködése: turisztikai szolgáltatók, egészségügyi intézmények, önkormányzatok és hatóságok	a látogatók igényeinek feltérképezése és lehetőségek szerinti kielégítése
eljárások és sztenderdek	megfelelő szabályozási háttér, oktatási intézmények fejlesztése, akkreditálása	nemzeti minősítő rendszer, termékbiztonsági és higiéniai előírások
technológia és kutatás	tudományos eredmények az egészségturizmusba bevont tényezők gyógyhatásairól, megfelelő technológia alkalmazása	egészségturizmusba bevont tényezők gyógyhatásainak vizsgálata
szervezés és képességek	szakképzett humánerőforrás, képzések teljes spektrumának elérhetősége	megfelelő tudással rendelkező szakemberek
fenntarthatóság	környezettudatos víz- és szennyvízkezelés, területhasználát, energiatakarékos megoldások	egészséges környezet

1. táblázat: Az egészségturizmus irányításának és fejlesztésének beavatkozási területei és gyakorlatai
Forrás: Pessot et al. (2021) alapján saját szerkesztés

A természeti környezet fenntartható kezelését alapvetőnek tartják a turisták, mivel az mind a helyi lakosok, mind a látogatók egészségére hatással van, különös tekintettel a természetes gyógytényező-kön alapuló gyógyturizmusban. Az egészségturisztikai potenciál elemeinek komplex értékelése és a természeti erőforrások geokörnyezeti elemzés keretében történő becslése az egészségturizmus fejlesztésének szükséges előfeltétele (Pessot et al. 2021).

4. Turizmusbiztonsági kérdések az egészségturizmusban

Az egészségturizmus alapvetően bizalmi termék, a biztonság pedig globális döntési tényező (Strack 2021). Épp ezért az egészségturisztikai motivációk elemzése során az egyik legalapvetőbb szükséglet a biztonság, amely a klasszikus értelemben vett fizikai biztonságon túl magában foglalja a biológiai biztonságot is. Strack szerint a fogyasztók hajlandók jelentős összegeket elkölteni olyan szaktudásra, módszerre, gyógytényezőre épülő egészségügyi szolgáltatásra, amely bizonyítottan hatékonyan hozzájárul egészségi állapotuk javításához.

4.1. Egészséges és biztonságos turisztikai célterület imázs

Az utazás, a szolgáltatás jellegéből adódóan nem tesztelhető, nem kipróbálható, így alapjaiban hatja át a bizonytalanság, amely így bizonyos szintű kockázattal jár. Az egészségi és egészségügyi kockázatok pedig természetesen veszélyeztethetik az utazók biztonságát is. A növekvő információáramlás és az emberek biztonságtudatosságának javulásával az egészségügyi kockázatok jelentős aggodalom forrássá váltak a turisták számára, és ezen kockázatok észlelése befolyásolhatja a turisták utazási döntéseit. Az egészségügyi kockázatok megfelelő kezelése segítheti az utazókat aggodalmainak csökkentésében, és jobb utazási élményt eredményezhet. A turisztikai célterületek, különösen a magas kockázattal járó turisztikai célállomások számára is vezető szerepet tölt be a biztonságról és a kockázatkezelésről szóló célterületi imázs kialakítása (Huang et al. 2020).

Gonzalez (2021) szerint két kognitív dimenziótól függ a fogyasztók észlelése egy egészséges célterület kapcsán: az egészséggel kapcsolatos, ember által észlelt környezeti tényezők, jól-léti gyakorlatok és alkalmazások megléte a célterületen.

A turisztikai célterület egészségügyi kockázata szignifikánsan összefügg az utazó személyes egészségével és a jóllétével. A turisták döntéshozatali folyamatában fontos szerepet játszik a turisztikai célállomással kapcsolatos egészségügyi kockázat-érzékelés, amely hatással lesz egészségmegelőző magatartásukra és az utazásuk minőségére is (Huang et al. 2020).

Godovykh et al. (2021) a turizmus egészségügyi kockázati megítélését vizsgálta, s négy faktort azonosított, melyek befolyásolják a turisták kockázattertelékelését egészségügyi szempontból:

- egyéni tényezők (nem, életkor, személyiségjegyek, korábbi tapasztalatok, kulturális jellemzők),
- kontextuális tényezők (kockázati információk, alternatív információforrások elérhetősége),
- affektív tényezők (pozitív és negatív érzelmi állapotok, diszkrét érzelmek – harag, félelem, szomorúság, meglepetés),
- kognitív tényező (az úticél jellemzői, az egészséget veszélyeztető esemény bekövetkezésének esélye, a médiában található információk, annak hozzáférhetősége, kockázatsökkentő intézkedések (pl. fizikai távolságtartás, fertőtlenítés, érintésmentes szolgáltatás, testhőmérséklet-ellenőrzés).

A COVID19 jelentősen befolyásolta az észlelt egészségügyi kockázatokat, amelyeket a nemzetközi utazások egyik fő aggályaként tekinthetünk, mivel nemcsak a turisták, hanem a fogadó közösségek biztonságát is veszélyeztetheti. A turisták gyakran vannak kitéve egészségügyi kockázatoknak, miközben külföldre utaznak, különösen ismeretlen turisztikai célállomásokon (Chua et al. 2021)

Ahogy az előző fejezetekben felvázoltuk, az orvosi turizmus nemzetközi utazásokkal, mobilitással jár. Mindez pedig már önmagában jelentős biztonsági kockázatokat hordoz, gondoljunk csak a jogbiztonságra, a közlekedésbiztonságra, a közbiztonságra. Ritecz és Tokodi (2020) szerint a turistának kell mérlegelnie ezen biztonsági szempontokat, a meglévő és várható kockázatokat felmérnie a turisztikai célállomás, s közvetetten az egészségügyi intézmény kiválasztása során is.

4.2. Szabályozási kérdések

Lee és Spisto (2007) szerint az igazgatási és a jogszabályi háttér nem volt képes követni a nemzetközi gyógyturisztikai igények rohamos fejlődését. Megítélésük szerint elengedhetetlen lenne, hogy a szabályozási környezet felzárkózzon annak érdekében, hogy megvédje azokat a kiszolgáltatottakat, akik képtelenek megfelelően tájékozott, kutatáson alapuló döntéseket hozni. Különösen igaz ez a gyógyturizmus olyan specifikus ágazataira, mint a termékenységi vagy béranyaturizmus, abortuszturizmus vagy egyszerűen az általános közegészségügyi hozzáférés „kiszorítása”.

Annak érdekében, hogy az egészségturizmus nemzetközi szintén tudjon megvalósulni, a jogi, szabályozási kérdéseknek is egyértelműnek kell lenni. Mindez azért fontos, hogy az egészségügyi szolgáltatást igénybe venni kívánó, saját országukon kívüli országba utazó betegnek ne legyen jogi problémája az adatok átadása, a diagnózis, a kezelés és az elhelyezés folyamatában; továbbá ár-érték arányban megfelelő termékhez, szolgáltatáshoz jusson.

Az Európai Unió országainak 2008-as kezdeményezése elősegítette az egészségügyi szolgáltatás Unión belüli korlátozásának szabályozását, biztosította a betegjogok érvényesülését (Sedef, 2018). A határokon átnyúló egészségügyi ellátásról szóló 2011/24/EU európai irányelv megfelelő alapot jelent a tagországok kereskedelmi vállalkozásai és egészségügyi szektora közötti kapcsolatok erősíté-

sére. Az irányelv értelmében az egészségügyi szolgáltatóknak hozzáférhetővé kell tenniük a releváns beteginformációkat, hogy ezzel is segítsék a betegeket a felelős döntés meghozatalában, ideértve a kezelési lehetőségeket, a határokon átnyúló szolgáltatások elérhetőségét, a célterület által nyújtott egészségügyi ellátás minőségét és biztonságát (Illario et al. 2019).

Az aktuális egészségügyi szabályozás a következőkre tér ki a nemzetközi egészségturizmusra nézve (Labonté et al. 2018):

- egészségügyi szakemberek oktatása és eljárások kialakítása, tekintettel arra a kockázatra, hogy a célország előírásai alulmúlhatják a küldőországok szabványait;
- egészségügyi intézmények akkreditációja nem megfelelő a kormányzati normák miatt;
- a küldőország betegeinek hazájában illegális, és/vagy nem bizonyított vagy nem hatékony kezelések;
- a szabályozatlan közvetítő gyógyturisztikai szolgáltatások (gyógyturisztikai brókerek, online oldalak, speciális képzési programok, amelyek a hivatalosan szabályozott szakmákon kívül léteznek);
- a jogorvoslat lehetséges hiánya orvosi műhiba esetén;
- nincsenek követelmények az orvosi akták/feljegyzések megosztására vonatkozóan;
- az extrém gyógyszerrezisztens vagy antimikrobiális rezisztens fertőzések lehetséges terjedése, amelyekkel a betegek visszatérhetnek a küldőországukba, s ott továbbterjeszthetnek.

4.3. Egészbiztosítás és a finanszírozás biztonsága

Az egészségügyi rendszerekre jellemző, hogy egyes vizsgálatokra, kezelésekre hosszú a várakozási idő, vele párhuzamosan magas biztosítási díjak vannak meghatározva, ami azt generálja, hogy aki csak teheti külföldön keres olcsóbb, vagy időben gyorsabb megoldást egészségi gondjaira (Bookman – Bookman 2007). Ez azonban további finanszírozási dilemmát vet fel. Ugyanakkor lényegi kérdés, hogy ezen esetekben is az ellátott beteg/turista megfelelő minőségű kezelést kap-e, tehát fontos szerepe van a minőségbiztosításnak és egyúttal a fogyasztóvédelmi szabályozásnak is. Továbbá amennyiben utókezelés/utógondozás szükséges, az azzal kapcsolatos felelősségvállalás, vagy komplikációk esetén orvosi műhibaper lefolytatása és annak nemzetközi szabályozása szintén megválaszolandó kérdéseket vetnek fel (Michalkó – Rátz 2011).

A társadalombiztosítási támogatással igénybe vehető fürdőgyógyászati ellátások jogszabályi alapját, a támogatások mértékét és a kezelések időtartamát az orvosi rehabilitáció céljából társadalombiztosítási támogatással igénybe vehető gyógyászati ellátásokról szóló 5/2004. (XI. 19.) EüM rendelet határozza meg. Habár a magán egészségpénztárak és a külföldi állami és magánbiztosítók is jelen vannak a „piacon”, a hazai „vendégkör” továbbra is nagyban függ a NEAK általi finanszírozottságtól, ami sok esetben ellehetetleníti a fürdőket, a tervezhetőséget kizárja (Boros et al. 2011).

Állami szinten így fontossá válik felismerni, hogy a külföldi vendégkör megnyerése külföldi állami és magánbiztosítókkal történő szerződéskötés által válhat népszerűbbé. Itt szeretnénk megjegyezni, hogy a határon átnyúló egészségügyi ellátásra vonatkozó betegjogok érvényesítéséről szóló 2011/24/EU irányelv átültetésével a magyarországi betegek számára is lehetőség van a külföldi gyógykezelések igénybevételére.¹ Ez alapján – egyes ellátások kivételével – kizárólag a NEAK által előzetesen kiállított engedély alapján vehetnek igénybe magyar állampolgárok az Európai Unió más tagállamaiban gyógykezelést. A költségeket a betegeknek előzetesen meg kell finanszírozniuk, és kizárólag utólagosan, az ellátás magyarországi költségmértékének szintje szerint jogosultak megtérítés igénybevételére.

1 További kapcsolódó jogszabályok: a külföldön történő gyógykezelések részletes szabályairól szóló 340/2013. (IX.25.) Korm. rendelet, 883/2004 EK rendelet.

Továbbá meglátásunk szerint hazánk egészségügyi reformját szolgálná, ha a 18 éves kor feletti társadalombiztosítással rendelkező egyéneknek meghatározott időszakonként lehetőséget biztosítanának preventív kezelések igénybevételére. Ez egyrészt egészségmegőrzési, megelőzési célokat is szolgálna hosszútávon, valamint az ilyen kezeléseken résztvevők között jelenne meg a következő gyógyfürdő használók generációja. Azok, akik pénzt nem sajnálva az egészségük érdekében rendszeres jelleggel vennék igénybe az ilyen jellegű szolgáltatásokat.

4.4. Minőségbiztosítási kérdések

Az egészségturizmus teljes mezsgyéjén fontos a minőségbiztosítás, hiszen nemcsak versenyképességet meghatározó tényező, hanem az egészségünket befolyásoló szakterület is. Az egészség az életminőség alapvető komponense (Kopp – Kovács 2006). A gyógyfürdők esetében fontos szempont az úgynevezett EUROESPA med minősítés, amely az ellenőrzési eljárás során több biztonságos kapcsolódó kérdést is vizsgálat alá von. Ilyen a konformitás, a gyógyvizek felhasználása, a gyógyászati kezelések, a wellness szolgáltatások, továbbá ebben a körben vizsgálják a kapcsolt szolgáltatásokat is. Így tehát a szállásokat, a vendéglátást, a szabadidős tevékenységek területeit, a gyógyterápiás környezetet, a higiéniát, de a humán erőforrás attitűdjeit és a biztonságtechnikai kérdéseket, technológiai megoldásokat (energiagazdálkodás, vízelvezetés, szellőztetés) is (Molnár – Szilágyi 2017).

A természetes gyógytényezőkről szóló 74/1999. (XII.25.) EüM rendelet szabályozza (összhangban a közfürdők létesítésének és üzemeltetésének közegészségügyi feltételeiről szóló 37/1996. (X.18.) NM rendeletben foglaltakkal) a gyógyfürdő védjegy minősítés követelmény- és szempontrendszerét, amelynek hatálya azokra a természetes és jogi személyekre, valamint jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek körére terjed ki, amelyek a feltételeknek együttesen eleget tesznek, vagyis „természetes gyógytényező felhasználásával egészségügyi szolgáltató tevékenységet folytatnak, avagy gyógyfürdőt létesítenek, tartanak fenn, vagy üzemeltetnek”. A rendelet alapján a gyógyfürdők minőségi besorolásához szükséges alapfeltételek közé tartozik:

- az általános telepítési, működési műszaki és higiéniai feltételek;
- a szolgáltatások, gyógykezelések választéka, színvonala;
- a humán felkészültségi, szakképzettségi követelmények együttes fennállása.

A minősítési követelmények teljesítését a rendeletben meghatározott pontrendszer adja (Magyar Fürdőszövetség 2022). A Magyar Fürdőszövetséghez tartozó Fürdők Nemzeti Tanúsító Védjegye 2014 óta érhető el a hazai fürdők számára. 2021-től e védjegy használatára 7 hazai fürdő jogosult, különböző kategóriákban (Fürdők Nemzeti Tanúsító Védjegye 2022).

Külföldi kalandozásaink során találkozhatunk valóban természetes körülmények között lévő forró vizes forrásokkal. Mint Görögországban, a Thermopülai szorosnál található Natural Thermal Pool kénes forrása is (1. fénykép), amelyet bárki felkereshet és fürdőzhet benne.



1. fénykép: Natural Thermal Pool, Görögország

Forrás: Tokodi Panna felvétele

Ugyanakkor ennek a „természetességnek” megvannak a maga árnyoldalai is. Míg a mesterségesen kialakított és üzemeltetett fürdők esetében védett körülmények között, személyzettel, így fürdőmesterrel, úszómesterrel, orvosi szolgálattal ellátott helyen élvezhetjük a kénes víz nyújtotta gyógyhatásokat, úgy a szabadon fellelhető forró vizes források esetében önmagunk urai vagyunk. Elegendő egy rossz lépés, a forró víz kiváltotta szédülés vagy ájulás, és máris megtörténhet a baj. Továbbá az őrizetlenül hagyott holminknak is könnyen lába kelhet, a megfelelő hatóságok elérése akadályokba ütközhet, nem mellesleg a higiéniai körülmények sem adottak ilyen helyeken. A turisták által elszórt hulladékok a vízbe kerülve számos vírus és baktérium szaporodását segíthetik elő, ami egészségi kockázatot jelenthet. Viszont nem kell a sokszor túlszűfolt tömegekkel osztoznunk és belépőjegyet sem számítanak fel. Így tehát, ha kellően odafigyelünk a biztonság(unk)ra, a környezetünkre, akkor egy igazán kellemes élménynek lehetünk részei a természet lágy ölén.

4.5. Információ- és betegadat kezelés

Kosaka et al. (2021) rámutatott arra, hogy a nemzetközi egészségturisztikai környezetben – különös tekintettel az orvosi turizmusra – problémát és adatbiztonsági kérdést jelent a betegek egészségügyi információinak megosztása a lokális és a külföldi egészségügyi intézmények között. A szerzők olyan példákra világítottak rá, hogy néhány beteg eleve nem rendelkezett teljes körű dokumentációval, mivel a lokális kezelőorvosuk az anamnézis és diagnózis, továbbá a kezelésre vonatkozó információkat nem rögzítette elektronikus rendszerbe, s a betegek sem tudtak pontos információt adni a betegségükről. Így mikor a beteg egy másik országban próbált becsatlakozni az egészségturizmusba, nem álltak rendelkezésre orvosi információk, a kezelőorvosok nem tudták a megfelelő kezelést kérni, mert nem fértek hozzá a beteg kórtörténetéhez. Így az összes vizsgálatot újra el kellett végezniük, mielőtt bármilyen kezelésben részesíteni tudták volna a páciens. A szerzők szerint ezt a problémát részben a betegek alacsony műveltségi szintje, illetve a nyelvi akadályok okozhatják, ami félreértést okoz az orvos és a beteg között.

Magyarországon az egészségügyi ellátórendszer informatikai fejlesztése már a kilencvenes évek óta zajlik. Ugyan napjainkban már nincs olyan intézmény, ahol ne használnának valamilyen infokommunikációs, IT eszközt, azonban még mindig sok intézmény hiányosan kezeli az adatokat, avagy az intézmény által a gyógyítás során keletkező adatok megfelelő hasznosítása nem történt meg. Ezt természetesen okozhatja az informatikai eszközpark elavultsága, az eszközhiány vagy a megfelelő szaktudás hiánya is, de problémaként merül fel az ágazatban használt medikai-informatikai rendszerek heterogenitása is. Mindezek nagyban hozzájárulnak az intézményközi integráltság és az együttműködés alacsony fokához, ami ezáltal megnehezíti már belföldi szinten is a betegadatok elérését. Magyarországon 2017. november 1-jén jelent meg az új e-egészségügyi rendszer, az Elektronikus Egészségügyi Szolgáltatási Tér (rövidítve EESZT).² A felhő alapú, digitális rendszer alapja az orvos – intézmény – gyógyszerterek folyamatos összekötése, kapcsolattartása, melyben megtalálható valamennyi vizsgálati lap, adat, recept, dokumentum, amely az ellátás folyamán keletkezett. Elméletben a nyomon követést szolgálja a rendszer, azonban a gyakorlatban – a háziorvosok leterheltsége és nagyszámú betegei okán – a korábban elvégzett vizsgálatok során keletkezett dokumentációk digitalizációja nem történt meg. A teljeskörű betegadatbázis a biztosabb diagnózis felállítását és ez által egy hatékonyabb kezelés előírását szolgálhatja, valamint külföldi kezelések igénybevétele esetén azok összesítve rendelkezésre állnak (EESZT 2022).

5. Összegzés, következtetések, javaslatok

Tanulmányunkban az egészségturizmus aktualitásait és biztonsági aspektusait vettük górcső alá, különös figyelemmel a nemzetközi utazásokon alapuló, orvosi kezelés, beavatkozás, diagnosztikai eljárás igénybevétele céljából tett orvosi turizmusra. Az egészségturizmus gyógyászati ága exponenciálisan növekszik Európában, s az egységes európai irányelvnek köszönhetően ezen belül az orvosi turizmus is egyre nagyobb népszerűségnek örvend.

Az orvosi turizmusban résztvevők legfontosabb utazási döntést befolyásoló tényezői között számos, turizmusbiztonsággal összefüggő tényezőt találunk, úgy, mint a turisztikai célterület távolsága, elérhetősége, a célterület politikai stabilitása, a korszerű és biztonságos infrastruktúra, az egészségügyi létesítmények minősége, a szakértelem, a nemzetközi szervezetek által kibocsátott tanúsítványok, a nyelvismeret, az akkreditációs szabványoknak való megfelelés, az ellátás minősége, az egészségügyi munkatársak/orvosok képzettsége és a közbiztonság.

Az orvosi turizmusban résztvevő szolgáltatóknak alkalmazkodniuk kell a fenti elvárásokhoz, amely számos menedzsment kihívást jelent. A jelenlegi homogén kínálat és imázs helyett a kereslet igényei szerinti specializáció szükséges. Az egészségturisztikai szolgáltatás megfelelő biztosításához az infrastruktúra integrált elérhetősége, a megfelelő technikai és technológiai háttér, a szükséges szakképzett személyzet alkalmazása is komoly kihívás elé állítja a szereplőket. A nemzetközi szabványok való megfelelés és a fenntarthatóság kérdéskörei pedig nem csak a szolgáltatás minőségének biztosítása, de a fogyasztói megítélés javításában is komoly szerepet játszhat.

Az egészségbiztonság önálló kategóriaként értelmezhető a turizmusbiztonság tudományában, így egy olyan turisztikai termék esetében, ahol a fő motiváció az egészségi állapot megőrzése vagy javítása, alapvetésként tekintünk az egészségbiztonságra. Ugyanakkor felmerülhetnek további turizmusbiztonsági kérdések is az egészségturizmusban, úgy, mint az egészséges és biztonságos célterület imázsának kérdése; a szabályozási kérdések; valamint az információ- és betegadat kezelés.

2 Ehhez kapcsolódott be 2018-ban az Országos Mentőszolgálat és a magánegészségügyi ellátók egy része, majd 2020. január 1-ig minden orvosi vagy fogorvosi működési engedéllyel rendelkező magánfinanszírozott egészségügyi szolgáltató is. 2021-ben bővült a kör az ártámogatási szerződéssel rendelkező gyógyászatiségédeszköz-forgalmazókkal.

A fenti kihívások alapján kirajzolódnak azon témakörök, amelyek mentén az egészségturizmus további fejlesztése és az abból származó bevételek növelése megvalósítható.

A betegadatok kezelésére és az országok közötti átadására vonatkozó egységes, egymással kommunikáló rendszer kialakítása szükségszerű. Ezzel biztosítható a nemzetközi orvosi turizmusban résztvevő turista és a kezelő orvos felé történő megfelelő információátadás, elkerülhetővé válnak az ismételt állapotfelmérő vizsgálatok, ami összességében jelentősen javítja a látogató komfortérzetét, elégedettségét. Ennek támogatására olyan együttműködő egészségbiztosítási rendszer kialakítása szükséges, amely biztosítja az akár külföldi kezelési költségek fizetését a küldőország egészségbiztosító társaságaival.

Az orvosi turizmusban való részvétel további feltétele, s így potenciális fejlesztési irány a nemzetközi minőségi tanúsítvány megszerzése, amely mintegy védjegyként működve támogatja a turisták döntéshozatalát, biztosítja a megfelelő és elvárt minőségi szintet, s csökkenti a turisták bizonytalanságát.

A digitális infrastruktúra kialakítása több szempontból is releváns fejlesztési irány. Többek között az eligazodásbiztonságot is támogathatja az „okosítás”, vagyis különböző szenzorrendszerek bevonása, amelyek valós idejű adatokat szolgáltatnak. Ezen rendszerek kialakításával megvalósítható az online jegyértékesítés, a dinamikus árazás vagy épp az időpontfoglalás. Ma már nem ismeretlen a Turizmus 4.0 fogalma, amely az Ipar 4.0 megközelítésére építve a különböző turisztikai szolgáltatók digitális fejlettségét méri, támogatja (Miskolczi et al. 2021).

Az egészségturizmusból származó bevételek növelésének egyik lehetséges módja Sedef (2018) szerint az „Egészség Szabad Zónák” (Health Free Zones) létrehozása. Ezen kijelölt területek mentesek az ország kereskedelmi és pénzügyi törvényei alól, eredményeként kimagasló beruházási és munkaerőfelszívó hatásra lehet számítani.

Az egészségturizmus jövőjét vizsgálva egy olyan utópisztikus képet látunk, ahol a nemzetközi hálózatba kapcsolt adatalapú rendszer a világ bármely országában egészségi problémával megjelenő páciens számára egy szabványosított állapotfelmérést követően lehetővé és elérhetővé teszi a számára megfelelő kezelést, a világ több pontján. A nemzetközi minőségbiztosítási rendszernek köszönhetően a kezelések minősége garantált, így a beteg/turista bizonytalansága, kockázatvállalása minimális, saját személyes preferenciái alapján választ a célállomások közül. A betegadatok kezelése, a betegút követése, valamint az ellenérték kifizetése egy felhőalapú, zárt rendszerben történik, mely védi a személyes adatokat.

Irodalom

- Abbaspour, F. – Soltani, S. – Tham, A. (2021): Medical tourism for COVID-19 post-crisis recovery? *Anatolia* 32(1):140–143.
- Bagga, T. – Vishnoi, S.K. – Surbhi, J. – Sharma, R. (2020): Medical tourism: treatment, therapy & tourism. *International Journal of Scientific and Technology Research* 9(3): 4447–4453.
- Bookman, M. Z. – Bookman, K. R. (2007): *Medical Tourism in Developing Countries*. Palgrave Macmillan, New York.
- Boros, Sz. – Printz-Markó, E. – Priszinger, K. (2011): Egészségturizmus. In: Michalkó, G. (szerk.): *Turisztikai terméktervezés és fejlesztés*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs, pp. 4. fejezet. <http://www.eturizmus.pte.hu/szakmaianyagok/Turisztikai%20term%C3%A9ktervez%C3%A9s%20fejleszt%C3%A9s/book.html#d6e655> (letöltve: 2022. május 19.)
- Campra, M. – Riva, P. – Oricchio, G. – Brescia, V. (2021): Bibliometrix analysis of medical tourism. *Health Services Management Research* 35(3): 172–188.

- Capar, H. – Aslan, Ö. (2020): Factors Affecting Destination Choice in Medical Tourism. *The International Journal of Travel Medicine and Global Health* 8(2): 80–88.
- Chhabra, D. (2020): Transformational wellness tourism system model in the pandemic era. *International Journal of Health Management and Tourism* 5(2): 76–101.
- Chua, B.L. – Al-Ansi, A. – Lee, M.J. – Han, H. (2021): Impact of health risk perception on avoidance of international travel in the wake of a pandemic. *Current Issues in Tourism* 24(7): 985–1002.
- Daud, A.I.B. M. – Qi, C. H. – Shamsul, F. S. B. – Norman, M. N. B. (2021): *Determinants factors on patients' satisfaction towards health tourims in Malaysia*. Undergraduate Final Year Project Report, University Malaysia Kelantan, Kota.
- EESZT (2022): *EESZT Információs portál* <https://e-egeszsegugy.gov.hu/mi-az-eeszt-> (letöltve: 2022. június 08.)
- Fürdők Nemzeti Tanúsító Védjegye (2022): *Fürdők nemzeti Tanúsító Védjegye* <https://www.furdoszovetseg.hu/felhasznalas-es-adatvedelem/> (letöltve: 2022. május 21.)
- Godovykh, M. – Pizam, A. – Bahja, F. (2021): Antecedents and outcomes of health risk perceptions in tourism, following the COVID-19 pandemic. *Tourism Review* 76(4): 737–748.
- Gonzalez, A.Á.M. (2021): *Tourists' perceptions, behaviours and preferences in health and wellness tourism*. Doktori disszertáció, Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, Las Palmas.
- Huang, X. – Dai, S. – Xu, H. (2020): Predicting tourists' health risk preventative behaviour and travelling satisfaction in Tibet: Combining the theory of planned behaviour and health belief model. *Tourism Management Perspectives* (33):100589.
- Illario, M. – De Luca, V. – Leonardini, L. – Kucharczyk, M. – Parent, A.S. – Dantas, C. – Jegundo, A.L. – van Staalduinen, W. – Ganzarain, J. – Comisso, L. – Bramezza, C. – Carriazo, A.M. – Maritati, A. – Tramontano, G. – Capozzi, P. – Goossens, E. – Cotrone, C. – Costantini, A. – Ciliberti, M. – Femiano, M. – d'Amore, A. – Forlenza, M. – Ruggiero, R. – Bianchi, A. – Augustin, L. – Marrazzo, V. – Dello Ioio, T. – Capaldo, S. – Crudeli, A. – De Cesare, G. – Cuccaro, F. – Bracale, G. – Tramontano, D. – Postiglione, A. – Matera, C. – Coscioni, E. – Bousquet, J. (2019): Health tourism: an opportunity for sustainable development. *Translational Medicine* 19(16): 109–115.
- Kopp, M. – Kovács, M. (szerk.) (2006): *A magyar népesség életminősége az ezredfordulón*. Semmelweis Kiadó, Budapest.
- Kosaka, M. – Kobashi, Y. – Kato, K. – Okawada, O. – Tsubokura, M. (2021): Lessons from COVID-19's impact on medical tourism in Cambodia. *Public Health in Practice* (2):100182.
- Labonté, R. – Crooks, V. A. – Valdés, A. C. – Runnels, V. – Snyder, J. (2018): Government roles in regulating medical tourism: evidence from Guatemala. *International Journal for Equity in Health* 17(150):1–10.
- Lee, C. – Spisto, M. (2007): Medical tourism, the future of health services. In Ho, S.K.M. (szerk.) *Proceedings of the 12th international conference on ISO 9000 and TQM*. Taiwan RoC: National Chin-Yi University of Technology, Taichung. pp. 1–7.
- Magyar Fürdőszövetség (2022): *A gyógyfürdő védjegy minősítés követelmény- és szempontrendszere* <https://www.furdoszovetseg.hu/wp-content/uploads/2018/12/gyogyfurdo-vedjegy-minosites-h.pdf> (letöltve: 2022. május 21.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség – MTÜ (2021): *Turizmus 2.0* https://mtu.gov.hu/documents/prod/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf (letöltve: 2022. március 10.)
- Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.) (2020): *Turizmusbiztonság*. Budapest, Dialóg Campus Kiadó.
- Michalkó, G. – Németh, J. – Birkner, Z. (szerk.) (2022): *Turizmusbiztonság, járvány, geopolitika*. Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft., Budapest.

- Michalkó, G. – Rátz, T. (2011): *Egészségturizmus és életminőség Magyarországon*. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest.
- Miskolczi, M. – Jászberényi, M. – Tóth, D. (2021): Technology-enhanced airport services—attractiveness from the travelers' perspective. *Sustainability* 13(2): 705.
- Molnár, Cs. – Szilágyi, T. (2017): A turizmus a vidékbiztonság fókuszában. In Kiglics Norbert (szerk.): *II. Turizmus és biztonság nemzetközi tudományos konferencia. Tanulmánykötet*. Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz, Nagykanizsa, pp. 167–176.
- Oberoi, S. – Kansra, P. (2019): Factors Influencing Medical Tourism in India: A Critical Review. *SAMVAD: SIBM Pune Research Journal* 17(6): 28–37.
- Papp-Váry, Á.F. – Farkas, M. (2018): Magyar települések szlogenjei – Egy lehetséges csoportosítás. *Comitatus* 28(229):46–55.
- Pessot, E. – Spoladore, A. – Zangiacomi, A. – Sacco, M. (2021): Natural Resources in Health Tourism: A Systematic Literature Review. *Sustainability* 13(5):2661.
- Printz-Markó, E. (2018): *Az egészségturizmus rendszere és klaszterszerveződése Magyarországon*. Doktori disszertáció, Széchenyi István Egyetem, Győr.
- Rahman, M. K. (2019): Medical tourism: tourists' perceived services and satisfaction lessons from Malaysian hospitals. *Tourism Review* 74(3): 739–758.
- Ranasinghe, R. – Damunupola, A. – Wijesundara, S. – Karunarathna, C. – Nawarathna, D. – Gamage, S. – Ranaweera, A. – Idroos, A.A. (2020): Tourism after Corona: Impacts of Covid 19 Pandemic and Way Forward for Tourism, Hotel and Mice Industry in Sri Lanka. *SSRN Electronic Journal* (4). DOI:10.2139/ssrn.3587170
- Ritecz, Gy. – Tokodi, P. (2020): A nemzetközi mobilitás és biztonság turisztikai vonatkozásai. In: Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk) (2020): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 205–2018.
- Rusinkó, Á. – Donka, A. (2019): Az egészségturizmus értelmezése a turizmus változó rendszerében. *Turizmus Bulletin* 19(2):47–57.
- Sedef, M. (2018): A model proposal for the development of health tourism in Pamukkale: "Pamukkale health free zone". *International Journal Health Management and Tourism* 3(3):133–146.
- Semenova, Z. – Chistobaev, A. – Grudtcyn, N. (2020): Management of the public-private partnership in health tourism. *Espacios* 41(15):1–8.
- Singh, P. – Dhakne, S. (2021): Health tourism, its development and current trends in India. *International Journal of Advance and Innovative Research* 8(1):300–306.
- Smith, M. – Puczkó, L. (2010): *Egészségturizmus: gyógyászat, wellness, holisztika*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Strack, F. (2021): *Az egészségturizmus szubjektív életminőségre és gazdaságra gyakorolt hatásai a minősített gyógyhellyel rendelkező hazai települések esetében*. Doktori disszertáció, Pannon Egyetem, Veszprém.
- Statista (2021): *Medical tourism in Europe - Statistics and Facts*. <https://www.statista.com/topics/3292/medical-tourism-in-europe/#dossierKeyfigures> (letöltve: 2022. május 20.)
- UNWTO (2018): *Exploring Health Tourism*. <https://doi.org/10.18111/9789284420209.1> (letöltve: 2022. november 22.)
- Zhong, L. – Deng, B. – Morrison, A.M. – Coca-Stefaniak, J.A., – Yang, L. (2021): Medical, Health and Wellness Tourism Research – A Review of the Literature (1970–2020) and Research Agenda. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 18(20):10875.
- Zsarnóczky, M. (2019): Az egészségturizmus folyamatainak terminológiai változásai. *Turizmus Bulletin* 19(1):36–44.

Jogszabályok

883/2004 EK rendelet a szociális biztonsági rendszerek koordinálásáról

2011/24/EU irányelv a határon átnyúló egészségügyi ellátásra vonatkozó betegjogok érvényesítéséről

37/1996. (X.18.) NM rendelet a közfürdők létesítésének és üzemeltetésének közegészségügyi feltételeiről

74/1999. (XII.25.) EüM rendelet a természetes gyógytényezőkéről

5/2004. (XI. 19.) EüM rendelet az orvosi rehabilitáció céljából társadalombiztosítási támogatással igénybe vehető gyógyászati ellátásokról

340/2013. (IX.25.) Korm. rendelet, a külföldön történő gyógykezelések részletes szabályairól

Tematikus élmények nyomában – a kulturális turizmus komplexitása

Péter Erzsébet – Ilyés Noémi – Ritecz György

1. Bevezetés

Vizsgálatunkban arra törekedtünk, hogy a globális piac szempontjából releváns kérdéseket azonosítsuk, országhatárokra való tekintet nélkül és függetlenül a kulturális turizmus helyszínétől. A kulturális turizmus ernyőfogalom, amely égisze alatt többek között a múzeumok, kastélyok, templomok, várak és egyéb épített örökségek is megtalálhatók. Sajnos a többségében zárt terek miatt a kulturális turizmus volt a pandémia egyik legnagyobb vesztese. Paradox módon, a korábban túlszűfolt attrakciók sok esetben látogatói létszámkorlátot voltak kénytelenek bevezetni, amely sokkal élvezhetőbbé tette a turisztikai élményszerzést. A kulturális turisztikai termékek fogyasztása kapcsán a koronavírus járvány egy rég vágyott modellt hozott: az időpontfoglaló rendszerek és a létszámkorlátozások segítségével megtörtént a kereslet térbeli és időbeli széthúzása, elosztása. Menedzsment szempontjából ez nyilvánvaló többletmunkával járt, ugyanakkor a turisták egyedülálló élménnyel gazdagodhattak, amikor az aktuális szabályozások engedték a kulturális intézmények látogatását. A kötelező zárva tartások idején viszont jelentősen megnőtt az igény a digitális fogyasztásra, átalakult a filmturizmus, megnőtt a tematikus utak jelentősége, így a turizmus ezen ága is jelentős változásokon esett át az utóbbi néhány év során. A fő kérdés az, hogy vajon ezek hosszú távon is implementálódnak a turisztikai termékfejlesztésbe vagy csupán tiszavirág életű megoldásokról van szó? Jelen tanulmányban foglalkozunk a kultúrafogyasztás egyes színtereivel, a kulturális turista igényeivel, valamint a pandémia hatásával a kulturális turizmusra, kiegészítve azt a turizmusbiztonság szempontjából releváns turisztikai termékfejlesztési javaslatokkal. A téma komplexitását tekintve megvizsgáljuk a tematikus utakat és a hozzájuk kapcsolódó kulturális örökségeket, amelyek egyes esetekben megjelennek akár a filmvászonon is, impulzust generálva szélesebb rétegek számára is egy következő úti célhoz. A kulturális turizmus is számos biztonsági aspektussal rendelkezik. Kiemelendő itt a különböző időjárási anomáliákból fakadó jelenségek (pl. aszály, dagály), amelyek jelentős hatással lehetnek a kulturális turizmusban résztvevő épületek, terek, várak állapotára. Az eltérő kulturális szokások szintén okozhatnak meglepetéseket a turisták számára. Szintén idetartoznak a túlszűfolt rendezvények biztonsági kérdései, vagy éppen a romkocsmá turizmus okozta zaj- és fényszennyezés.

2. A kulturális turizmus jelentősége

Az Európai Unió országaiban körülbelül 200 000 védett műemlék és 2,5 millió történelmi jelentőségű épület található. Az Internet megjelenésével és a „museum” domain létrehozásával a világhálón elérhető múzeumok sokasága és kulturális intézmények jelentek meg. A kulturális örökségek és attrakciók egyre központibb szerepét a virtuális turizmus is hangsúlyozza a modern, technológiai és tudáslapú társadalmakban. Az ismert adatok alapján (MTÜ 2021) a hazánkba látogató turisták 24-30%-a rendelkezik kulturális turizmusra irányuló preferenciákkal. Eközben látni kell, hogy az átlagos költségeik az egyik legmagasabbak, sőt a német és osztrák turisták közül a kultúra iránt nyitottak költenek hazánkban a legtöbbet (255-, illetve 345 ezer Ft-ot). A kultúra értékének gazdasági mérése azonban lehetetlen és egyben alapvető hiba, mivel a kulturális intézmények által nyújtott

társadalmi érték gyakran közvetett és nem pénzügyi jellegű. Hiszen, a kulturális intézmények arra törekcsenek, hogy intellektuális élvezetet nyújtsanak és felhívják a figyelmet a kulturális és történelmi örökség tudatosítására, sőt, ezek az intézmények gyakorlatilag az adott ország soft power részének is tekinthetők.

A kulturális turizmus esetén a kínálati elemek népszerű megközelítését tartalmazza az úgynevezett „desztinációmixmodellek” (Cooper et al. 1998) amelyek közül a Buhalis-féle modell értelmezése szerint a turisztikai célterületek a turisztikai termékek és szolgáltatások amalgámját (ötvözetét) kínálják, amelyet a vendég a célterület egységes márkája alatt érzékel. Ezen komplex „ötvözet” elemei a következőképpen határozhatók meg.

Az első a vonzerő, amivel kapcsolatban fontos az élményközpontúság, hiszen a vonzerő csak a kiegészítő szolgáltatásokkal együtt válik fogyaszthatóvá. A vonzerők csoportosíthatók kiterjedésük (pl. csomóponti, lineáris) vagy vonzáskörzetük szerint (pl. helyi, nemzetközi jelentőségű). Sziva – Michalkó (2020) az ember alkotta és természeti vonzerők megkülönböztetésére is felhívják a figyelmet. Elérhetőség alatt elsődlegesen a közlekedési feltételek biztosítottságáról van szó, tehát a légi, vasúti, közúti és vízi megközelíthetőség adottságáról. Az egyes attrakciók elérhetősége, a túra-, bicikliútvonalak megléte szintén a tárgykörbe tartozik, ahogyan a turisztikai célterületre való belépés törvényi szabályozottsága is. Aktivitások – programok alatt mindazon szórakozási, pihenési, tanulási lehetőségeket értjük, amelyeken a turista részt vehet a célállomásokon való tartózkodása során. A programok között különbség tehető aszerint, hogy azok mekkora interaktivitást biztosítanak a vendégek számára. Ilyen módon beszélhetünk kifejezetten aktív programlehetőségekről (pl. túrázás, kézműves foglalkozások) és passzív programokról (pl. színházak, múzeumok, mozik látogatása). Az egyéni turisták utazási motivációinak megjelenésével a pihenni vágyók egyre nagyobb igényt tartanak arra, hogy saját maguk állítsák össze az utazási csomagjaikat, különösen igaz ez az ott-tartózkodás során igényelt programok kiválasztására. Mindezt olyan komplex, modulokból álló programcsomagok összeállítása válik szükségessé a turisztikai célállomásokon, amelyek kielégítik az egyedi, sokszínű igényeket, és egyben a tartózkodási idő növelését is szolgálják. A kényelmi szolgáltatások körébe tartozik valamennyi olyan szolgáltatás, amely egyrészt a turisztikai tartózkodás alapvető eleme (pl. szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás), másrészt azok a rekreációs szolgáltatások, amelyeket a helyiek és a vendégek közösen használhatnak. Támogató szolgáltatások emellett a turisztikai célterület alapvető infrastrukturális tényezői sorolhatók ebbe a kategóriába, amelyek alapelvárásként jelennek meg. Ebbe a körbe tartoznak a közegészségügyi, köztisztasági, közbiztonsági feltételek, valamint a megfelelő színvonalú turisztikai oktatás és a magánszolgáltatások, mint például a banki, a biztosítási és a pénzváltói tevékenység. Mivel a turisták általában rövid ideig tartózkodnak egy területen, amit a turista valójában lát, az csak egy halvány tükörképe a valódi kultúrának.

3. A kulturális turizmus komplex szemlélete

Több európai nagyvárosban támogatják menedzsment eszközökkel a kulturális turizmust. Promóciós eszközként Olaszországban például bevezették a Firenze Card-ot is, mint hivatalos jegyet a firenzei múzeumok látogatására. A kártyát a kulturális szolgáltatások integrált rendszerének előmozdítására fogalmazták meg, amely 72 múzeumba, történelmi műemlékbe, villába és kertbe való belépést tesz lehetővé (Shirvani et al. 2021, De Luca et al. 2020). Ehhez hasonló a Budapest Kártya is, amelynek megvásárlásával olyan előnyökhöz juthatnak a látogatók, mint a korlátlan tömegközlekedés, vagy az ingyenes termálfürdő belépés biztosítása, amely az egyik legkedveltebb programlehetőség a fővárosban. A Budapest Kártyával ingyenesen elérhető szolgáltatások mellett, széleskörű gasztronómiai és kultu-

rális kínálatot is kaphatnak az ide látogató turisták – például ingyenes belépés a város 12 múzeumába, a városnéző túrákra, továbbá kedvezményes árú jegyek kulturális és folklórprogramokra (Budapest.com 2022). A Budapest Kártya a klasszikus turistainformációs irodák mellett online is megvásárolható, amely szintén információhoz juttathatja a célterületmenedzsmenttel foglalkozó szervezetet a turisták fogyasztói szokásairól.

A kultúrához kapcsolódó turizmusban meghatározó szerepe van a magánbiztonsági vállalkozásoknak, a személy- és vagyonvédelmi cégeknek. Ezek a cégek főként a nagy nyilvánosság által látogatott sport- és egyéb rendezvények, fesztiválok, turistalátványosságok, kulturális rendezvények és értékek (pl. múzeumok, műemlékek, kiállítóhelyek) helyszíneinek biztosításában vállalnak szerepet. Az ilyen cégek által foglalkoztatott személyek munkáját az elektronikus biztonságtechnika fejlődése nagyban segíti, kiegészíti, mint például behatolást jelző rendszerek, kültéri és kerítésvédelmi rendszerek, videó megfigyelő rendszerek, beléptető és parkoló rendszerek, csomagvizsgáló és átvilágító rendszerek, tűzjelző rendszerek (Christián – Szabó 2016).

3.1. A kultúrafogyasztás és a kulturális turizmus színterei

Ha a kultúra fogyasztásáról beszélünk egy törésvonal található a magas, illetve tömegkultúra között, amely azonban Pavluska (2014) szerint nem áthidalhatatlan. Ahogyan a Kultúramarketing című könyvében is leírja, a két oldal között van átjárhatóság, amelyet leginkább a fesztiválok, az iskolai kulturális rendezvények, a művelődési házak, illetve a könyvesboltok segíthetnek, mint egyfajta „kulturális cölöpök”. Kutatásai alapján a hazai lakosság kultúrafogyasztása az alábbiak szerint jellemezhető. A legnagyobb fogyasztói csoport éppen az a tulajdonképpen kultúrát „nem fogyasztó” réteg, akik társadalmi státuszuk vagy iskolai végzettségük miatt passzívnak tekinthetők. Hazánkban a legaktívabb kultúrafogyasztó csoport azok a jellemzően 18-29 év közöttiek, akik felsőoktatásban tanulnak, vagy magasabb iskolázottsággal rendelkeznek és urbánus terekben élnek. Éppen ezért az idősebb generáció, például 60 év felettiek, akik ráadásul kistelepülésen élnek, kiszorulhatnak a kulturális termékek fogyasztásából. A nemek közti elosztást tekintve a klasszikus kultúra leggyakoribb fogyasztója az 50+ korcsoporthoz tartozó, magasabb iskolai végzettséggel rendelkező városi nő.

Marketing szempontból fontos kiemelni az új típusú, vagy megújított kulturális ajánlatokat és megoldásokat. Erre példa, hogy napjaink könyvesboltjai már igazi multifunkcionális terekké váltak, szokássá vált a helyben olvasás, vagy kávéfogyasztás (megjelenik a kávéházi funkció). Természetesen egy ilyen típusú attrakciót menedzselni nem könnyű, hiszen ezeket az objektumokat nem a turisták tömegeire szabták. Érdekes példaként szolgálhat erre a jelenségre a Porto városában található Livraria Lello könyvesbolt, amely J.K. Rowling számára nyújtott inspirációt a Harry Potter könyvek varázsvilágának megalkotásában. A könyvesboltba ma már csak előzetes belépőjegy vásárlásával léphetünk be, amelyet levásárolhatunk, amennyiben szeretnénk. Az általános tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a turista inkább igyekszik minél hamarabb elhagyni a különleges kötetekkel teli, levegőtlen és ennyi látogató befogadására alkalmatlan üzletet. Noha, az előzetes jegyvásárlási rendszer lehetőséget nyújtana a kereslet időbeli és térbeli széthúzására, mivel nem kontrollálják a belépők számát – a menedzsment minden igyekezete ellenére is élvezhetetlenné válik az attrakció. (1. fénykép)



1. fénykép: A Livraria Lello könyvesbolt Porto városában, amely a Harry Potter filmek varázsvilágának szolgált inspirációként, 2022.08.22

Forrás: Ilyés Noémi felvétele

A plázák, mint a kultúrafogyasztás komplex színterei: lehetőséget teremtenek könyvesboltba vagy akár moziba betérni, sőt helyszínt biztosíthat képzőművészeti kiállítások számára is. A plázák egyben egyéb kiegészítő szolgáltatást is nyújtanak, mint például parkolás, étkezés, serkentve ezzel a bevonódást.

A kortárs színházak nyitottabbá váltak, a fesztiválok pedig a közösségi élményre helyezik a hangsúlyt, amellyel széles rétegeket tudnak megszólítani (Pavluska 2014).

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 szerint a kulturális turizmus „a turisztikai piac” legösszetettebb termékcsoportja. Idesorolható többek között a világörökség turizmus, kastély- és várturizmus, a szellemi örökségen, népi hagyományokon alapuló turizmus, a városlátogatások és a kortárs művészeti turizmus is. „A kulturális látnivalók jellemzően szélesebb rétegeket vonzanak, növekszik az igény a kulturális és egyéb turisztikai termékek komplex igénybevételére, autentikus, egyedi élményekre, melyek előállításában az utazó is közreműködik” (MTÜ 2021:43). A kulturális turizmus elemeit többféle módon csoportosíthatjuk. Ha a vonzerő szempontjából tekintjük, akkor kulturális turizmus lehet épített és tárgyi érték, a mindennapi élethez kapcsolódó kulturális érték (szabadidő, életmód, szokások, gasztronómia); illetve rendezvény, fesztivál, karnevál, vagy hagyományőrző esemény. Egy másik tematikus csoportosítás szerint a kulturális turizmus az alábbiakat foglalja magába: épített örökség, világörökségi helyszínek, nemzeti és történelmi emlékhelyek, szellemi örökségen alapuló vonzerők (múzeumok, könyvtárak, színházak), tematikus útvonalak, hagyományok megismerése, turisztikai vonzerőt jelentő rendezvények, vallási, hitéleti motivációjú utazások, kortárs kultúra és kreatív kultúra. Szintén kategorizálható a kulturális turizmus aszerint, hogy melyek a megtekin-

tésre kerülő attrakció jellemzői, vagy éppen a turista motivációja. Ez utóbbi szerint motiváció lehet például egyedi emlékek megtekintése, amely magában foglalhat templomokat, ipari műemlékeket, vagy irodalmi jelentőségű színhelyeket (Jászberényi 2022). A további alfejezetekben a fentiek közül kiemelünk néhány elemet a biztonsági aspektusok bemutatásával.

3.2. Kulturális tematikus utak

A tematikus útvonalak egy jól megválasztott téma köré épülnek (Rátz – Puczkó 2002). Többek között magában foglalhat történelmi eseményt vagy korszakot, vallási örökséget, a helyi hagyományok előtti tisztelgést, vagy akár ismert történelmi személyt is. Ezek legkiemelkedőbb példája az Európai Kulturális Útvonalak, mely szigorú szabályaival, azok bizonyos mértékű adaptációjával útmutatóul szolgálhatnak bármely más útvonal létesítéséhez is (Nagy 2018). A világ valamennyi turisztikai csomagjában szerepel kulturális attrakciók felkeresése, és az is egyértelmű, hogy a gazdag kulturális örökséggel rendelkező turisztikai célterületek a legnépszerűbbek. Így azt mondhatjuk, hogy a legtöbb turisztikai célterületet a kulturális értékeik és örökségük miatt keresnek fel (Timothy 2011, Božić et al. 2014). Kulturális útvonalak kialakítása gyakran nemzetközi együttműködést igényel.

Az európai identitás fogalma érdekes paradoxont is tartalmaz, hiszen az identitás, ami mindennapi életünk leképezése, országonként, régióként, nemzetekenként és nemzetiségenként változó az egyébként közös elveket és közös értékeket hangsúlyozó Európában. A keresztény gyökerekkel rendelkező, ugyanakkor az ipari és technikai fejlődés által meghatározott európai életmód mégis a toleranciát, más kultúrák meg- és elismerését hangsúlyozza, mely különös hangsúlyt kapott az 1989 utáni időszakban, a kontinens újra egyesülése idején. Az Európa Tanács 1987-ben indította el Kulturális Utak programját, azzal a céllal, hogy ezzel is demonstrálja: az egyes országok kultúrája és öröksége szerves része a közös európai örökségnek. Az Európai Kulturális Útvonalak célja a professzionális és fenntartható örökség-menedzsment, a kulturális örökség megóvása – a helyi közösségek társadalmi jólétének és gazdasági fejlődésének érdekében, miközben azok megőrizhetik kulturális autentikusságukat és sokszínűségüket (Khovanova 2012). Példaként említhető a Palóc út, amely 2005-ben jött létre, a palóc települések közös és mégis különálló értékeit együtt mutatják be. Egy-egy útra felvezethető a palóc viseletek, a népszokások, a tárgyi emlékek, vagy éppen több település felkeresésével lehet átfogóbb és sokszínűbb ismereteket kapni „Palócországról”. Ugyanakkor nagy népszerűségnek örvend a „Sisi út”, amely Erzsébet királyné életéhez kapcsolódik, és 2002 óta létezik. Ez az egykori Osztrák-Magyar Monarchia városait, kastélyait mutatja be. Ausztrián és Magyarországon keresztül elvezet Bajorországba, valamint Olaszországon keresztül az Adriához és a görög szigetre, Korfura, majd végül Svájcba. Magyarország eddig hét elismert útvonal része volt, amelyhez a 2021-es döntés alapján újabb két hálózat csatlakozott: a Cirill és Metód útvonal, valamint a Vaskori Duna Út. Földrajzi szempontból különbséget tehetünk a helyi/települési utak (pl. a „Literary Dublin” útvonal), a regionális utak (pl. a Villány-Siklósi borút), az országos utak (pl. a magyar Kék Túra vagy a német „Az Alpoktól a Balti-tengerig” út), illetve a nemzetközi utak között (pl. a Hanza-városok útja) (Rátz – Puczkó 2002).

Egy hazai zárandokturisztikai fejlesztés nyomán Pálos út néven barangolhatunk Budától egészen a Dunakanyarig. A Turizmus.com híradása szerint: az állomások kőoszlopain elhelyezett QR-kódok, valamint információs táblák segítségével elmélyedhetünk a különböző lelki gondolatokba a túrázás során. Sőt, a palosut.hu weboldalon keresztül virtuális lelki vezetőket is kaphatunk a Pálos rend szellemiségben, vagy akár offline mobilalkalmazással állomásról állomásra járhatjuk az egyedi jelzésekkel ellátott kijelölt útvonalakat (Turizmus.com 2022).

Az ipari örökség bemutatása újfajta turisztikai élmények kialakításával, új társadalmi csoportok megszólításával ma a kulturális turizmus egyik viszonylag új eleme (Jászberényi 2014). Ez nem egyszer összekapcsolódik koncertekkel, színházi előadásokkal, fesztiválokkal. Éppen az ipari jellegű kialakítás miatt, kellő előkészítés hiánya esetén balesetek forrása is lehet. Az ipari negyedek általában kevésbé lakott környéket jelentenek, melyek az elhagyott jellegük miatt lopás, rablás, garázda magatartás egyik tipikus színterei lehetnek. Ezt a jelenséget a közösségi média is felerősíti, hiszen például a Facebookon is több olyan zárt csoporttal is találkozhatunk, amelyekben a tagok elhagyatott helyszíneket keresnek fel és mutatnak be fotókkal illusztrálva. Ezek a csoportok gyakran több ezres létszámmal is rendelkeznek, és noha alapszabály, hogy a pontos címet ne osszák meg egymással, a kalandvágyó és felfedező felhasználóktól mégis sok esetben kikövetkeztethetők. Így az ilyen elhagyatott kastélyok, ipari örökségek, sőt szállodaépületek további fosztogatás áldozatává válnak.

3.3. Elvarázsolt világ, múltunk bástyái

Magyarország területén egykor mintegy 4500 kastély és kúria állt, melyek közül sok elpusztult a történelem viharaiban, de közülük mintegy 3500 épület ma is létezik. Több mint félszáz, napjainkban szállodaként működve várja látogatóit. A nemrég még elhanyagolt vidéki kastélyok, kúriák egy részében magas színvonalon működő szállodák üzemelnek, széleskörű szolgáltatásokkal várva a vendégeket (pl. lovaglással, wellness-szolgáltatásokkal vagy konferencia lehetőségekkel). A szálláshely funkción túl váraink egy része olyan eseményekkel, rendezvényekkel hívják fel magukra a figyelmet, amelyek nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi érdeklődésre is számot tarthatnak. Itt említhető például a Visegrádi, Diósgyőri Palotajátékok, vagy a Nagyvázsonyi Lovasjátékok.

A Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogramon belül 2016 óta rengeteg turistát vonzó fejlesztés valósult meg. Megújult többek között a tatai Esterházy-kastély, a füzérradványi Károlyi-kastély, a nádasdladányi Nádasdy-kastély, a Trianon Múzeumnak otthont adó várpalotai Zichy-kastély, a bajnai Sándor-Metternich-kastély, a dégi Festetics-kastély, a sümegi Püspöki Palota, valamint a majki Kamalduli Remeteség épületegyüttese is látogathatóvá vált.

A sorban több vidéki vár is megszépül, amelyek hosszú idők óta őrzik hazánk történetét, mint a Somló vára, a nagyvázsonyi, szigetvári, mosonmagyaróvári várak és a füzéri vár turisztikai fejlesztése is megvalósul.

A kulturális turizmus, a kastély- és várlátogatások során – szerencsére – a legritkább esetben merül fel a biztonság kérdése. Ezzel együtt azért merülhetnek fel biztonsági kockázatok. A még nem, vagy csak részben felújított objektumokban lehetnek omladékonny részek, melyek ráeshetnek a gyanútlan látogatóra, illetve megcsúszás következtében el-, vagy leesést eredményezhet. Mindez megelőzhető a felújítással, illetve a nem biztonságos helyek elzárásával, azok megfelelő megjelölésével. Bár egyes felelőtlen személyek, vagy a divatos szelfi örültek esetében ez sem garantálhatja a biztonságot (Pap 2019, Nlc.hu 2017).

Nem szabad megelégedezni a megfelelő látogatómenedzsment hiányainak következményeiről. Negatív példaként említhető erre a jelenségre a portugáliai Sintrában található Palácio Nacional da Pena (2. fénykép), amely kiemelt látogatói népszerűségnek örvend. Ez nem véletlen, hiszen a Lisszabontól alig 1 óra vonatozással megközelíthető kastély UNESCO világörökségi helyszín is. A kastélyba történő belépéshez előzetes és helyszíni jegyváltásra is lehetősége van a turistáknak. Az online jegyvásárlás során a voucheren azzal szembesülhet a látogató, hogy az előzetesen kiválasztott időponthoz képest maximum 5 perc késést tolerálnak. Odaérkezve azonban belefuthat a látogató egy olyan kezeltelen mennyiségű tömegbe, amely 5 perc helyett több órás várakozást eredményez, tekintettel arra,

hogy a kastélyon belül is csak lépésben tud haladni a felgyűlt tömeg, szorosan, egymáshoz közel állva. Így az előzetes jegyértékesítés értelmét veszti, sőt még biztonsági kockázatokkal is járhat. A nem megfelelő látogatómenedzsment pánikhangulatot, rosszulállatot, de akár még kiszáradást is eredményezhet. A kastély szűk folyosóin, amelyeken a látogatók a tömeggel sodródva tudnak csak haladni komoly problémákat okozhat egy váratlan rosszulállat, rosszabb esetben egyéb, életmentő beavatkozást igénylő egészségügyi veszélyhelyzet, amikor is nem biztosított a látogatóhoz történő megfelelő hozzáférés. Tűz esetén pedig valóságos pánikhangulat alakulhat ki a tömegben, így elengedhetetlen a létszámkorlátozás az ilyen típusú attrakciók esetében.



2. fénykép: Tömeg és kígyózó sorok a portugáliai Sintra városában található Palácio Nacional da Pena kastélyban, 2022.08.18

Forrás: Ilyés Noémi felvétele

A vár- és kastélyturizmushoz kapcsolódó kiegészítő rendezvények is magukban hordozhatnak bizonyos veszélyeket. A történelmi korok emlékeztetéhez jól illeszkedik például a lovaglás, de az adott turista nem biztos, hogy kellően gyakorlott lovas és ebből akadhatnak gondok, vagy akár balesetek is. A kulturális látogatáshoz kapcsolt vízi, vagy wellness esemény a klasszikus vízzel összefüggő kockázatokat is magával hozhatja. Ahogy a tömegrendezvény, maga a tömeg is magához vonzhatja a tolvajokat is, így az értékek védelméről, biztonságos elhelyezéséről ilyenkor sem árt gondoskodni.

Gondolva itt a pénztárca, bankkártya nem látható és könnyen elérhető helyen tartására, vagy akár a parkolóban lévő busz és gépkocsi megfelelő zárására.

3.4. Kultúrsok(k) – megosztó kulturális turisztikai elemek, avagy amikor a kultúra tényleg sok

Ahogy az a fenti példákból is kirajzolódik, tömegeket vonzó attrakciókat menedzselni nem könnyű (Euronews 2022). Különösen igaz ez a kulturális turizmus azon szegmensére, amely a nagyközönségi eseményekre fókuszál, és ezen a ponton feltétlenül szót kell ejteni a fesztiválturizmusról. A fesztivált, mint fogalmat nem könnyű lehatárolni, A Magyar Fesztivál Szövetség által alkalmazott definíció szerint „fesztiválnak nevezhető minden olyan – egy vagy több téma köré szerveződő, rendszeresen megrendezésre kerülő, egy vagy több helyszínen történő, meghirdetett programmal rendelkező kulturális, művészeti, gasztronómiai, sport vagy egyéb – eseménysorozat, amelynek célja, hogy közönsége részére kiemelten színvonalas, értékközvetítő, minőségi, ismereteket is bővítő és egyben szórakoztató, szabadidős közösségi élményt nyújtson” (Jászberényi et al., 2017:20). Érzékelhető, hogy ebbe a definícióba sok minden beletartozhat: könnyű és komolyzenei fesztiválok, de akár még sportrendezvények is. Természetes, hogy ilyen zenei, művészeti, gasztronómiai, vagy sportfesztiválok járhatnak bizonyos társadalmi, szociális vagy éppen környezeti hatásokkal. A hazai Sziget Fesztiválhoz kapcsolódóan évek óta igyekeznek figyelmet fordítani a helyi lakosság nyugalma, így 23 óráig 65, azután pedig 55 decibel lehet a megengedett zajszint (hirado.hu 2022). Továbbá, az ilyen típusú nagyrendezvények nem csak az esemény alatt követelnek meg különösen nagy biztonsági odafigyelést, például a közbiztonság, vagy tűz- és balesetvédelem területén, hanem figyelmet kell fordítani a rendezvény utáni környezetvédelmi kérdésekre is (Origo.hu 2019).

A helyi lakosság számára szintén jelentős hátrányokat okoz a Budapest belvárosában kialakult romkocsmajelenség. A romkocsmajelenség, vagy romkert romos bérházakból kialakított, eklektikus stílusú, sokszor egyedi választékot, szolgáltatásokat, kulturális és szórakozási lehetőséget nyújtó vendéglátó egység, turisztikai attrakció (Kelemen-Erdős – Mitev 2016). Bár ezek közül a szolgáltatók közül nem mindegyik élte túl a járvány okozta nehéz gazdasági helyzetet, Erzsébetváros tovább szigorít a szabályozásokon és egy olyan döntést készítettek elő, amely szerint 2022 októberétől minden vendéglátóhely számára kötelező lesz bezárni éjfélkor (24.hu 2022). Ugyanakkor, ahogyan Pinke-Sziva (2021) is megjegyzi: „bár a túlturizmus problémái a kocsimákhöz kötődnek, a romkocsmajelenség Budapest ikonikus attrakciójává is vált, az alkoholturizmuson túl a kreatív, cool karakter megtestesítőjeként, így ellehetetlenülése veszteséget jelentene.”

3.5. A filmturizmus jelentősége

Az Európai Unió a kultúra központi, művészetekhez kapcsolódó területei mellett az úgynevezett kulturális és kreatív szektort különbözteti meg, a filmipar a kulturális ágazatok között kap helyet. A filmek a desztinációs menedzsment szervezetek (DMO-k) számára is kiváló lehetőséget teremtenek az ország vagy egy-egy régió ismertségének növelésére, s így a terület turizmusának fejlesztésére is. A mozgókép, mint kommunikációs eszköz szerepe vitathatatlan, különösen, ha a történet és a helyszín szoros kapcsolatban állnak egymással. A játékfilmeknek a turisztikai imázsra gyakorolt hatása tekintetében fontos kiemelni az utazást megelőzően a szereplőkkel való azonosulást és a film alapján kialakított várakozásokat. Ha azonban az utazás során szerzett személyes tapasztalatok eltérnek az előzetes várakozásoktól, akkor az a továbbiakban negatívan befolyásolhatja a turisztikai célterület imázsát (Sulyok 2009).

A filmek széles és sokrétű célcsoportok számára elérhetőek, ezáltal a nemzeti turisztikai szervezetek/hivatalok is hatékonyan felhasználhatják azokat marketingtevékenységükben. Figyelembe véve a célpiacokat, a filmek a bemutatott ország „eredeti” arculatát közvetíthetik természeti és kulturális vonatkozásban egyaránt, a történelmi témájú filmek pedig fokozott nemzetközi érdeklődésre számíthatnak (Irimiás 2008). A turisztikai szervezetek feladata tehát az, hogy a nézőközönséget az adott turisztikai célállomás felkeresésére ösztönözze (Sulyok 2009).

A filmturizmus bár fiatal szegmense a turizmusnak, gazdasági ereje vitathatatlan. Ez túlnyomórészt az amerikai kontinensen figyelhető meg, azonban az utóbbi időben az európai városok is csatorba álltak. Az európai központot London, Párizs, Barcelona és lassacskán Budapest is képviseli.

Hazai turistavonzó filmhelyszínek között szerepel például a vácrátóti arborétum – hivatalos névén az MTA Nemzeti Botanikus Kert, ahol rengeteg filmet forgattak: itt vették fel többek között a Halálos tavasz, a Palacsintás király, a Psyché, a Pál utcai fiúk (2003) és az Abigél egyes jeleneteit is. A kertben még ma is látható az utóbbi filmben feltűnő vaskapu, amelyen keresztül Gina Kuncz Ferivel beszélgetett, ugyanis az arborétum a Matula kertjének szerepét töltötte be. Aki ismeri és szereti a magyarországi kastélyokat, annak a nádasdladányi épület misztikus atmoszféráját nem kell bemutatni. Nem csoda hát, hogy a Nádasdy-kastély olyan filmek forgatási helyszíne lett, mint a Borgiák és a 2013-as Drakula-sorozat, illetve az Underworld című vámpíros akcióhorror. Az alagsorban még most is felfedezhető a forgatásokkor keletkezett jókora piros „vérfolt”, a nagy szalon ülőbútorainak kárpitozása és a függönyök pedig még a Borgiák felvételére készültek. A gyönyörűen rendben tartott, Tudor-stílusú épület már kívülről szemlélve is megkapó, belül pedig többek között hazánk legszebb ősgalériáját rejt (Hidvégi 2021). Pajkaszeg neve biztosan a sorozatkedvelők számára ismerősen cseng, amely a Mi kis falunk című sorozathoz fűződik és Pilisszentlélek ad neki otthont. Rengeteg turistát vonz, akik betérnek „Teca kocsmájába”, kerékpárosok és a turázók számára közkedvelt úti cél.

A sorozatoknak és filmeknek vannak biztonsági kockázatai, ilyen például a helyszín, ugyanis a katasztrófaturizmus mellett megjelent a filmturizmus is Csernobilban. A filmturizmus egyik specifikuma a filmes célterület marketing. A fogalmat két oldalról is megközelíthetjük. Az egyik a filmes hivatásturizmus oldala, a másik a filmturisták oldala. Előbbi kapcsán a stáb utazásait, a helyszínen történő tartózkodást, és a forgatási idő alatt használt turisztikai szektor szolgáltatásait emeljük ki. A gyártás során igyekeznek minden biztonsági szempontot figyelembe venni, de így is akadhatnak nem várt balesetek, halálesetek (amit forgatási kellékfegyver okozhat, vagy egy egzotikus tájon történő munka során állatcsípés, esetleg fertőzések jelenthetnek gondot). A városok és régiók céljai, hogy minél több és minél nagyobb produkciókat szerezzenek meg. Ennek következtében mind a város/régió, mind a produkció szempontjából fontos a tökéletes helyszín kiválasztása (Irimiás 2015). Egy turisztikai célterület szempontjából nemcsak a film előkészületi fázisában fontos a megfelelő marketing, de a film bemutatását követően is. Lényeges, hogy az adott turisztikai célterület hogyan tud profitálni a filmből, és fenntartani a produkció által generált turizmust.

4. A kulturális turizmus biztonsági aspektusai

Célszerű megjegyezni, hogy az eltérő kultúrák találkozása épp annyi élményt, mint veszélyforrást is tartogathat, csak olyan apróságokra gondolva, mint például az ivóvíz tisztasága, amely lehet, hogy megfelelő a helyi lakosok számára, mégis problémát okozhat a turisták számára. A szándékosan okozott veszélyeztetés közül ki kell emelnünk a 9/11-es terrortámadásokat (Sziva – Michalkó 2020). Ugyancsak ide sorolandóak a közlekedési kultúra sajátosságai, amelyek természetesen nem csupán a falu-város kontextusban öltenek testet, hanem a világ turizmusiparának velejárói (Michalkó 2020).

Nem kerülhető meg az a kérdés, hogy a globális klimatikus folyamatok hatással lesznek kulturális turizmusra, a városlátogatásokra, valamint a rendezvényturizmusra is. A vízszintemelkedés egyes alacsonyabban fekvő turisztikai célterületek elárasztását eredményezheti (pl. az évente több mint 20 millió turistát vonzó Velencét nemcsak a klímaváltozásnak tulajdonított vízszintemelkedés, hanem a terület süllyedése is veszélyezteti). A hirtelen, kiszámíthatatlan változások a rendezvényturizmusra, fesztiválokra és minden szabadtéri rendezvényre kedvezőtlen hatással lesznek. A meleg levegő jobban megreked a városokban, az ott élőkre és az odalátogató turistákra nagyobb, egyes időszakokban elviselhetetlen hőség vár kánikula idején. A sűrű infrastruktúra és a magas népsűrűség miatt a városokban olyan hőszigetek alakulhatnak ki, amelyekről akár néhány Celsius-fokkal is melegebb lehet, mint a növényekben gazdagabb vidéki településeken. A globális felmelegedéssel ez a jelenség még súlyosabbá válhat. Különösen kitett az időjárási frontoknak az idősebb korosztály, akik pedig a kulturális turisták zömét jelentik. A rosszulletek, frontérzékenységből adódó kellemetlenségek rányomhatják bélyegüket az utazások élvezhetőségére. Az időjárás extrémítása miatt a rendezvények szervezése során is fel kell készülni a fokozott óvatosságra. A hőhullámok és a tartós kánikula többek között a sportrendezvényekre is hatással lehet (Németh, K. 2020).

A turistának már az elutazása előtt is célszerű jó pár dolgot megtenni. Például tájékozódnia kell arról, hogy milyen kultúrájú az idegen turisztikai célterület, ahova utazik, mire kell különös figyelmet fordítania. Az elutazás előtti tájékozódás egyik forrása lehet a Konzuli Szolgálat honlapja (Konzuli 2022), amely információkat tartalmaz többek között a szükséges úti okmányokról, utazásról, az utazásra nem ajánlott, vagy fokozott biztonsági kockázatot magukban hordozó térségekről, biztosításokról, egészségügyi kockázatokról, a konzuli védelem lehetőségeiről, valamint a magyar külképviselet, nagykövetségek, konzulátusok elérhetőségéről (Ernszt – Németh 2020).

A turizmus, így a kulturális turizmus egyik meghatározó eleme, hogy más, a miénktől eltérő kultúrákat keresünk fel. Ennek kapcsán nem árt tudnunk, hogy ezek az eltérések néha konfliktusokat, akár biztonsági kockázatokat is generálhatnak. Például az öltözködési szokások tekintetében számos országban (elsősorban Ázsiában, Afrikában) rendkívül konzervatívak. A nők esetében a vállat (és olykor kart is) valamint a combot is eltakaró ruhák viselése javasolt például Bahreinben, Bangladesben vagy Iránban. Még a férfiak számára is tilos a rövidnadrág viselése Szaúd-Arábia és Bahrein közterületein, Iránban pedig a rövidnadrág mellett az ujjatlan trikó viselése sem ajánlott. A legtöbb konzervatív arab országban a nők egyáltalán nem viselhetnek fürdőruhát, de még, ahol ezt engedélyezik is, ott is kizárólag csak a strandokon (pl. Bahrein). Az érzékeny nyilvánítás különböző formái (pl. nyilvános helyen történő csókolózás) a legtöbb arab országban nem elfogadottak. E tekintetben talán az Egyesült Arab Emírségek törvényei a legszigorúbbak, ahol például a nyilvános helyen történő csókolózást és alkoholfogyasztást, a goromba gesztikulálást, a topless (felül meztelen) fürdőzést vagy a házasságon kívüli szexuális kapcsolatot akár börtönbüntetéssel is sújthatják. Ez utóbbi Iránban is börtönbüntetéssel sújtandó, akárcsak az azonos neműek közötti szexuális kapcsolat létesítése (Mátyás 2020).

5. Összegzés, következtetések, javaslatok

Magyarország biztonságos országgént működik, ennek megjelenítése, folyamatos kommunikációja szükséges, melyben a turizmussal foglalkozó szakmai szervezeteknek húzószerepet kell betölteniük. A turisztikai szektor szereplőinek hatékonyan kell reagálni az új kihívásokra. A tudatos turizmustervezés keretében a fogadó területek menedzselési feladatai kiemelt szerephez jutnak a turisták által kedvelt, látogatott területek megtartóképességének fenntartható kiaknázásában. A kulturális turiz-

mus egy ernyőfogalom, amely több turisztikai terméket is magában foglal, s bár jelen fejezet keretében nincsen lehetőség mindegyik részletes kifejtésére, a legfontosabb részeibe igyekeztünk bepillantást nyújtani. A kulturális turizmus menedzsmentszintű fejlesztése éppen ezért nagyon sokrétű, és nem is feltétlenül csak és kifejezetten turisztikai szakemberek feladata. Számos kutatás bizonyítja, hogy az építészeti eszközökkel történő bűnmegelőzés, utcák, terek, városnegyedek rehabilitációja visszaveti, több esetben meg is szünteti a bűnözést. Az így látogathatóvá, élhetővé váló léttér, megszépült környezet visszacsalogatja a turistákat vagy az új látóival, kulturális és egyéb szolgáltatások megjelenése jelentős vonzó hatással van a turisztikai keresletre (Németh, J. 2020). Tehát a bűnmegelőzési és turisztikai szempontokat is célszerű figyelembe venni az épített környezetünk ki- és átalakítása során.

Ez szorosan kapcsolódik ahhoz, hogy a kulturális termékfejlesztésnél elkülönül a „magas” vagy „elit” kultúra és a „populáris”, valamint tömegkultúra. Az egyes, egymástól eltérő kulturális turisztikai termékek komplex látásmódot igényelnek. Egyrésztől figyelembe kell venni a látogatómenedzsmentre vonatkozó szabályokat és nem csak bevezetni, hanem alkalmazni is tudni kell azokat, amelyekre a digitális eszközök térnyerése már a turistákat is felkészítette. Egy-egy kastély vagy múzeum esetében kiemelt szerepe lehet a látogatók térbeli és időbeli elosztásának, amelyre kiváló megoldás lehet az előzetes online jegyértékesítés és megfelelő útvonalak kialakítása.

Ha a termékfejlesztési javaslatokat említjük fontos szót ejteni korunk egyik népszerű turisztikai termékéről, a filmturizmusról. A film a XIX. század végének nagyhatású kulturális innovációja, a filmturizmus pedig gyakorlatilag egyidős a filmmel. Magyarországon a 2000-es évektől a klasszikusnak tekinthető turizmuselméleti művek már foglalkoznak a filmturizmussal (Puczkó – Rátz 2005, Michalkó 2020), e témának kiemelkedő kutatója Irimiás Anna (Irimiás 2015). Javaslataink a filmturizmus kapcsán, hogy mindenekelőtt az adott pontokon (helyszíneken) láthatóan jelölni kellene a forgatási helyszíneket, s legalább képekkel emlékeztetni a turistákat az ott forgatott jelenetekre. Fontos lenne információs anyagok (prospektusok, térképek stb.) készítése, s azok turisztikai információs pontokon, vízparti üdülőhelyeken történő terítése. Szervezett fél-egynapos fakultatív kirándulások biztosítása a vízparti üdülőhelyeken, illetve a Budapestre látogatók számára, főleg a német, illetve a közép-európai, közép- és idősebb korú turisták körében. A természeti aktív- és városi turizmus és a filmturizmus összekapcsolása: tematikus gyalogos és lovas túrák szervezése például a Pilisborosjenőre az „Egri” várhoz, Kis-Balatonhoz a Tüskevár film kapcsán, illetve filmhelyszínek tematikus végigjárása Budapesten (Evita, Én a kém, Gemini man ...).

Egy nagy rendezvény esetében kiemelt szerepet kap a zajszennyezés, hulladékkezelés, valamint a köz- és vagyonbiztonság szerepe. Ez esetben már komoly környezeti hatásokkal is számolniuk kell a szervezőknek, amelyre már számos megoldás létezik. Egészen a belépések számának korlátozásától, az oda történő utazásig, amely történhet például telekocsival, transzferjáratokkal vagy éppen kerékpárral. A fesztiválok, nagyrendezvények területén már számos, a környezeti terhelést csökkentő megoldás is alkalmazható: például repoharas rendszer, online műsorfűzet, komposztálás, vagy éppen napelemes energiaellátás (Jászberényi et al. 2021). Sőt, a nagyrendezvények esetében olyan további egészségügyi kockázatokkal is számolni kell, mint a porszenyezettség.

Figyelembe kell venni a kulturális turista motivációit, érdeklődési körét, és ezzel együtt a különböző biztonsági aspektusokat is. A kulturális turisztikai termékek esetében elengedhetetlen a stratégiai tervezési folyamatok alkalmazása. Nagyon fontos, hogy ez cselekvésorientált legyen, és a jövőre összpontosítson, figyelembe véve az attrakció funkcióját is (Irimiás 2018). Ezen kulturális termékek esetében számos közreműködőnek kell együtt dolgoznia és bevonódnia a sikerek elérésére érdekében, amely egyben a biztonságos működést is eredményezheti, így bátran ajánljuk az egyes területek közötti szingergiák kihasználását, mint például építészek, tervezők, kutatók, oktatók, biztonsági szakemberek és dizájnerek.

A COVID19 járvány miatt a globális turizmus leállt, és a karanténban lévő emberek milliói ke-restek kulturális és utazási élményeket otthonukból. A kultúra ebben a nehéz időszakban is nélkülözhetetlennek bizonyult, és a múzeumokhoz, kulturális örökségekhez, színházakhoz és előadásokhoz való virtuális hozzáférés iránti igény soha nem látott szintet ért el. Az UNESCO Világörökség részét képező ingatlanok több mint 80%-ának bezárásával kulturális szakemberek millióinak megélhetése került komoly veszélybe. Minden kihívás ellenére a kulturális szektor előtt az elkövetkezendő jövőben új lehetőségek állnak majd a partneri kapcsolatok fejlesztésére. Javasoljuk a mennyiség helyett a minőség felé irányuló váltást, és törekedjünk a látogatószámok optimalizálásra. Diverzifikáljuk a turisztikai termékünket, amennyiben lehetőségünk nyílik rá. A helyreállításban kiemelt szerepet kapnak a belföldi turisták, hiszen a helyi közösségnek elengedhetetlen szerepe van a felzárkózásban. Szintén fontos, hogy dolgozzunk együtt a helyi vállalatokkal, alkalmazzunk innovatív megoldásokat, és tegyük hozzáférhetővé a kulturális turizmust, hogy a létesítmények jobban megfeleljenek a kis-gyermekek családok, fogyatékkal élők számára is.

Irodalom

- Božić, S. – Berić, D. – Tomić, N. (2014): The role of promotion in tourists' decision to partake in a cultural route. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation* 5(3):141–161.
- Budapest.com (2022): *Budapest kártya*.
https://www.budapest.com/utazas/turista_informaciok/budapest_kartya.hu.html (letöltve: 2022. április 11.)
- Christián, L. – Szabó, Cs. (2016): A magánbiztonság, az önkormányzati rendszet és a polgárőrség szerepe a turizmus védelmében. In Németh, K. (szerk.): *I. Turizmus és biztonság nemzetközi tudományos konferencia konferenciakötete*. Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz, Nagykanizsa, pp. 18–24.
- Cooper, C. – Fletcher, J. – Gilbert, D. – Shepherd, R. – Wanhill, S. (1998): *Tourism principles and practices*. Singapore, Longman Ltd.
- De Luca, G. – Dastgerdi, A.S. – Francini, C. – Liberatore, G. (2020): Sustainable Cultural Heritage Planning and Management of Overtourism in Art Cities: Lessons from Atlas World Heritage. *Sustainability* 12(9):3929.
- Ernszt, I. – Németh, K. (2020): A fogyasztás biztonsága a turizmusban. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest. pp. 269–282.
- Euronews (2022): Dél-Korea gyászol a tragikus tömegszerencsétlenség után <https://hu.euronews.com/2022/10/30/del-korea-gyaszol-a-tragikus-tomegszerencsetlenseg-utan> (letöltve: 2022. november 23.)
- Hirado.hu (2022): *Határértéken belüli a Sziget zajsztintje* <https://hirado.hu/extra/szorakozas/cikk/2022/08/10/hatarerteken-beluli-a-sziget-zajsztintje#> (Letöltve: 2022. szeptember 15.)
- Hidvégi, B. (2021): Nádasy-kastély <https://www.termesztetjaro.hu/hu/poi/kastely/nadasdy-kastely-nadasdladany-/23851245/> (letöltve: 2022. november 23.)
- Irimiás, A. (2018): *Az örökségturizmus menedzsmentje*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Irimiás, A. (2015): *Filmturizmus. A filmek és televíziós sorozatok turisztikai szerepének és hatásainak geográfiai vizsgálata*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Irimiás, A. (2008): Világítás! Kamera! Turizmus indul!: a filmek szerepe a kulturális turizmusban. In Szabó, V. – Orosz, Z. – Nagy, R. – Fazekas, I. (szerk.): *IV. Magyar Földrajzi Konferencia*. Debreceni Egyetem, REXPO Kft., Debrecen. pp. 498–502.

- Jászberényi, M. (2022): Új perspektívák a kulturális turizmusban: az innovatív vonzerőfejlesztés lehetőségei. In: Jászberényi, M., Boros, K., Miskolczi, M. (szerk.): *Vonzerőfejlesztés a kulturális és aktív turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. – Ásványi, K. (2019): Családok fesztiválélménye – két családbarát fesztivál elemzése. *Turizmus Bulletin*. 19(3): 30–37
- Jászberényi, M. (2014): A kulturális turizmus elméleti háttere. In: Jászberényi, M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. (2016): A fesztiválok gazdasági hatása. In: Jászberényi, M. (szerk.): *Fesztiválturizmus*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kelemen-Erdős, A. – Mitev, A. (2016): Holisztikus szolgáltatásélmény: vendégutazás és kölcsönös értékteremtés dimenziói az art- és romkocsmák példáján. *Marketing and Menedzsment* 50(3–4):88–101.
- Khovanova, R.K. (2012): Cultural routes as a source for new kind of tourism development: Evidence from the Council of Europe's programme. *International Conference on Cultural Heritage* 1(1).
- Konzuli (2022): Konzuli tájékoztatás. <https://konzuliszolgalat.kormany.hu/> (letöltve: 2022. május 31.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség – MTÜ (2021): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2.0*. https://mtu.gov.hu/documents/prod/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf (letöltve: 2022. február 06.)
- Mátyás, Sz. (2020): A turizmusbiztonság ázsiai, ausztráliai és óceániai helyzete és sajátosságai In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 429–442.
- Michalkó, G. (2020): Az eligazodás szerepe a turizmusbiztonságban. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 45–58.
- Nagy, K. (2018): Az Európai Kulturális Útvonalak gyakorlata és a hazai tematikus utak néhány jellemzője. In *Generációk a turizmusban – I. Nemzetközi Turizmusmarketing Konferencia Tanulmánykötete*. Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar, Pécs, pp. 39–49.
- Németh, J. (2020): Turizmusbiztonság Magyarországon. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 443–460.
- Németh, K. (2020): Klímaváltozással összefüggő biztonsági problémák a turizmusban. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 87–102.
- Nlc.hu (2017): *Agyonütött egy turistát a firenzei Santa Croce-bazilika egy lezuhanó köve*. <https://nlc.hu/utazas/20171020/agyonutott-egy-turistat-a-firenzei-santa-croce-bazilika-egy-lezuhanoko-ve/> (letöltve: 2022. május 31.)
- Origo.hu (2019): *Ennyit fizet a Sziget a helybérlésért és a terület rendbetételéért* <https://www.origo.hu/gazdasag/20190826-sziget-helyberles-bevetel-es-helyreallitas.html> (letöltve: 2022. szeptember 15.)
- Pap, M. (2019): *Az életébe is kerülhetett volna a várfalról lőtt szelfi*. https://foter.ro/cikk/20190329_az_eletebe_is_kerulhetett_volna_a_varfalrol_lott_szelfi/ (letöltve: 2022. május 22.)
- Pavluska, V. (2014): *Kultúramarketing*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Pinke-Sziva, I. (2021): *A bulinegyed után is van élet: így alakulhat át Budapest a túlturizmus és a nullturizmus sokkja után* <https://forbes.hu/uzlet/budapest-korona-turizmus-bulinegyed/> (letöltve: 2022. szeptember 15.)
- Puczkó, L. – Rátz, T. (2005): *A turizmus hatásai*. 4. javított kiadás. Aula Kiadó, Budapest.
- Rátz, T. – Puczkó, L. (2002): Goethe, Humbert és Odüsszeusz nyomában avagy kulturális utak a turizmusban. *Turizmus Bulletin*. 6(3):3–11.
- Dastgerdi, S.A. – De Luca, G. – Francini, C. (2020): Reforming Housing Policies for the Sustainability of Historic Cities in the Post-COVID Time: Insights from the Atlas World Heritage. *Sustainability* 13(1):174.

- Sulyok, J. (2009): Filmturizmus, avagy a filmekben rejlő lehetőségek a turisztikai desztinációk számára. *Turizmus Bulletin* 13(1):34–39.
- Sziva, I. – Michalkó, G. (2020): A biztonság szerepe a desztinációs versenyképességben, In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 29–44.
- Timothy, D. (2011): *Cultural heritage and tourism: an introduction*. Channel View Publications, Bristol.
- Turizmus.com (2022): *Tematikus pálos utakon Budától a Dunakanyarig* <https://turizmus.com/desztinaciok/tematikus-palos-utakon-budatol-a-dunakanyarig-1182955> (letöltve: 2022. szeptember 15.)
- 24.hu (2022): *Erzsébetvárosi előterjesztés: októbertől a hét öt napján éjjélkor bezárhat minden vendéglátóhely* <https://24.hu/fn/gazdasag/2022/09/11/erzsebetvaros-bulinegyed-zarora-efjel-eloterjesztes/> (letöltve: 2022. szeptember 15.)

In vino securitas – borban és gasztronómiában a biztonság

Rodek Nóra – Ernszt Ildikó – Szabó Debora Vanda

1. Bevezetés

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 a négy kiemelt turisztikai altermék egyikének a prémiumkategóriás bor- és gasztronómiai turizmust tekinti. A jövőben a magyar turizmus egyik kiemelt célja a fajlagos költés növelése azon turisztikai termékek által, melyek a helyi ár- és életszínvonaltól függetlenül működnek egy turisztikai célterületen. Négy ilyen altermékre kell kiemelt figyelmet fordítani a jövőben, az egészségturizmusra (medical turizmusra), magas színvonalú kulturális attrakciókra, a MICE turizmusra és a bor- és gasztronómiai turizmusnak a csúcsgasztronómiát képviselő ágára (MTÜ 2021b). A gasztronómiai és borturizmus fejlesztése azért is fontos, mert hozzájárul a turisztikai értéklánc számos eleméhez azáltal, hogy támaszkodik a helyi élelmiszertermelésre, kézműiparra, támogatja a helyi közösségek fejlődését, tradicionális értékeik megőrzését, hozzájárul a turisztikai célállomások élménykínálatához, csökkenti a szezonalitást, és kevésbé ismert, látogatott területekre is látogatót vonz (Jászberényi 2022, Rátz 2011). A magas minőségű szolgáltatások biztosítása mellett a koronavírus járványnak köszönhetően a biztonsági szempontok is előtérbe kerültek. Jelen tanulmányban a bor- és gasztronómiai turizmus vonatkozásában előforduló biztonságkockázati tényezők kerülnek azonosításra, azzal a céllal, hogy a turisztikai termékfejlesztés során ezek megelőzhetők, vagy mérsékelhetők legyenek, ezáltal is erősítve a minőségi és biztonságos turisztikai kínálatot. A járvány hatására felerősödött a turisták biztonság iránti szükséglete, így még inkább vonzóvá válnak azok a turisztikai szolgáltatók, akik nagyobb hangsúlyt fektetnek a biztonságra. A turisztikai szektornak a járvány hatására sajnos soha nem látott látogatottság csökkenéssel kellett szembenéznie. Az addig folyamatosan növekvő tendenciát mutató és jövedelmező ágazat az 1990-es látogatottsági szintekre esett vissza (UNWTO 2021). Az ENSZ égisze alatt működő Turisztikai Világszervezet friss adatai alapján a nemzetközi turizmus folytatta a talpra állását 2022-ben. A globális nemzetközi turizmus adatait vizsgálva a turisták száma 2022 januárjában megduplázódott 2021 ugyan ezen időszakához képest (UNWTO 2022). Az év első hónapjában mért 18 milliós látogatói növekedés meghaladta a 2021-es év egészében mért növekedés értékét (UNWTO 2022).

A 2022-es adatok jelentős javulásról tesznek tanúbizonyságot, bár a jelenleg elérhető Eurostat adatok alapján továbbra is jelentős visszaesés figyelhető meg a globális koronavírusjárványt megelőző időszakhoz képest. 2022 első negyedévében mért turisztikai céllal szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák száma a 2019 első negyedéves adatoknak csak a 76%-át érte el. A turisztikai szálláshelyek által regisztrált vendégéjszakák száma az Európai Unióban 2019-ben meghaladta a 3,2 milliárdot, 2,4%-kal növekedett az előző évhez képest (Eurostat 2020). A korábbiakban felvezetett bizakodás azonban továbbra is megalapozott, ha nem is érjük el a globális pandémiát megelőző 2019-es rekord számokat, az Európai Unióban 2021-ben 27%-kal növekedett a turizmus szintje 2020-hoz képest (Eurostat 2022).

A hazai viszonylatok tekintetében egyaránt hasonló trendeket tapasztalhatunk. A nemzetközi trendekkel összhangban 2019-ben még hazánkban is kedvezően alakultak a turisztikai folyamatok. A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma enyhébben, az üzleti célú egyéb szálláshelyeké erőteljesebben bővült. A magyar lakosság 9,0%-kal több utazást tett külföldre, mint 2018-ban, míg a más országból

hozzánk érkezők száma 6,5%-kal emelkedett. A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás nemzetgazdasági ág hozzájárulása a nemzetgazdaság bruttó hozzáadott értékéhez elérte a 2,0%-ot, a foglalkoztatottak száma megközelítette a 187 ezer főt. A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás bruttó hozzáadott értéke az előzetes becslések alapján 2019-ben is számottevően, 7,8%-kal nőtt az előző évhez képest, meghaladva a nemzetgazdaság teljesítményének 5,1%-os bővülését, így a GDP termelésében való részaránya 2,0%-ra nőtt. A szálláshely-szolgáltatás és vendéglátás nemzetgazdasági ágban 2019. december 31-én több mint 73 ezer vállalkozást tartottak nyilván, ami 1,1%-kal haladta meg az előző év adatát. 2020-ban azonban a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátás részesedése a bruttó hozzáadott értékből már csak 1,3% volt, viszont 2021-ben az előző éves adatokhoz képest a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák számának alakulása esetén jelentős növekedés volt tapasztalható. 2022 májusában az egy évvel korábbi adatokhoz képest a vendégéjszakák száma 146% volt (Eurostat 2022).

Bár a számok terén ismét növekedés tapasztalható, nem szabad elfelejteni, hogy a társadalom megtapasztalta a vírus hatásait, az emberi és gazdasági veszteségeket. A járvány mély lenyomatot hagyott és még inkább érzékennyé tette a társadalmat a biztonsági kérdések előtérbe helyezésére. Fontos az önfeledt turisztikai élményszerzés, de még fontosabb, hogy mindez biztonságos környezetben valósulhasson meg. Bár a finom borok fogyasztását követően a turista könnyen túllép a félelemérzetén és kevésbé mérlegeli a biztonsági kockázatokat, de szerencsés, ha kijózanodva is úgy összegzi a megszerzett élményt, hogy azt semmilyen negatív hatás nem árnyékolta be. Éppen ezért jelen tanulmány célja, hogy a borturizmus és gasztronómia területén javaslatokat fogalmazunk meg arra vonatkozóan, hogy miként lehetne az azonosított kockázatokat mérsékelni, esetlegesen megelőzni.

2. A bor és gasztronómia szerepe a turizmusban

2.1. Gasztronómia

A gasztronómia a kultúra és az étel közötti összefüggés tudománya vagy művészete, de sokan vallják azt is, hogy a „kettő együtt”. Hozzá tartozik a terítés, a felszolgálat művészete, az étkezés kultúrája és minden más, ami az étkezéshez kapcsolható (Dankó – Tóth 2021). A gasztroturisztikai aktivitás fő célja, hogy az egyes turisztikai célállomások komplex kulináris élménykínálata utazásra inspirálja az embereket (Jászberényi 2014). Országokként és tájegységekként változó lehet a bor- és gasztroturizmus, hiszen mindenhol más alapanyagok vannak jelen, mások a felhasználási módok, illetve másként hasznosítják azokat, mint turisztikai termékeket (Gonda 2016). A Kanadai Turisztikai Bizottság által közzétett TAMS (Travel Activities & Motivation Survey, Wine & Cuisine Report) szerint a gasztroturisztikai attitűdök a következők: részt vesznek étel- és italfesztiválokon, főző-/borkóstoló tanfolyamokon, helyi ételeket felszolgáló éttermekben, parasztházakban vacsoráznak, ingyencsatornák vásárolnak kiskereskedelmi üzletekből, felkeresik a pincészeteket, sörfőzdéket, gyümölcszüreket figyelnek meg, élelmiszertermelőket (pl. sajtgyárakat) keresnek fel, főzőtanfolyamokat kínáló iskolákban maradnak, borkóstoló tanfolyamokat kínáló iskolákba iratkoznak be, és végül borhotelekben szállnak meg (Murray 2008).

Magyarországon minden természeti feltétel adva van a jó minőségű mezőgazdasági és élelmiszeripari termékek előállítására, mely erősíti a gasztronómiában rejlő lehetőségeinket. A gasztronómia szerepe a turizmusban kettős, mivel egyrészt önálló turisztikai terméként is értelmezhető, másrészt pedig az adott turisztikai célterület gasztronómiai kínálatának a része. Napjainkban egyfajta gasztroforradalomnak lehetünk a tanúi, amelyben a minőségi vendégfogadás feltételei mellett a minőségi, helyi és a szezonális alapanyagok kapják a kiemelt szerepet. A XXI. században a gasztronómiai tu-

rizmus vonatkozásában előtérbe kerül az egészséges életmód és az egészséges táplálkozás fontossága. Másrészt a fenntarthatóság kérdésköre is egyre inkább középpontba kerül, a rövid ellátási lánc érdekében felértékelődik a helyi, szezonális, organikus, fair trade termékek fogyasztása. Jellemzően egyre több turista keresi az autentikus élményeket a tömegturizmus helyett. Egyre népszerűbb a „slow food” szemlélet, ami a helyi gasztronómiai kultúra megőrzését és védelmét helyezi előtérbe. A gyorsétkezdei „fast food” étkezési stílus helyett a „lassú”, komótos étkezést, a hagyományos és nemes táplálkozást preferálja. Az utóbbi években jöttek létre olyan közösségek, akik a minőségi gasztronómiát képviselik és a helyi alapanyagok felhasználását népszerűsítik, mint például a Felelős Gasztrohós, vagy a Stílusos Vidéki Éttermisség (SVÉT).

A minőségi bor- és ételkínálat, valamint a fogyasztói igényesség erősítése érdekében a Magyar Turisztikai Ügynökség együttműködik a Magyar Bocuse d’Or Akadémia, a Pannon Gasztronómiai Akadémia (PGA), a Stílusos Vidéki Éttermisség, a Stílusos Vidéki Szállodák Szövetsége (SVSZ), a Magyar Vendéglátók Ipartestülete (MVI), a Magyar Szállodák és Éttermek Szövetsége (MSZÉS), a Magyar Konyha, az Agrárminisztérium (AM) és a Külgazdasági és Külügyminisztérium (KKM) szakmai szervezeteivel. 2019-ben megállapodás született arról, hogy a magyar hagyományokra és a sokszínűsége épülő mai gasztronómiai élménykínálat megismertetése és eredményes népszerűsítése ikonikus magyar ételek (libamáj vagy kacsamáj hidegen készítve, körözött színes grillezett paprikasalátával, gulyás, halászlé, töltött káposzta, csirkepaprikás galuskával, szarvasgerinc, tojásos nokedli salátával, somlói, dobostorta) folyamatos bemutatásával és kommunikációval érhető el. Ennek érdekében több népszerűsítő kiadvány is született, mint például a Szívvel, ízzel és a Kóstolja meg Magyarországot!. Ezen kívül a Pannon Gasztronómiai Akadémia Egyesülettel, a Stílusos Vidéki Éttermisséggel, a Magyar Vendéglátók Ipartestületével és a Magyar Konyhával közösen dolgozva elkészült a „10 séf, 10 térség, 10 ikonikus étel” című kiadvány. Az új kiadványok célja, hogy betekintést nyújtson a magyar gasztronómia változatos világába, inspirálva az utazókat Magyarország felfedezésére, bemutatva az ország borvidégeit és gasztronómiáját. Minden tradicionális és ikonikus étel mellé a karakterben és ízben harmonizáló kiváló minőségű hazai bort is ajánlanak a kiadványban (MTÜ 2022).

2.2. Borturizmus

A bor a vendéglátásban mindig is kitüntetett szereppel bírt. Ez a bor és a kultúra, valamint a bor és a gasztronómia speciális viszonyából következik. A borturizmus a gasztronómiai turizmus borközpontú ága és így összetetten még inkább a turizmus rendszerének fontos részét képezi (Jászberényi – Miskolczi 2020). A borturizmus a borok kóstolása, fogyasztása, készítésének megismerése által motivált utazás (Piskóti et al. 2019). Maga a bor a borturisztikai élmények központi terméke, amely hozzájárulhat egy gazdag érzékszervi élményhez, ahol több érzékszervet (ízlelés, szaglás, hallás, tapintás és látás) egyszerre stimulálnak (Brochado – Stoleriu – Lupu 2021). A borturizmus egyben a magyar gasztronómiai kínálat megfelelő pozicionálására is alkalmas. A borkóstolás könnyebben lehet a turisták körében elsődleges motiváció, így a beutazó turizmus tekintetében a magyar gasztronómia is ezen keresztül népszerűsíthető. A borturizmus növekvő népszerűségének legfőbb oka, hogy a borkultúrán keresztül a vendégek kapcsolatba kerülhetnek egy térség sajátos vonásaival, hagyományaival, életmódjával, művészetével. Fontos, hogy egy térség szereplői életben tartsák a helyi borokat, ételeket, társadalmi és kulturális kapcsolatokat, hagyományokat, és a térség sajátos légkörét meghatározó további elemeket és ezekből minél magasabb minőségben „élmény” termékcsomagot alakítsanak ki (Bruwer – Alant 2009).

Magyarország jelentős hagyományokkal büszkélkedik a borkultúra terén, ennek ellenére a magyar borok csekély mértékben jelennek meg a világ borpiacán. A magyar bor megismertetésére ki-

váló lehetőséget kínál a borturizmus kihasználása. A borturizmus erősíti a minőségi gasztronómiai kínálatot, mint ahogy erről például a Balaton északi partján sorra megjelenő minőségi éttermek is tanúskodnak. Egyre több borhotel és wine spa is megtalálható hazánkban, ahol a spa szolgáltatás is a borból, illetve a szőlőből készült termékeken alapszik (Könyves 2015). Fontos a szolgáltatások bővítése, hiszen a borturizmus sikeréhez a jó minőségű borokon és borászati termékeken túl, a borturizmushoz kapcsolódó, kiegészítő szolgáltatásokra is szükség van. A borturizmus fejlődése érdekében kiemelt fontosságú, hogy a borászatok ne csak a borra, mint termékre koncentráljanak, hanem kellő hangsúlyt fektessenek a komplex turisztikai szolgáltatások nyújtására (Hajdú et al. 2009).

Magyarország a bor- és gasztronómia területén nagyszerű adottságokkal rendelkezik; 22 borvidék, hungarikumok, bor- és gasztrofesztiválok, nemzetközi és hazai street food kínálat, tematikus borutak, termelői piacok várják a látogatókat. Hazánk gasztronómiájának kialakulásához nagymértékben hozzájárult, hogy a Kárpát-medence viszonylag nagy területén a népek és kultúrák az évszázadok során keveredtek, és folyamatosan formálták a gasztronómia alakulását. Magyarország kivételes földrajzi adottságainak köszönhetően valóban különleges ízlelményben lehet része a turistáknak (Magyar Turizmus Zrt. 2013). A borkóstoltatás hazánkban az elmúlt két évtizedben erősen átalakult. A magyar borászati termékek és borászatok a koronavírus járvány által okozott helyzetben is képesek voltak a növekedésre, valamint jelentős innovációs és átalakulási stratégiai folyamaton sikerült keresztül menniük (Szolnoki et al. 2022).

Borászat	Éttermi szolgáltatás	Szállásslolgáltatás	Rendezvények, programok
St. Andrea – Egerszalók	Rendelkezik két étteremmel	Szállást nem biztosít	Állandó borkóstoló és egyéb rendezvények
Etyeki Kúria – Etyek	Csak rendezvények alkalmával biztosít vendéglátást	Szállást nem biztosít	Tematikus rendezvények
Lajvér Borbirtok – Szálka	Rendelkezik étteremmel	A borbirtok helyszínén pihenésre alkalmas szobákkal, lakosztályokkal rendelkezik	Tematikus rendezvények, budapesti hajós események
Vylyan Pincészet – Kisharsány	Csak borkóstoltatást biztosít	Szállást nem biztosít	Borkóstolók péntekenként és szombatonként
Takler Borbirtok – Szekszárd	A szálloda része egy étterem	Takler Kúria	Borkóstolók
Frittmann Borászat	Nem rendelkezik étteremmel	Frittmann Panzió	Borkóstolók, céges csapatépítők
A. Gere	A szálloda része egy étterem	Crocus Resort & Wine Spa	Tematikus borvacsorák
Bock Borászat	Bock Óbor Étterem	Bock Hotel Ermitage	Borvacsorák és pincelátogatások
Kreinbacher Birtok	Borbár és étterem	Accent Hotels – Kreinbacher Birtok	Birtoklátogatás, borkóstoló, dűlőtúra
Pannonhalmi Főapátság Pincészete	Étterem és kávézó	Vendégház és erdei iskola	Pincelátogatás, borkóstolók, borvidéki túrák

1. táblázat: A TOP 10 magyar borászat

Forrás: saját szerkesztés a Vince-Díj alapján (Szász 2021)

Az 1. táblázat foglalja össze a Vince-Díj alapján rangsorolt 10 legjobb magyar borászatot, ahol egy eset kivételével mindenhol biztosítanak éttermi szolgáltatást, minden esetben kínálnak programlehetőséget, valamint legtöbb esetben szállást is. Megállapítható, hogy a magyar borászatok törekednek a komplex szolgáltatási csomag biztosítására. A gasztronómiai szolgáltatások irányába történő

elmozdulás azért is fontos, mert egyrészt a turisták ma már egyre inkább a komplex szolgáltatásokat keresik, másrészt pedig a gasztroturizmus egy olyan rés, amely több milliárd bevételt és turistákat vonz világszerte. (Indumathi 2019)

3. Bor- és gasztroturizmus biztonságkockázati tényezői

A bor- és gasztroturizmusban rejlő lehetőségek megismerését követően, fontos feltérképezni azokat a biztonságkockázati tényezőket, amelyek mérséklése, vagy megelőzése által tovább erősíthető ezen turisztikai terület iránti népszerűség. Manapság sajnos gyakran tapasztaljuk, hogy bármikor, komoly előjelek nélkül is történhetnek olyan, akár nagy földrajzi távolságokon átívelő változások, amelyek gyors reakciót követelnek. A turisztikai szektor szereplői is erőteljesen érintettek ezen folyamatokban, így a kockázati tényezők azonosítása, a kockázatok kezeléséhez szükséges feladatok meghatározása kiemelt jelentőségű menedzsmentfeladat. Kockázat alatt egy esetlegesen bekövetkező eseményt vagy feltételt értünk, amely, ha bekövetkezik, pozitív vagy negatív hatással van az adott tevékenységre. A kockázatmenedzsment a kockázati tényezők értékelése a kockázati esemény bekövetkezésének és tevékenységre gyakorolt hatásának vizsgálatával, valamint a kockázati tényezők kezelése, a veszély elhárítása a nem kívánt hatások csökkentése érdekében (Vattai – Mályusz 2015).

A biztonság, mint kiemelt elem és alapfeltétel az utazási célállomás kiválasztása során és a turizmus összefüggését a hazai kutatók közül Lengyel (1992, 2004), Michalkó (2002, 2007, 2012) és Tasnádi (2002) vizsgálta részletesebben. A nemzetközi kutatók közül Inskeep (1980), Mathieson-Wall (1982), Mill-Morrison (1985, 2002), Jafari (2000), Tribe (1997) emelhető ki. Az egyik legelterjedtebb rendszermodell Lengyel (2004) által került kidolgozásra, amely a biztonsági elemzés és a turizmus vetületeit vizsgálja.

Turizmusbiztonsági kockázatok	Borétterem	Borászat	Borhotel	Bor- és gasztronómia rendezvény
Közbiztonság	Kapacitás feletti résztvevői létszám, bűncselekmény (pl. zsebtolvajok, személy elleni erőszak), inzultáció, balesetek, biztonsági személyzet hiánya, vagy alacsony létszáma	Szélsőséges időjárási viszonyok, tömeg, bűncselekmény (pl. zsebtolvajok, személy elleni erőszak), inzultáció, balesetek, biztonsági személyzet hiánya, vagy alacsony létszáma	Kapacitás feletti résztvevői létszám, bűncselekmény (pl. zsebtolvajok, személy elleni erőszak), inzultáció, balesetek, biztonsági személyzet hiánya, vagy alacsony létszáma	Szélsőséges időjárási viszonyok, természeti jelenségek, járvány, tömeg, bűncselekmény (pl. zsebtolvajok, személy elleni erőszak), balesetek, biztonsági személyzet hiánya, vagy alacsony létszáma
Műszaki biztonság	Kivilágítás hiánya, vagy alultervezettség, karbantartás hiánya, eszközök nem megfelelő műszaki állapota	Kivilágítás hiánya, vagy alultervezettség, karbantartás hiánya, mustgáz - szellőzés hiánya, eszközök nem megfelelő műszaki állapota és működtetése, tűzvédelem nem megfelelő biztosítása (tűzvédelmi szabályzat hiánya)	Kivilágítás hiánya, karbantartás hiánya, vagy alultervezettség, eszközök nem megfelelő műszaki állapota, tűzvédelem nem megfelelő biztosítása (tűzvédelmi szabályzat hiánya)	Kivilágítás hiánya, karbantartás hiánya, eszközök nem megfelelő műszaki állapota, tűzvédelem nem megfelelő biztosítása (tűzvédelmi szabályzat hiánya)

Fogyasztás-biztonság	Nem megfelelő minőségű termék értékesítése (pl. lejárt szavatosságú), allergének feltüntetetésének kihagyása, alkohol túlfogyasztás (ittas vezetés, erőszak, rongálás, vandalizmus, verekedés, dulakodás, gondatlanságból elkövetett bűncselekmények)	Nem megfelelő minőségű termék értékesítése, allergének feltüntetetésének kihagyása, alkohol túlfogyasztás	Nem megfelelő minőségű termék értékesítése, allergének feltüntetetésének kihagyása, alkohol túlfogyasztás	Nem megfelelő minőségű termék értékesítése, allergének feltüntetetésének kihagyása, alkohol túlfogyasztás
Eligazodás	Kijelölő, tájékoztató táblák hiánya, információ/tájékoztatás hiánya	Kijelölő, tájékoztató táblák hiánya, információ/tájékoztatás hiánya	Kijelölő, tájékoztató táblák hiánya, menekülési útvonalak nem megfelelő kijelölése, információ/tájékoztatás hiánya	Kijelölő, tájékoztató táblák hiánya, menekülési útvonalak nem megfelelő kijelölése, információ/tájékoztatás hiánya
Egészség-biztonság	Ételmérgezés, fertőzés, ételintolerancia, ételallergia, higiénia hiánya, foglalkozás-egészségügyi előírások be nem tartása, szálláshelyekre és vendéglátóipari egységekre vonatkozó előírások be nem tartása (MTÜ 2021a)	Ételmérgezés, fertőzés, ételintolerancia, ételallergia, szálláshelyekre és vendéglátóipari egységekre vonatkozó előírások be nem tartása	Szénmonoxid képződés, ételmérgezés, fertőzés, ételintolerancia, ételallergia, szálláshelyekre és vendéglátóipari egységekre vonatkozó előírások be nem tartása	Ételmérgezés, fertőzés, ételintolerancia, ételallergia, szükség szerint járványügyi intézkedések hiánya, nagyobb rendezvény esetén kötelező egészségügyi biztosítás hiánya
Környezet-biztonság	Környezetszennyezés, veszélyes hulladék nem megfelelő tárolása, használata és kezelése (pl. vegyi anyagok), egyéb hulladékok (pl. élelmiszer, műanyag) nem megfelelő gyűjtése, nem energiahatékony működés, beltéri levegő nem megfelelő minősége (pl. égéstermékek felhalmozódása, illékony szerves anyagok, stb.)	Globális felmelegedés negatív hatásai, környezet-szennyezés, veszélyes hulladék nem megfelelő tárolása, használata és kezelése (pl. vegyi anyagok), egyéb hulladékok (pl. élelmiszer, műanyag) nem megfelelő gyűjtése, nem energiahatékony működés, beltéri levegő nem megfelelő minősége (pl. égéstermékek felhalmozódása, illékony szerves anyagok, stb.)	Környezetszennyezés, veszélyes hulladék nem megfelelő tárolása, használata és kezelése (pl. vegyi anyagok), egyéb hulladékok (pl. élelmiszer, műanyag) nem megfelelő gyűjtése, nem energiahatékony működés, beltéri levegő nem megfelelő minősége (pl. égéstermékek felhalmozódása, illékony szerves anyagok, stb.)	Globális felmelegedés negatív hatásai, környezet-szennyezés, veszélyes hulladék nem megfelelő tárolása, használata és kezelése (pl. vegyi anyagok), egyéb hulladékok (pl. élelmiszer, műanyag) nem megfelelő gyűjtése
Kiber (IT)-biztonság	Vevői adatokkal való visszaélés (pl. marketing célokra, vagy preferencia elemzésekre történő felhasználás), bankkártya adatokkal történő visszaélés	Vevői adatokkal való visszaélés, bankkártya adatokkal történő visszaélés	Vevői adatokkal való visszaélés, bankkártya adatokkal történő visszaélés	Vevői adatokkal való visszaélés, bankkártya adatokkal történő visszaélés

2. táblázat: A bor- és gasztroturizmus biztonsági kockázatai

Forrás: saját gyűjtés Molnár-Csomós (2021), Árva – Várhelyi (2020), Benkő (2017), Keller – Tóth-Kaszás (2021), Kiss – Michalkó (2021), Marton (2020), Tokodi (2022) alapján

A 2. táblázatban kerültek összegyűjtésre a bor- és gasztroturizmus biztonsági kockázatai. Először a bor- és gasztronómia turizmus színtereit azonosítottuk (boréletterem, borászat, borhotel, bor- és gasztronómia rendezvény), majd összegyűjtésre kerültek a kapcsolódó közbiztonsági, műszaki-, fogyasztásbiztonsági, eligazodási, egészség-, környezet- és kiber (IT)biztonsági kockázatok.

3.1. Köz- és műszaki biztonsági kockázatok

A rendezvények biztonságos lebonyolításában a szervezőkön kívül általában több résztvevő is közreműködik, ide tartoznak például a külsős cégek (biztonsági stb.), illetve a hatóságok (mentők, rendőrség stb.) is. A közvilágítás és a kivilágítás hiánya szintén rendkívül kedvező helyzetet teremt egy bűncselekményt elkövetni készülő személy számára. Sötétben az elkövető sokkal könnyebben el tud rejtőzni, észrevétlen maradhat és valószínűsíthetően kevesebb szemtanúval „találkozik” (Tompson et al. 2022). Az éjszaka során, sötétben elkövetett bűncselekmények száma ezáltal általában sokkal nagyobb és növekszik, mint egy jól kivilágított területen, főként a vagyon elleni bűncselekmények esetében (Tompson et al. 2022).

3.2. Fogyasztásbiztonsági kockázatok

Az utóbbi évtizedekben számos tanulmány született a mérsékelt alkoholfogyasztás jótékony hatásairól és többek között azt is megállapították, hogy a nem cukor-, és cukorbetegség mérsékelt alkoholfogyasztásának pozitív vonzatai közé tartozik az alacsonyabb szív- és érrendszeri megbetegedések redukálódása (Golan – Gepner – Shai 2018). A Golan – Gepner – Shai (2018) által végzett CASCADE (CARDiovaSCulAr Diabetes & Ethanol) vizsgálat során arra a megállapításra jutottak, hogy a mérsékelt vörösbor fogyasztásnak kedvező hatása volt hosszútávon a vérnyomásra, valamint megállapításra került, hogy a mérsékelt borfogyasztás a 2-es típusú cukorbetegségben és szívritmuszavarban szenvedők számára is biztonságos.

d'Orban (2021) erőszakos bűncselekményekre vonatkozó tanulmánya arra világít rá, hogy az alkoholt fogyasztók lehetnek áldozatok és elkövetők is. Túlfogyasztás esetén gyakori szabálysértések közé sorolható az ittas vezetés, erőszak, rongálás, vandalizmus, verekedés, dulakodás, gondatlanságból elkövetett bűncselekmények.

Ambrusz és Marosi (2020) az alkohol és bűnözés összefüggésében három csoportot különböztet meg:

- „alkohol által kiváltott, vagy legalábbis ittas állapotban elkövetett erőszakos bűncselekmények;
- ittas állapotban elkövetett közlekedési bűncselekmények;
- azok a bűncselekmények, amikor az alkohol eszközként szolgál a bűncselekmény elkövetéséhez (p. randierőszak).”

3.3. Egészségbiztonsági kockázatok

Bizonyos ételek fogyasztását követően felléphetnek különböző allergének által kiváltott panaszok. Az étkezési panaszoknak több csoportja is van, ide tartozik a táplálékintolerancia és az ételallergia is, ám a kettő nem ugyanaz. A 3. táblázat is jól szemlélteti az ételallergia és az ételintolerancia közötti különbséget.

Ételintolerancia és ételallergia összehasonlítása		
Ételintolerancia		Ételallergia
A népesség 40%-a szenved az ételintolerancia valamely formájától	Életkor	Míg a gyerekek 6-8%-ánál fordul elő, addig a felnőtteknek csak 2%-át érinti
Késleltetve jelentkeznek, akár 72 órával az intoleranciát okozó étel elfogyasztása után is	Tünetek	A legtöbb esetben azonnal, de maximum 2 órán belül kialakulnak
puffadás, ízületi fájdalom, IBS, fáradtság, ekcéma, rossz közérzet, fejfájás, súlygyarapodás		bőr tünetek, emésztési zavarok, légzőszervi problémák
Nem életveszélyes		Akár életet veszélyeztető állapot is kialakulhat!
búza/glutén, tej/tejtermék, kukorica, tojás, cukor	Milyen ételektől?	földimogyoró, mogyoró, tojás, tej, halak, rákfélék

3. táblázat: Az ételintolerancia és az ételallergia összehasonlítása
 Forrás: saját szerkesztés Zopf et al. (2009), Diczig et al. (2020) alapján

Ételallergiáról akkor beszélünk, ha az étkezést követően közvetlenül, vagy rövid időn belül allergiára utaló tüneteket tapasztalhatunk, mint például bőrelváltozások (viszkető vörös foltok, csalánkiütés, ekcéma), emésztőrendszeri tünetek (hasmenés, görcsös hasi fájdalom, hányinger, hányás) és légúti panaszok (fulladás, asztma, gégevizényő) (Zopf et al. 2009). Az allergiás reakció kiváltásáért főként az allergénekben található fehérjék a felelősek, amik megtalálhatóak a tehéntejben, a tojásban, a tengeri ételekben, a szójában, a földimogyoróban, a diófélékben és a búzában is. A borokban is többféle allergén megtalálható, ide tartozik a szőlő, a különböző penészgombák, az élesztő és a cefrébe bekeverülő rovarok fehérjei is (Wühtrich 2018).

Az egészségbiztonsági kockázatok közé tartoznak még a különböző élelmiszer-fertőzések és élelmiszer-mérgeзések. Élelmiszer-fertőzэsről akkor beszélünk, ha baktériumokkal, vírusokkal, gombákkal, és parazitákkal fertőzött az elfogyasztott élelmiszer vagy a víz, és a tüneteket a szervezetbe az élelmiszerrel, vagy vízzel bejutott, élő kórokozók okozzák. Élelmiszer-mérgeзéskor az élelmiszer elfogyasztását követően, az élelmiszerben lévő szerves vagy szervetlen mérэгanyag váltja ki a megbetegedést. A mérэгanyag lehet baktériumok mérэгanyaga, gombák mérэгanyaga, de vegyi anyag is. Ide tartoznak a vadon termő mérgező gombák fogyasztása miatti megbetegedések is.

3.4. Kiber (IT) biztonsági kockázatok

Az átalakuló fogyasztás miatt (online vásárlás elterjedése) egyre inkább előtérbe kerülnek különböző IT területek, ahol fontos szempont a vásárlói adatok biztonságos kezelése és tárolása. A vásárlási adatokat és preferenciákat elemezni lehet, amely jó alapként szolgál célzott marketing tevékenységekhez, mert az adatokat fel lehet használni akár egyénre szabott reklámokhoz is. Így különösen fontos, hogy a vásárlói adatok milyen módon vannak tárolva, és kik számára érhetőek el. Ételfogyasztást, foglалásokat vagy vásárlásokat követően elemezni lehet a begyűjtött adatokat, így ez egy újfajta értékкént jelenik meg a marketing területén.

4. A bor- és gasztronómiai szolgáltatások során felmerülő biztonsági problémák és kockázatok csökkentésére irányuló intézkedések

A biztonsági kockázatok azonosítását követően fontos megvizsgálni, hogy milyen módon lehet ezeket a kockázatokat mérsékelni, esetlegesen megelőzni. A következőkben az erre irányuló megoldási javaslatokat és jó gyakorlatokat gyűjtöttük össze, melyeket a termékfejlesztés során javasolt figyelembe venni.

4.1. Közbiztonsági kockázatok kezelésére irányuló intézkedések

Egy rendezvény lebonyolítása során fontos szempont, hogy mekkora létszámú lesz az adott esemény. Az előkészületek során főként ennek függvényében kell biztosítani a helyszínt, a biztosíthatósági tervet, menekülési útvonalakat, biztonsági szempontokat és az egészségügyi biztosítást is (Nagy 2012). A tömegrendezvényeken a rendőri beavatkozás során a hatóságoknak törekedni kell arra, hogy amennyiben ez lehetséges, személyi sérülés nélkül és egy előre meghatározott protokoll szerint avatkozzanak be, melyben meghatározó szerepe van a kommunikációnak, a gyors és hatékony kockázatelemzésnek is (Holota 2018). Amikor egy rendezvényen bűncselekmények történnek (pl. lopás), anélkül, hogy elvesztené békés jellegét, a rendőrségnek közbe kell lépni, az elkövetőt felelősségre kell vonni anélkül, hogy a többi résztvevő gyülekezési jogát megsértené és a vendégekből olyan indulatokat váltana ki, ami erőszakos cselekményeket idézne elő (Holota 2016). Minden esetben fontos az esetleges veszélyforrások feltérképezése és minél gyorsabb kezelése vagy elhárítása. Személyi sérülések esetén a minél hamarabb történő ellátás érdekében elengedhetetlen az orvosi jelentés biztosítása.

4.2. Műszaki és eligazodási kockázatok kezelésére irányuló intézkedések

Amennyiben műszaki biztonságról beszélünk, fontos figyelmet fordítani a rendszeres karbantartásra. Nemcsak a megfelelő biztonsági előírások betartása a végleges cél, hanem annak magas szinten történő állandósítása. A turisták biztonságos eligazodását vizuálisan jól látható jelzésekkel és instrukciókkal segíthetjük. A mai okostelefonok világában javasolt a rendezvényre és helyszínre szabott interaktív térképek, információs táblák és applikációk alkalmazása, amik GPS alapú helymeghatározással segítik azonosítani a turista aktuális helyzetét, és egyfajta útvonal tervezési funkcióval elirányíthatja őt a kívánt célállomáshoz. A másik fontos szempont, ami az eligazodást segíti, a megfelelő kivilágítás megléte. Az eligazodás és a biztonság kialakítása érdekében az 1995-ben megalapított Világítástechnikai Társaság kiadott egy Világítástechnikai kislexikont, amely a biztonság és világítás értelmezéséhez nyújt segédletet. Az Országos Tűzvédelmi Szabályzat (OTSZ) is számos pontot határoz meg a láthatóság megfelelő kialakítására vonatkozóan. A különböző bűncselekmények és balesetek elkerülése végett is kiemelkedően fontos a megfelelő kivilágítás. Vészhelyzet esetén a minél hatékonyabb helyzetkezelés érdekében szükséges egy, a helyszín adottságait figyelembe vevő, kiürítési terv elkészítése és ennek esetleges gyakorlati alkalmazására való felkészülés. Fontos továbbá a menekülési útvonalak egyértelmű kijelölése és tűzvédelmi szabályzat megléte.

4.3. Fogyasztás- és egészségbiztonsági kockázatok kezelésére irányuló intézkedések

A gasztronómia fejlődésével, a fogyasztói tudatosság növekedésével, illetve a fenntarthatósági szempontok egyre inkább előtérbe kerülésével jelentősen megnövekedtek az elmúlt időszakban a fenntarthatóbb, növényi és húsmentes (vegetáriánus, illetve vegán és/vagy organikus) alapanyagokra épülő ételt és italt kínáló vendéglátóegységek száma. A tudatosság nemcsak a fogyasztói oldalon jelentkezik, hanem a szolgáltatók is – az érvényben levő szabályozásokra tekintettel – odafigyelnek arra, hogy jelöljék az étlapon az ételérzékenységet kiváltó alkotóelemeket, az allergénekről szóló táblázatot (az allergének piktogramokkal való feltüntetése közvetlenül az adott étel neve mellett, a piktogramoknak az étlap elején történő jelmagyarázatával), valamint, hogy helyettesítő termékeket kínáljanak. Sok esetben speciális ételeket szolgáltatnak fel az ételintoleranciával és különböző érzékenységgel (laktóz, glutén) rendelkező vendégek számára. A szolgáltatókat felelősség terheli arra vonatkozóan, hogy minőségi terméket kínáljanak, biztosítsák a megfelelő tájékoztatást, és valóságghú tényeket közöljenek termékeikről. Az erre a célra kifejlesztett digitális étlap és itallap részletes tájékoztatást adhat az ételek és italok összetevőiről, vagy az eljárás során felhasznált anyagokról és fogyasztási javallatokról. Érdemes lenne a TripAdvisor-nek, vagy hasonló, turisztikai szolgáltatásokat ajánlóknak abba az irányba fejleszteni, hogy jelöljék azokat a szolgáltatókat, akiknél ezeket a speciális tájékoztatásokat megkaphatják a fogyasztók. A higiénias intézkedések közé tartozik a kézfertőtlenítő szerek kihelyezése (a helyszín bejáratánál, vagy akár az asztaloknál is), valamint kézfertőtlenítő kendők biztosítása, amiknek a használatával csökkenthető a fertőzések veszélye.

4.4. Környezetbiztonsági kockázatok kezelésére irányuló intézkedések

A kánikulára való tekintettel több rendezvényen (önkormányzatok akár az utcán is) telepítenek párapukát, vagy akár nagyobb rendezvényeken telepíthetnének a jövőben a dubaji buszmegállókhöz hasonló sátrakat, ahol a résztvevők hűsölhetnek a nagy melegben. Hőség esetén fontos megemlíteni a hulladék megfelelő tárolását, ugyanis ilyenkor könnyebben szaporodnak a kórokozók, ami veszélyes a fogyasztókra nézve, tehát fontos a megfelelő mennyiségű és megfelelően záródó szeméttárolók elhelyezése. A keletkezett szemét megfelelő gyűjtése (lehetőség szerint szelektív módon) nemcsak egészségügyi szempontból, hanem a környezeti fenntarthatóság miatt is fontos.

4.5. Kiber (IT)biztonsági kockázatok kezelésére irányuló intézkedések

A szolgáltatásokat igénybe vevők és azok által eszközölt vásárlásokat tartalmazó adatok magas biztonsági körülményeknek való megfelelése elengedhetetlen a kiberbiztonsági (IT) kockázatok minimalizálása és kezelése érdekében. Az esetleges adatok marketingcélokra felhasználhatóvá válhatnak, célzott preferencia elemzésekre adhat lehetőséget, amely önmagában nem jelent természetesen biztonsági kihívást, azonban, ha ugyanezen adatok kártékony szándékú visszaélők kezébe kerül, komoly biztonsági kockázatokat hordozhat magában. Mindezen adattárolókat és forrásokat a lehető legmagasabb módon szükséges tárolni és a különböző turisztikai egységeknél kiemelt infrastruktúráként kezelendő. A szolgáltatások online felületen történő igénybevételekor fontos tájékozódni az adott szolgáltató adatkezelési szabályozásairól. Manapság a legtöbb honlapon bevett jó gyakorlat az adatok beírása után az adatkezelési tájékoztató elfogadásáról, elutasításáról szóló lehetőség, továbbá az adatok marketingcélú felhasználásáról szóló nyilatkozat is. A biztonságos rendszereken (pl. Simple Pay) keresztül történő tranzakció is egyfajta garancia a szolgáltató hitelességét tekintve, ugyanis a szenzitív adatokat egy hiteles banki szolgáltató rendszeren keresztül végezzük el.

5. Összegzés, következtetések, javaslatok

A borturizmus folyamatosan fejlődik Magyarországon, viszont még számos lehetőség feltáratlan, illetve a mainál sokkal jobban kihasználható. Ezek közül a spa-termékek fejlesztése, a hálózatosodás elősegítése, valamint a komplex turisztikai termékek fejlesztése és együttes piacra vitele emelhető ki. A gasztronómia és borturizmus fejlesztése azért kap nagy szerepet, mivel hozzájárul a turisztikai értéklánc értékeihez, ugyanakkor integrátor szerepe van a nemzetgazdaság több ágazatával is. (Derinalp Çanakci 2020) A bor- és gasztroturizmus széles körben szólítja meg a turistákat, elsősorban a 25-35 éves korosztályt, de a fiatal felnőttek (18-35 év közöttiek) és a 45 év felettiek is fontos tagjai a célcsoportnak. A fiatal felnőttek körében a gyermek nélküli párok gyakran a gasztronómiai élményekre alapozva tervezik meg utazásaikat, leginkább abban az időszakban, amikor nincs szezon, tehát az őszi és tavaszi hónapok során élnek ezzel a lehetőséggel (Gonda 2016). Manapság a gasztronómiának kiváltképp fontos szerepe lett mindannyiunk életében. Ha csak a közösségi médiát figyeljük meg, tisztán látszik, hogy milyen „divatos” lett megosztani, hogy mit és hol eszünk, különösen, ha az valami gourmet. Csak az Instagramon 479 millió #food, 20,1 millió #gourmet, ugyanakkor 68,5 millió #wine és 15,1 millió #winelover bejegyzést találhatók. Ezen adatok is bizonyítják a bor- és gasztronómiai turizmus népszerűségét, amit a koronavírus járvány ugyan megtört, de egyre intenzívebben térnek vissza ezek az élményszerzések az életünkbe. Arról viszont nem szabad megfeledkezni, hogy a társadalom sokkal érzékenyebbé vált a biztonsági kérdések terén, így a turisztikai termékfejlesztés során még inkább fókuszálni kell a biztonsági aspektusokra. Ennek érdekében a következő turizmusbiztonsági megoldásokat, szempontokat javasoljuk figyelembe venni a termékfejlesztés során a bor- és gasztroturisták biztonságának előtérbe helyezése érdekében.

A közbiztonság javítása érdekében javasolt a létszám korlátozása, belső terek biztonságos kialakítása, ittas és kellemetlenkedő vendégek kezelése, biztonsági szolgálat alkalmazása, rendőr/orvos jelenléte, balesetveszély jelzése és csökkentése, külön protokoll járványhelyzetre, applikáció alkalmazása, beléptető karszalagba jelző chip beépítése (amit megnyomva jelzi a látogató, hogy bajban van), kamerarendszer kiépítése, valamint menekülési terv elkészítése.

A műszaki biztonság javítása érdekében javasolt a megfelelő kivilágítás biztosítása, rendszeres karbantartás, eszközök időszakos felülvizsgálata (műszaki állapot ellenőrzése), valamint a tűzvédelmi szabályzat elkészítése.

A fogyasztásbiztonság érdekében előírás az ételérzékenységet kiváltó alkotóelemek feltüntetése, allergénekről szóló táblázat (az allergének piktogramokkal való feltüntetése közvetlenül az adott étel neve mellett, a piktogramoknak az étlap elején történő jelmagyarázatával), helyettesítő termékek/speciális ételek az ételintoleranciával különböző érzékenységgel (laktóz, glutén) rendelkező vendégek számára, minőségi termékek, megfelelő tájékoztatás, valósághű tények a termékekről, digitális étlap és itallap (részletes tájékoztatást ad összetevőkről, vagy az eljárás során felhasznált anyagokról és fogyasztási javallatokról), kézfertőtlenítő szerek kihelyezése, kézfertőtlenítő kendők biztosítása, hidratációs lehetőség biztosítása, valamint figyelemfelhívás az alkohol túlfogyasztás veszélyeire.

Az eligazodás könnyítése érdekében javasolt kijelölő/tájékoztató táblák kihelyezése, jelző fények, információs/tájékoztató anyagok, interaktív térképek, információs interaktív táblák, információt adó robot, grafikai elemek használata, információs pultok, menekülési útvonalak kijelölése, GPS alapú eligazodást segítő applikáció fejlesztése.

Az egészségbiztonság javítása érdekében javasolt az allergénekről szóló táblázat elhelyezése, hűtés megfelelő biztosítása, kézmosó/kézfertőtlenítő eszközök biztosítása, higiéniaira vonatkozó előírások betartása, foglalkozás-egészségügyi előírások betartása, szálláshelyekre és vendéglátóipari egységekre vonatkozó kézikönyvben leírtak betartása, szellőztető rendszer, valamint szén-monoxid jelző biztosítása.

A környezetbiztonság javítása érdekében javasolt hűtő sátrak, párapuk telepítése, megfelelő mennyiségű szeméttároló edény elhelyezése, szelektív- és veszélyes hulladékgyűjtő helyének biztosítása, rendszeres ellenőrzése, veszélyes hulladék megfelelő tárolása/kezelése, valamint az energiahatékony működés feltételeinek megteremtése.

A kiber (IT) biztonság javítása érdekében javasolt az adatok felhasználásához való engedély testre szabása az online felületen, biztonságos fizetési rendszereken történő tranzakció (pl. Simple Pay), fizetésre vonatkozó garancia biztosítása a szolgáltató részéről, adatkezelési tájékoztató elfogadásáról, elutasításáról szóló lehetőség, valamint nyilatkozat az adatok marketingcélú felhasználásáról.

Irodalom

- Ambrusz, A. – Marosi, Z. (2020): Kapcsolat az alkohol és a kocsmai erőszakos bűnözés között. *Belügyi Szemle* 68(7):63–72.
- Árva, L. – Várhelyi, T. (2020): Elmozdulás a minőségi turizmus felé: A fenntarthatóság a turizmusban a koronavírus-járvány után = Towards High Quality Tourism Sustainability in Tourism After the Covid-19 Pandemic. *Polgári Szemle: Gazdasági és Társadalmi Folyóirat* 16(1-3):94–114.
- Benkő, L. (2017): Az adattudatosság szintjei és útjai. *Információs Társadalom* 17(4):54.
- Brochado, A. – Stoleriu, O. – Lupu, C. (2021): Wine tourism: A multisensory experience. *Current Issues in Tourism* 24(5):597–615.
- Bruwer, J. – Alant, K. (2009): The hedonic nature of wine tourism consumption: An experiential view. *International Journal of Wine Business Research* 21(3):235–257.
- d’Orban, P.T. (2021): The crimes connection: alcohol. In Glass, I.B. (eds.): *The International Handbook of addiction behaviour*. Routledge Library Editions: Addictions, Abingdon, pp. 295–300.
- Dankó, L. – Tóth, Zs. (2021): A bor- és gasztronómiai innováció és kapcsolódása a turizmusfejlesztési stratégiához. *Szőlő-levél – Nyári kiadvány* (11):84–101.
- Derinalp Çanakçı S. (2020): The Typology of Gastro Tourists: A Study on Foreign Tourists Visiting Turkey. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 8(2):718–728.
- Diczig, B. – Pónyai, Gy. – Sárdy, M. – Solymosi, D. (2020): Ételallergia? Intolerancia? – Étel adverz reakciók vizsgálata 406 felnőtt betegen. *Orvosi Hetilap* 161(25):1042–1049.
- Eurostat (2022): *EU tourism recovering in 2021*. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20220314-2> (letöltve: 2022. november. 21.)
- Eurostat (2020): *Number of night spent in the EU up by 2.4%*. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10371904/4-24012020-AP-EN.pdf/225398de-fa6a-4ed9-6052-9167d39f2ea2> (letöltve: 2022. november. 21.)
- Golan, R. – Gepner, Y. – Shai, I. (2018): Wine and Health-New Evidence. *European Journal of Clinical Nutrition* 72(1):55–59.
- Gonda, T. (2016): *A turisztikai termékfejlesztés elméleti alapjai*. PTE KPVK, Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- Hajdú, I. – Merlet, I. – Lakner, Z. (2009): *Turizmus, borturizmus*. Alfadat-Press Kft., Tatabánya.
- Holota, G. (2016): Tömegkezelés és deeszkaláció. *Belügyi Szemle* 64(10): 48–64.
- Holota, G. (2018): Tömegrendezvények biztosításának vezetése és alternatívája. *Belügyi Szemle* 66(4):115–125.
- Indumathi C. (2019): Gastro Tourism and Developing Tourism Destination. *Think India Journal*. 22(10): 3597–3601.
- Inskip, E. (1980): *National and Regional Tourism Planning: Methodologies and Case Studies*. Chapman & Hall, London.

- Jafari, J. (2000): *Encyclopedia of Tourism*. Routledge, London and New York.
- Jászberényi, M. (2014): *A kulturális turizmus elméleti háttere*. In: Jászberényi, M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. – Miskolczi, M. (2020): Danube cruise tourism as a niche product – An overview of the current supply and potential. *Sustainability*, 12(11), 4598.
- Jászberényi, M. (2022): *Új perspektívák a kulturális turizmusban: az innovatív vonzerőfejlesztés lehetőségei*. In Jászberényi, M., Boros, K., Miskolczi, M. (szerk.): *Vonzerőfejlesztés a kulturális és aktív turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Keller, K. – Tóth-Kaszás, N. (2021): A turizmusbiztonság megjelenése az EU tagállamainak turisztikai stratégiáiban. *Budapest Management Review* 52(6)32–43.
- Kiss, K. – Michalkó, G. (2021): A turizmus- és biztonságmarketing. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp.129–140.
- Könyves, E. (2015): *Borturizmus – borutak*. Debreceni Egyetem GTK, Debrecen.
- KSH (2022): *A turizmus és vendéglátás fontosabb adatai*. https://www.ksh.hu/stadat_files/tur/hu/tur0001.html (letöltve: 2022. november. 18.)
- Lengyel, M. (2004): *A turizmus általános elmélete*. Heller Farkas Gazdasági és Turisztikai Szolgáltatások Főiskolája, Budapest.
- Lengyel, M. (1992): *A turizmus általános elmélete*. VIVA Reklámügynökség, Budapest.
- Magyar Turizmus Zrt. (2013): A bor és a gasztronómia, mint turisztikai termék. *Turizmus Bulletin* 15(1):45–49.
- Marton, Zs. (2020): *Magyarország turizmusbiztonsága a fogyasztói észlelések tükrében*. PhD értekezés, PANNON EGYETEM Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Veszprém.
- Mathieson, A. – Wall, G. (1982): *Tourism Economic, physical, and social impacts*. Longman, London.
- Michalkó, G. (2012): *Turizmológia*. Akadémia Kiadó, Budapest.
- Michalkó, G. (2007): *A turizmuselmélet alapjai*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Michalkó, G. (szerk.) (2002): *Turisztikai terméktervezés és fejlesztés*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs.
- Mill, R.C. – Morrison, A.M. (1985): *The Tourism System: An Introduction text*. Englewood Cliffs, New Jersey.
- Mill, R.C. – Morrison, A.M. (2002): *The Tourism System*. Kendall Hunt Pub, Dubuque.
- Molnár-Csomós, I.E. (2021): A belföldi turizmus támogatását célzó koncepciótérkép a járványhelyzet idején. *Marketing és Menedzsment*, 55(2):61–73.
- MTÜ (2022): *Együttműködés a szakmai szervezetekkel a magyar gasztroturizmusért* <https://mtu.gov.hu/cikkek/bor-es-gasztroturizmus-1490> (letöltve: 2022. november. 18.)
- MTÜ (2021a): *COVID-19 KÉZIKÖNYV* https://mtu.gov.hu/documents/prod/covid19_kezikonyv-szallashelyek-frissített-0513.pdf (letöltve: 2022. november. 18.)
- MTÜ (2021b): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030*. Magyar Turisztikai Ügynökség, Budapest.
- Murray, I. (2008): Culinary tourism: Segment or figment? In *Travel and Tourism Research Association* (Canada). Refereed Conference Proceedings. Victoria, BC.
- Nagy, S. (2012): *A tömeg-rendezvények aktuális kérdései*. „Biztonságunk érdekében” Oktatási- és Tanácsadó Tudományos Egyesület, Budapest.
- Piskóti, I. – Bene, Zs. – Marien, A. – Nagy, K. – Szakál, Z. (2019): Borút, borturizmus – Integrált fejlesztési koncepció, módszertan és menedzsment-gyakorlat. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 4(3):21–35.
- Rátz, T. (2011): Attrakció- és látogatómenedzsment. In *Turizmusmenedzsment*. Pécsi Tudományegyetem. Pécs. <http://www.eturizmus.pte.hu/szakmai-anyagok/Turizmusmenedzsment/book.html#-d6e2047> (letöltve: 2022. november. 21.)

- Szász, T.(2021): *Ezek lettek 2021-ben a legjobb borok és borászatok* <https://www.origo.hu/tafel-spicc/20211106-ezek-lettek-2021ben-a-legjobb-borokat-es-boraszatok-vince.html> (letöltve: 2022. november. 18.)
- Szolnoki, G. – Susan, B. – Maximilian, T. – Aron, F. – Cristina, V. (2022): A Cross-Cultural Comparison of New Implemented Wine Tourism Strategies during the COVID-19 Crisis. *Sustainability* 14(8):4688).
- Tasnádi, J. (2002): *A turizmus rendszere*. Aula Kiadó, Budapest.
- Tokodi, P. (2022): A Magyarországra érkező külföldiek turizmusbiztonsággal kapcsolatos percepciói. *Turizmus Buletin* 22(2):14-26.
- Tompson, L. – Steinbach, R. – Johnson, S.D. – Teh, C.S. – Perkins, C. – Edwards, P. – Armstrong, B. (2022): Absence of Street Lightning May Prevent Vehicle Crime, but Spatial and Temporal Displacement Remains a Concern. *Journal of Quantitative Criminology*.
- Tribe, J. (1997): The indiscipline of tourism. *Annals of Tourism Research* 24(3):638–657.
- UNWTO (2022): *Tourism Enjoys Strong Start to 2022 while Facing New Uncertainties* <https://www.unwto.org/news/tourism-enjoys-strong-start-to-2022-while-facing-new-uncertainties> (letöltve: 2022. július 25.)
- UNWTO (2021): *Tourism Back to 1990 Leves as Arrivals Fall by more than 70%* <https://www.unwto.org/news/tourism-back-to-1990-levels-as-arrivals-fall-by-more-than-70> (Utolsó letöltés: 2022. július 25.)
- Vattai, Z. – Mályusz, K. (2015): *Pécsi Konferencia- és Koncert Központ kockázat felmérés, kockázat kezelés. Kockázatelemzés – esettanulmány*. Budapest, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Építéstechnológia és Építésmenedzsment Tanszék. www.ekt.bme.hu/Nagylete/Kockaz-at-Pl.pdf (letöltve: 2022. november. 18.)
- Wüthrich, B. (2018): Allergic and intolerance reactions to wine. *Allergol Select* 2(1):80–88.
- Zopf, Y. – Baenkler, HW. – Silbermann A. – Hahn E.G. – Raithel M. (2009): The differential diagnosis of food intolerance. *Deutsches Ärzteblatt International* 106(21):359–370.

A biztonság garantálása a MICE turizmusban

Kökény László – Mátyás Szabolcs – Keller Krisztina

1. Bevezetés

A hivatásturizmus halmazán belül a MICE (Meetings, Incentives, Conferences and Conventions/ Congresses, Exhibitions/Events – azaz a találkozók, jutalom és ösztönző utak, a konferenciák, valamint a kiállítások és események részvételével kapcsolatos utazások) turizmus a turisztikai iparág egyik alapvető fajtája a szabadidős turizmus mellett (Michalkó 2016). Ekkor alapvetően nem a szabadon eltölthető szabadidőben történik a turisztikai célú utazás, hanem a kötelezettséggel terhelt (munka)időben, ami leginkább a teljes állású munkát vagy a részmunkaidős foglalkoztatást jelenti a szakirodalom szerint (Kökény – Kiss 2021). A hivatásturizmus alanyainak leginkább a vállalati és szervezeti (megengedve a non-profit szféra számára is a hivatásturisztikai dimenziót) vezetők és alkalmazottak számítanak, akiknek az utazása a munkával függ össze, vagy ahhoz kapcsolódik (Boros 2019). További jellemzője, hogy a költségeket a munkáltató vállalja. Ebben a vállalati és szövetségi, szervezeti körbe tágabban beletartoznak olyan nem klasszikus érintettek is a művészetek, a sport és a kutatás területeiről, akik a koncertturnék, a sportversenyek, vagy a terepen végzett munka okán kelnek útra, valamilyen kötelezettséggel terhelt feladatukhoz kapcsolódóan, vagy akár azt végezve. Mellettük pedig az utazó utaztatók (repülőgép pilóták, mozdonyvezetők, buszsofőrök, hajóskapitányok és a hozzájuk tartozó személyzet) is a hivatásos utazók körének részét képezik.

A hivatásturizmus sikerességében a biztonsági aspektusok mindegyike fontos szerepet játszik. A műszaki biztonság a meglévő kapacitásoknál ugyanúgy szükséges elem, mint az eligazodásbiztonság, vagy a közbiztonság kérdései (Michalkó 2020). A koronavírus-járvány jelenlétének hatására a szervezők az egészségbiztonsági kérdéseket helyezték előtérbe. Ahogy a turizmus leállt, úgy akadt meg a hivatásturizmus is, azonban a konferenciák, üzleti találkozók, megbeszélések áthelyeződtek az online térbe (Boros – Keller 2022). Ekkor azonban ugyanúgy fontos maradt a műszaki biztonság (megfelelő minőségű géppark, hálózat és kiegészítő eszközök), valamint a fogyasztásbiztonság (biztosított online jelenlét, vásárolt webinárium platformot biztosító szoftverek minősége). A biztonsági tényezők továbbra is velünk maradtak a hivatásturizmushoz kapcsolódóan, de átalakultak részben egy megbízhatósági kérdéssé. A korábbi biztonsági tényezők mindegyike a turisztikai célterülethez és az eseményhez fog kapcsolódni, de a hibrid (online és személyes jelenlét) és online események biztonságának garantálása további izgalmas részletkérdéseket vet majd fel.

Ebben a fejezetben először részletezzük a hivatásturizmus halmazán belül helyet foglaló MICE turizmus, mint turisztikai termék komponenseit, majd ezt követően áttekintjük a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiában betöltött szerepét. Ezután áttérünk a hazai és a nemzetközi trendekre, végül a vizsgált termék turizmusbiztonsági aspektusai kerülnek bemutatásra.

2. A MICE turizmus fogalma és kapcsolódási pontjai

A hivatásturizmus egy jól körülhatárolt piaci szegmenshez is kapcsolható a szocio-demográfiai jellemzők mentén, mint például a munkavállalókat érintő ösztönző- vagy jutalomút esetében ez jól megfigyelhető. A termék makroszintű elhelyezése lehetőséget ad arra, hogy egy turisztikai célterület, és az abban található vonzerők és az elsődleges, vagy másodlagos turisztikai szuprastruktúra összessége az adott termékelem megvalósulását szolgálja. Ilyen lehet egy világi kiállítás és tágabb környezete,

vagy egy neves konferencianegyed az adott városon belül. E téren a MICE turizmus kapcsolódhat más turisztikai termékekhez is, mint a kulturális turizmus, az üdülőturizmus, a sportturizmus, vagy a gasztroturizmus, így bővítve és komplexebbé téve a célterületi kínálatot. A szűkebb értelmezés, a mikro szintű dimenzió szintén könnyen lefedhet egy vonzerőt, vagy a turisztikai szuprastruktúra egy elemét önállóan is, legyen az egy kongresszusi központ szállodával, vagy egy repülőtéri üzleti szálloda.

A MICE rövidítést használja a gazdálkodástannal és ezen belül a turizmus ágazattal foglalkozó tudományos és szakmai irodalom a hivatásturizmus halmazán belüli megnevezésre (Michalkó 2016). A MICE négy angol nyelvű, a jelentést részletező és jobban körülíró turisztikai „altermék” fogalmaiból áll össze: Meetings, Incentives, Conferences and Conventions/Congresses, Exhibitions/Events (MICE). A magyar nyelvű szakirodalomban ezen szegmensek fordítása az alábbi: találkozók (vállalati célú); ösztönző-, illetve jutalomutak; konferenciák, kongresszusok; az utolsó elem pedig a kiállításokat és a hivatalos eseményeket rejtő magában (Michalkó 2016, Boros 2019, MTÜ 2021).

3. A MICE turizmus megjelenése a Magyarország turisztikai kínálatában

A MICE turizmus egy kiemelt stratégiai alágazatot jelent a 2021-es Turizmusfejlesztési Stratégia 2.0 alapján, hiszen célja a szezonális kiegyenlítése és a prémium szegmens elérése, a szálláshelyek héten belüli kapacitáskiegyenlítése és az átlagárak növelése, valamint a márkaérték és a marketingkommunikáció.

Az első döntő érv a stratégiai szerep betöltésére a szezonális kiegyenlítését támogató pozíció. A MICE, és ezen belül is leginkább a konferenciák, a kongresszusok és a kiállítások jellemzően a tavaszi és az őszi hónapokban kerülnek megszervezésre, ezek az időszakok a MICE turizmus csúc szezonjai (MTÜ 2021). Ennek némileg ellentmond az a megállapítás, hogy a hivatásturizmus elsődleges helyszíneinek számító fővárosokat kevésbé érinti a szezonális hatása, mint a vidéki célállomásokat. Ennek okai között találjuk a résztvevők keresleti motivációjának vonatkozásában egyrészt a komplex élménykínálatot, másrészt az időjárás kevésbé befolyásoló hatását a városi turizmusra vonatkozóan. Szemben például a vidéki turisztikai célterületekre, amelyek továbbra is főleg az erősen időjárás- és szezonfüggő üdülőturizmusnak a fő színterei. Természetesen a főváros is ki van téve a szezonális hatásoknak – leginkább a szabadságolások okán, amelyeket a legtöbb országban a nyári időszakra ütemeznek be –, de a budapesti turisztikai kereslet ingadozása az elmúlt években körülbelül a negyedére csökkent, azonban a nyári hónapok forgalma még mindig a duplája a téliének (MTÜ 2021). A jutalom- vagy ösztönzőutak segíthetik a vidéki célállomások fellendítését, de általában ezek is többnyire a nyári időszakra esnek (lásd: vitorlázás a Balatonon, mint preferált ösztönző helyszín és program). A szezonálisból eredő nehézségek kiküszöbölését a vidéki célállomások hivatásturizmusba való aktívabb bevonása is jelenthetné, néhány magas minőségű kiszolgáló egységgel, a meglévő (tudomány)egyetemek (pl. a szegedi, a pécsi, a debreceni, a miskolci, a veszprémi helyszíneken) együttműködésével, és az infrastrukturális kapcsolódási lehetőségekkel a főbb útvonalakhoz, repülőterekhez. Ez segíthet vonzani a prémium turistaszegmenseket a fővárosi régió mellett a vidékiekbe is.

A másik fontos szempont a szálláshelyek hétköznapi vendégéjszakáinak növelési lehetősége (MTÜ 2021). A hivatásturizmus ebből a szempontból is jól kiegészíti a szabadidős turizmust, ugyanis míg a szabadidős turisták főleg a hétvégére foglalják szobáikat, addig az üzleti utazók többnyire a hétköznapiakon, így a szálláshelyek héten belüli kapacitáskihasználtsága is egyenletesebbé válhat.

Ráadásul úgy, hogy ehhez nemhogy áron alul kellene eladni a szobáikat, hanem még az átlagárak fölé is tudják emelni a szobaárakat, akár a kiegészítő szolgáltatások és az étkezés értékesítésével. A turisztikai célterületen belüli költési nagyság is nő a hivatásturizmusnak köszönhetően. Ebben Magyarország több kiaknázatlan élménylehetőséget tud ajánlani jó minőségben, elég, ha csak a fürdőturizmusra, a kulturális turizmusra és az ehhez kapcsolódó új beruházásokra gondolunk (Liget Budapest Projekt, Nemzeti Hauszmann Program, és a nagyrészt Budapesten kívül zajló Nemzeti Kastélyprogram és Nemzeti Várprogram), valamint a gasztronómiai kínálat is eléri azt a szintet, ami már az üzleti utazók luxusigényeit is megfelelően ki tudja szolgálni. Ezen kínálat összefogásában segít többek között a 2020-ban újjászervezett Magyar Kongresszusi Iroda / Budapesti Kongresszusi Iroda. A kongresszusi iroda korábban is létezett az MT Zrt., illetve az MTÜ Zrt. részeként, majd 2020. március elsején vált ki non-profit szervezetként az MTÜ-ből annak érdekében, hogy az eredeti funkcióját jobban betöltsse, az üzleti rendezvények Magyarországra hozatalát intenzívebben tudja ösztönözni.

A harmadik fontos szempont a turisztikai célterület megismertetése a szélesebb közönséggel, azaz a márkaérték növelése. Könnyen előfordulhat, hogy a tanulmányútra érkező fiatalok, vagy a konferenciára, illetve tárgyalásra érkező üzleti utazók, a versenyeken résztvevő sportolók, avagy a hazánkban filmet forgató hollywood-i színészek később szabadidős turistaként, a családjukkal együtt a munkaidejükön kívül is ellátogatnak Magyarországra (Jászberényi 2014, Jancsik – Jászberényi – Kőkény 2019). Azt is mondhatjuk, hogy az üzleti turistáknak Magyarország, vagy az adott szűkebb turisztikai célterület reklámozza saját magát, amely aztán ösztönözheti őket a későbbi visszatérésre. Természetesen a beutazás előtt is aktívan jelen kell lennie hazánknak a hivatásturisztikai piacon, de egy sikeres értékesítés után lehet, hogy könnyen válnak az üzleti útra érkezők később szabadidős turistaként visszatérő vendéggé.

4. A MICE turizmus fogyasztói felhajtóereje és fogyasztói profiljai – termékfejlesztési lehetőségek

Komoly kihívást jelent a közép-európai térségben a fővárosok közötti verseny a hivatásturistákért. A budapesti hivatásturizmus a koronavírus-járvány előtt a prágai szinthez volt közel. Az MTÜ 2021-es adatai alapján az átlagos budapesti rendezvényméret 260 fős, miközben a prágai 309, a bécsi pedig 610 fős. Emellett 20-30%-kal, majd 60-70%-kal kellene növelni a nemzetközi konferenciák számát. Tovább segíthet ezen a nemzetközi expók és világkiállítások számának 4-5-re való növelése éves szinten. A bécsi szállodák átlagárait és REVPAR-jait vizsgálva is látszik, hogy azok 30-40%-kal meghaladják a budapesti adatokat. Miközben a szobakihasználtság a COVID19 pandémia előtt Budapesten már jobb volt néhány százalékkal, mint Bécsben, a 2019-es adatok szerint (MSZÉSZ 2020). Az üzleti utazók szegmense tehát egy árfelhajtó erővel is bírhat.

A megrendelők eléréséhez nagyon erős szervezeti beágyazottság, intenzív marketing és értékesítés szükséges. A keresleti oldalról az elsődleges döntési tényezők közé egy helyszín kiválasztásában az ár-érték arány, a vonzó célterületi környezet és a céges vagy szövetségi kapcsolódási lehetőségek tartoznak. A MICE piacot a megrendelők tekintetében két fő piacra osztjuk: szövetségi és vállalati piacra. A szövetségi konferenciák esetében fontos, hogy legyen beágyazódás, hazai tagszervezet, máskülönben nem is pályázhat az adott ország szövetségi konferenciára, kongresszusra. Az ICCA (International Congress and Convention Association) ennek a szövetségi konferencia- és kongresszusiparnak az egyik fontos nemzetközi szervezete (a másik az UIA – Union of International Associations), amely világszinten segít a keresleti és kínálati szereplők egymásra találásában, képzésében és a szakmai kapcsolatok hosszú távú ápolásában.

A hivatásturizmus nemcsak az üzleti utazókról szól, mert a sportrendezvényeken, a vallási eseményeken, a koncertturnékon vagy a művészeti kiállításokon is megjelenhetnek a „hivatalból” utazók (lásd 3. fejezet). Így egy városi célterületnek sem kell feltétlenül konferenciavárossá válnia, ha a hivatásturistákat szeretné kiszolgálni. Ennek megfelelően az MTÜ (2021) stratégiájában azonosított is öt fő célterületi archetípust a MICE turizmuson belül. Ezek között találjuk a „Gateway” típusú helyszíneket, amelyek regionális üzleti központok jó légi összeköttetéssel, a „Bleisure” fajtájú célterületeket, amelyek erős szabadidős turisztikai lábbal rendelkeznek, az „Expertise hub”-ok, amelyek fejlett gazdasági, vagy tudományos központtal rendelkező városok, a „Concierge” típusú célterületek, amelyek stratégiai partnerségen alapuló jó ár-érték aránnyal rendelkeznek, valamint az „Exotic” modellel leírhatóak, amelyek a kulturális és a természeti kincseikkel egyszerre örvendeztetik meg az utazókat.

További kérdés, hogy a koronavírus-járvány által jóval elterjedtebbé váló online és hibrid konferenciák milyen eséllyel maradnak fenn, és ez hogyan érintheti a MICE turizmus ezen ágát. Ez a fajta megközelítés megkívánja az erős digitális megoldások használatát (Gretzel et al. 2015). Megjelentek az okos rendezvények, ahol a valóságot akár – kiterjesztve (AR), vagy virtuálisan (VR) – is megtapasztalhatták otthonról a vendégek (Boros – Keller 2022). Ekkor aktívabbá (és közben személytelenebbé) válhat az információ megosztása, az adatok felhasználása és a valós idejű interakció. Emellett megjelenhetnek olyan technológiai megoldások is, amelyek a hagyományos módon megszervezett konferenciák hozzáadott értékének, vagy átélt élményének fokozását idézik elő (Jászberényi 2022). A regisztrációgyorsítástól egy QR-kódos, vagy arcfelismerő rendszer bevezetésétől egészen a kihelyezett, mesterséges intelligencián alapuló megoldásokig (pl. AR, VR, robotok, applikációk) mind növelhetik annak értékét, hogy egy jelenléti konferencián, kongresszuson nagyobb motivációval vegyen részt a látogató, vagy fizessen be rá őt a munkaadója. Vannak olyan területek a MICE turizmuson belül, mint a vállalati találkozók, a világkiállítások, vagy az ösztöndíj- és jutalomutak piaci, amelyek esetében továbbra is meghatározó lehet a személyes részvétel. A konferenciák és a kongresszusok piacán is a személyes jelenlétet preferálják a megrendelők a kapcsolatépítés miatt, ezért ismételten egyre több jelenléti konferenciát tartanak. Természetesen megmaradnak a hibrid és a virtuális konferenciák is, de a pandémia lecsengésével a számuk várhatóan csökkenni fog. Az okos megoldások idővel a jelenléti konferenciáknál, kongresszusoknál lesznek fontosak, hogy a személyes találkozás és élmények kerüljenek középpontba. Azonban érdemes azon is gondolkodni, hogy a válságokkal sújtott jelenben, a potenciális járványveszélyek korszakában milyen megoldásokat lehet bevezetni a résztvevők észlelt kockázatainak mérséklésére, valamint a rendezvények hozzáadott értékének növelésére.

5. A hivatásturizmus biztonsági vonatkozásai

A turizmus biztonsága nem csak a posztmodern kor témája, hiszen a turisták mindig szembesültek a veszély és a bizonytalanság bizonyos formáival (Michalkó 2023). Tekintettel arra, hogy a XX. században a turizmus a szélesebb népesség számára is elérhetővé vált, az utazók biztonsága az egyik legfontosabb nemzetbiztonsági kérdéssé vált világszerte (Boxill 2012), amely a nemzetközi turisztikai keresletet is befolyásolja (Santana-Gallego et al. 2020).

A MICE turizmus olyan turisztikai terméknek tekinthető, amely nagy nyereséggel, ám komoly kockázatokkal jár. Ezért különösen fontos, hogy az érintettek tisztában legyenek a kockázatok jellegével és kezelésének módjaival (Jiang – Cui 2009). A rendezvényturizmus területén dolgozók előtt számos olyan kihívás áll, amelyek leküzdésében segít a fő tendenciák és az ezeket befolyásoló tényezők megismerése, legyen szó egy szélsőséges eseményről, mint egy hőhullám, egy atipikus eseményről, mint egy terrortámadás, vagy a biztonsági és védelmi kockázatokról.

A rendezvényturizmusban az alábbi fő témakörökben várhatók a jövőben változások:

- környezetvédelmi kérdések;
- az éghajlatváltozás hatása, a rendezvényhelyszíneknek és -szervezőknek javítaniuk kell az alkalmazkodási és kárenyhítési képességüket;
- biztonsági és védelmi kérdések;
- a globalizáció hatásai (Getz – Page 2016).

A rendezvényszervezők fő globális kihívásának a biztonságot tartjuk. A rendezvények kiemelt célpontoknak tekinthetők a tervezett erőszak tekintetében, különösen veszélyeztetettek az olyan inherens tényezők miatt, mint a zsúfolt helyszínek, a könnyű hozzáférés, a résztvevők esetlegesen feloldott gátlásai (Reid – Ritchie 2011). A feladatot nehezíti, hogy a biztonságot úgy kell garantálni, hogy közben nem csökken a rendezvények minősége és élményszerűsége. Erre a kihívásra minden típusú és nagyságú rendezvény esetében más-más választ kell adni, hiszen az esemény látogatói eltérő mértékben fogadják el a különböző megoldásokat (Backman 2018).

Az Utazási és Turisztikai Világtanács (WTTC 2020) az utazás és a turizmus jövőjéről szóló jövőképében az ágazat számára kulcsfontosságú kérdések között említi a biztonságot, a technológiát, az egyén egészségét és a fenntarthatóságot. Ennek megfelelően öt, a MICE turizmus szempontjából legfontosabb turizmusbiztonsági terület vonatkozásában tekintjük át a kihívásokat és lehetséges megoldásokat, kitérünk a magánbiztonságra, a műszaki biztonságra, a kiberbiztonságra, az egészségbiztonságra és a környezetbiztonságra.

5.1. Magánbiztonság

Az egyes országok, a rendezvénygazdák (pl. konferenciaközpontok és –szállodák, vagy egyetemek) típusa és a rendezvényszállodák minősítése szerint eltérő szintű biztonságot nyújtanak. Egy rendezvény szervezője nem tételezheti fel automatikusan, hogy az adott helyszín által nyújtott biztonság megfelelő, számos esetben kiegészítő biztonsági intézkedésekre is szükség van (Events Industry Council 2021). Ilyen például a rendezvények védett területén a névkitűzők folyamatos használata, általában fényképes, vagy kóddal ellátott kitűzőket használnak, amivel a személyi azonosítás könnyebben elvégezhető (Köves 2018).

A biztonsági személyzet szerepe kiemelkedő az egyes kockázatokra és incidensekre való reagálásban. A hivatásturisztikai megarendezvények esetében a szervezők többféle módon garantálják a biztonságot, egyrészt fel kell készülni egy esetleges terrortámadásra, másrészt ki kell építeni egy általános biztonsági rendszert, amely a résztvevők nyugalma és a személyes tárgyaik biztonságát szavatolja. A biztonsági rendszerben vannak látható (fémkereső kapu, röntgen átvilágítás, ruházatátvizsgálás, biztonsági őrök alkalmazása, stb.) és láthatatlan (civil ruhás biztonsági őrök, zártláncú televíziós hálózat képeinek ellenőrzése, stb.) elemek is. A látható biztonság alkalmazói szerint a résztvevőket megnyugtatja, ha látják, hogy védik őket, míg az ellenzői szerint a „vendégeket frusztrálja a fegyver látványa és folyamatosan azt sugallja, hogy bármi veszély keletkezhet” (Köves 2016:320).

A szervezők megbízhatnak egy külső céget azzal, hogy egyenruhás, vagy nem egyenruhás biztonsági személyzetet biztosítson. A biztonsági személyzet a rendezvény helye szerinti állam vonatkozó törvényeitől függően viselhet, vagy nem viselhet fegyvert. A rendezvényeken a rendfenntartó erők szolgálatban, vagy nem szolgálatban lévő, egyenruhás vagy civil ruhás rendfenntartói is igénybe vehetők. A testőrökként is ismert biztonsági személyzetet egy adott személyhez, vagy egy kisebb csoporthoz rendelhetik, míg egy rendezvényhelyszínen vagy rendezvénygazda is alkalmazhat állandó biztonsági személyzetet, meghatározott felelősségi körrel. Nem fizetett önkéntesek is bevetethők,

akik gyakran nyújtanak tájékoztatást, irányítják a forgalmat, ellenőrzik az igazolványokat és a belépési jogosultságot a bejáratoknál, de ritkán kezelnek olyan helyzeteket, amelyek a veszély szintjére emelkednek, beleértve a lopást vagy a fizikai erőszakot (Silvers 2008).

Az üzleti turizmus szereplői nyitottak az innovatív technológiákra, ami a hivatásturisták kiszolgálására vonatkozó magas követelményekkel magyarázható. Az üzleti turisták számára kínált szolgáltatások körét már a szállodák és egyéb rendezvényhelyszínek tervezése és építése során figyelembe veszik. Az okos épületekben a használt információs technológiáknak köszönhetően az integrált irányítás speciális rendszere alakul ki, amelyet a műszaki és távközlési rendszerek integrációja biztosít. Ezen koncepció megvalósítása nemcsak a biztonságot növeli, hanem az ellenőrizhetőséget, irányíthatóságot, ellenőrzést, gazdaságosságot, kényelmet is (Dashkova et al. 2019). A vagyonvédelem kapcsán is érdemes előre gondolkodni és olyan ruhatárakat felállítani és nyáron is fenntartani, ahol a résztvevők csomagjai is elhelyezhetők. Egy zártláncú kamerarendszeren keresztül az esetleges lopások is megfigyelhetők és utólag lekövethetők (Köves 2018).

5.2. Műszaki biztonság

A MICE turizmus esetében is gondoskodni kell a megfelelő energia, technológia, közművek rendelkezésre állásáról, a használt technikai berendezések (pl. hangtechnika, audiovizuális technika, tolmáctechnika) működőképességének biztosításáról és a megfelelő körülmények (hőmérséklet, világítás) megteremtéséről (Silvers – O’Toole 2021, Köves 2018).

A hivatásturizmus területén a vállalkozások a front-of-house¹ és a back-of-house² folyamatainak automatizálását alkalmazzák (Ivanov et al. 2020). Az automatizálási technológiák az emberi alkalmazottak helyett a szolgáltatások nyújtására használt technológiák széles skáláját foglalják magukban, mint az önvezető járművek (Maurer et al. 2016), a mesterséges intelligencia (Huang – Rust 2018), a chatbotok (Følstad et al. 2020), az arcfelismerő (Datta et al. 2015) és a hangvezérelt technológiák (Hoy 2018). A robotokat információszolgáltatásra, házigazdaként, pincérként is használják (Ogle – Lamb 2019), de hatékonyan és eredményesen használhatók fertőtlenítésre, takarításra, tárgyak kiszállítására és a világlámpákról való tájékoztatásra is (Demaitre 2020).

Mivel az automatizált szolgáltatások emberi alkalmazottak bevonása nélkül valósulnak meg, ezeket nem mindig fogadják el egyértelműen az ügyfelek, a munkavállalók, a menedzserek és a hatóságok. Az automatizálási technológiák egyrészt számos előnyt jelentenek, hiszen javítják a szolgáltatások minőségét, csökkentik a költségeket, növelik az emberek életminőségét, védik az egészségüket (Makridakis 2017, Talwar et al. 2017). A turisztikai vállalkozások a tevékenységek racionalizálása és a versenyképesség növelése mellett (Ivanov 2019) új élmények teremtésére is használják az automatizálási technológiákat (Tung – Au 2018). Másrészt azonban ezeket a technológiai megoldásokat sok kritika éri az emberi alkalmazottak kiváltása miatti munkahelyvesztés és a technológiai munkanélküliség (Spencer 2018), valamint a felmerülő adatvédelmi kérdések (Berle 2020) miatt.

5.3. Kiberbiztonság

A rendezvényszervezőknek nemcsak fizikailag kell biztonságos környezetet teremteniük, hanem a kiberbiztonsági szempontokat is figyelembe kell venniük. A kiberbiztonság célja az eseményhez kapcsolódó számítógépes rendszerek és a kommunikáció védelme. Ez magában foglalja a rendezvény

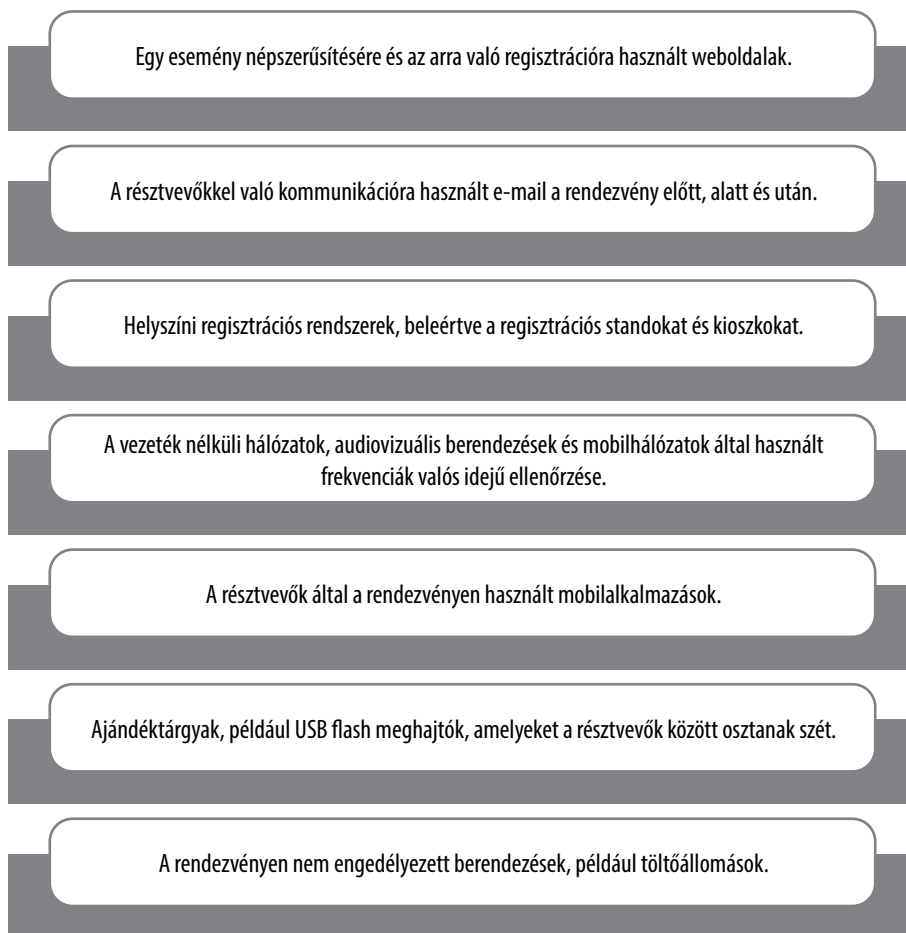
1 A létesítmény azon része, ahol a személyzet közvetlenül érintkezik a vendégekkel.

2 A létesítmény vendégektől elzárt része.

weboldalának és regisztrációs adatainak biztosításától kezdve a helyszíni Wi-Fi és mobilszolgáltatások védelmének át a közösségi média és más weboldalak rosszindulatú tevékenységre utaló jelek megfigyeléséig terjedő elemeket.

A kiberbiztonság rendezvényeken történő megvalósítása megköveteli a támadók motivációinak és a támadások indítékainak alapvető megértését. A hackerek fizetést kapnak azért, hogy feltörjék és ellopják az adatokat (regisztrálókra vonatkozó adatok, köztük nevek, e-mail címek és hitelkártyaszámok stb.), vagy az audiovizuális berendezések, vezeték nélküli hálózatok megzavarásával negatív hírverést okozzanak a rendezvény szervezőjének/házigazdájának. A rendezvény résztvevőinek mobil eszközein és laptopjain található szellemi tulajdon és egyéb érzékeny adatok ellopása révén később adathalász-támadásokat indíthatnak és vállalati kémkedést követhetnek el (PCMA 2015).

Egy átgondolt kiberbiztonsági terv tartalmazza a védendő célterületeket és az elfogadható kockázati szintet. Egy rendezvényszervező könnyen kimerítheti a rendezvény költségvetését, ha minden lehetséges kiberbiztonsági megoldást beépít, ezért együtt kell dolgoznia egy kiberbiztonsági szakemberrel, hogy meghatározzák az egyes elemek (1. ábra) védelmének értékét és fontosságát, és kiválasszák, hogy hová fektessék be a rendelkezésre álló erőforrásokat. Ez nemcsak a jelenléti, hanem a virtuális rendezvények esetében is érvényes, az informatikai rendszer feltörésének megakadályozása céljából.



1. ábra: Kiberbiztonság keretében védendő elemek a rendezvényszervezés során
Forrás: saját szerkesztés PCMA (2015) alapján

5.4. Egészségbiztonság

Habár az egészségbiztonság témakörébe sok minden tartozik, például az élelmiszerbiztonság garantálása (Silvers – O’Toole 2021), az aktuális helyzetnek megfelelően a pandémiára való koncentráció elsődleges. A COVID19 kapcsán a hivatásutisztikai szektorban működő vállalkozásoknak is megfelelő biztonsági intézkedéseket kellett meghozniuk, hiszen ezzel pozitív hatást gyakoroltak a fogyasztói magatartásra (Penco et al. 2019). A biztonsági intézkedések befolyásolták a vállalkozások iránti bizalmat, hiszen az utazók elvárták ezek biztosítását, mivel nem tudták kiküszöbölni a világjárvány hatásait. Amelyik vállalkozás a világjárvány közepette a válságkezeléssel kapcsolatban bizonyosságot és megbízhatóságot sugárzott, nagyobb bizalmat élvezett a fogyasztók részéről (Pan et al. 2021). Tekintettel a járvány fertőző jellegére, a hivatásutisztikai piac szereplőinek megfelelő biztonsági intézkedéseket kellett bevezetniük, beleértve az érintésmentes fizetésre vonatkozó rendelkezéseket, a biztonságos létesítményüzemeltetést, a be- és kijáratoknál elhelyezett ingyenes fertőtlenítőszeret, valamint a munkahelyeken és más helyeken történő szükségtelen gyülekezések megszüntetését (Romashko 2020).

Új munkakör is létrejött ennek kapcsán, a COVID19 Officer, akiket egy képzés elvégzését követően üzleti és sportrendezvényeken alkalmaztak (Health Education Services 2020). A rendezvényhelyszíneken, például a konferenciaszállodákban a rendelkezésre álló terek kapacitás korlátai miatt a jövőben a megfelelően szeparált, egészségi szempontból biztonságos helyiségek alkalmazása nélkülözhetetlen lesz a biztonságos rendezvények szervezése érdekében (Boros 2022).

A COVID19 idején a kongresszusok esetében is a higiéniai és biztonsági intézkedések lettek a legfontosabbak. A jövőben egészségi szempontból biztonságosabbá kell tenni a kongresszusokra történő beléptetést, akár egy olyan kisméretű, csuklón hordozható eszközzel, amely egy központi applikációban tárolja a szükséges adatokat biztosítva a gördülékeny beléptetést minden olyan üzleti rendezvényre, amely nagy létszámú és ahol egy esetleges fertőzésveszély előfordulhat (Megyeri et al. 2021).

A Power Of Live Events rendezvény szervezői is átgondolt intézkedésekkel készültek a résztvevők és a dolgozók egészségének megóvása érdekében. Ennek részét képezte, hogy a helyszínekre történő belépéskor színes karszalagot biztosítottak minden vendégnek, melyek segítségével egyértelműen jelezheték egymás számára a komfortszintjüket.

- zöld karszalag jelentése: „Szívesen közeledem, nyitott vagyok az üdvözlésre.”
- piros karszalag jelentése: „Kérlek, tartsuk a javasolt távolságot” (Meet Safe Ötlettár 2022).

Elmondható, hogy a „tisztá lesz az új zöld”, a kongresszusszervezők azokat a turisztikai célállomásokat és rendezvényhelyszíneket fogják választani, amelyek egyértelműen bizonyítani tudják, hogy intézkedéseket tesznek a résztvevők biztonságának garantálása érdekében: betartják a tisztasági protokollokat, használják a távolságtartást lehetővé tevő technológiákat és a szabadtéri tereket, amennyiben rendelkezésre állnak (Visitflanders 2020). Az intézkedések nemcsak a turisták védelmét, hanem a munkavállalók biztonságát és jólétét is szolgálják (Kshirsagar et al. 2020).

5.5. Környezetbiztonság

A környezetbiztonság garantálása érdekében is átgondolt tervezésre van szükség (Ivanov et al. 2020). A fogyasztók érdeklődése nőtt a „zöld” termékek iránt, és ez a fogyasztói magatartás érvényesült a rendezvények vonatkozásában is (Mair 2014). A környezetileg fenntartható kifejezés alatt a turishti-

kai célállomások és szolgáltatók gyakorlatát, illetve a „tisztá és hatékony” kifejezést értjük a környezetvédelem és az energiafogyasztás vonatkozásában (Buathong – Lai 2019). A környezeti fenntarthatóság esetében egy adott fizikai környezet értékes természeti jellemzői és/vagy erőforrásai nem sérülnek hátrányosan, és idővel fennmaradnak. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a fenntarthatóság fogalma nemcsak a környezeti dimenzióra vonatkozik, hanem a gazdasági és társadalmi-kulturális vonatkozásokra is (Chirieleison – Scrucca 2017).

A rendezvények résztvevői az események jellegénél fogva jelentős mennyiségű hulladékot termelnek. Minden nagyszámú ember összefoetele „potenciálisan negatív hatással lehet a levegőre, a talajra, a vízre, az erőforrásokra és az emberekre” (Dickson – Arcodia 2010:236). Ez nemcsak a rendezvény helyszínére, hanem az azon túlnyúló területekre is vonatkozik, mivel a résztvevők természeti erőforrásokat (pl. anyagokat, energiát és vizet) használnak fel, hulladékot termelnek, helyi levegő- és vízszennyezést okoznak, és hozzájárulnak az éghajlatváltozáshoz az üvegházhatású gázok kibocsátásával (Lee et al. 2013). A környezetbarát elemek rendezvényekbe és találkozókba való beépítésének fontosságával kapcsolatban Getz (2009) megállapítja, hogy a fenntartható rendezvények személyes értéket képviselnek a résztvevők számára, és pozitív hatással vannak a helyi közösségekre is. A fenntartható gyakorlatok alkalmazása csökkentheti a hivatásturizmussal kapcsolatos költségeket is (Chidsey 2012) abban az esetben, ha nem csak rövidtávon használják azokat. Egy rendezvény akkor válik fenntarthatóvá, ha rövidtávon a fenntarthatóság elveit követve valósítják meg a szervezők, hosszú távon pedig elősegítik a kitűzött környezeti és társadalmi-gazdasági célok megvalósítását (Boros – Hegedüs – Kiss 2022).

A rendezvények fenntarthatóságát erősíti a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) 2012-ben létrehozott 20121 Event Sustainability Management System nemzetközi szabványa (ISO 2012) is, amely kitér a rendezvényszervezési ciklus valamennyi szakaszára és tevékenységére. Ebben a szabványban a rendezvényekkel kapcsolatos fenntarthatósági iránymutatások is szerepet kaptak. Az ENSZ Környezetvédelmi Programja (UNEP) kiadványai (UNEP 2009 és 2012) is segítik a szolgáltatók fenntarthatósági törekvéseit (Kitamura et al. 2020).

6. Összegzés, következtetések, javaslatok

A turisták egyre változatosabb és újszerűbb élményeket keresnek, miközben a biztonság is felértékelődött számukra (Hamm – Su 2021). A hivatásturisták magas száma, a környezet összetettsége önmagában is jelentős biztonsági kockázatokat hordoz, ezért nélkülözhetetlen a létesítmények lehetséges kockázatainak vizsgálata, a személyzet hatékony képzése és szervezése, valamint biztonsági vészhelyzeti tervek készítése (Liu 2012). A rendezvények biztonságának növelése érdekében szükség van a megközelítési útvonalak, a sorban állás és a bejáratok, kijáratok figyelésére, a különböző területek elkülönítésére és a hozzáférés ellenőrzésére. A helyszínen felmerülő aggályok kezelésére és a résztvevők kérdéseinek megválaszolására érdemes forródrótot létrehozni. A tömeg valós idejű mozgását nyomon kell követni (karszalagok, mobil alkalmazások, hőterképek) és ki kell alakítani a megfelelő intézkedésekhez szükséges folyamatokat (AIPC – ICCA – UFI 2020). Ehhez szükség van motivált, munkájukat hatékonyan és megbízhatóan végző rendezvénybiztonsági szakemberekre, akik döntő szerepet játszanak a rendezvények sikerének biztosításában (Kemp 2009), hiszen ők a felelősek a résztvevők és a személyzet biztonságáért, valamint a vészhelyzetekre való megfelelő reagálásért.

A biztonság garantálásában az automatizálási technológiák is szerepet játszanak, habár az utazók nem egységesek ezek turisztikai célú elfogadásában. Különböző szegmensek léteznek, amelyek meglehetősen eltérő módon viszonyulnak ezekhez a megoldásokhoz (Webster – Ivanov 2019). Egyes

ügyfelek a kényelem és a költséghatékonyság miatt elfogadják az automatizálást, míg mások ellenzik azt dehumanizáló hatása és az empátia hiánya miatt (Ivanov et al. 2020). Ennek megfelelően alaposan át kell gondolni ezen technológiák használatát, fontos, hogy megbízhatóak és könnyen használhatóak legyenek.

A kiberbiztonság alapos tervezést igényel, a hacker tevékenységek észlelése és elhárítása érdekében nélkülözhetetlen a helyszíni tevékenységek összehangolása a kiberbiztonsági szakemberek, a fizikai biztonságot garantáló munkatársak és a szervezők között. Az eskalációs eljárásokat és az egyes csapatok hatáskörét egyértelműen meg kell határozni. A rendezvények védelme valós idejű kommunikációt igényel a gyors reagálás és a megfelelő ellenintézkedések biztosítása érdekében.

A MICE turizmus minden eleme kibertámadás célpontjává válhat, végső esetben az esemény megszakítását is okozhatja. A weboldalakat védeni kell a hackerektől, akik ellophatják a regisztrálók kapcsolatos információkat vagy egy másik, a legitim weboldalhoz hasonló honlapra irányítják át az érdeklődőket, hogy rávegyék őket a személyes adatok megadására. A támadók azt is megakadályozhatják, hogy a felhasználók elérjék a rendezvény weboldalát. Az e-mail kommunikáció biztosítása és nyomon követése azt biztosítja, hogy csak az engedélyezett kommunikáció jusson el a rendezvény szervezőitől a résztvevőkhöz.

A résztvevők súrlódásmentes, helyszíni regisztrációs folyamaton való átvezetése adja meg az esemény alaphangját. A könnyű navigáció mellett a szervezőknek biztonságossá kell tenniük a folyamatot, mivel értékes információkat, azaz a résztvevők adatait és bizonyos esetekben hitelkártya adatokat is tárolnak. Mind az önregisztrációs kioszkokat, mind a személyzettel ellátott regisztrációs standokat védeni kell. Az eseményekre készített mobil alkalmazások is a támadók célpontjává válhatnak, a hackerek téves információkat küldhetnek a résztvevőknek, manipulálhatják a programot, és ellophatják a résztvevők adatait a hálózati építési funkcióval rendelkező alkalmazásokból.

A rendezvényeken több vezeték nélküli hozzáférési pontot (WAP) telepítenek a helyszínen, hogy a résztvevők csatlakozhassanak az internethez. Míg a fizikai eszközök működését gyakran ellenőrzik, a rendezvényen belül és körülötte lévő légtér általában nem kerül biztosításra. Ennek eredményeképpen nem engedélyezett WAP-ok kerülhetnek felállításra, amelyek az ezekhez csatlakozó résztvevők minden vezeték nélküli adatát rögzítik. A támadók felállíthatnak egy mobiltelefon-tornyot utánpótló eszközt is, amely lehetővé teszi a mobilkommunikáció lehallgatását. A vezeték nélküli/rádiófrekvenciás eszközök használata kényelmes, de a telepítésük módját és a biztonságos környezetet biztosítani kell (PCMA 2015).

A COVID19 pandémia a hivatásturizmusban is óriási visszaesést okozott. Vitathatatlan azonban, hogy ez nemcsak az infrastrukturális megújulásnak, hanem a biztonsági felülvizsgálatnak is optimális időszakot jelentett, amelyben az ellenőrzést követően ki lehetett javítani az esetleges biztonsági réseket (Ugur – Akbiyik 2020). A pandémia növelte továbbá a turisztikai vállalkozások menedzsereinek és alkalmazottainak egészségbiztonsággal kapcsolatos tudatosságát. Érdemes a jövőben még proaktívabb megközelítést alkalmazni, az emberi kölcsönhatások korlátozására bevezetendő protokollokat újra gondolni és több automatizációt alkalmazni. Az egészségbiztonság megteremtése érdekében az alábbi feladatok állnak a szolgáltatók előtt:

- egészségi szűrések végzése a szervezők és a résztvevők körében (pl. egységes hőmérséklet-ellenőrzés), az ezen fennakadó érdekeltek belépését megtagadó protokollok készítése (pl. elkülönített területek létrehozása; a helyi járványvédelmi osztály tájékoztatása);
- a regisztrációs folyamat átalakítása a helyszíni érintkezés csökkentése érdekében (pl. lehetőség szerint online regisztráció ösztönzése);
- érintkezésmentes politika bevezetése (pl. kézfogás kerülése, érintés nélküli fizetés bevezetése);

- a résztvevők számának korlátozása a kiállítás helyszínén és a találkozótérben;
- az étkezésnél a fizikai távolságtartás lehetővé tétele és kiegészítő higiéniai intézkedések ösztönzése (pl. az asztalok megfelelő távolságban elhelyezése, a kapacitások korlátozása az éttermi területeken belül, a büfé jellegű kiszolgálóhelyek elkerülése, előre csomagolt ételek kínálása);
- a használt területek tisztítási, higiéniai és fertőtlenítési rendszereinek felülvizsgálata, fertőtlenítő és kézmosó állomások biztosítása;
- helyszínek/kiállítócsarnokok légkondicionálással és légszűrő eljárásokkal való ellátása;
- a hulladékürítés gyakoriságának növelése (AIPC – ICCA – UFI 2020).

A turisztikai szervezeteknek a tervezési folyamatban stratégiai hangsúlyt kell fektetniük a fenntarthatóságra. Lehetőség szerint online kommunikációs módszereket és digitális feliratokat kell használni, illetve átgondolni az újrafelhasználásban (pl. névtáblák) rejlő lehetőségeket (Kaszás – Keller 2022). Környezetbarát tanúsítással rendelkező termékeket érdemes beszerezni, míg a gasztronómia terén helyi termékeket kínálni (Kitamura et al. 2020). A turizmusban a mobilitás és a szállítás okozza a legnagyobb terhelést, a rendezvények nemzetközi helyszínek közelében való elhelyezése, az alacsony szén-dioxid-kibocsátású közlekedési eszközök használata elősegíti ennek csökkentését (Miskolczi et al. 2021, (Syahrivar et al. 2021)).

Az oktatás hatékony eszközt jelent a hivatásturizmus környezeti fenntarthatóságának erősítésében, a megértés és a tudatosság kialakításában. A rendezvényszervezők számára lehetőséget kell biztosítani arra, hogy részt vehessenek fenntarthatósággal kapcsolatos kurzusokon, ezzel környezetbarát elvek szerinti működésre ösztönözve őket (Buathong – Lai 2019).

Irodalom

- AIPC – ICCA – UFI (2020): *Good Practice Guidance: Addressing COVID-19 Requirements for Re-Opening Business Events*. Version 2. https://www.ufi.org/wp-content/uploads/2020/06/Good_Practice_Guidance_Reopening_Business_Events.pdf (letöltve: 2022. július 10.)
- Backman, K.F. (2018): Event management research: The focus today and in the future. *Tourism Management Perspectives* 25(1):169–171.
- Berle, I. (2020): *Face Recognition Technology: Compulsory Visibility and Its Impact on Privacy and the Confidentiality of Personal Identifiable Images*. Springer, Cham.
- Boros, K. (2022): Kiemelt hivatásturisztikai szálláshelyek vizsgálata a magyar vidéken. In Rátz, T. – Michalkó, G. – Zsarnóczky, M. (szerk.): *Együttműködés, partnerség, hálózatok a turizmusban – Turizmus Akadémia 11*. Kodolányi János Egyetem, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont Földrajztudományi Intézet, Magyar Földrajzi Társaság, Székesfehérvár, Budapest. pp. 102–117.
- Boros, K. – Hegedüs, S. – Kiss, K. (2022): Fenntarthatóság a rendezvényszervezésben. In Ásványi K. (szerk.): *Fenntarthatóság a turizmusban* [Digitális kiadás.] Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Boros, K. – Keller, K. (2022): Az okos rendezvények jelene és jövője. In Kökény, L. – Miskolczi, M. (szerk.): *Smart turizmus*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Boros, K. (2019): Konferenciaturizmus. In Irimiás, A. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (szerk.): *A turisztikai termékek innovatív fejlesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Boxill, I. (2012): Linking tourism security to national security: A brief comment on the implications of the Christopher Coke Saga. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes* 4(1):26–31.
- Buathong, K. – Lai, P-C. (2019): Event sustainable development in Thailand: A qualitative investigation. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport and Tourism Education* (24):110–119.

- Chidsey, M. (2012): *Metro saves more resources as it progresses on sustainability goals*. ePoint Oregon Convention Center News and Events. <https://www.oregonmetro.gov/news/metro-saves-more-resources-as-it-progresses-on-sustainability-goals> (letöltve: 2022. július 20.)
- Chirieleison, C. – Scrucca, L. (2017): Event sustainability and transportation policy: A model-based cluster analysis for a cross-comparison of hallmark events. *Tourism Management Perspectives* 24(2):72–85.
- Dashkova, E. – Ivushkina, E. – Gornostaeva, Z. – Bankurova, R. (2019): Business Tourism in the XXI Century. *Indo American Journal of Pharmaceutical Sciences* 6(6):11737–11740.
- Datta, A. K. – Datta, M. – Banerjee, P. K. (2015): *Face detection and recognition: theory and practice*. CRC Press, Boca Raton.
- Demaitre, E. (2020): *COVID-19 pandemic prompts more robot usage worldwide*. *The Robot Report*. <https://www.therobotreport.com/covid-19-pandemic-prompts-more-robot-usage-worldwide/> (letöltve: 2022. július 20.)
- Dickson, C. – Arcodia, C. (2010): Promoting sustainable event practice: The role of professional associations. *International Journal of Hospitality Management* 29(2):236–244.
- Events Industry Council (2021): *Event Risk Management Guidebook*. Adapted from the Events Industry Council Manual, 9th Edition. <https://www.eventscouncil.org/Industry-Insights/Risk-Management-Guidebook> (letöltve: 2022. július 20.)
- Følstad, A. – Araujo, T. – Papadopoulos, S. – Law, E.L.C. – Granmo, O.C. – Luger, E. – Brandtzaeg, P.B. (Eds.) (2020): *Chatbot Research and Design*. Proceedings of the Third International Workshop, CONVERSATIONS 2019, Amsterdam, The Netherlands, November 19–20, 2019, Revised Selected Papers. Springer, Cham.
- Getz, D. – Page, S.J. (2016): Progress and prospects for event tourism research. *Tourism Management* (52):593–631.
- Getz, D. (2009): Policy for sustainable and responsible festivals and events: Institutionalization of a new paradigm. *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events* 1(1):61–78.
- Gretzel, U. – Werthner, H. – Koo, C. – Lamsfus, C. (2015): Conceptual foundations for understanding smart tourism ecosystems. *Computers in Human Behavior* 50(C):558–563.
- Hamm, D. – Su, C-H.J. (2021): Managing tourism safety and risk: Using the Delphi expert consensus method in developing the event tourism security self-beliefs scale. *Journal of Hospitality and Tourism Management* 49(12):364–374.
- Health Education Services (2020): *Covid Compliance for Live Events*. <https://healtheducationservices.net/training/pandemic-live-events/> (letöltve: 2022. július 17.)
- Hoy, M.B. (2018): Alexa, Siri, Cortana, andmore: an introduction to voice assistants. *Medical Reference Services Quarterly* 37(1):81–88.
- Huang, M.H. – Rust, R.T. (2018): Artificial intelligence in service. *Journal of Service Research* 21(2):155–172.
- International Standard – ISO (2012): *Event Sustainability Management Systems – Requirements With Guidance for Use*, 1st ed.; ISO 20121: 2012(E). ISO, Geneva, Switzerland.
- Ivanov, S. – Webster, C. – Stoilova E. – Slobodskoy, D. (2020): Biosecurity, crisis management, automation technologies and economic performance of travel, tourism and hospitality companies – A conceptual framework. *Tourism Economics* 28(1):3–26.
- Ivanov, S. (2019): Ultimate transformation: How will automation technologies disrupt the travel, tourism and hospitality industries? *Zeitschrift für Tourismuswissenschaft* 11(1):25–43.
- Jancsik, A. – Jászberényi, M. – Kökény, L. (2019): *Az utazásszervezés új dimenziói*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Jászberényi, M. (2014): *A kulturális turizmus elméleti háttere*. In: Jászberényi, M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. (2022): Új perspektívák a kulturális turizmusban: az innovatív vonzerőfejlesztés lehetőségei. In: Jászberényi, M. – Boros, K. – Miskolczi, M. (szerk.): *Vonzerőfejlesztés a kulturális és aktív turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jiang, H. – Cui, Z.X. (2009): *A Study on the Risk Management of MICE Based on the BP Neural Networks*. 4th Euro – Asia Conference on Environment and Corporate Social Responsibility – Tourism, MICE and Management Technique Session Part 2, 2–9. <https://www.econbiz.de/Record/proceedings-for-the-4th-euro-asia-conference-on-environment-and-corporate-social-responsibility-pt-1-zhang-yanling/10003804064> (letöltve: 2022. július 20.)
- Kaszás, N. – Keller, K. (2022): A körforgásos turizmus értelmezése és alkalmazási lehetőségei. In Ásványi, K. (szerk.): *Fenntarthatóság a turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kitamura, Y. – Karkour, S. – Ichisugi, Y. – Itsubo, N. (2020): Carbon Footprint Evaluation of the Business Event Sector in Japan. *Sustainability* 12(12):5001.
- Kemp, C. (2009): Event tourism: A strategic methodology for emergency management. *Journal of Business Continuity and Emergency Planning* 3(3):227–240.
- Kökény, L. – Kiss, K. (2021): There is a time and a place for everything (and for everyone): Examining main socio-demographic and territorial differences in use of leisure time. *Regional Statistics* 11(2):136–164.
- Köves, T. (2018): *A rendezvényszervezés ABC-je. Kongresszusszervezés. II. kötet*. Digi-Book Magyarország Kiadó Kft., Budaörs.
- Köves, T. (2016): *A rendezvényszervezés ABC-je. I. kötet*. Digi-Book Magyarország Kiadó Kft., Budaörs.
- Kshirsagar, A. – Mansour, T. – McNally, L. (2020): *Adapting workplace learning in the time of coronavirus*. <https://www.mckinsey.com/business-functions/mckinsey-accelerate/our-insights/adapting-workplace-learning-in-the-time-of-coronavirus> (letöltve: 2022. július 14.)
- Lee, W. – Barber, T. – Tyrrell, T. (2013): Green attendees' evaluation of green attributes at the convention centre: Using importance–performance analysis. *Anatolia* 24(2):221–240.
- Liu, Y.S. (2012): *Hotel Security Management during the MICE Period*. 8th Euro-Asia Conference on Environment and CSR: Tourism, MICE, Hospitality Management and Education Session. Proceedings of the 8th Euro-Asia Conference on Environment and CSR: Tourism, Mice, Hospitality Management and Education Session, Wissenschaftlicher Verlag, Mexico City, Mexico, Part 1. pp. 60–66.
- Magyar Szállodák és Éttermek Szövetsége – MSZÉS (2020): *Trend riport 2019. január-december* <https://www.hah.hu/elemzesek/trendriport/trendriport-archiv-2010-2019/trendriport-2020/trendriport-2020-január-december/> (letöltve: 2022. január 31.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség – MTÜ (2021): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2.0*. https://mtu.gov.hu/documents/prod/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf (letöltve: 2022. január 31.)
- Mair, J. (2014): Events as proenvironmental learning spaces. *Event Management* 18(4):421–431.
- Makridakis, S. (2017): The Forthcoming Artificial Intelligence (AI) Revolution: Its Impact on Society and Firms. *Futures* 90(6):46–60.
- Maurer, M. – Gerdes, J.C. – Lenz, B. – Winner, H. (Eds.) (2016): *Autonomous driving: technical, legal and social aspects*. Springer Open, Berlin, Heidelberg.
- Meet Safe Ötlettár (2022): *Kreatív rendezvénymegoldások* http://meetsafe.hu/hu/kreativ_rendezyeny-megoldasok (letöltve: 2022. augusztus 20.)
- Megyeri, G. – Boros, K. – Fekete, B. (2021): 3S Traveling – Turizmus a poszt-Covid19 érában. *Turizmus Bulletin*. 21(4):52–62.
- Michalkó, G. (2023): *A turizmus esszenciája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.

- Michalkó, G. (2020): A biztonság szerepe a turizmus rendszerében. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Kiadó, Budapest, pp. 15–28.
- Michalkó, G. (2016): *Turizmológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Miskolczi, M. – Kökény, L. – Ásványi, K. – Jászberényi, M. – Gyulavári, T. – Syahrivar, J. (2021): Impacts and Potential of Autonomous Vehicles in Tourism. *DETUROPE: Central European Journal of Tourism and Regional Development* 13(2):34–51.
- Ogle, A. – Lamb, D. (2019): The Role of Robots, Artificial Intelligence, and Service Automation in Events. In Ivanov, S. – Webster, C. (eds.): *Robots, Artificial Intelligence, and Service Automation in Travel, Tourism and Hospitality*. Emerald Publishing Limited, pp. 255–269.
- Pan, T.M. – Shu, F.M. – Kitterlin-Lynch, M. – Beckman, E. (2021): Perceptions of cruise travel during the COVID-19 pandemic: Market recovery strategies for cruise businesses in North America. *Tourism Management* 85(8):104275.
- PCMA (2015): *Cyber Security And Your Event: A Companion to the Cyber Security Checklist*. <https://www.pcma.org/cyber-security-and-your-event/> (letöltve: 2022. január 31.)
- Penco, L. – Profumo, G. – Remondino, M. – Bruzzi, C. (2019): Critical events in the tourism industry: factors affecting the future intention to take A cruise. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(9):3547–3566.
- Reid, S. – Ritchie, B. (2011): Risk management: Event managers' attitudes, beliefs, and perceived constraints. *Event Management* 15(4):329–341.
- Romashko, B. (2020): *How can hotel industry recover after Covid-19?* <https://www.hospitalitynet.org/opinion/4098077.html> (letöltve: 2022. július 14.)
- Santana-Gallegoa, M. – Fourieb, J. – Rosselló, J. (2020): The effect of safety and security issues on international tourism. *Annals of Tourism Research* 80(C):102686.
- Silvers, J.R. (2008): *Risk management for meetings and events*. Routledge, London.
- Silvers, J.R. – O'Toole, W. (2021): *Risk Management for Events*. Second Edition, Routledge, London.
- Spencer, D. (2018): Fear and hope in an age of mass automation: Debating the future of work. *New Technology, Work, and Employment* 33(1):1–12.
- Syahrivar, J. – Gyulavári, T. – Jászberényi, M. – Ásványi, K. – Kökény, L. – Chairy, C. (2021): Surrendering personal control to automation: Appalling or appealing? *Transportation research part F: traffic psychology and behaviour*, 80, 90–103.
- Talwar, R. – Wells, S. – Whittington, A. – Koury, A. – Romero, M. (2017): *The future reinvented. Reimagining life, society, and business*. Fast Future Publishing, London.
- Tung, V.W.S. – Au, N. (2018): Exploring customer experiences with robotics in hospitality. *International Journal of Contemporary Hospitality Management* 30(7):2680–2697.
- Ugur, N. – Akbıyık, A. (2020): Impacts of COVID-19 on global tourism industry: a cross-regional comparison. *Tourism Management Perspectives* 36(10):100744.
- United Nations Environment Programme – UNEP (2012): *Sustainable Events Guide–Give Your Large Event a Small Footprint*. <https://uist.acm.org/uist2019/sustainability/SustainableEventsGuide-May302012FINAL.pdf> (letöltve: 2022. július 28.)
- UNEP (2009): *Green Meeting Guide*. <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/7834> (letöltve: 2022. július 20.)
- Visitflanders (2020): Let's turn the tide: COVID-19 ushers in future-proof conferences. iStock, Belga.
- Webster, C. – Ivanov, S. (2019): *What do people think robots should do in hospitality and tourism? Preliminary findings from a global study of market segments*. Proceedings of the AIRSI2019 Conference “Artificial Intelligence & Robotics in Service Interactions: trends, benefits, and challenges”, 8-9th July 2019, Zaragoza, Spain, pp. 55–71.

World Travel and Tourism Council – WTTC (2020): WTTC Vision and Recommendations for Travel and Tourism Recovery Post COVID-19. <https://wttc.org/en-gb/COVID-19/Recovery-Post-COVID-19> (letöltve: 2022. július 7.)

Zöld rendezvények a turisztikai termékínálatban – a vezérelvektől a „WOW” élményig

Németh Kornél – Kaszás Nikoletta – Tokodi Panna

1. Bevezetés

A fenntarthatósági kérdések előtérbe kerülése a gazdasági élet egyre több ágazatát és szereplőjét érinti. Az erőforrások szűkössége, hozzáférhetősége, árak alakulása egyértelműen újragondolásra kell, hogy sarkallja a kínálati, de ugyanúgy a keresleti oldali szereplőit is. Ez egyben egyfajta kényszer és lehetőség is a gazdasági szereplők számára. Nincs ez másként a turizmust érintő tágabban és szűkebben értelmezhető folyamatok esetében sem. A rugalmas, sok esetben sokszerű külső hatásokhoz való sikeres alkalmazkodó képesség egyre nagyobb jelentőséggel bír, a turizmusbiztonsági kérdések kapcsán tágra értelmezhető. A turizmus szektor és a megatrenddé váló környezeti fenntarthatóság eszméje minél előbb egymásra kell, hogy találjon. A folyamat számos elemében már elkezdődött, a „zöld fordulatnak” a problémafelismerés és a kezdeti lépések mellett mára számos kézzelfogható eredménye is jelen van. Az ezredfordulót követő években a turizmusfejlesztési folyamatok ezen új megközelítésének gyűjtőfogalmává vált a fenntartható, vagy más elnevezésben a zöld turizmus. Tekintettel az ágazat összetettségére, napjaink kiemelt feldataként rajzolódik ki, hogy a témakört érintő általános, átfogó értelmezések és célkitűzések mellett górcső alá kerüljenek az egyes turisztikai termékek is. A fenntarthatósági kérdések turizmus szektorra való értelmezésénél, cél- és feladatmeghatározásainál figyelembe kell venni azok sajátosságait szolgáltatás, de ugyanúgy akár célterületi szinten is. Az előkészületek és a lebonyolítás kihagyhatatlan részét kell, hogy képezzék a tágabban és szűkebben értelmezhető turizmusbiztonsági aspektusok is. A rendezvények résztvevői számos veszélyforrásnak vannak kitéve. Egy-egy esemény – jellegének, típusának függvényében – közbiztonsági, közlekedési, egészségügyi, környezeti kockázatokat rejt az ott tartózkodók, valamint a helyszínen és annak közelében élőkre nézve.

Az előzőeket figyelembe véve jelen tanulmány az egyes rendezvények és a rendezvényszervezés kereslet kínálat oldali fenntarthatósági, valamint a kapcsolódó turizmusbiztonsági kérdéseit járja körül. Mind a nemzetközi, mind pedig a hazai szintén érvényes, hogy egyes rendezvények az elmúlt időszak leginkább piacképes turisztikai termékei közé tartoztak. Itt fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy vizsgálataink a COVID19 világjárvány és annak hatása alatti időszakban zajlanak. A pandémia okozta visszaesésektől nem függetleníthetjük magunkat, írásunk azonban sokkal inkább jövőbe tekintő: vizsgálataink fókuszában a zöld rendezvények témakörét érintő termékfejlesztési és menedzselési kihívások, feladatok állnak. A rendezvények szervezése – és az egyre táguló digitális térnek köszönhetően marketingkommunikációjuk is – folyamatosan fejlődik. Ezen folyamatokban egyértelműen szerepet kell kapniuk és előtérbe kell kerülniük a fenntarthatósági szempontoknak. Az egyes események szervezése és lebonyolítása mellett nem szabad megelégedezni azok szemléletformáló szerepéről, jelentőségéről sem. A résztvevőket érintő (zöld) hatások, jó gyakorlatok mind akár a mindennapi, de ugyanúgy a munkahelyi döntéseket is pozitívan befolyásolhatják. A biztonsági kockázatok fókuszba kerülése mellett a rendezvények környezeti fenntarthatóságának, ökológiai lábnyomának vizsgálata és a témakör eltérő helyezése mind a rendezvény szervezője, mind pedig a résztvevők számára egyaránt előnyös lehet.

2. A rendezvényturizmus trendjei, különös tekintettel a zöld rendezvényekre, biztonsági kihívásokra

2.1. A rendezvényturizmus trendjei, a zöld rendezvények előtérbe kerülése

Az egyes iparágakat folyamatosan megújulásra készítetik az új trendek, de ugyanúgy megváltoztatják az igényeket és a prioritásokat a váratlan, előre nem, vagy csak nagyon nehezen tervezhető események is. Ezen folyamatok alól a turizmus szektor sem kivétel. Elképzeltetetlen, hogy egy dinamikus fejlődő és versengő ágazat nélkülözze az innovációt, az új kihívásokhoz való alkalmazkodást (Máhr et al. 2022, Revfine 2020). Míg a korábbi évek bizonytalansági tényezői közt a terrorizmus, addig a 2020-as évet követően a járványhelyzet, valamint a háború okozta kiszámíthatatlanság, illetve a háborús szankciók hatásai jelentik a fő kihívást (Németh, T. 2022). Singh (2020) a koronavírus-járvány előtt publikált kutatásában három fő trendet azonosított a rendezvényiparban: a társadalmi igények átalakulását, a technológiai fejlődést és a fenntarthatóság előtérbe kerülését. Bakas et al. (2020) már a járványhelyzet első hullámának tapasztalataival vették górcső alá a turizmus elmúlt időszakai és várható fejlődési irányait, valamint a rendezvényturizmust alakító fő fogyasztói trendeket: így a közösségi média térnyerését, a tájékozottabb és felelősségteljesebb utazói magatartást, az események, információk globális elérhetőségét, a klímaváltozás témaköréhez kapcsolódó érzékenységet, a technológiai innovációk térnyerését, a terrorfenyegetettség tényét. Előzőek 2020-ban a járványhelyzet okozta egészségügyi kockázatokkal és korlátozásokkal egészültek ki.

Rendezvényeken a tervezett, tematikus, időben korlátozott alkalmakat értjük. Ide tartoznak egyrészt az (inkább szabadidő-orientált) művészeti és kulturális fesztiválok, sportrendezvények, valamint (inkább üzleti, vagy oktatási célú) konferenciák és kiállítások. A különböző rendezvénytípusoknak megvannak a maguk sajátosságai (és hatásai), de az egyes „műfajok” hatásai gyakran elmosódnak: a sportesemények például kulturális programokat is tartalmaznak; a fesztiválok, konferenciák vagy éppen az üzleti rendezvények más elemeket is tartalmazhatnak (Mair – Kovács 2021). A rendezvény-szervezés és a rendezvények lebonyolítása kapcsán el-kerülhetetlen, hogy a környezeti hatások teljes mértékben kiküszöbölésre kerüljenek, azonban az erre való törekvés egyértelműen megfogalmazható cél. A rendezvényiparban a „fenntartható” és a „zöld” kifejezések az egyes események környezeti hatásainak csökkentése kapcsán a szervezők által megfogalmazott célkitűzésekre, elvekre utalnak.

Az egyes események karbonlábnyomának jelentős része a szállításból és nagyszámú

résztevőnél a látogatók utazásaiból ered. További jelentős forrása lehet az energiafogyasztás (elektromos áram, fűtés) és a felhasznált anyagok (többek közt a catering során). Fontos szempont tehát ezen kibocsátások minimalizálása, de tekintettel kell lenni arra is, hogy minden esetben lesz egy bizonyos karbonlábnyoma az eseménynek. Ezeket olyan (az adott rendezvényen túlmutató) projektek generálásával lehet semlegesíteni, amelyek karbon megkötő, széndioxid-semlegesítő hatással bírnak (Greendex 2021). Mair – Kovács (2021) tanulmányukban arra a pozitív tényre hívják fel a figyelmet, hogy mára a fenntartható turizmus elemzései elmozdultak a turizmus fenntarthatóságának pusztá értékelésétől az ágazat szélesebb körű fenntartható fejlődésben betöltött szemléletformáló szerepének megértése felé. Fontos, hogy az egyes eseményeket önmagukban is fenntarthatóbbá tegyünk, de ha csak erre a megfontolásra összpontosítunk, az eltereli a figyelmet egy fontosabb küldetésről: az események hozzájárulhatnak a szélesebb körű fenntartható fejlődéshez, különösen az emberek oktatása és inspirálása révén, valamint olyan ideiglenes tapasztalatok biztosításával, jó gyakorlatok bemutatásával, amelyek arra ösztönözhetik az embereket, hogy a mindennapokban egy fenntarthatóbb életmód felé mozduljanak el.

2.2. A zöld rendezvények jellemzői, fejlesztési irányai

A zöld rendezvények kapcsán számos megközelítéssel, nézőponttal találkozhatunk. Míg egyes megoldások költségmegtakarítási lehetőségként kínálkoznak a szervező, közreműködő vállalkozások számára, addig számos fenntarthatósági intézkedés (pénzügyileg és munkaidő tekintetében) többletfordítást jelent. Hackl (2020) elemzése szerint hamarosan a fenntarthatóság lesz az új norma, mely folyamatokból az üzleti élet szereplői nem vonhatják ki magukat. Az Y- és Z-generációk tagjai társadalmilag érzékenyebbek, valamint a közösségi media által a hangjukat is könnyebben tudják hallatni, ha valamivel nem értenek egyet. A fenntarthatóság mára olyan erős fogalom, hogy márkák, brandek alapjául is szolgálhat. Ezen trendekhez kapcsolódik a turizmusbiztonság kérdésköre: a környezet-, a minőség- és az egészségbiztonság, a személyi biztonság és az adatbiztonság a fenntarthatósági törekvések részét kell, hogy képezzék.

Az előzőekben tárgyaltak szerint magán az eseményen túl a fenntarthatósági törekvésekhez kapcsolódó szemléletformálás a hétköznapiakra, de ugyanúgy a vállalati folyamatokra, szervezetek, események brandjére is hatással van. A rendezvények kapcsán a témakör óriási fejlődés alatt van, az elméleti megközelítések mellett a gyakorlatban is egyértelműen jelen vannak a törekvések. A Budapest 2017 FINA vizes világbajnokság rendezése kapcsán például számos olyan fejlesztés is megvalósult a városban, amelyeknek még hosszú ideig hasznélvezői lesznek a város lakói és az idelátogató turisták. A környezet kialakítása során mintegy négyezer fát ültettek, padokat, ivókutakat, játszótérrel és bringatárolókat helyeztek el, jelentősen nőtt a MOL Bubi kerékpárkölcsonző hálózat szolgáltatási területe. A 2020-ban Budapesten megrendezett "Sustainable World 2020 – A jövő vállalata" című konferencia nemcsak nevében és témájában szólt a fenntarthatóságról, hanem a szervezés első pillanatától kiemelt figyelmet kapott a minimális környezeti terhelés. Ahol elkerülhetetlen volt a kibocsátás, ott karbonlábnyom számítás után a semlegesítéssel (további tevékenységekkel) érték el a szervezők, hogy a konferencia karbonsemleges lehessen. Bakosné (2016) szerint a rendezvény szervezője, de maga a résztvevő szervezet számára is jó visszajelzés lehet a karbon és ökológiai lábnyom kiszámolása, melynek nemzetközileg elismert megoldása a Bilan-Carbon módszer. A mérés által meghatározható, hogy mennyi egy termék, egy személy, szervezet, avagy rendezvény teljes (direkt és indirekt) üvegházhatású gáz kibocsátása. Ezáltal azonosíthatóak a kritikus termelési folyamatok, így csökkenthetőek a költségek, fenntarthatósági információkhoz, adatokhoz juthatnak a szervezők. Mindez összességében a „zöldebbé” váláshoz vezető út.

Előző előremutató példák mellett természetesen számos olyan eseménnyel is lehet találkozni, melyek szervezése és lebonyolítása során a környezeti és a társadalmi szempontok, funkciók helyett tisztán az üzleti megfontolások kerültek előtérbe. A 2022-es Pekingi Téli Olimpiai Játékokon a kapcsolódó híradások információi szerint 100%-ban mesterséges hóra támaszkodtak óriási erőforrás igény mellett. A Nemzetközi Labdarúgó-szövetség (FIFA) által szervezett 2022-es katarai világbajnokság megítélése kettős. Egyrészt a katarai éghajlat minden tekintetben alkalmatlan a labdarúgásra, így például a stadionokat mesterségesen kell lehűteni. Másrészt az esemény a FIFA szerint minden idők legfenntarthatóbb rendezvénye lesz, melynek jelképe a helyszínen felépülő mozgatható, szállítható és újrahasznosítható stadion, melyet a későbbiekben egy másik helyszínen is ugyanúgy föl lehet majd állítani. Előző példák jól érzékeltetik, hogy egy átmeneti időszakban vagyunk, amelyben az üzleti érdekek dominálnak, de a biztonsági kérdések mellett a fenntarthatósági szempontok egyre inkább megkerülhetetlenné válnak.

3. A fenntarthatósági és a biztonsági szempontokat szem előtt tartó rendezvények fejlesztési és menedzsment kihívásai

3.1. Fejlesztési kihívások, részterületek: fenntarthatóság, biztonság és rugalmasság

A turisztikai világpiac területén a keresleti és a kínálati oldalon újabb és újabb területek kapcsolódnak be, azonban csak az maradhat igazán versenyben, aki képes megfelelni a biztonsági és a minőségi elvárásoknak, és egyúttal környezettudatos és felelősségteljes fogyasztói magatartást tanúsít. Az Európai Zöld Iroda Hálózat (European Green Office) témakörben készült tanulmánya (Povodör 2013) rávilágít arra, hogy Európában számos olyan kezdeményezés létezik, amelyek a fenntartható eseményeket népszerűsítik. A témakörben végzett áttekintés alapján az ezredfordulót követően elindultak a területet érintő szabványosítási folyamatok is.

A rendezvények fenntarthatósági menedzsment rendszerének specifikációja című, BS-8901 (2007) brit szabvány kifejezetten a rendezvényipar számára került kidolgozásra 2007-ben, melyet 2009-ben és 2012-ben frissítettek. Apropióját a 2012-es londoni olimpiai és paralimpiai játékok rendezése adta. 2010 januárjában megkezdődött a nemzetközi szabvány kidolgozása, mely a korábbi brit szabványt tekintette kiindulópontként (Pelham 2013). A 2012-ben véglegesített ISO 20121 (2012) „Rendezvényfenntarthatósági menedzsment rendszerek – Követelmények használati útmutatóval” című dokumentum a fenntartható rendezvényszervezés önkéntes nemzetközi szabványa. Célja, hogy segítse a szervezeteket a fenntarthatóság javításában a rendezvényszervezés teljes ciklusa során.

Az előbbieken említett szabványok elkészítési és alkalmazási tapasztalatait felhasználva 2022 szeptemberében megjelent az ISO 22379 (2022) „Biztonság és rugalmasság – Útmutató a városi vagy regionális események fogadására és szervezésére” című szabvány. Ennek célja, hogy iránymutatást és szakértelmet adjon a kockázatok, a közbiztonság és a szolgáltatások folytonosságának kezeléséhez. Naden (2019) megállapításai szerint gyakori eset, hogy a városok nulláról kezdik a tervezést, anélkül, hogy felhasználnák mások tapasztalatait, szakértelmét és legjobb gyakorlatait. Az említett szabvány összehozza ezt a tanulást, ez lesz az első ilyen típusú nemzetközi szabvány, amely sok-sok város (pl. Tokio, Peking, London, vagy éppen Berlin) és rendezvényszervező tapasztalatai alapján készül.

Ahogy arra Fresner – Engelhardt (2004), valamint korábban Block – Marash (1999) rávilágítottak: annak ellenére, hogy különböző aspektusaiból erednek, a minőség-, környezet- és biztonsági irányítási rendszereknek sok közös vonása van. Pauliková et al. (2021) kuaatásaiból kirajzolódik, hogy mára egyértelműek az olyan törekvések, melyek a minőségirányítást, a környezet-, a minőség- és az egészségbiztonságot, az energia- és az információbiztonságot, továbbá a közlekedés és a társadalmi felelősségvállalás kérdéskörét együttesen, egy integrált irányítási rendszerben kezelnék.

3.2. Zöld rendezvény minősítés: feladatelehatárolások, menedzsment kihívások, biztonsági aspektusok

A konferenciák, koncertek, sportesemények, kiállítások és fesztiválok a helyi közösségépítés és a gazdasági előnyök széles skáláját kínálhatják. Legyen szó kisebb helyi, vagy éppen egy „mega” rendezvényről, maga az esemény megrendezése negatív gazdasági, környezeti és társadalmi hatásokat is eredményezhet, például az anyagi hulladékot, az energiafogyasztást és a helyi közösségeket érintő terheket. Az események potenciálisan negatív társadalmi, gazdasági és környezeti hatásainak, biztonsági és egyéb kockázatainak azonosításához tehát szükség van ezen tényezők beazonosítására (Frost 2012). Mindez mára komoly szervezési, menedzsment feladatokat és kihívásokat jelent.

A rendezvények fenntarthatósága kapcsán a nemzetközi térben számos kezdeményezéssel találkozunk. Ezek közül kiemelkedő a fennállásának 70. évfordulóját 2019-ben ünneplő amerikai Rendezvényipari Tanács (Events Industry Council) minősítési rendszere. Az érdekképviselő, a kutatás és a tanácsadás területén tevékenykedő szervezet az iparág száz vezető vállalkozásával közösen dolgozta ki a fenntarthatósági minősítő rendszerét. A rendezvényekre vonatkozó platina, arany, ezüst, bronz minősítések 2022-ben kerültek megújításra (Events Industry Council 2022). A hazai térben vizsgálva a témakör fókuszba kerülését szintén jelentős előrelépések tapasztalhatóak. A KÖVET Egyesület (2021a) által kidolgozott zöld rendezvény minősítés (2021 óta védjegyként minősítve) bevezetése rendkívül előremutató a témakörben. Alkalmazása a teljes szervezési folyamatot végigkísérve arra sarkallja a szervezőket, hogy egy-egy rendezvény megszervezése során a környezeti fenntarthatóság minél több elemét vegyék alapul, ideértve az étkezést, a szállítást és az anyagokat, a kommunikációt, az energiahasználatot és a környezetszennyezés megelőzését. Amennyiben az adott esemény megfelel a kritériumoknak, megszerzi a Minősített Zöld Rendezvény címet, arról tanúsítványt kap, használhatja a Minősített Zöld Rendezvény logót. Fentiekén túl egy értékelés formájában tájékoztatást kap a további fejlesztendő területekről.

A biztonsági aspektusait fókuszba helyezve rendkívül előremutató a Balaton Fejlesztési Tanács Közbiztonsági Testületének munkája. A Testület rendezvények tekintetében tanácsadással, kiadványok közzétételével azon tevékenykedik, hogy az egyes események biztonságosan és szabályszerűen kerüljenek lebonyolításra.

A jövőben azon vállalkozások – beleértve a turisztikai attrakciók szervezőit, üzemeltetőit is – amelyek nem tudnak hiteles fenntarthatósági és biztonsági kockázatokat csökkentő megoldásokat felmutatni, versenyhátrányba kerülnek. Egyre inkább megfogalmazódik az igény olyan szakemberek alkalmazására, akik rendszerszemléletű menedzsment gondolkodással, és az ahhoz szükséges innovatív szemlélettel rendelkeznek. A kirajzolódó feladatok szerteágazóak, megoldásukat a korábbiakban bemutatott kezdeményezések tapasztalatainak összegzése, a minősítési rendszerek, védjegyek alkalmazása egyértelműen elősegíti. A jövőben még inkább megnő a különböző tapasztalatokkal bíró szervezetek együttműködésének szerepe.

4. Konkrét előremutató intézkedések, javaslatok

4.1. Községi média adta lehetőségek kiaknázása a zöld rendezvények közvetlen és közvetett hatásainak kiaknázásában

A fiatal, de ugyanúgy mára sok esetben a középgeneráció tagjai számára is fontos az online térben való folyamatos jelenlét a nyomon követés és a visszacsatolás. Erre a modern eszközök, a mobilkommunikáció adta lehetőségek egyértelműen módot adnak. Dudás et al. (2017) felhívják a figyelmet arra, hogy a technológiai fejlődés eredményeként a modern felhasználók számára az interneten és a közösségi médiában egyre több információ, bejegyzés, számos a történet pillanatában megosztott élmény áll rendelkezésre, melyek egyértelműen hatással vannak nem csak a mindennapi életre, hanem a turizmusra és az utazási szokásokra is.

Süli – Martynin-Csamangó (2019) a fesztiválok látogatói körében végzett online és a helyszíni kutatásai alapján, a fotók feltöltésén túl, a megkérdezettek 17%-a indít élő videót/bejelentkezést a fesztiválról Facebookon vagy Instagramon. Maguk a szervezők is élnek a technológiák adta lehetőségekkel. Dojcsák (2012) már a jubileumi, huszadik Sziget Fesztivál kapcsán közzétett írásában tájékoztatta az érdeklődőket, hogy a fesztivál program kiemelt eseményeinek egy része a Sziget hivatalos

YouTube-csatornáján keresztül is követhető élőben, illetve később vissza is nézhető. Sőt, mobilról is elérhető, így, ha valaki véletlenül elkallódna a tömegben, vagy nem érne át egyik helyszínről a másikra a kezdésre, akkor akár kint a fesztiválterületen is belenézhet a közvetítésbe. Mára több televíziós csatorna is (élőben, vagy felvételről) közvetíti a nagyobb fesztiválok egyes eseményeiről.

A közösségi médiában az egyes eseményekről, rendezvényhelyszínekről megjelenő képek, videók, televíziós szerkesztett megjelenések, vagy élő bejelentkezések egyértelműen módot adnak a zöld gondolkör, de ugyanígy a személyes biztonságához kapcsolódó témakörök népszerűsítéséhez. A szemléletformálás ezen módja a rendezvényszervezési tevékenység kiemelt eleme kell, hogy legyen. Az ilyen irányú tudatos kommunikáció nemcsak az adott esemény megítélésre, arculatára van hatással, hanem tovagyűrűző módon az otthoni fogyasztási döntéseket, szokásokat (szelektív hulladékgyűjtés, tudatosabb anyag- és energiafelhasználás, ugyanígy pénzügyi biztonság, adatbiztonság) is pozitív irányban befolyásolhatja.

4.2. Mobilapplikációk lehetőségei a „zöldítésben” és egyes biztonsági kihívások kezelésében

A rendezvényeken, sőt magában a rendezvényszervezési tevékenységekben is egyre nagyobb szerephez jutnak a mobilalkalmazások adta lehetőségek. A 2015-ös Bajai Halfőző Fesztivál mobil alkalmazása segítségével a főzőverseny résztvevői már könnyedén megtalálhatták a foglalt versenyhelyszínt. A rendezvényre látogatók böngészhettek a különböző szűrések (pl. időrend és betűrend) szerint megjelölt programok között, megismerhették a híres bajai hallé receptjeit, olvashattak a fesztivál történetéről. Előző példán túl a rendezvényeken, nagyobb fesztiválokon mára a telefon bankkártyaként történő alkalmazása, a percalapú jegy, az egyes helyszínek látogatottsági adatai, tömegben elveszett, vagy csak később érkező ismerősök hatékony megtalálása, és további okostelefonos alkalmazások sokasága érhető el (Jászberényi 2016, Jászberényi 2022). A Sziget Fesztivál alkalmazását – a rendezvény mobilapplikációját fejlesztő Canecom Kft. adatközlésére hivatkozva (Wiezner 2011) – már 2011-ben 66 országból használták. Mára egyre több fesztivál rendelkezik saját megoldással. 2014-ben pedig egy hazai „multifest app” is megjelent, amely alkalmazás az összes hazai fesztivál teljes programját tartalmazta.

Az előzőekben részletezett fejlesztések a fesztiválozók kényelmének és számos esetben biztonságérzetének megteremtése céljából is rendkívül előremutatóak. A vizsgált témakör vonatkozásában szintén egyértelműen kínálkozik a lehetőség a környezeti fenntarthatóságra is fókuszáló alkalmazások népszerűsítésére, a rendezvények applikációinak ilyen irányú fejlesztéseire. A rendezvények esetében egyértelműen hatékonyak lehetnek az olyan mobiltelefon-alkalmazások, amelyek mérik a felhasználók által választott közlekedési módok, vagy egyéb tevékenységeik ökológiai lábnyomát a rendezvény vonatkozásában. Mindezek ráirányítják a figyelmet a rendezvény környezeti fenntarthatóságot előtérbe helyező alapelveire, tevékenységekre, az egyéni felelősségvállalás fontosságára és konkrét cselekvési lehetőségek adott rendezvényhelyszínt érintő módjaira.

4.3. Élmény és kalandkeresés összekapcsolása a fenntarthatósági törekvésekkel: a „wow” élmény

A turizmus minden szektorában jelen van az élménykeresés. Az utazók előszeretettel választanak és próbálnak ki nem szokványos, különleges dolgokat (Irimiás et al. 2018). Vámos (2020) „Kreatív ellentmondások: 2020-as trendek a turizmusban” című írásában a repülés kontra környezetvédelem;

a digitalizáció kontra digitális detox; az over- és undertourism egymással párhuzamosan megjelenő trendjeire hívja fel a figyelmet. Ennek egyik feloldási lehetősége lehet a szintén az elemzésben megjelenő, egyre nagyobb népszerűségnek örvendő jótékonyság és a társadalmi szerepvállalás, amely önkéntes formában jelenik meg. Emellett egyre többen utaznak olyan céllal, hogy az út során tanuljanak valamit, gazdagodjanak valamilyen tudással vagy képességgel. Zátori (2016) a fesztiválturizmusra vonatkozó elemzésében hangsúlyozza, hogy a fellépők mellett mára a közönség is szerves, aktív része az eseménynek és ezért élményeik alakítása fontos cél. A fesztiválmenedzsment kiemelt feladata a feltételek biztosítása a nem mindennapi élmények megteremtéséhez, illetve a közönség figyelmének aktív becsatolása.

Az előzőekben bemutatott folyamatokra alapozva a „zöld” rendezvények kötelezően ajánlott elemein (pl. a szelektív hulladékgyűjtés, „zöld” sátor) túl egy figyelemfelkeltő zöld felhíváshoz, kampányhoz való csatlakozás a programok szerves részeként jelenhet meg. Erre ma már több jó példát is találni. A magyar háztartásokban használt, de használaton kívülre került mobiltelefonok újrahasznosítási céllal történő begyűjtését szolgáló „passzold vissza tesó” program (KÖVET 2021b) számos rendezvény (pl. II. Kispesti Street Food Fesztivál 2019, Planet Budapest 2021 Fenntarthatósági Expó és Világtalálkozó) üde színfoltja volt az elmúlt időszakban. A kezdeményezés pozitív megítélését és létjogosultságát a program aktív résztvevőinek száma is alátámasztja.

A hulladékcsere akciók számos esetben még nagyobb közreműködésre ösztönzik a résztvevőket: amellett, hogy felhívják a figyelmet a környezeti fenntarthatóságra, egyfajta élményelemként, aktív cselekvésre buzdítanak. Prokop (2018) témakörrel foglalkozó írása alapján a Greener Sziget elnevezésű környezetvédelmi projekt részeként a Sziget fesztivál résztvevői a recycling centerben három helyszínen cserélhették hulladékaikat (alu/pet, elektronikai hulladékok, elemek) ajándékokra, vagy wi-fi hozzáférésre. A „#szigetrecycling” hashteg használatával a résztvevők bónókat, kitűzőket és gyümölcsöt kaptak.

A közel harminc éves múltra visszatekintő bécsi „Szemétfesztivál” (Mistfest) minden évben több ezer embert vonz. A város köztisztasági vállalata által szervezett környezetbarát rendezvény számos egyedi attrakcióval bír. Így például az újrahasznosított anyagokból készült, kerékpárral hajtható körhinta, amelyet kizárólag használaton kívüli tárgyakból állítottak össze, elektromos kukásautó, szemétszállító jármű szimulátor (turizmus.com 2019). Hasonló eseményt („Szemét” Fesztivál) szervezett több alkalommal Berettyóújfalu is, ahol a programok központi eleme volt a szelektív gyűjtés ismertetése, hulladék totó, a kukásautó kipróbálás, ökojátsszóház, hulladékgazdálkodással kapcsolatos kiállítás.

A bemutatott tevékenységek, jó gyakorlatok egyértelműen rámutatnak arra, hogy a környezeti fenntarthatóság iránti érdeklődés az egyes rendezvények programjainak részeként, vagy önálló programelemként, megfelelően átgondolva egyedi attrakcióként is megállják a helyüket. Ezen programelemek némelyike kiválóan alkalmas arra, hogy a látogatók aktivitásukkal „wow” élményhez jussanak. Ez nem csak az adott rendezvényre, hanem a résztvevők eseményt követő mindennapjaira is pozitív hatással lehet. Fontos feladatként jelentkezik, hogy az előzőekben bemutatottakra a szervezők ne csak kötelező elemként, hanem egyfajta újszerű, innovatív lehetőségként is tekintsenek.

5. Turizmusbiztonsági kérdések, kockázatok azonosítása és kezelése, különös tekintettel a „zöld” rendezvényekre

5.1. A kockázatok azonosítása

A rendezvények (különös tekintettel a nemzetközi nagyrendezvények, fesztiválok, kulturális nagyrendezvények, nemzetközi és hazai sportrendezvények, konferenciák) vonatkozásában a biztonság kérdésköre a belső és külső biztonsági kockázati elemek elkülönítésével értelmezhető. A rendezvény-turizmus tekintetében egyre jobban előtérbe kerül a célterületek megközelíthetősége, valamint a biztonsággal kapcsolatos kérdések vizsgálata (MTÜ 2021).

A turisztikai szektor szereplői számára fontos, hogy mind a belső, mind a külső kockázati tényezők, a XXI. századi új típusú kihívások azonosításra kerüljenek. Általánosságban minden rendezvény típust érintheti gazdasági, társadalmi és környezeti kockázat, így ezek és minden további felmerülő kockázati elem azonosítása fokozott koordinálási feladatot igényel (Péter – Németh 2020). Juhász (2008) hangsúlyozza, hogy a rendezvénybiztosítások során nem választhatók ketté élesen a külső és a belső biztosítás szerepköröi. Ahol a résztvevők ezrei vannak jelen, ott törvényes keretek között kontrollálni kell a tömeg magatartását.

A belső biztonsági kockázati elemek felismerése és kezelése kiemelt szerepet játszik a turizmusbiztonság megteremtése és fenntartása érdekében. Így többek között: a helyszín biztosítása és megközelíthetősége, a helyszín befogadóképessége, a tömeg jelenléte, műszaki biztonság, pénzügyi biztonság, ingyenes rendezvények, készpénzmentes rendezvények, személyazonosítások beléptetéskor, digitális biztonság, igazolványok hamisítása, biztosítás, kulturális különbségekből fakadó konfliktusok, lopás – rongálás, túlzott alkoholfogyasztás. De ugyanúgy ide sorolható a személyzet, a rendezvényen dolgozók tapasztalata is, hiszen „probléma” esetén a tapasztalt dolgozók gyorsabban be tudnak avatkozni, értesíteni a megfelelő illetékeseket, hatóságokat (Ernszt et al. 2021).

A sikeres kommunikáció érdekében fontos a megfelelő információnyújtás a turisztikai ágazat minden egyes szereplője számára, lévén minden turisztikai célterületnek megvannak a maga ismeretobjektumai. A média hatása ennek szerepkörét pedig csak fokozni tudja, hiszen a biztonság kérdése leginkább negatív események, katasztrófák esetében jelenik meg sajtóhírként (Péter – Németh 2020, Péter et al. 2018).

Számos jó példát találunk a nagyrendezvények szervezőinek biztonságos környezetre való törekvésére. A személyes tárgyak és eszközök biztonsága sok esetben kiemelt figyelmet kap, a csomagmegőrzők és értékmegőrzők számos rendezvényhelyszínen jelen vannak. A fesztiválozók szempontjából kiemelt fontossággal bír a tömegek kezelése, az információs és biztonsági pontok kialakítása, a segítők alkalmazása, a színpad környezetének tervezése, menekülési útvonalak kijelölése. Mára számos rendezvényhelyszín jóval „szellősebb” lett, hogy a tömeg jobban el tudjon oszlani.

Nagyobb rendezvények (pl. Sziget fesztivál, Balaton Sound, Volt fesztivál) esetében a szervezők a biztonság garantálása érdekében Operatív Irányítási Központot üzemeltetnek folyamatos élőképes kameraképekkel a fesztivál területéről. A Központban a biztonsági szolgálat, a mentőszolgálat és informatikai szakemberek dolgoznak 0-24 órában, garantálva a teljes körű biztonságot (Ernszt et al. 2021). Jó gyakorlatot sajátított el a Sziget fesztivál azzal is, hogy saját applikációt fejlesztett, így naprakész információkkal láthatja el a látogatókat, akár azonnali jelzések kiküldésével. De újszerű a vészhelyzet funkció is az applikáción belül, ami által segélyhívás, vagy segélyüzenet küldése kezdeményezhető. Ilyen saját fesztivál appok fejlesztése nagyobb tömegrendezvények esetében ma már kifejezetten fontos lépés a biztonság megteremtése érdekében.

A külső biztonsági kockázati elemeket áttekintve megállapítható, hogy napjainkban egyre inkább hangsúlyosabbá váltak a menedzselési feladatok között. Hornai (2001) írásában arra hívta fel a figyelmet, hogy magas szintű kockázati tudatosság mellett és annak fenntartásával a kockázatok hatásai csökkenthetőek (Hornai 2001). Így a külső kockázati tényezők felismerése, a biztonsági előírások és szabályok figyelembevétele eltérő súllyal bír az egyes turisztikai célterületek és a rendezvények esetében is. A külső kockázati elemek (így a terrorizmus, regionális konfliktuszonák, globális éghajlat- és környezetváltozás, természeti katasztrófák, extrém időjárás, közlekedésbiztonsági kockázatok, infrastruktúráis hiányosságok, gazdasági – társadalmi – pénzügyi kockázatok, jogi szabályozás stabilitása, vis maior helyzetek) a turizmus horizontális jellegére vannak hatással. Ezáltal a fenntartható és biztonságos turizmusnak figyelembe kell venni a jelenlegi és a jövőbeli társadalmi, gazdasági, környezeti és minden külső kockázati tényezőként besorolható hatást.

5.2. Zöld és biztonságos: kéz a kézben, vagy külön utakon

Holden (2013) a turizmus és a zöld gazdaság témakörben végzett elemzésével több kulcsfontosságú kihívást azonosított, amely szerepet játszik a zöld gazdasági célok megvalósításában. Ezek alapvetően a természeti környezettel és a fogyasztói kereslettel vannak összhangban. Írásában hangsúlyossá válik a környezetromboló magatartás megváltoztatása és a növekvő ökológiai szűköség tükrözésére az ár- és piaci korrekció, továbbá megoldásként merülhet fel a technológiák környezetbarátabbá tétele, mint zöld megoldás. Chee-Hua Chin et al. (2018) felhívják a figyelmet a zöld marketing eszközök (ökomárka, ökocímek és környezetvédelmi reklám) fontosságára a kommunikáció területén, amely azonban a vidéki turisztikai célterületek kapcsán kevés figyelmet kap. Holleran (2008) tanulmányában részletesen áttekintette a fenntarthatóság kérdéskörét a turisztikai desztináció és a közlekedés hatásvizsgálata során. A globális klímaváltozás hatására a média fókuszába került a repülés és a kapcsolódó kibocsátások, a fosszilis üzemanyag-fogyasztás közötti kapcsolatok. Jiajing Hu et al. (2021) kutatásaik során a lakosság környezettudatos magatartását és a turisták zöld fogyasztását vizsgálták. Megállapításaik szerint a lakosok környezettudatos magatartása pozitív kapcsolatban áll a turisták zöld fogyasztásával, amely hozzájárul a turizmus fenntartható fejlődésének elősegítéséhez. Mindezekhez szorosan kapcsolódik az energia-, hulladék-, és vízgazdálkodás környezetbarátabbá tétele, ami közvetetten a gazdasági kockázatok csökkentésére is irányulhat.

A turisták vizsgált témakört érintő magatartása is változik tehát, egyre több utazónak válik fontossá a környezettudatosság és válnak tudatos turistává. Az elmúlt években számos olyan irányzat erősödött fel, amely a turizmus pozitív hatásait kívánja erősíteni. A kutatások fókuszába került így az élelmiszerbiztonság, a szálláshely- és vendéglátás szolgáltatással foglalkozó cégek környezet terhelésének csökkentése és infrastruktúrájának fejlesztése, de közvetetten maga a zöld rendezvények jogi szabályozásának kérdésköre is.

A biztonság kérdéskörének belső kockázati elemeinek górcső alá vétele során szintén fontos megemlíteni a korábbi fejezetekben tárgyalt zöld rendezvény minősítést. Azonban számos rendezvény, fesztivál esetében a kommunikáció ugyan erőteljesen hirdeti a zöld-pártiságot, azonban felkeresve a helyszínt azzal szembesülünk, hogy maga a kommunikáció és a tényleges megvalósítás nincs összhangban. A „kamuzöldek” sok esetben a lehangosabb szószólói a környezetvédelemnek. Összességében tehát proaktív gondolkodással és alapos szervezéssel, „zöld” szemléletű tervezéssel a negatív környezeti hatások jelentősen csökkenthetőek.

5.3. A kockázatok kezelésének lehetséges alternatívái

A World Tourism Organisation (WTO) számára a turisták biztonságával kapcsolatos problémák megoldása elsődleges szerepet játszik. A WTO ennek megfelelően már az ezredfordulóhoz közeledve kidolgozott egy intézkedési tervet a biztonsággal kapcsolatos szolgáltatások és intézkedések fejlesztésére, a turisták biztonságérzetének növelésére (Kay 2004). Nemzetközi és hazai tapasztalatok is bőven vannak azon kockázati tényezőkről, melyet a helyszín befogadóképessége (alul- vagy túltervezés), a túlzott alkoholfogyasztás, vagy az időjárási tényezők okozhatnak. Az előbbiek esetében egy rendezvény helyszínének befogadóképességét alultervezni akár szomorú kimenetellel is járhat. Az időjárás pedig az az egy tényező, amivel jó előre nem lehet számolni. A nyári időszakban ez különösen igaz, amikor órák alatt pattannak ki záporok, zivatarláncok, akár jégesővel párosítva.

Rendezvények – értve ez alatt a zöld rendezvényeket is – kockázati tényezőinek kezelése során elsődleges célként jelölhető meg maga a rendezvény törlésének a megakadályozása, ami egyúttal a veszteségektől óv meg. Ez kéz a kézben jár továbbá a rendezvény hírnevének megőrzésével, a kockázat minimalizálásával, a helyi értékek megóvásával, valamint a fenntartható fejlődés képviselésével (Sulyok – Sziva 2009). Egy-egy esemény hírnevének kockáztatása kapcsán gondoljunk a korábbiakban említett „kamuzöldek”, vagy éppen a „zöldre festés” elmúlt időszakban megjelenő fogalomkörökre, mely hosszabb távon „beárazhatja” az adott rendezvényt, turisztikai attrakciót. Faragó (2000) és Péter (2015) tanulmányaikban a kockázatok kivédésének lehetséges alternatívái között ismertetik a kockázatmenedzsment alkalmazását, az előzetes szerződéskötéseket, mellékkötelmeket, biztosítások megkötését, etikai előírások megtartását, valamint a rendészeti szervek bevonását megelőzési céllal. A menedzsment feladatai között írják le az előzetes kockázati tényezőket feltáró elemző-értékelő jelentések készítését a rendezvények esetében, ami objektív adatokon és szubjektív felméréseken alapul.

A válságkezelési és intézkedési tervek, kockázatmenedzsment feladatai között hatalmas jelentőséggel bír a nemzetközi együttműködés az egyes országok nemzetbiztonsági szervezeteivel, főként nemzetközi nagyrendezvények (1. fénykép) megszervezése és biztosítása során (pl. SZIGET Fesztivál, Balaton Sound, FINA vizes világbajnokság).



1. fénykép: Turisták tízezrei a SZIGET fesztiválon (2018)

Forrás: Tokodi Panna felvétele

A rendezvény lebonyolítása, biztosítása, a rendvédelmi szervek, magánbiztonsági szolgálatok bevonása meghatározott forgatókönyv szerint zajlik, melyet az előzetes külföldi tapasztalatszerzés, az információcsera a nemzetközi partnerekkel nagyban segíti.

Németh (2020) által megfogalmazottak szerint hazai szinten a zenés, táncos rendezvények működésének biztonságosabbá tételét szolgálja a 23/2011. (III. 8.) Korm. rendeletben foglaltak is, amely részletesen tartalmazza a rendezvények szervezésével, bejelentésével kapcsolatos tudnivalókat. A kormányrendelet kiemelt része a biztonsági terv elkészítése, mellyel a rendezvény szervezőjének már az engedélyeztetési kérelem benyújtása során rendelkeznie kell.

6. Összegzés, következtetések, javaslatok

A biztonság és a rugalmas alkalmazkodás kérdései, a fenntarthatóság széles körben értelmezett kihívásai a rendezvények és a rendezvényszervezés területét is maximálisan érintik. A vállalkozói hozzáállás, a társadalmi felelősség- és szerepvállalás együttesen vezethet eredményre a területet érintő kihívások kapcsán. A biztonság megteremtése tehát kulcsfontosságú, a kockázatok nem megfelelő azonosítása és kezelése elháríthatatlan veszteségekkel járhat. Számos olyan belső és külső biztonsági tényező van jelen egy fesztivál közvetlen és közvetett környezetében, amely a biztonsági kihívások növekedéséhez vezethet. Legyen szó akár nagyobb tömegek kezeléséről, biztosítási tervek készítéséről, de ide tartozik az adott rendezvényre való biztonságos kijutás, vagy az időjárás kiszámíthatatlanságából adódó kockázati tényezők szerepe is.

Általánosságban elmondható, hogy a megfelelően átgondolt „zöld” események szervezése költségmegtakarítási lehetőségként is kínálkozik a szervezők számára, ami egyúttal a gazdasági, pénzügyi biztonságot is növelheti. Az erőforrás-hatékonyság javítása óriási lehetőségként jelenik meg a kiadások csökkentésében, ehhez viszont a korábbi berögzült gyakorlatok teljes körű újragondolására van szükség. Ez számos részterületen új, speciális ismereteket igényel (pl. körforgásos gazdaság komplex értelmezése, gyakorlatba való átültetése). A korábbiakban megfogalmazottak szerint a rendezvények vezérelvei kapcsán mára egyértelműek az olyan törekvések, melyek a biztonság, rugalmasság, fenntarthatóság területeire fókuszálnak. Egyre inkább megjelenik az igény a környezet-, a minőség- és az egészségbiztonság, az energia és az információbiztonság részterületeit együttesen, egy integrált rendszerben kezelő minőségirányítási rendszerekre. A fenntarthatósági, erőforrás-hatékonysági intézkedések a rendezvényipar ellátási láncának minden tagja számára relevánsak, beleértve a szervezőket, rendezvényszervezőket, standépítőket, vendéglátókat és logisztikai beszállítókat. Nem szabad azonban megfeledkezni a fogyasztói oldalról, a kapcsolódni vágyó, élményt kereső turistákról. Megfogalmazódott és valós az igény a fenntarthatósági elemeket magukba foglaló „zöld” megoldásokra.

Tanulmányunkban a témakör feltárása során három olyan konkrét előremutató intézkedést is megfogalmaztunk, amelyek egyrészt a zöld rendezvények közvetlen és közvetett hatásainak kiaknázására, egyes biztonsági kihívások kezelésére fókuszálnak, valamint a „wow” élmény és kalandkeresés fenntarthatósági és biztonsági törekvésekkel való összekapcsolásának lehetőségét tárják fel. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy legyen szó biztonsági szempontok előtérbe helyezéséről és/vagy „zöld” szempontok érvényesítéséről ezek hatása nem csak közvetlenül az adott rendezvény kapcsán jelenik meg, hanem közvetetten a résztvevők adott eseményt követő mindennapjaiban is. A témakörben rejlő lehetőségek kiaknázása kapcsán szintén lényeges, hogy az események szervezői egyfajta újszerű, innovatív lehetőségként tekintsenek a tárgyalt témakörökre.

Irodalom

- Bakas, F. – Coetzee, L.J.W. – Cuffy V.V. (eds.) (2020): *Critical Insights and Contemporary Perspectives*. Routledge, London.
- Bakosné, B.M. (2016): Az életcikluselemzés módszerének használata és karbonlábnyom számítás alapjai. Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő, *Szaktanácsadási és Továbbképzési Központ Tudományos Szakmai Kiadványok Sorozata* 3(12):1–40.
- British Standards Institute – BS-8901 (2007): *Specification for a sustainability management system for events*. <https://www.document-center.com/standards/show/BS-8901/history/> (letöltve: 2022. május 27.)
- Block, M.R. – Marash, I.R. (1999): *Integrating ISO 14001 into a Quality Management System*, ASQ Quality Press. USA, Milwaukee, Wisconsin.
- Chin, C-H. – Chin, C-L. – Wong, W.P-M. (2018): The Implementation of Green Marketing Tools in Rural Tourism: The Readiness of Tourists? *Journal of Hospitality Marketing and Management* 27(3):261–280.
- Dojcsák, D. (2012): *Ingyen is nézhetőek a Sziget koncertjei*. <https://www.hsw.hu/hirek/48821/youtu-be-sziget-koncert-ingen-fesztival-stream-otp-paypass.html> (letöltve: 2022. március 7.)
- Dudás, G. – Boros, L. – Vida, Gy. (2017): Comparing the Temporal Changes of Airfares on Online Travel Agency Websites and Metasearch Engines. *Tourism* 65(2):187–203.
- Ernszt, I. – Formádi, K. – Lőrincz, K. (szerk.) (2021): *18 tipp a fenntartható rendezvényszervezéshez*. Kézíkönyv, Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Veszprém
- Events Industry Council (2022): *Events Industry Council Sustainable Event Standards*. <https://insights.eventscouncil.org/Sustainability/Sustainability-Standards-and-Registry> (letöltve: 2022. május 15.)
- Faragó, H. (2000): *Idegenforgalmi rendezvények és kongresszusok szervezése*. Képzőművészeti Kiadó és Nyomda, Budapest, pp. 1–132.
- Fresner, J. – Engelhardt, G. (2004): Experiences with integrated management systems for two small companies in Austria. *The Journal of Cleaner Production* 12(6):623–631.
- Frost, R. (2012): *New ISO 20121 standard for sustainable events management*. <https://www.iso.org/news/2012/06/Ref1598.html> (letöltve: 2022. május 28.)
- Greendex (2021): *Hogyan mutat példát a Planet Budapest 2021 a fenntartható rendezvényszervezésben?* <https://greendex.hu/hogyan-mutat-peldat-a-planet-budapest-2021-a-fenntarthato-rendezvenyszervezesben/> (letöltve: 2022. március 22.)
- Hackl, T. (2020): *A fenntarthatóság és a vállalhatóság, mint új mozgatórugók*. <https://www.digitalhungary.hu/marketing/A-fenntarthatosag-es-a-vallalhatosag-mint-uj-mozgatorugok/9593/> (letöltve: 2022. április 22.)
- Holden, A. (2013): Tourism and the Green Economy: A Place for an Environmental Ethic? *Tourism Recreation Research* 38(1)3–13.
- Holleran, J. N. (2008): Sustainability in Tourism Destinations: Exploring the Boundaries of Eco-Efficiency and Green Communications. *Journal of Hospitality and Leisure Marketing* 17(3–4):373–394.
- Hornai, G. (2001): Kockázat és kockázatkezelés. *A Magyar Villamos Művek Közleményei* 13(4):40–46.
- ISO 22379 (2022): *Security and resilience – Guidelines for hosting and organizing citywide or regional events*. <https://www.iso.org/standard/50281.html> (letöltve: 2022. december 2.)
- ISO 20121 (2012): *Event sustainability management systems – Requirements with guidance for use*. <https://www.iso.org/iso-20121-sustainable-events.html> (letöltve: 2022. május 27.)

- Irimiás, A. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (2019): Az innováció szerepe a turisztikai termékfejlesztésben. In Irimiás, A. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (szerk.): *A turisztikai termékek innovatív fejlesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 9–18.
- Jászberényi, M. (2016): A fesztiválok gazdasági hatása, In: Jászberényi, M. – Zátori, A. – Ásványi, K. (szerk.): *Fesztiválturizmus*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 34–43.
- Jászberényi, M. (2022): Új perspektívák a kulturális turizmusban: az innovatív vonzerőfejlesztés lehetőségei. In: Jászberényi, M. – Boros, K. – Miskolczy, M. (szerk.): *Vonzerőfejlesztés a kulturális és aktív turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jiajing, H. – Lin, X. – Xingyang, L. – Bo, P. (2021): Sustainable rural tourism: linking residents' environmentally responsible behaviour to tourists' green consumption. *Asia Pacific Journal of Tourism Research* 26(8):879–893.
- Juhász, L. (2008): Rendezvénybiztosítás, sportrendezvények biztosítása (különös tekintettel a labdarúgó-mérkőzések biztosítására). *Bolyai Szemle* 17(3):91–100.
- Kay, S. (2004): Globalization, Power and Security. *Security Dialog* 35(1):9–25.
- KÖVET Egyesület a Fenntartható Gazdaságért (2021a): *Zöld Rendezvény Minősítés*. <https://kovet.hu/zold-rendezveny-minosites/> (letöltve: 2022. május 16.)
- KÖVET Egyesület a Fenntartható Gazdaságért (2021b): „Passzold vissza, Tesó!” – 2021 végén már 5 tonnánál jár a kampány eredménye! <https://kovet.hu/passzold-vissza-teso-2021-ben-eddigi-leg-eredmenyesebb-evet-zarta-a-kampany/> (letöltve: 2022. március 12.)
- Mair, J. – Kovács, A. (2021): Events and sustainability: why making events more sustainable is not enough. *Journal of Sustainable Tourism* 29(11-12):1739–1755.
- Máhr, T. – Keller, K. – Birkner, Z. (2022): *Innováció a turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Magyar Turisztikai Ügynökség – MTÜ (2021): *Turizmus 2.0*. https://mtu.gov.hu/documents/prod/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf (letöltve: 2022. március 27.)
- Naden, C. (2019): *First International Standard for Citywide Events now in Development*. International Organization for Standardization: Geneva, Switzerland.
- Németh, J. (2020): A sport- és kulturális rendezvények, tanácskozások, delegációk biztosítása. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (2020): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 299–314.
- Németh, T. (2022): *A bizonytalanságok miatt nem lesz könnyű az év*. <https://telex.hu/belfold/2022/03/08/varga-mihaly-nem-lesz-konnyu-az-ev> (letöltve: 2022. március 21.)
- Pauliková, A. – Lestyánszka Škúrková, K. – Kopilčáková, L. – Zhelyazkova-Stoyanova, A. – Kirechev, D. (2019): Innovative Approaches to Model Visualization for Integrated Management Systems. *Sustainability* 13(16):8812.
- Pelham, F. (2012): *The story of ISO 20121*. <https://archive.ph/20130505042453/http://positiveimpacts.co.uk/feature/the-story-of-iso-20121/#selection-549.0-549.22> (letöltve: 2022. május 27.)
- Péter, E. – Németh, K. (2020): A turisztikai célterületek kockázatmenedzsmentje, különös tekintettel a rendezvényekre. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (2020): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 115–127.
- Péter, E. (2015): *Healthy healthcare system at Lake Balaton: Is healthy improvement or health improvement the solution for the Hungarian resort area?* LAP LAMBERT Academic Publishing, Saarbrücken.
- Péter, E. – Németh, K. – Lelkóné, T.I. (2018): Turizmusbiztonság, mint újonnan felmerülő fogyasztói igény. *Turizmus Bulletin* 18(2):30–37.
- Povodör, A. (szerk.) (2013): *Európai zöld iroda kézikönyv*. Európai Zöld Iroda Hálózat, European Green Office, Budapest.

- Prokop, H. (2018): *Iszonyú mennyiségű szemetet hagytak maguk után a Sziget fesztiválozói*. <https://gardenista.hu/2018/08/17/iszonyu-mennyisegu-szemetet-hagytak-maguk-utan-a-sziget-fesztivalozoi/> (letöltve: 2022. március 16.)
- Revfine (2020): *Discover the Latest Trends in the Tourism Industry*. <https://www.revfine.com/tourism-trends/> (letöltve: 2022. március 22.)
- Singh, N. (2020): Sustainability, social, and technology development trends in Events. *Events and Tourism Review* 3(1):1–6.
- Sulyok, J. – Sziva, I. (2009): A fesztiválturizmus nemzetközi és hazai tendenciái. *Turizmus Bulletin* 13(3):3–13.
- Süli, D. – Martyn-Csamangó, Z. (2019): A közösségi média használata a fiatal fesztiválozók körében. In: Kátay, Á. – Michalkó, G. – Rátz, T. (szerk.): *Turizmus 3.0*. Kodolányi János Egyetem, MTA CSFK Földrajztudományi Intézet, Magyar Földrajzi Társaság, Orosháza – Budapest, pp. 154–167.
- Turizmus.com (2019): *Környezetbarát szórakozás a bécsi Szemétfesztiválon*. <https://turizmus.com/desztinaciok/kornyeztbarat-szorakozas-a-becsi-szemetfesztivalon-1166213> (letöltve: 2022. március 16.)
- Vámos, É. (2020): *Kreatív ellentmondások: 2020-as trendek a turizmusban*. <https://turizmus.com/utazas-kozlekedes/kreativ-ellentmondasok-2020-as-trendek-a-turizmusban-1168613> (letöltve: 2022. március 13.)
- Wiezner, I. (2011): *Népszerűek voltak a Sziget mobilos alkalmazásai*. <https://pcworld.hu/mobil/nepszeruek-voltak-sziget-mobilos-alkalmazasai-107920.html> (letöltve: 2022. március 7.)
- Zátori, A. (2016): A fesztiválturizmus elméleti aspektusai, In: Jászberényi, M. – Zátori, A. – Ásványi, K. (szerk.): *Fesztiválturizmus*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 15–33.

Az aktív- és ökoturizmusban rejlő lehetőségek és veszélyek földön, vízen és a felhőben

Péter Erzsébet – Ilyés Noémi – Ritecz György

1. Bevezetés

Az aktív- és ökoturisztikai termékek iránti kereslet már a koronavírus-járvány előtt is felszálló ágon voltak, hiszen a tömegturizmus által nyújtott, „fullasztó” élmények után a turisták elkezdtek érdeklődést mutatni a természetközelibb kikapcsolódási lehetőségek iránt. Ehhez természetesen jelentősen hozzájárult a közösségi média térnyerése és a megosztás iránti vágy felértékelődése is. A virtuális túravezetések lehetővé teszik, hogy egy idegenvezető akár több ezres követőtáborra is végigvezessen egy területen, ne csupán a földön, hanem az Interneten a közösségi „felhőben” is élményhez jusson a fogyasztó. Akár szobakerékpárral is elérhető a letölthető programok segítségével a Balaton-felvidék, vagy egy ausztriai tó környéke az otthoni, illetve edzőtermi edzéshez. A kulturális stimuláció és a technológia lehetővé teszi a turisták számára, hogy aktív tevékenységeket végezzenek anélkül, hogy valóban oda utaznának, elkerülve a szennyezést vagy a véletlen baleseteket. Tanösvényeken lehet barangolni, kisfilmek, fotók és egy futópálya segítségével. Természetesen szereti az ember érezni a lába alatt a talajt, a növények illatát. Nemcsak hazánkban, hanem nemzetközi szinten is megfigyelhető trend, hogy a turisták egyre szívesebben töltenek időt a természetben, nemzeti parkokban, főleg, ha azok Instagram és Facebook „kompatibilis” helyszínek is egyben. Míg az épített örökségek, múzeumok gyakorlatilag bárki számára elérhetőek és strukturáltan tudják minden utazó számára ugyanazt az élményt nyújtani, addig az aktív turizmus keretein belül lehetőségünk van különlegesebb, egyedi élményeket szerezni.

A fenntartható utazások mellett már a járvány előtt megjelent a regeneratív utazás, amely azt jelenti, hogy egy adott célterületet jobb állapotban hagyunk magunk után, mint ahogyan azt odaérkezésünkkel találtuk (Smith – Fitchett 2020, Michalkó 2023). A koronavírus-járvány pedig, mint egy fajta katalizátor felerősítette az aktív-és ökoturizmus iránti érdeklődést. Természetes, hogy a karantén okozta bezártság és a vírus terjedésének jellege miatt az emberek már nemcsak a passzív időtöltési lehetőségek keresik a szabadban, hanem az aktív kikapcsolódási tevékenységeket is. A megnövekedett érdeklődéssel egyidőben új típusú kihívások is megjelentek a turizmus ezen szegmensében is. Eddig csupán jellemzően a környezetet, növény- és állatvilágot tisztelő, körültekintő turisták jelentették a keresletet az aktív- és ökoturizmusban, napjainkban viszont fokozott terhelés érheti ezeket a természeti attrakciókat. Az amatőr, ám annál lelkesebb turisták új típusú feladatokkal szembesítik a szolgáltatókat. Érdemes tehát megvizsgálni, hogy milyen kihívásokat rejt magában az aktív- és ökoturisztikai termékek fejlesztése, üzemeltetése, illetve az újonnan belépő fogyasztók szemléletformálása.

2. Digitalizációs hatások az aktív- és ökoturizmusra

Az okostelefon már korábban is fontos szerepet játszott a turisztikai tevékenységekben (Choi et al. 2016, Law et al. 2018), teljesen tájékozott és autodidakta utazókat hozva létre. Az okostelefonok segítenek kielégíteni a turisták mobilitás, információ és interakció iránti többszörös igényeit (Wang et al. 2014), és már „ideális útitársnak” számítanak (Rodríguez-Torrico et al. 2020).

A turizmust – az emberi interakciók magas szintje miatt – szinte teljesen megbénította a COVID19; valójában ez az egyik olyan ágazat, amely a leginkább szenved a pandémia miatt (Hoque et al. 2020). A turisták a pandémia óta hajlandóak olyan mobilalkalmazásokat használni, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy információkat szerezzenek a célterületen található vásárlási, szolgáltatási lehetőségekről, összehasonlítsák a termékeket, biztonsági (egészségügyit is) szinteket és az árakat, és hozzáférjenek más turisták véleményéhez. A turisztikai célterületeknek fel kell ismerniük, hogy az okostelefonok és az IT segítik a turistákat az egészségbiztonsági okokból szükségessé vált fizikai távolságtartás megvalósításában, miközben az informálódást is támogatják. Az okostelefon-alkalmazások használatának előmozdítása érdekében azonban az alkalmazásoknak nagyon gyorsan kell információt szolgáltatniuk, felgyorsítva ezzel az általános folyamatot. Megnőtt a turisták azon vágya, hogy a mobiltelefonjukat fizetési eszközként is használják, ezért célszerű lenne megkönnyíteni a mobilalapú elektronikus fizetést, és felgyorsítani a digitális gazdaság felé történő elmozdulást.

Az információs technológia hozzájárult a turizmus forradalmához, és átalakította a hagyományos turisztikai iparágat és a termékek megtapasztalását (Pedrana 2014), ami a turizmus új modelljét, a virtuális turizmust hozta létre. A virtuális turizmus valós turisztikai tájakon alapul. Bemutatja, szimulálja, sőt (adott esetben) felülmúl(hat)ja a helyszíni turizmus vonzerejét az interneten, vagy a virtuális technológián keresztül, olyan online környezet kialakításával, amely lehetővé teszi a résztvevők számára, hogy a beltérben maradvá megtapasztalják a magával ragadó turizmus élményét (Bogicevic et al. 2019). Az ökoturizmushoz kapcsolható virtualitásról a kutatók véleménye megoszlik, míg egyesek a turizmus elérhetővé tételét látják benne, például fizikai fogyatékossgal, pénzügyi nehézségekkel és időbeli korlátokkal rendelkező turisták számára. Az ellenzők azonban azzal érvelnek, hogy a turisták nem szerezhetnek minőségi élményt online, mivel a teljes „ébredéshez” minden érzékszervet (szaglás, ízlelés, tapintás, látás, hallás) be kell vonni a fizikai környezetbe (Kim – Lee – Jung 2020). Egyes világörökségi célterületek vezetői attól is tartanak, hogy a virtuális élmény felhígítja a desztináció objektív hitelességét, és elutasítják ezt a megközelítést, mivel a virtuális turizmuson keresztül bemutatott információkat megbízhatatlannak és torznak tartják (Dueholm – Smed 2014), ami gyengítheti a helyszíni turisztikai vonzerőt. Az információs technológia megjelenése a turizmusban olyan iparági innovációk megjelenését eredményezte, amelyek új perspektívát jelentenek a turizmus sajátosságait tekintve. Ahogyan az a szolgáltatások nagy részére igaz, úgy a turisztikai kínálat tulajdonságai közé tartozik például a romlékonyság, megfoghatatlanság, az egyidejűség és a heterogenitás. A turisztikai élmény előállítás és fogyasztása egyszerre, egy térben és egy időben történik, és nehéz elképzelni, hogy ebbe a folyamatba bármilyen digitális technológia beékelődhetne. Ugyanakkor a modernkori eszközök lehetőséget biztosítanak a kereslet idő- és térbeli széthúzására, csökkentve ezzel például a szezonalitást. A segítségükkel lehetőség van az élmények megőrzésére, konzerválására és az egyidejűség kiküszöbölésére is.

A digitálisan támogatott aktív- és ökoturizmusnak is megvannak a maga biztonsági kockázata. Mindenekelőtt egy digitális eszköznek (is) energiára van szüksége, vagyis, ha lemerül az eszköz akkumulátora, akkor hiába van nálunk, nem tudjuk kihasználni a benne lévő lehetőségeket és nem, hogy segítene, de még a biztonságérzetünk is csökken. Ennek elkerülése érdekében célszerű a tevékenység előtt feltölteni az eszközünket. Megoldás lehet még gyorsított magunkkal vitele, vagy a tevékenység közbeni töltési lehetőség biztosítása. Idetartozik még a mobilhálózat általi lefedettség is. Ezek is egyre inkább hozzá kell, hogy tartozzanak a XXI. századi aktív- és ökoturizmust tervező és szervező munkájához, mely adott esetben infrastrukturális beruházást is igényelhet, de legtöbb esetben elégséges a pragmatikus tervezés is.

A digitális eszköz (legtöbb esetben az okostelefon) képes lehet az útikönyv, papírtérkép kiváltására, mellyel nemcsak a biztonságérzetünk, tájékozódási képességünk, informáltságunk növekedhet,

így ezzel papír és a feldolgozásának elmaradásával az ökoszemléletet és gyakorlatot is erősíthetjük. A digitális eszköz nem csupán a pillanatnyi pozíciónk meghatározásában és a további útvonal megtervezésében nyújthat segítséget, de adott esetben (megfelelő app-ok elkészítése, letöltése esetén) az adott helyhez kapcsolódó tájékoztatókat, plusz információkat (vizuális és hangzó) is adhat, akár környezetvédelmi ajánlásokat, de még akár biztonsági figyelmeztetéseket is (pl. letérünk a kijelölt turista útvonalról, medve támadás veszélye). Megfelelő applikáció megléte bajba kerülés esetén a segítségkérés elengedhetetlen eszközévé is válhat, például a pozíció meghatározása és kommunikáció biztosítása által, valamint megfelelő programozással és beállításokkal, például szakadékbba esés, elájulás esetén automatikus vészhívás kezdeményezésére is alkalmas lehet.

Maga az eszköz segít és biztonságot adhat, de nem megfelelő használat mellett akár biztonsági kockázatot is jelenthet. Amikor „vakon hiszünk” az eszközben és nem a szemünknek, akár tévútra, vagy akár szakadékbba is vezethet (pl. pontatlan, vagy nem frissített program esetén). Az eszköz használat adott esetben elvonhatja a figyelmünket nemcsak a természeti szépségek megélésétől, de a kellő körültekintés gyakorlásától is, ilyenkor akár el is eshetünk, vagy nemcsak a madarak énekét nem hallhatjuk, de a közelben lévő vadállat (mint például vaddisznó, vagy medve) támadását sem érzékeljük kellő időben.

A fokozott digitális jelenlét, illetve az internetes kapcsolat magában rejtje azt a biztonsági kockázatot is, melyet talán nem mindig és nem mindenki vesz kellően figyelembe, hogy a személyes adataink is felkerülnek a virtuális térbe, mely adathalászat folytán kéretlen reklámok tömegét eredményezheti, de akár csalásra is felhasználható. Emellett nem biztos, hogy mindig, mindent célszerű (szinte mindeenkivel) megosztani, például azt, hogy éppen most külföldön vagyunk egy több napos úton, mellyel akár azt is üzenhetjük – az arra fogékonyak számára –, üres a lakásunk „szabad a rablás”.

3. Az aktív- és ökoturizmus jelentősége hazánkban

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2.0 részletesen definiálja az aktív- és természeti turizmus fogalmát.¹ Az 1. táblázat azt illusztrálja, hogy milyen sokféle, és egymástól teljesen eltérő típusú tevékenységeket rejt magában az aktív- és ökoturizmus. A jelzett típusok jó része nem is szeparálható el mereven, mivel aktív- és ökoturizmus alá egyaránt besorolandók. Például a természetjárás során a turista, miközben a flóra és fauna adta élményeket élvezi, tevékenysége egyben fizikai aktivitással is jár, így az öko- és az aktívturizmusba is besorolandó.

Az egyes tevékenységek biztonsági szempontjai jelentősen eltérhetnek, például egy kerékpáros turista számára a kerékpárút minősége, vagy éppen az általa bérelt kerékpár műszaki állapota lesz kiemelkedően fontos, míg egy vízi túrázó számára a mentőmellény lehet egy kardinális kérdés. A turizmus alapvető tétele, hogy az emberek turisztikai tevékenységet lakóhelyüktől, megszokott környezetüktől távol, szabadidő eltöltése céljából végeznek. Ebből következik, hogy például az aktív- és ökoturizmusban résztvevők az egyszerű szürke hétköznapiakban nem feltétlenül végeznek fizikai aktivitást igénylő tevékenységet, nem jártasok például a vízi eszközök, lovaglás világában, viszont szabadidejükben mégis részt vesznek a turizmus ezen ágában, ezért speciális felkészítésre, vagy legalábbis kellő előkészületre és fokozott figyelemre van szükségük. Éppen ezért az aktív- és ökoturizmusban résztvevők sokkal inkább hagyatkoznak professzionális túraszervezőkre, szakvezetőkre, helyi szakértőkre, oktatókra.

¹ Az aktív turizmus olyan turizmusforma, amely esetében a turista utazásának motivációja valamilyen fizikai aktivitást igénylő szabadidős, vagy sporttevékenység gyakorlása, a természeti turizmus kategóriájába pedig a turizmus azon formái sorolhatók, amikor az utazó motivációja a természettel való közelség átélése, természeti vagy tájértékek megismerése, de ez nem feltétlen társul fizikai aktivitás kifejtésével (MTÜ 2021:46).

Tevékenység	Típus	Fizikai aktivitást tekintve		Biztonsági tényezők
		Aktív	Passzív	
Természetjárás	Aktív- és ökoturizmus	X		tájékozódás, útvonal veszélyessége
Kerékpáros túrázás	Aktív- és ökoturizmus	X		kerékpárút minősége, szervíz és pihenők sűrűsége, minősége
Vízi túrázás/ Vitorlás turizmus	Aktív- és ökoturizmus	X		vízszakasz- és jármű állapota, túravezető felkészültsége, jártassága
Lovaglás	Aktív turizmus	X		tréner felkészültsége, a ló és lovas fizikai és mentális állapota
Kaland- és extrém turizmus	Aktív- és ökoturizmus	X		eszközök-, berendezések állapota, vezető jártassága
Golfozás	Aktív- és ökoturizmus	X		pálya és eszközök minősége, bemelegítés
Horgászat	Aktív- és ökoturizmus	X		vízpart és/vagy jármű ismerete, szabályok betartása
Vadászat	Aktív turizmus	X		fegyverismeret és használat- és vadászat szabályainak betartása
Futás	Aktív turizmus	X		felkészültség, bemelegítés, útminőség, közrend-közbiztonság
Síelés	Aktív turizmus	X		pálya-, felvonó- és eszközök állapota, felkészültség
Korcsolyázás	Aktív turizmus	X		jégvastagság, jártasság
Sziklamászás	Aktív- és öko turizmus	X		helyismeret, felkészültség, mászó jártasság
Állatkert, arborétumlátogatás	Természeti turizmus		X	vadállatok elkülönítése, figyelemfelhívó médiumok, szabályok betartása
Kempingturizmus	Természeti turizmus		X	közbiztonság, szabályok betartása
Kisvasúton tett utazás	Természeti turizmus		X	pálya-, mozdony- és szerelvény állapota, közlekedési folyósók megléte
Sétahajózás	Természeti turizmus		X	mentőmellény-, -csónak megléte, állapota, úszni tudás, jármű állapota

2. táblázat: Az aktív- és ökoturizmushoz kapcsolódó tevékenységek listája

Forrás: Saját szerkesztés MTÜ (2021) alapján

Az aktív- és ökoturizmusra hazánkban jellemző a belföldi vendégek túlsúlya. Jellemzően hazai vendégek végeznek aktív- és ökoturisztikai tevékenységeket a magyarországi turisztikai célterületeken. A hazai vendégekről elmondható, hogy a természetjárás és a kerékpározás, mint a legalacsonyabb eszközígénnel rendelkező turisztikai tevékenységek a legnépszerűbbek, tíz emberből kilenc már próbálta ezeket (Máthé – Császár 2019). A speciálisabb termékek, mint például a lovaglás, evezés, síelés, vitorlázás már nehezebben tudja eredményesen megszólítani a turistákat. (Nem véletlen, hiszen ezek sok esetben speciális szaktudást, tapasztalatot igényelnek, amit nem lehet pár óra alatt elsajátítani.) A természetjárás népszerűsége viszont folyamatosan növekszik, míg egy 2006-os felmérés során a megkérdezettek 39,4%-a válaszolta azt, hogy sohasem túrázik, addig 2017-ben mindössze 10,5% nyilatkozott úgy, hogy sohasem túrázott (Máthé – Császár 2019). Egy 2018-ban készült kutatás is alátámasztja az aktív turizmus hazai létjogosultságát: ebből kiderül, hogy a hazai lakosság közel fele igényli, hogy szabadidejét aktívan és dinamikusan tölthesse el. Természetesen az aktív turizmusban résztvevők igényei, preferenciái jelentős különbséget mutatnak attól függően, hogy milyen demográfiai jellemzőkkel rendelkeznek (Csapó – Gonda 2019). Ha a külföldi vendégeket tekintjük: érdemes megemlíteni a budapesti futóturizmust, ahol egy-egy nagyobb eseményen a külföldi résztvevőként regisztráltak száma eléri akár az összes regisztrált 20%-át is. Hasonlóan a futóturizmushoz, a vadászat is vonzza a külföldi látogatókat, itt körülbelül 30%-os arányban jelennek meg külföldiek (MTÜ 2021). Hazánkban az aktív- és ökoturisztikai termékek több lehetőséget – egyben több biztonsági fenyegetést is – rejtenek magukban a versenytársakhoz képest. Magyarországon változatos, körbe kerékpározható tavakkal és kiváló vadállománnyal találkozhat az idelátogató. Az aktív turisták számára vonzó az Eurovelo kerékpárosút, az összesen 13 ezer km hosszúságú turis-taút, a Kéktúra útvonal és a nemzeti parkok által nyújtott kincsek felfedezése is.

Ha a természetjárást említjük, akkor Magyarországon elsőként mindenkinek a Kéktúra útvonal jut eszébe. Ezen kívül Magyarországon még számtalan természetjárásra alkalmas turistaútvonal is van, amelyeket a Magyar Természetjáró Szövetség egy applikációban is összegyűjtött. Az app-ban lehetőség van túraútvonalak, programok, szállások keresésére, de segít a tájékozódásban és a navigációban is, sőt még tereppel kapcsolatos figyelmeztetéseket is nyújt. A természetjárás – az egyik legtipikusabb és legkedveltebb aktív- és ökoturisztikai típus – is rejt magában biztonsági kockázatokat. A legtipikusabb veszély, amely a túrázókat „fenyegetheti” az eltévedés, ez első hallásra nem is tűnik olyan kockázatosnak, amikor letérünk a kijelölt (táblákkal, jelzésekkel) útvonalról, de ez azt is jelentheti, hogy nem találjuk meg az úti célunkat, sőt magát az utat sem, adott esetben az erdőben kell éjszakáznunk, élelem és víz nélkül, akár a kihűlést is kockáztatva. Az eltévedés azt is jelentheti, hogy a jó minőségű, karbantartott útról, kevésbé, vagy akár járhatatlan útra is térhetünk, ahol nemcsak egy esetleges elesés következtében, hanem fakidőlés, vadtámadás, szakadékba esés miatt sérülhet a turista, sőt a térrerő sem biztos, hogy garantált, így a segítségkérés lehetősége sem. Mindez elkerülhető, az útvonal a képességekhez és lehetőségekhez való igazításával és gondos felkészüléssel. Ebből adódóan lehetőleg többen, vagy minimum párban túrázzunk, a réteges, az évszak és természeti adottságokat figyelembe vevő öltözködés az alap, de kommunikációs eszköz, inni és enni, lámpa, kés és tűzgyújtásra alkalmas eszközt is célszerű magunkkal vinni a túra jellegének, hosszának megfelelően. A tapasztalt túravezető igénybevétele mellett is az ésszerű kockázatvállalást kell szem előtt tartanunk az élmények szerzése közben. Az 1. fényképen Schneeberg-i túra, illetve egy Tátrában zajló mentés is jól illusztrálja a képzett szakember jelenlétének fontosságát. Értelemszerűen az adott természetjáró útvonalat biztosító, illetve turisztikai szervezetek biztonságot növelő feladatai az útvonalak kijelölése, karbantartása mellett az online és helyszíni tájékoztatási, figyelemfelhívó médiumok átgondolt alkalmazásán túl a digitális térben való jelenlét megteremtése is célszerű (Hogyankell.hu 2022).



1. fénykép: Fel a Schneebergre (2014) és Helikopteres mentés
a Tátrában a Poprádi-tó közelében (2016)

Forrás: Ritecz György felvétele

Magyarország látványos nemzetközi kerékpáros útvonalakkal is rendelkezik. Az EuroVelo 13 a nyugati határszélen vezet végig, olyan városi állomásokkal, mint Sopron vagy Kőszeg. Az EuroVelo 6 útvonal magyarországi szakasza a Duna mentén halad, itt különösen a Dunakanyart érdemes két keréken bejárni. Tervek szerint a jövőben az Európa tavait összekötő EuroVelo 14 a Balatont, a Velencei-tavat és a Tisza-tavat is érinti majd. A Keleti országrészben EuroVelo 11 fut, lényegében a Tisza mentén. A hegyi kerékpárosoknak a Pilisi Parkerdő ad lehetőségeket, de a Bükkben, a Zemplénben és a Karancs-Medves vidéken is számos látványos út közül választhatnak az ide látogatók. A Balatoni Bringakörút 220 km hosszan nyújt biciklizési lehetőséget, amelyet még további 600 kilométernyi szakasz egészít ki a Balaton környékén. A Balatonon túl módunk van körbekerülni a Velencei-tavat, a Fertő-tavat, és a Tisza-tavat is, amely utóbbi szintén 65 km-es alkalmat nyújt a táj megcsodálására. Kerékpáros túrázás biztonságának egyik legmeghatározóbb eleme maga a kerékpár műszaki állapota. Ezt a túra előtti felkészítésen túl a túraútvonalon meglévő szervizállomások meglétével biztosíthatjuk. Nem kerülhető meg az a kérdés sem, hogy az adott túra jellegének megfelelő típusú kerékpárt kell használni. Mondjuk egy mountain bike-kal legfeljebb lassabban tudunk haladni egy aszfaltozott kerékpárúton, de egy hegyi ösvény meredekén a nem megfelelő kerékpárral való haladás nemcsak a járművet teheti tönkre, de akár a turista és/vagy társai testi épségét is veszélyeztetheti. A kerékpár és a turista épségét, biztonságát meghatározza az út minősége amelyen halad, ebbe beletartozik az útburkolat minőségén túl a más közlekedési eszközökkel való találkozási pontok biztonságos kialakítása is. Az útvonalon a szervizpontokon kívül célszerű, de inkább szükségszerű a kerékpáros pihenők megléte is, ahol nemcsak megpihenhet a turista, hanem étkezhet és folyadékot is fogyaszthat. Nem is gondolnánk, hogy a dehidratálás is fenyegetheti a hosszabb és/vagy megerőltető kerékpártúrán résztvevőket (Kreszváltósz 2020). Pozitív példa Magyarországon a BalatonBIKE365 projekt. A BB365 applikációt kifejezetten a balatoni kerékpárosok számára hozták létre, és konkrét célja a kerékpáros turisták döntéseinek, valamint a túrák tervezésének segítése. Az applikáció a terepi eligazodást élményszerűvé, a tájékozódást pedig biztonságossá teszi a beépített kommunikációs eszközök és navigációs megoldások által. Az applikáció egyben lehetőség arra, hogy a térség szolgáltatóit érzékenyítse, felkészítse, valamint támogassa annak érdekében, hogy ismerjék meg a kerékpáros turizmusban rejlő lehetőségeket (CheckINN UP 2021).

Hazai vizeink kiváló lehetőséget nyújtanak a vízisportok számára is. A vitorlázáson túl, a teljesség igénye nélkül hazánkban is kipróbálhatóak az alábbi aktív turizmushoz kapcsolódó tevékenységek: SUP deszka, vízisí, wakeboard, parasailing, katamarán, Jet-ski, windsurfing. A vízisportokhoz kötődő rendezvények nagy hagyománnyal rendelkeznek az országunkban. Ilyen például a Kékszalag vitorlásverseny, a siófoki Nemzeti Regatta, vagy a szintén évente megrendezésre kerülő Balaton átúszás. A vízisport szerelmeseinek nem csak a különböző tavak, hanem a magyarországi folyók is kedveznek: a Duna, az Ipoly, a Rába, a Tisza, a Bodrog, a Sajó és a Kőrösök is kiváló lehetőségeket rejtenek magukban. A vitorlásturizmus, az alkalmazott meghajtási módnak és az alacsony zajszintnek köszönhetően környezetbarát. A kutatások kimutatták, hogy az országspecifikus utazási korlátozások hatással vannak a vitorlásturizmusra és a hajóutakra vonatkozó döntésekre (Łapko et al. 2021). Ez a fajta turizmus számos ország gazdasága számára fontos, különösen a megfelelő vízterületekkel (tenger és belvizek) rendelkező régiók számára. A kikötőket látogató hajósok nagy vásárlóerőt képviselnek, jellemzően több napos időszakra érkeznek, ebből adódóan keresletet generálnak különböző szolgáltatások iránt, így ösztönzik a helyi vállalkozói szféra fejlődését (Moreno et al. 2017).

Érdemes megjegyezni, hogy a vitorlásturizmus is a környezetre viszonylag kis negatív hatással járó turizmus egyik formája. Elhanyagolható mennyiségű légszennyezést okoz, és jelentéktelen zajforrás. Ez az egyik olyan, a környezetet nem terhelő turisztikai forma, amely biztonságos kikapcsolódást, valamint szellemi és fizikai regenerálódást tesz lehetővé a természetileg értékes területeken. Ebben az összefüggésben a vitorlásturizmus az ökoturizmus példájának is tekinthető, azaz a környezet tiszteletben tartásával kialakított és a résztvevőktől felelős magatartást megkövetelő turizmusnak (Nowacki et al. 2021).

A vízitúrázás és a vitorlásturizmus biztonsági alapeleme az úszni tudás mellett az adott sportágnak megfelelő állapotú jármű is. Teljesen más járművet és jártasságot kíván egy tavi, vagy enyhe sodrású folyón való evezés, mint egy hegyi patakban történő raftingolás, ahogy egy tavi vitorlás sem alkalmas tengeri túrára. Ezek figyelmen kívül hagyása nemcsak sérüléseket, de akár halált is okozhatnak. Meghatározóak az időjárás és a vízviszonyok is, így az előkészület és az adott helyzethez való alkalmazkodás elengedhetetlen. Adott esetben a túravezető, illetve a kapitány felkészültsége, jártassága meghatározó lehet, de a résztvevők szabálykövetése, a mentőmellények következetes használata is elengedhetetlen (StAy 2022).

Az aktív turizmus egyre népszerűbb ága a lovaglás. Napjainkban a legnemesebb állatokkal különböző ménésbirtokokon találkozhatnak a turisták, ahol kifejezetten népszerűsítik a lovaglást, ezáltal őrzik a lovas hagyományokat. Magyarországon érdemes felkeresni a hortobágyi Mátai Ménest, a mezőhegyesi Nemzeti Ménésbirtok és Tangazdaságot, a Bábolna Nemzeti Ménésbirtokot, vagy a szilvásvárad Állami Ménés gazdagságot, ahol a lipicai ménessel találkozhat a közönség. Közismert, hogy az állattal való közös munka (kikapcsolódás) bizonyos kockázatokkal jár. Ezek a kockázatok viszont minimalizálhatók kellő odafigyeléssel, fegyelmezettséggel és felkészültséggel, ebben meghatározó szerepe van a trénernek. A lovaglás során a ló és lovas fizikai és mentális állapotára tekintettel kell megtervezni és szervezni az adott programot a biztonság érdekében.

A kaland- és extrém turizmus magában hordozza a kockázatokat, mivel a különleges, nemritkán veszélyes (adrenalin növelő) körülmények keresésére, kialakítására épül. Relatív szélések e turizmuságazat megvalósításának formái, így egzakt biztonsági tényezők megfogalmazása nehézségekbe ütközik. Ezzel együtt az rögzíthető, hogy a kaland- és extrém turizmusban rejlő magas kockázatok kezeléséhez elengedhetetlen a használt, illetve biztosító eszközök és berendezések minőségi megléte és szakszerű használata, a programvezető jártassága, készsége, valamint a turista fegyelmezettsége, felkészültsége és szabálykövetése (Ráti 2017).

A golfozás a maga eleganciájával kifejezetten kedvelt szabadidős tevékenységnek számít. Hazánkban lehetőség van erre például a tatai klubban, amely az Esterházy család grófi ágának egykori vadászbirtokán található. Érdekes még ellátogatni Zircre is, ahol egy szálloda nyújt kiemelkedő színvonalú lehetőségeket a golfozásra. Távolabb Zalacsányban, illetve Bükföldön is található még golfpályákat, de akár Budapest közelében a Tétényi fennsíkon, vagy a Balaton partján (Balatonudvari, Balatongyörök) is. A golfozás talán az egyik legbiztonságosabb turisztikai foglalatosságnak tekinthető, tekintettel arra, hogy alapvetően egy zárt (klub) területen belül, gondosan nyírt pázsiton lényegében egy laza sétálás keretében valósul meg. Ezzel együtt lehetnek itt is biztonsági kockázatok. Egyrészt a pálya kialakítása és gondozottsága, ha kismértékben is, de kockázatot jelenthet (merülhet fel) az ott gyaloglók számára, ahogy a golfautó használata is jelenthet némi rizikót. Egy golfütővel viszont – akár figyelmetlenségből – súlyos sérülést is lehet okozni, ahogy a golflabda is okozhat balesetet (Index 2010). Jelentős üzleti problémákat is okozhat a bemelegítés elmaradása, illetve a helytelen mozdulatok.

A horgászturizmus Magyarországon az aktív- és az ökoturizmus határmezsgyéjén található turisztikai tevékenység, amely hazánkban kihasználatlan lehetőségekkel rendelkezik. A horgászturizmust hazánkban jelentősen segíti, hogy az alkalmi horgászok számára lehetőség nyílt arra, hogy horgászvizsga nélkül, bizonyos alapvető ismeretek elsajátítását követően végezzék a tevékenységet. Ez egy online tesztet jelent, és ennek sikerességét követően, egy 90 napra szóló jegy váltható kedvezményes áron (Raffay 2022). A Duna, Tisza, illetve a Balaton, a Velencei-tó, és a Tisza-tó mellett még számos természetes tavunk nyújt lehetőséget kikapcsolódásra a horgászok számára. Ilyen például a Deseda-tó, vagy a Szálkai-tó, amelyek valóságos horgászparadicsomnak minősülnek. Domonyvölgyben a lovaglás mellett szintén van lehetőség horgászatra is.

A horgászat és a halászat vízzel való kapcsolata folytán biztonsági megközelítésből megkívánhatja az úszni tudást, ami abban az esetben, ha kizárólag a partról történik nem feltétlenül elengedhetetlen. A partszakasz viszont lehet omladékos, a kis vízben is el lehet csúszni, vagy az iszapba lehet ragadni (Végh 2022), és a hideg vízben könnyen kihűl az ember szervezete.

2021-ben az 1971-es Világkiállítás 50. évfordulójára Magyarország ismét Vadászati Világkiállítást rendezett. Ez nem véletlen, hiszen hazánk nagy múltú vadászati kultúrával rendelkezik és a vadászat, mint aktív turisztikai tevékenység is nagy népszerűségnek örvend. Definíció szerint: a „vadászturizmus a természethez kötődő, illetve a természetben végezhető turizmus forma, melynek fő motivációja a vad megfigyelése és/vagy elejtése, lelövése” (Higginbottom 2004:9). A 22 állami erdőgazdaságnak jelentős szerepe van a vadászturizmusban, tekintettel arra, hogy tapasztalt, gyakran több nyelvet is beszélő személyekkel rendelkeznek, amely elengedhetetlen a külföldi vendégek fogadásához. Vadászat a kívülálló számára óhatatlanul összefonódik a vadászbalesetekkel (MV 2022). A fegyver veszélyes eszköz ezért is van az, hogy maga a tartása is szigorú szabályokhoz kötött, nem is beszélve a használatáról. Az adott fegyvert (ismerete), a konkrét vadászterületet és a vadászat szabályait nem elég ismerni, de következetesen be is kell tartani, a vadászturista és társainak biztonsága érdekében.

A futás nemcsak az egyéni kondíció megőrzés eszköze, de gyakorlatilag egy önálló turisztikai ággá nőtte ki magát. Az amatőr futóversenyek a sport és szabadidő eltöltésének egyik kiemelkedő szereplőjévé váltak. A futás speciális helyzetben van az aktív-és ökoturisztikai tevékenységek között, hiszen futni gyakorlatilag bárhol és bármikor lehet. A golf mellett relatíve az egyik legbiztonságosabb turisztikai eseménynek tekinthető a futás. Ezzel együtt az érintettek felkészültsége, illetve a program kezdetén végzett bemelegítés elmaradása kisebb, de akár súlyos sérüléseket is okozhat, ahogy a nem megfelelő lábbeli és az arra alkalmatlan futófelület is. Kevésbé gondolnánk, de a közrend-közbiztonság is befolyásolhatja az ilyen jellegű turizmus biztonságát, ugyanis a tömegrendezvényeken szinte óhatatlanul megjelennek a tolvajok (akár szervezeten is), illetve magányos felkészülés esetén a ga-

rázda, erőszakos magatartás (Ágoston 2021) is előfordul. Szerencsére ez egyre ritkábban fordul elő, ahogy terrorcselekmények (Boston 2013) is csak ritkán érintik az ilyen eseményeket.

Bár Magyarország nem bővelkedik a magashegységekben, síelni itthon is lehet. Budapesttől nem messze található a Nagyvilám Sípálya Visegrádon, illetve a dobogókői sípálya, amely Magyarország legrégebbi pályája. A Normafán szintén nagy hagyománya van a síelésnek. A vidéki települések közül a Zempléni Kalandparkban, Mátraszentistvánon és Eplényben hódolhatunk ennek az élvezetnek. A síelés csak egy relatíve rövid szezonban üozhető, így ezen típusú turisták felkészültsége, fizikai állóképessége nemigen mondható stabilnak, a tevékenység óhatatlanul biztonsági kockázatokat hordoz. A különböző nehézségi fokozatú sípályák helyes, a felkészültséghez, gyakorlottsághoz való megválasztása elengedhetetlen a biztonságos sportoláshoz, ahogy a minőségi és karbantartott sí eszközök és ruházat is. A pályáüzemeltetők felelőssége a lesikló- és futópályák megfelelő kialakításán, kijelölésén és karbantartásán kívül a felvonók biztonságos üzemeltetése is (Herczeg 2022).

A korcsolyázás közkedvelt téli sport a hazai közönség számára is, hiszen amint befagynak a természetes tavak, sokan korcsolyát ragadnak. Biztonságosabb azonban a műjégpályát választani, amelyre Budapesten és a Hősök terén túl is van lehetőségünk, hiszen már a Balatonon is számos településen üzemel ideiglenes műjégpálya a téli időszakban. A legelső, balatonlellel jégpálya immáron 6 éve kinyit minden télen, ahol lehetőség van például éjszakai korcsolyázásra is, különböző turisztikai programok kíséretében. Természetesen esések során kisebb horzsolások, ficamok előfordulhatnak, bár figyelmetlenség és kellő jártasság hiányában akár súlyosabb sérüléseket is lehet szerezni (Szollás 2022).

Magyarország számos lehetőséget biztosít azok számára is, akik az adrenalindús élményeket keresik. Via ferrátázásra – amely átmenet a túrázás és sziklamászás között – a Cuha-völgyben, Csesznekben, Felsőtárkányban, Sárospatakon és Tatabányán van lehetőség az érdeklődők számára. Kalandparkból országszerte több, mint 60 található már hazánkban. A kalandparkok már egészen a kicsik számára is nyújtanak szórakozási lehetőséget. Vannak itt kötélpályák, mászófalak, függőhidak, amelyeket minden esetben csak megfelelő biztonsági felszereléssel lehet igénybe venni. Sziklamászás és a via ferrata extrém élményeket jelenthet, de egyben az egyik legkockázatosabb turisztikai ág is. A biztonságos sportoláshoz mindenképpen szükséges az előképzettségnek és a fizikai állapotnak megfelelő útvonal és terepszakaszkiválasztása. Biztonságérzet növelő tényező a helyismeret, illetve bekötési pontok helyének, kialakításának ismerete, de ez is csak kellő figyelem és felelős viselkedés mellett nyújthat valós biztonságot. Ez is olyan sportág, amelyet csak csoportosan (minimum két fő) szabad végezni és meghatározó a csoportvezető, tréner jártassága (Origo 2019).

Ahogy a Magyar Turisztikai Ügynökség az aktív- és ökoturisztikai kiadványában is fogalmaz „állati élményekben” is bőven lehet részünk országszerte. Számos állatkert, rezervátum várja az idelátogató turistákat. Ilyen például a Tisza-tavi Ökocentrum, a Debreceni Nagyerdei Kultúrpark, Állatkert és Vidámpark, a Veszprémi Kittenberger Kálmán Növény- és Vadaspark, vagy a Nyíregyházi Vadaspark. Található még Magyarországon szarvasfarm (Bőszénfa), de bivalyrezervátum is (Kápolnapusztán). Ezek az állat- és növényparkok töretlen népszerűségnek örvendenek a családok körében, hiszen a változatos flóra és fauna bemutatása mindenki számára kapcsolódást nyújt. Állatkert, arborétum, rezervátumlátogatás viszonylag széles spektrumot jelent a biztonság vonatkozásában. Egy arborétumban történő séta szinte kockázatmentes, ha megfelelően karban van tartva és a kijelölt útról sem térünk le, akkor még az elkorhadt fa ránk dőlésével sem kell számolni. Állatkertben már kicsit más a helyzet, itt egyrészt az állatkert üzemeltetőjének a felelőssége, hogy az állatok életterét úgy alakítsák ki, hogy az a számukra is élhető legyen, de egyben biztonságot nyújtson a látogatók számára. Utóbbiak megfelelő tájékoztatása ki kell terjedjen, nemcsak az adott állatfaj jellemzőire, hanem a velük való érintkezés, találkozás veszélyeire is, ezek elkerülésének módjára (MTI 2016). A XXI. században célszerű nem csak vizuális tájékoztató és figyelemfelhívó médiumokat használni, hanem a digitálisakat is. Adott esetben

egy állatkert készíthet, alkalmazhat app-okat a látogató turisták kiszolgálására, mely megkönnyítheti az állatokról való informálódáson túl a környezettudatosság erősítését, de akár a konkrét biztonsági kockázatok elkerülését is.

A 2. fényképen a jobb oldalon Somogy megyében, Kaszói település szomszédságában egy közel 10 méter magas, 124 méter hosszú lombkoronatanösvény, illetve vadaspark látható, amelyen végigsétálva megismerhetjük a belső-somogyi erdők világát. A Kaszói Vadaspark mintegy 2,5 hektáron mutatja be a vadászterületen élő nagyvadféleség (gímszarvas, dámvad, vaddisznó) képviselőit természetes környezetben. Információs táblák segítenek eligazodni a különböző vadfajok között, részletesen ismertette az adott vadról tudni érdemes információkat. Az ábra bal oldala a Zalakarosi Termáltavat és Ökopartot mutatja be, ahol a tó erdő felőli, déli szélén kezdődik egy tanösvény, ami egy lábakon álló fapadló járdán vezet. Lehetőségünk van egy QR kód segítségével mindent megtudni a környékről, annak élővilágáról és nevezetességéről és azonnal posztolni tudjuk jelenlétünket médiafelületeken.



2. fénykép: Zalakarosi Termáltó és Ökopart, Kaszói Vadaspark és lombkoronatanösvény

Forrás: Péter Erzsébet felvétele

A következő terület a vizsgált turisztikai terméken belül a kempingturizmus, amely relatíve biztonságosnak számít, tekintettel arra, hogy annak ellenére, hogy a természetben van, mégis körbekerített, infrastruktúrával alapvetően ellátott helyekről van szó. Ezzel együtt előfordulhat, hogy kidől egy fa, a kemping gázfőző nem megfelelő használata tüzet, vagy robbanást okoz. Ami azért gyakrabban előfordul, hogy a nem igazán zárható sátrakból, lakókocsikból ellopnak dolgokat. Ez elkerülhető, a jelentősebb értékek őrizetlenség mellőzésével, a jól működő portaszolgálattal és adott esetben biztonsági őrség járőröztetésével. Közvetett módon idetartozhatnak a közlekedés biztonsági kérdések is, tekintettel arra, hogy a kempingig el kell jutni és leggyakrabban olyan megterhelésű és kialakítású (lakókocsi, utánfutó, kerékpár rögzítés) gépjárművel, amely használatában nem biztos, hogy sok tapasztalattal rendelkezünk (Kurko 2021).

A kisvasutak látogatása gyakran összeköthető a tanösvényeken tett sétákkal is. A kisvasutak különlegessége, hogy akár már pár óra alatt is különleges, természetközeli élményt szerezhetünk. A debreceni kisvasút már 1882 óta forgalomban van, ez Magyarország legrégebbi kisvasútja. Szintén közkedvelt még Magyarországon a Zempléni-hegységben található Pálházi Erdei Kisvasút, illetve a Szilvásvárad-i Kisvasút. Nagycenken 1972-től közlekedik a kisvasút a Széchenyi-kastély közelében. A legújabb, a 2016-ban átadott Vál-vögyön keresztül futó kisvasút. A kisvasúton tett utazás alapvetően nem igen tér

el biztonsági szempontból a normál vasúti utazástól. Azért mégis más egy kicsit, ugyanis ezen vasúti pályák, illetve a mozdonyok és a szerelvények alapvetően szezonálisan használatosak, így a folyamatos felügyeletük, karbantartásuk nem mindig gond nélküli. A járműre fel és leszállás, de néha még a megközelítés is nagyobb figyelmet igényel, főleg, hogy ezen eszközök igénybevétele leginkább a kisgyermekes turistákra jellemző. A gyerekekre nagyobb figyelmet kell fordítani, mivel ők még nem, vagy csak részlegesen képesek a közlekedés szabályait betartani. Az úgynevezett közlekedési folyosókat mind az erdőben, mind a járműben, mind az állomásokon biztosítani kell (Wolf 2021).

Sétahajós szolgáltatást rengeteg hajós turisztikai vállalkozás nyújt a népszerű és sétahajózás szempontjából látványos területeken. Budapesten és a környékén a MAHART programjaiból választhatnak az érdeklődők (Jászberényi 2020). Hajózhatsz a Dunakanyarban, ahol a legnépszerűbb települések Szentendre, Esztergom, Vác, Verőce, Visegrád. Balatonon a BAHART nyújt számos lehetőséget. A Felső-Tisza már önállóan is lehetőség van nyaralóhajót bérelni, amelyhez vezetői engedély sem szükséges. Sétahajózás biztonsági megközelítésben lényegében hasonlatos a vitorlázáshoz és a vízi-turizmushoz, annyi különbséggel, hogy itt a turista alapvetően passzív megfigyelő (Jászberényi – Pálfalvi 2006). Ebből adódóan az úszni tudás nem árt, de nem is előfeltétel, viszont a mentőmélény megléte és adott esetben helyes használata már igen, ahogy a jármű méretének megfelelően a mentőcsónak és annak állapota is biztonsági faktor lehet, ahogy magának a járműnek az állapota is (MTI 2012, Szász 2020).

Tekintettel arra, hogy valamennyi említett aktív- és ökoturisztikai tevékenység a szabadban történik, így az időjárás és a terepviszonyok, illetve ezek változása is kockázati tényezőként merül fel. Adott esetben a kedvezőtlen időjárás nemcsak az adott turisztikai esemény elmaradását eredményezheti, de akár balesetveszélyes helyzeteket is eredményezhet (vihar, villámlás, kőomlás, villám-árvíz, bozóttüzek stb.). A globális felmelegedéssel együtt járó, időjárási anomáliákból eredő kockázatok csökkentése érdekében a turistáknak és a turizmust szervezőknek is fel kell készülni. Ebből adódóan az előzetes tájékozódás és az ehhez szükséges információk rendelkezésre állása megkerülhetetlen a felelős döntés meghozatalához (Híradó.hu 2022). Az egyes jelenségek viszonylag lokálisan jelentkezhetnek, illetve az időtartamuk is alapvetően korlátozott, így az adott helyre és időre vonatkozó lehető legpontosabb információk eljuttatására is a már említett digitális tájékoztatás, figyelmeztetés a legcélszerűbb, de gondolni kell azokra is, akik ezen eszközök használatát mellőzik (Jászberényi 2022).

4. Összegzés, következtetések, javaslatok

Az aktív és ökoturizmus tevékenységeinek biztonsági vetületét kevésbé érinti a büntető, vagy szabálysértési elkövetői, vagy sértetti szegmens, inkább a balesetek dominálhatnak, ezen tevékenységek biztonsági jellemzőit az aktív- és ökoturizmus jelentősége hazánkban című fejezetben ismertettük. Az óvatosabb turisták egyre jelentősebb turistacsoporttá válnak, akik számára az utazást a biztonság és a kényelem jegyében kell alakítani. A biztonság és a kényelem fontossága az utazásuk több aspektusában is megnyilvánulhat, a közlekedési eszköztől kezdve a szálláshely típusán át a felkeresett helyszínéig. Egy természeti célterület adott időszakbani ideális látogatószámának meghatározása alapvető lehet, annak érdekében, hogy a tevékenységek a jövőben is fenntarthatóak legyenek, és ne legyenek negatív hatással a turisztikai célterület természeti és társadalmi környezetének minőségére. Az is fontos, hogy felhívjuk a figyelmet arra, hogy a turistáknak és a turisztikai vállalkozásoknak felelősséget kell vállalniuk viselkedésükért, és minden érintettet be kell vonni a döntéshozatali folyamatba. A turisztikai célterület marketingje és menedzsmentje során figyelmet kell fordítani arra, hogy a turista megérkezése előtt a desztináció környezetének védelméhez, annak és a saját maga

biztonságához szükséges információk rendelkezésre álljanak. Emellett a helyi közösség támogatását célzó tájékoztatás is felelősségteljesebb magatartást eredményezhet a turisták és a fogadó célterület körében egyaránt.

Lényeges, hogy tudatos nevelés révén, akár iskolai keretek között és a modern eszközök segítségével kapjanak a gyermekek ismeretanyagokat, és sajátítsák el a környéken lévő ökológiai tudnivalókat, ami számukra is emlékezetes élményt adhat. Ez megvalósulhat úgy, hogy létre hoznak saját virtuális tanösvényt földön vagy vízen, néhány kilométer hosszan 8-10 állomással, például a Microsoft Sway segítségével és felküldik a felhőbe, hogy a virtuális térben mind több érdeklődőhöz eljuthasson a közvetlen környezet szépsége. Ehhez kisebb csoportokkal körbejárnak egy lakhelyükhöz közeli zöld övezetet, vagy partszakaszt, bemutatják a számukra érdekes élővilágot (akár egy őzet, mohát, vagy fagyöngyöt, vízi élőlényeket és ehhez kapcsolódóan leírásokkal látják el), így a kirándulást magukénak érzik, mindeközben ismeretanyagokat sajátítanak el. A virtuális kirándulás összeállítói akár többször is bejárhatják az útvonalat, az adott pontokon elhelyezve a QR kódokat. A túra során rögzíthető a teljes útvonal a My Track, vagy a Track My Trip telefonos alkalmazásokkal. A közösségi felületeken is megoszthatják ismerőseikkel, ahonnan újabb megerősítéseket kaphatnak. Ez családi programnak is kiváló és összeköthető új geoláda kihelyezéssel, ami minden természetbúvárt lázba hoz. Az otthon közeli turisztáskodásnak helye van a lakóhelyünk értékeinek, szolgáltatáskínálatának, általunk nem, vagy alig ismert arcának megismerésében, és abban is, hogy élményszerűbbé tegyük a hozzánk érkező rokonok, ismerősök tartózkodását. Az informatikai eszközök, illetve a közösségi hálózatok használata során természetesen figyelemmel kell lenni a személyes (saját és mások) adatok védelmére, ahogy a vírusvédelemre is. A jelentős értékű eszközök egyfajta kihívást is jelenthetnek bizonyos antiszociális elemek számára, így lehetőleg kerülni kell ezen eszközök őrízetlenül hagyását, könnyen eltulajdonítható helyen való tárolását. A túrázás során, illetve azt megelőzően célszerű a természetjárásnál említett biztonsági ajánlásokat megfogadni a földön és vízen, miközben információkat közlünk élményeinkről a felhőbe.

Irodalom

- Ágoston, Z. (2021): *Életfogytiglant kapott a soroksári futónő gyilkosa*. <https://index.hu/belfold/2021/10/15/soroksari-futono-gyilkos-eletfogytiglan-r-szilveszter/> (letöltve: 2022. május 05.)
- Bogicevic, V. – Seo, S. – Kandampully, J.A. – Liu, S.Q. – Rudd, N.A. (2019): Virtual reality presence as a preamble of tourism experience: The role of mental imagery. *Tourism Management* 74(5):55–64.
- Boston (2013): *2013-as bostoni robbantás*. https://hu.wikipedia.org/wiki/2013-as_bostoni_robbant%C3%A1s (letöltve: 2022. május 05.)
- CheckINN UP (2021): *Turizmus.com Magazin, Digitális Turizmus különszám*. https://turizmus.com/html/data/cikk/117/8248/cikk_1178248/CheckINN_UP_2021_LR.pdf (letöltve: 2022. május 03.)
- Choi, M.J. – Heo, C.Y. – Law, R. (2016): Progress in shopping tourism. *Journal of Travel and Tourism Marketing* 33(April):1–24.
- Csapó, J. – Gonda, T. (2019): A hazai lakosság utazási motivációinak és szokásainak elemzése az aktív turizmus és a fizikai aktivitás tekintetében. *TVT Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 4(4):57–70.
- Dueholm, J. – Smed, K.M. (2014): Heritage authenticities – a case study of authenticity perceptions at a Danish heritage site. *Journal of Heritage Tourism* 9(4):285–298.
- Herczeg, M. (2022): *Magyar turista zuhant le egy karintiai sípálya egyik felvonójáról*. <https://444.hu/2022/03/03/magyar-turista-zuhant-le-egy-karintiai-sipalya-egyik-felvonojarol> (letöltve: 2022. május 07.)

- Higginbottom, K. (2004): *Wildlife tourism: impacts, management and planning*. Common Ground Publishing Pty Ltd. Australia.
- Hiradó.hu (2022): *Ma elmarad a tűzijáték, megvan mikor pótolják* <https://hirado.hu/belfold/cikk/2022/08/20/ma-elmarad-a-tuzijatek-megvan-mikor-potoljak> (letöltve: 2022. szeptember 06.)
- Hogyankell.hu (2022): *Hogyan kell felkészülni a túrázásra?* https://www.hogyankell.hu/Fel-k%C3%A9sz%C3%BClni_a_t%C3%BAr%C3%A1z%C3%A1sra (letöltve: 2022. március 25.)
- Hoque, A. – Shikha, F.A. – Hasanat, M.W. – Arif, I. (2020): The effect of coronavirus (COVID-19) in the tourism industry. *Asian Journal of Multidisciplinary Studies*, 3(1):52–58.
- Index (2010): *200 km/h-s golflabda ütötte le a nézőt* https://index.hu/sport/2010/11/15/golflabda_teritette_le_a_nezot/ (letöltve: 2022. szeptember 05.)
- Jászberényi, M. – Pálfalvi, J. (2006): *Közlekedés a gazdaságban*. Aula Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. – Miskolczi, M. (2020): Danube cruise tourism as a niche product – An overview of the current supply and potential. *Sustainability*, 12(11), 4598.
- Jászberényi, M. (2022): Új perspektívák a kulturális turizmusban: az innovatív vonzerőfejlesztés lehetőségei. In: Jászberényi, M., Boros, K., Miskolczi, M. (szerk.): *Vonzerőfejlesztés a kulturális és aktív turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Kim, M.J. – Lee, C. – Jung, T. (2020): Exploring consumer behavior in virtual reality tourism using an extended stimulus-organism-response model. *Journal of Travel Research*, 59 (1):69–89.
- Kreszváltozás (2020): *Kerékpáros balesetek*. https://kreszvaltozas.hu/baleset_megelozes/kerekparos-balesetek/ (letöltve: 2022. június 06.)
- Kurko, Gy. (2021): *Mindent vitt az M3-ason felborult lakókocsi*. <https://index.hu/belfold/2021/06/29/m3-as-autopalya-magyar-kozut-video-szemelyauto-lakokocsi-tarolas/> (letöltve: 2022. március 16.)
- Law, R. – Chan, I.C.C. – Wang, L. (2018): A comprehensive review of mobile technology use in hospitality and tourism. *Journal of Hospitality Marketing and Management* 27(6):626–648.
- Łapko, A. – Hącia, E. – Strulak-Wójcikiewicz, R. – Çınar, K. – Panai, E. – Lučić, L. (2021): Eco-Friendly Tourism Decision Making during COVID-19 – Sailing Tourism Example. *Sustainability* 14(134):1–16.
- MTÜ – Magyar Turisztikai Ügynökség (2021): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2.0*. https://mtu.gov.hu/documents/prod/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf (letöltve: 2022. február 11.)
- MV – Magyarvasdász. hu (2022): *Vadászbaleset*. <https://www.magyarvasdasz.hu/index.php?p=vadasz-hirek&kifejezes=vad%E1szbaleset> (letöltve: 2022. május 05.)
- Mártonné Máthé, K. – Császár, Zs. (2019): Valóban aktív a magyar lakosság? Aktív és ökoturisztikai keresletet és motivációt felmérő kutatás. *Turizmus Bulletin* 19(1):45–57.
- Michalkó G. (2023): *A turizmus esszenciája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Moreno, M.J. – Otamendi, F.J. (2017): Fostering Nautical Tourism in the Balearic Islands. *Sustainability* 9(12):2215.
- MTI (2016): *Beesett a gyerek a kifutóba, lelőtték a gorillát*. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20160529-beesett-a-gyerek-a-kifutoba-lelottek-a-gorillat.html> (letöltve: 2022. május 07.)
- MTI (2012): *Vagánykodni akart fültanúk szerint a felborult hajó kapitánya*. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20120116-vaganykodni-akart-fultanuk-szerint-a-felborult-hajo-kapitanya.html> (letöltve: 2022. április 06.)
- Nowacki, M. – Chawla, Y. – Kowalczyk-Anioł, J. (2021): What Drives the Eco-Friendly Tourist Destination Choice? The Indian Perspective. *Energies* 14(19):6237.

- Origo (2019): 25 méter magasból zuhant a halálba egy fiatal hegymászó. <https://www.origo.hu/nagyvilag/20190701-25-meter-magasbol-zuhant-a-halalba-egy-fiatal-hegymaszo.html> (letöltve: 2022. június 07.)
- Pedrana, M. (2014): Location-based services and tourism: Possible implications for destination. *Current Issues in Tourism* 17(9):753–762.
- Raffay, Z. (2022): A horgászturizmus pozíciójának erősítése Magyarország turizmusában. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok* 7(1):98–111.
- Ráti, J. (2017): A rossz angoltudás miatt halt meg a bungee jumpingoló lány. <https://index.hu/kulfold/2017/06/27/a-rossz-angoltudas-miatt-halt-meg-egy-bungee-jumpingolo-lany/> (letöltve: 2022. május 07.)
- Rodríguez-Torrico, P. – Prodanova, J. – San-Martín, S. – Jimenez, N. (2020): The ideal companion: the role of mobile phone attachment in travel purchase intention. *Current Issues in Tourism* 23(13):1659–1672.
- Smith, T. – Fitchett, J.M. (2020): Drought challenges for nature tourism in the Sabi Sands Game Reserve in the eastern region of South Africa. *African Journal of Range and Forage Science* 37(1):107–117.
- St'ay, J. (2022): Tragédia egy rafting versenyen: több csónak felborult, egy ember meghalt. <https://foter.ro/cikk/tragedia-egy-rafting-versenyen-tobb-sonak-felborult-egy-ember-meghalt/> (letöltve: 2022. június 09.)
- Szász, P. (2020): Itt van minden, ami a Hableány-katasztrófával kapcsolatban történt. <https://www.napi.hu/magyar-gazdasag/hableany-baleset-viking-sigyn-jurij-c.697134.html> (letöltve: 2022. május 07.)
- Szollás, R. (2022): Szeretsz korcsolyázni? Fő az óvatosság! <https://noivilag.hu/cid-3173.html?cid=3173> (letöltve: 2022. május 07.)
- Végh, A. (2022): „Csak a bajba jutott férfi kiáltásai adtak támpontot” – Így mentették meg a mocsár fogságában ragadt férfit a tűzoltók. <https://www.blikk.hu/aktualis/belfold/mocsar-tuzoltok-mento-csoport-eletveszely-eletmentes-segitseg/spmv74j> (letöltve: 2022. március 05.)
- Wang, D. – Xiang, Z. – Fesenmaier, D.R. (2014): Adapting to the mobile world: A model of smartphone use. *Annals of Tourism Research* 48(1):11–26.
- Wolf, G. (2021): A gödöllői kisvasút két önkéntese sérült meg a csillebalesetben. <https://index.hu/belfold/2021/06/17/godollo-kisvasut-baleset-csille-felborult/> (letöltve: 2022. május 07.)

A biztonság, bizalom, felelősség kihívásai az urbánus térben

Lőrincz Katalin – Mátyás Szabolcs – Keller Krisztina

1. Bevezetés

A város kultúránk, történelmünk része, számos hagyományunk epicentruma, népszerű úti cél. A városok jelentősége a népességkoncentráció szempontjából is meghatározó: a fejlett országok 79%-a város lakó, s ez a statisztikai adat globális szinten is 56% (United Nations 2021). A városokban viszonylag kis földrajzi területen koncentrálódnak az erőforrások: a tőke, az adatok, a humán erőforrás és a tehetőség – ezért a városok az innováció központjai. 2050-re a világ népességének kétharmada városokban fog élni, a Föld természeti erőforrásainak 75%-át fogyasztva, a globális hulladék 50%-át termelve és az üvegházhatású gázok több mint 60%-át kibocsátva (UNWTO/WTCTF 2018).

Ahogy a társadalom, úgy a városok is állandó változásban vannak: igyekeznek alkalmazkodni, megfelelni a helyi lakosok és a városi teret ideiglenesen használók (ingázók, diákok) igényeinek, valamint vonzó célponttá válni a látogatók, turisták számára. Ez a kettős szerep egyedülálló gazdasági és társadalmi lehetőséget jelent: dinamizmust és vitalitást, növekedést és fejlődést hoz, ugyanakkor számos kihívást, kockázatot (biztonság, klimatikus kitettség, közlekedés, migráció, életminőség vonatkozásában) is magában rejt (Safe Cities Index 2021). A turizmusbiztonság szemszögéből vizsgálva maga az utazó is kettős szerepben van: egyrészt elkövetővé (pl. drogot/alkoholt terjeszt, betegségével megfertőzi a környezetét, balesetet okoz, a helyi kultúrát nem tisztelti viselkedésével/öltözködésével) másrészt pedig áldozattá (pl. lopás/rablás áldozatává válik, balesetet szenved, megbetegszik, eltéved, átverik a szolgáltatók) válhat.

A koronavírus-járvány időszaka számos tanulsággal szolgált a városi turizmus újratervezése kapcsán (Jászberényi et al. 2020). Még inkább előtérbe került:

- a fenntarthatóság, a körforgásos gazdaság, a karbonsemlegesség gyakorlati megvalósításának igénye (közösségi közlekedés, kerékpározás, gyalogos zónák kialakítása, szabad levegőn végezhető tevékenységek);
- a gazdasági-társadalmi változásokra reagáló gyors és reziliens megoldások alkalmazása (egészségügyi előírásoknak való megfelelés, online kulturális és szabadidős programok, előzetes regisztráció, készpénzmentes fizetés);
- a megváltozott térhasználat eredményeként felértékelődő belföldi turizmus (városi parkok, zöldövezetek, kis létszámú programok) iránti igény (Csapó – Lőrincz 2020).

Jelen tanulmány célja, hogy bemutassa a városi turizmus piaci sajátosságait, fejlődési potenciálját hazai és nemzetközi kontextusban. A keresleti, kínálati, termékfejlesztési és menedzsment jellemzők mellett a városi térben azonosításra kerülnek a turizmusbiztonsági kérdések. Az ismertetett javaslatok, jó gyakorlatok a városi turizmus – fenntarthatóságot előtérbe helyező – turizmusbiztonsági fejlesztése kapcsán érvényes tanulsággal szolgálnak.

2. Fókuszban a városi turizmus

A történelem során a városok mindig kiemelt úti célnak számítottak: egyfelől gazdasági, közlekedési, kereskedelmi vagy stratégiai szempontból, másrészt az itt összpontosult kulturális és művészeti értékek miatt. Az ókortól kezdődően a városok adtak helyet különböző eseményeknek, vagy közösségi és kulturális helyszíneknek (szabadtéri játékok, cirkusz, színház, fürdő), amelyek a városok mellett a környékről érkezők érdeklődését is felkeltették (Irimiás et al. 2019). A középkori városok az üzleti utazók mellett a zarándokok és a diákok számára jelentettek vonzerőt, biztosítottak szállást és vendéglátást; később a Grand Tour¹ időszakában az új szemléletre, műveltségre nyitott nyugat-európai ifjak látogatták az európai (Firenze, Róma, Párizs) városokat (Jászberényi 2014).

A XIX. századtól a technológiai fejlődés, a szabadidő növekvő aránya és a gazdasági jólét szélesebb társadalmi rétegek (az arisztokrácia mellett a polgárok) számára alapozta meg a szabadidős célú utazások lehetőségeit. A turisztikai kínálatban – a kulturális csomópontnak számító fővárosok (London, Párizs, Róma), nagyvárosok és regionális központok (Barcelona, Bergen, Krakkó, Porto, Salzburg) mellett – a tengerparti (Amalfi, Brugge, Cornwall, Deauville, Dubrovnik/Raguza, Nizza, Piran, Velence) és hegyvidéki (Bled, Chamonix, Cortina d'Ampezzo, Covadonga, Hallstadt, St. Moritz,) üdülővárosok, illetve a gyógyászati központok (Baden-Baden, Hévíz, Karlsbad, Vichy) is helyet kaptak.

A városi terekbe irányuló turizmus a XX. században vált tömegessé: üzleti, tanulási, szórakozási, szabadidős, vagy kapcsolattartási motivációval (rokon, barát, ismerős meglátogatása) érkeztek a vendégek. A legnépszerűbb fővárosok mellé felzárkóztak a kulturális szempontból izgalmas európai úti célok (Amszterdam, Berlin, Bécs, Budapest, Prága). A XXI. században egyértelműen felértékelődtek az Európán kívüli célpontok: a népszerű városok listájára felkerült Bangkok, Dubaj, Isztambul, Los Angeles, New York, Rio de Janeiro, Sydney és Szingapúr (TripAdvisor 2022).

A városok népszerűségét és imázsát több nemzetközi program és díj is erősíti, melyek közül a turizmushoz köthető:

- az UNESCO által felügyelt kulturális világörökség cím (Amszterdam, Bécs, Firenze, London, Párizs, Prága, Róma, Velence) (World Heritage 2022);
- az olimpiai játékok (Athén, Peking, Salt Lake City, Tokió, Torino, Vancouver) rendezése és a világversenyek (Austin, Doha, Melbourne, Monte-Carlo) lebonyolítása;
- a világkiállítások (Dubaj, Milánó, Sanghaj) megszervezése;
- a rangos nemzetközi programokban – Európa Kulturális Fővárosa (Galway, Matera, Pécs, Valletta), Európa Zöld Fővárosa (a skandináv országok fővárosai, Grenoble, Lahti, Lisszabon, Ljubjana), Európa Ifjúsági Fővárosa (Gent, Lublin, Rotterdam) – való részvétel (European Green Capitals 2022).

A városi turista nem izolált földrajzi térben mozog. Olyan teret fogyaszt, amely a helyi lakosság és az agglomerációból (vidékről) bejárók intenzíven hasznosított élettere; ahol több százezer, vagy millió ember végzi munkáját, tölti szabadidejét (Jászberényi – Kotosz 2009). Ebből kifolyólag a városlátogató mozgása, tevékenysége nehezen választható el a helyiek mindennapi életétől.

A városi térbe érkező szabadidős vendégek elsődleges motivációja az egészség-, a bevásárló-, a kulturális- és az aktív turizmus; míg a hivatásturizmus keretében a konferenciaturizmus, valamint az üzleti

1 A XVI. század második felétől az utazások lehetősége a fiatal arisztokraták, majd a szélesebb társadalmi rétegek számára is megnyitotta a határokat. A Grand Tour során lehetőség nyílt tapasztalatszerzésre, nyelvtanulásra, kapcsolatépítésre. A jellemzően három éves időszak alatt a résztvevők meglátogatták Párizst, Torinót, Firenzét, Rómát, Nápolyt, Velencét, Bécset, a Rajna-vidéket és Németalföldet. A Grand Tour anno a nevelési folyamat utazással való befejezéséként értelmezhető, egyfajta tanulmányutakon alapuló tömegmozgalom, amely Anglia után később Németországban, Itáliában és Franciaországban is elterjedt (Michalkó 2016).

és tanulási céllal végzett utazások jelennek meg (Puczkó – Rátz 2003). Az élménysűrítésen túl az átélte autentikusság keresése, a helyiek életmódjának megismerése és átélése az utazók egy olyan fontos motivációja, amely a városok turisztikai termékeinek megújulását hajthatja (Irimiás et al. 2019).

2.1. A város mint turisztikai tér

A városok kivételes helyzete, vonzereje és a turizmusban betöltött kiemelkedő szerepe számos tényezővel magyarázható. A városokban a népesség mellett koncentrálnak a szórakozási, szabadidős (kultúra, sport) és bevásárlási lehetőségek. A városok a gazdasági szereplők, a tercier szektor és a K+F tevékenységeket végző cégek, intézmények vonzó célpontjai. A városok közlekedési csomópontokban helyezkednek el, így a megközelíthetőségük (repülőtér, kikötő, intermodális csomópont) megfelelő, illetve a helyi közlekedési alternatívák (kerékpár, eMobilitás, megosztásos közlekedés, közösségi közlekedés) is rendelkezésre állnak. Végül a városok az innováció terén is élen járnak: a technológia és a humán tőke összekapcsolódásával (egyetemek, start-up cégek, kutatóközpontok és laborok) saját arculatot alakítanak ki (okos-, zöld-, fenntartható város, kreatív ipar). A városi turizmusban sikeres települések kiemelt kérdésként kezelik a hosszú távú, közösségi részvételen alapuló tervezést; valamint a turisztikai szolgáltatókkal, a turizmusban érintett más csoportokkal együtt végzett desztinációmenedzsment tevékenységet.

A városok népességüket, társadalmi-gazdasági fejlettségüket, kiterjedésüket és szerkezetüket tekintve is eltérőek. A város, mint turisztikai tér értelmezése kapcsán az elhelyezkedés mellett a piaci jellemzők játszanak kiemelt szerepet. A turisztikai vonzerővel és szolgáltatásokkal, valamint az ezeket igénybe vevő vendégkörrel rendelkező települések esetén beszélhetünk városi turizmusról. A városi turizmus lényegét az UNWTO (2002) a nagy népsűrűségű helyszínek meglátogatásában ragadja meg, ahol a turisták jellemzően rövid (1-3 éjszakás) időt töltenek. Pinke-Sziva (2019:8) megfogalmazásában „A városi turizmus, magában foglalva a városi kiruccanásokat (city breaks), napjaink legdinamikusabban fejlődő turisztikai terméke, amelyet globális trendek hajtanak (pl. fokozódó urbanizáció, globalizáció, diszkont légitársaságok térnyerése).” Már önmagában a népesség nagysága, a területi lépték, a magasabb életszínvonal (jövedelem, diszkrecionális költség), valamint a szolgáltatások nagyságrendje magában hordozza, hogy a városi térben a turizmusbiztonsági kockázatok és bűnesetek száma is magas.

A turizmus globalizációjának legkézenfekvőbb városi jelensége a turista és nem turista területek posztmodern átszórulása (Murayama 2007). Michalkó (2008:32) a városi turizmus földrajzi kiterjedésének mértékét hangsúlyozza: „... egyre kevesebb az ún. egyedi turisztikai zóna, alig található olyan turisztikailag nem hasznosított terület, amely érintetlenül maradt volna a vendégfogadás nemzetközi intézményeinek kiépülése előtt.”

Egedy (2021:23) a városokban összpontosuló kultúra és kreatív ipar jelentőségét emeli ki: „a kultúra alapvetően a városok attribútuma, éppen ezért döntően a városokban találjuk meg a kultúra helyeit és helyszíneit”. Minden városnak megvan a saját kultúrája, amely önmagából, történeti fejlődéséből fakad (Montalto et al. 2019). A kulturális örökség helyszínei leggyakrabban a történelmi belvárosokhoz kapcsolhatók (Egedy 2021), amelyek rehabilitációja jelentősen hozzájárulhat a helyi gazdaság fejlődéséhez (Zhang et al. 2015), illetve a helyi társadalom életminőségének javításához (UNWTO 2012). Ugyanakkor a kulturális sokszínűség, az etnikai és vallási csoportok keveredése elősegítheti a társadalmi konfliktusok kialakulását (Rogerson – Rogerson 2021).

A városi turizmus klasszikus megjelenése a világvárosokhoz köthető. A világváros nem a nagyváros szinonimája: egyes települések kifejezetten turisztikai ismertségük és imázsuk miatt tartoznak a „világváros” kategóriába. Nemzetközi szinten vizsgálva a több millió lakosnak otthont adó városok egy része nem minősül világvárosnak abban az értelemben, hogy nem dominánsak globális (politikai, gazdasági,

vagy kulturális) szempontból. Ezzel szemben találunk olyan – népességét tekintve sokkal kisebb – városokat (Amszterdam, Bath, Firenze, Las Vegas, Velence), amelyek a nemzetközi turizmusban betöltött szerepük miatt világvárosnak tekinthetők. Maitland – Newman (2009) több városi turizmus helyszínt (Berlin, Mumbai, Isztambul, Kairó, London, New York, Párizs, Sydney, Szingapúr, Toronto) mutat be, melyek nemzetközi kontextusban a „világváros” példáiként értelmezhetők.

2.2. Városi turizmus keresleti és kínálati jellemzői

A városok számos közös jellemzővel bírnak (Lőrincz – Michalkó 2011), mint például a magas népsűrűség, a közlekedési csomópont jelleg, a gazdasági-társadalmi fejlettség (vállalkozások, jövedelem, közösségi közlekedés, szálláshely-, étterem-, utazásszervezés- és programszolgáltatások), a széles kulturális és szabadidős kínálat. A vendégkört tekintve az üzleti utazók (MICE) jelentős száma mellett jellemzők a barát- és rokonlátogatások, a turisztikai és szabadidős szolgáltatások (étterem, kávézó, attrakció, kulturális- és sport program) magasabban képzett helyi lakosság általi aktív igénybevétele. A városi turisztikai célállomások kevésbé szezonálisak, a rövidebb tartózkodási idő a hétvégekre, hosszú hétvégekre (szabadidős városlátogatás, city break utak), vagy a munkanapokra (üzleti utazás) koncentrálódik. Michalkó (1999) szerint az urbanizált turisztikai helyeket turistavárosoknak tekinthetjük.

A városi terek turisztikai kínálata összefüggést mutat a városok méretével, elhelyezkedésével, szolgáltatás- és termékportfóliójával (egészség-, bevásárló-, kulturális-, aktív- és hivatásturizmus). A nagyvárosokat (infrastruktúra, attrakció- és termékkínálat alapján) jellemzően három kategóriába sorolják (Jászberényi 2020):

- kultúrtörténeti jelentőséggel bíró városok (a vonzerő alapja a kulturális örökség, például Athén, Córdoba, Jeruzsálem, Lhasza, Medina, Váránaszi);
- arculatváltáson áteső városok (jellemzően az iparvárosok, melyek gazdasági szerkezetváltás után vonzó úti célok (pl. Bilbao, Essen, Hamburg, London, Manchester, Ostrava);
- új nagyvárosok (a vonzerő központi eleme a modern városkép és attrakció, például Hong Kong, Peking, San Francisco, Tokió).

A városi turizmus kutatói között egyetértés mutatkozik abban, hogy a méret (nagyváros, regionális központ, kisváros) mellett a városi turizmusban a tematika, a turisták motivációja, a gyors és hatékony élményszerzés (Sulyok 2005) és a jellegzetes vonzerő („a hely szelleme”) számít. Ebben a kontextusban beszélhetünk az alábbi kategóriákról:

- üdülőváros (pl. Balatonfüred, Jurmala, Opatija/Abbázia, Rimini),
- történelmi város (pl. Český Krumlov, Kiotó, Sienna, Toledo),
- kreatív város (pl. Barcelona, Berlin, Koppenhága),
- speciális vonzerővel bíró város (pl. oktatás: Eton, Oxford; kaszinó: Las Vegas; sport: Innsbruck, Makaó, Monte Carlo).

A nagyvárosok turizmusát a beutazó vendégforgalom (nemzetközi turistaérkezés a kereskedelmi és közösségi szálláshelyeken) jellemzi, melyek a vendégek és vendégéjszakák számában érhetőek tetten (1. táblázat). Ugyanakkor léteznek más, több szempontot figyelembe vevő rangsorok (Euromonitor International TCI indexe a gazdasági teljesítmény, turizmus, ismertség és imázs, turisztikai szolgáltatások és infrastruktúra, egészség és biztonság, fenntarthatóság szempontokat tartalmazza). Az 1. táblázat a turistaérkezések, valamint a TCI index alapján számítható rangsort hasonlítja össze (Euromonitor International 2021), mely utóbbi a városi desztinációk egészség és biztonság terén elért eredményeit is méri.

		Nemzetközi és belföldi turistaérkezés (millió fő)				Euromonitor International rangsor
Úti cél sorrend	2021 rangsor (turista-érkezés)	Nemzetközi 2021	Belföldi 2021	Úti cél sorrend	2021 rangsor (TCI index)	Egészség és biztonság index
Párizs, Franciaország	1	5.5	14.4	Párizs, Franciaország	1	71
Orlando, USA	2	3.1	32.0	Dubaj, Egyesült Arab Emíráts	2	4
New York, USA	3	4.6	39.4	Amszterdam, Hollandia	3	51
Shenzen, Kína	4	3.3	50.0	Madrid, Spanyolország	4	58
Sanghaj, Kína	5	6.1	155.2	Róma, Olaszország	5	45
Las Vegas, USA	6	3.0	16.7	Berlin, Németország	6	52
Berlin, Németország	7	2.3	6.8	New York, USA	7	99
Dubaj, Egyesült Arab Emíráts	8	6.9	1.0	London, Egyesült Királyság	8	73
Guangzhou, Kína	9	4.7	55.0	München, Németország	9	37
Miami, USA	10	3.1	7.0	Barcelona, Spanyolország	10	61
				Budapest, Magyarország	54	34

1. táblázat: A városi turizmus 10 leglátogatottabb nemzetközi úti célja 2021-ben

Forrás: Euromonitor International (2021)

Nemzetközi összehasonlításban (2019-hez viszonyítva) a városok 60%-a javított a biztonsági és egészségügyi helyzetén, melynek térbeli eltérései kimutathatók, az ázsiai (Szingapúr, Sardsza, Doha, Dubaj, Abu Dhabi), az európai (Koppenhága, Rodosz, Heraklion, Bécs) és az amerikai (Vancouver) úti célok mutatták a legtöbb előrelépést (Yasmeen et al. 2021).

Magyarországon a városi turizmus volumene és típusa ettől eltérő mértékű. A fővárost (Budapest) követően a regionális központok (Debrecen, Győr, Szeged), az egészségturisztikai desztinációk (Bük, Sárvár, Gyula, Hajdúszoboszló, Hévíz, Zalakaros), az üdülővárosok (Balatonfüred, Siófok) látogatottsága kiemelkedő.

2.3. Biztonságban a városi rengetegben, avagy turizmusmarketing és -menedzsment kihívások

A városi turizmus irányítása kihívást jelentő feladat (Marton et al. 2018). A városlakók és a turisták számának növekedése, valamint a digitalizáció magasabb szintje önmagában növeli a bűncselekmények számát. A nagyvárosi területek gyors ütemű terjeszkedésével mind az állami, mind pedig a magánszektorban radikális változásokkal kell szembenéznie, ugyanakkor számos új lehetőség is jelentkezik.

A COVID19 pandémia előtti időszakban a népszerű városi célállomásokon (is) tapasztalható túlturizmust (overtourism – túlzott turistaáradat) kellett kezelni. A városvezetés és a célterületmenedzsment szervezet számára egyrészt a helyi lakosság és közösségek igényeinek megfeleltetése a városlátogatók elvárásaihoz, másrészt a tömegturizmus negatív hatásainak kezelése (pl. óriási és kezelhetetlen tömegek kialakulása; időbeni és térbeli turistakonzentráció; a turisztikai célterület eltartó képességének túllépése; konfliktusok a turisták és a helyi lakosság között; ingatlanok árának növekedése; a helyi lakosság kiszorulása a belvárosból; szemét-, zaj- és fényszennyezés) jelentett kihívást.

A klímaváltozás jelensége szintén tetten érhető a (nagy)városi térben, mely menedzsment nézőpontból konkrét intézkedéseket kíván. Az átlagos évi középhőmérséklet emelkedése többek között a turisztikai szezon hosszát nyújtja meg a mérsékelt éghajlati övben (Budapest esetében a kora tavaszi és késő őszi időszak vendégforgalmát erősíti). Az éghajlatváltozás kapcsán ugyanakkor nő a hőhullámos napok száma, gyakoribbá válnak az extrém időjárási helyzetek (záporok, zivatarok, hirtelen lezúduló esők) és nagyobb hangsúlyt kell fektetni a nyári hűtés (frissítőpontok, párapapuk, ivóvíz vételi lehetőség, közutak, vízosztás), klimatizálás, szigetelés kérdéskörére. A szabadtéri rendezvények, fesztiválok szervezői a városi térben kialakuló hőszigetek jelenségével is számolnak, ezért a programok egy részét az esti, éjszakai időszakban bonyolítják le. A klímaváltozás és városi turizmus összefüggésében az alkalmazkodás műszaki, fizikai, közegészségügyi, katasztrófavédelmi, kármegelőzési, kárenyhítési feltételeinek még inkább előtérbe kell kerülnie (Michalkó et al. 2020).

Nemzetközi kutatások igazolják (Eldridge 2019, He – Peng 2022), hogy sok város küzd az éjszakai – különösképp az alkoholhoz, droghoz, prostitúcióhoz kapcsolódó – tevékenységek hatásaival. A turisták növekvő száma, az Airbnb kínálat és a lakóövezetek terjeszkedése gyakran súlyosbítja a hatásokat (Pinke-Sziva 2019). Az Airbnb népszerűsége számos nagyváros népszerű kerületeiben emelte a lakások bérleti és vásárlási árát, és gyakran a helyi lakók nyugalmaét megzavaró elemeket hozott a lakóövezetekbe (Brauckmann 2017).

A növekvő (és előregedő) népesség, a globális kihívások (klímaváltozás, közlekedési torlódás, lég- és zajszennyezés, elégtelen infrastruktúra) miatt a városok világszerte a digitális technológiákat használják a problémáik megoldása érdekében. Az egyes intézkedések azonban csak akkor tudják teljes hatásukat kibontakoztatni, ha ezeket a megoldásokat összekapcsolják és összehangolják egy ún. „okos város” stratégia formájában (Szalai – Fabula 2022).

3. Biztonsági kérdések a városi térben

A turizmus egyes szegmenseit vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a turisták döntő többsége a vonzó, érdekes attrakciókkal rendelkező városokat keresi fel. Ha a városi biztonság kérdését vizsgáljuk, akkor érdemes a turizmusbiztonság „klasszikus” hetes felosztása alapján megnézni azokat a tényezőket, amelyek a legnagyobb veszélyt jelentik a turisták számára (Michalkó et al. 2020). A hét területet viszont a szerzők szükségesnek látják kiegészíteni a kiberbiztonsággal (IT biztonsággal), amely napjainkban az egyik komoly fenyegetést jelenti a turisták számára, s várhatóan a hatása egyre növekedni fog.

3.1. Közbiztonság

Egy turisztikai célterület kiválasztásakor a turisták szemszögéből az egyik legfontosabb tényező a közbiztonság (Mátyás et al. 2020). A rossz közbiztonságú célterületek rendszerint kevés turistát vonzanak, különösen igaz ez a családok utazásaira, a nászutakra, vagy az osztálykirándulásokra. A turisták döntő többsége nem szívesen vállalja a fölösleges kockázatot, ezért a közbiztonságnak nagy szerepe van az utazási döntésben.

A biztonság kapcsán elkülöníthetjük a személyes (testi) és a vagyoni biztonságot. A testi biztonság a legfontosabb, e mellett rossz ajánlólevél a turisták felé, ha egy városban magas a vagyoni elleni deliktumok száma (pl. zseblopás, autófeltörés, szálláshely/apartman feltörés). A turisztikai célterületek biztonságáról alkotott preconcepciók szintén erősen befolyásolják az utazási döntéseket. Ebben egyre nagyobb szerepet játszik a közösségi média, amelyben rövid idő alatt osztanak meg pozitív és negatív híreket egyaránt (Péter et al. 2019).

A biztonsággal kapcsolatban érdekes kettősség figyelhető meg. A turisták többsége a nagyvárosokat keresi fel, holott a nagyvárosokban köztudottan átlag feletti a bűnözési gyakoriság, így a turisták még a jó közbiztonságú országokban is nagyobb veszélynek vannak kitéve. A nagyobb városokban egyrészt magasabb a zsebtolvajok száma, valamint több szórakozóhely is üzemel, melyek az áldozattá válás lehetőségét növelik (pl. lopás, testi sértés, rablás, kifosztás).

A kevésbé súlyos bűncselekményeknél jóval nagyobb veszélyt jelentek a terrortámadások. A városi turizmus biztonságát gyökeresen megváltoztatta az elmúlt két évtized. A 2001. szeptember 11-ei New York-i terrortámadást követően a világ számos nagyvárosában (pl. Madrid: 2004, London: 2005, Párizs: 2015) következtek be olyan terrorcselekmények, melyek turisták életét is követelték (Ritecz 2020). A terrorcselekményeket – különösen az öngyilkos merényleket – rendkívül nehéz előre jelezni és megakadályozni. A terrorszervezeteken kívül a nagyvárosokban a magányos elkövetők („magányos örültek”) is reális veszélyt jelentenek. Ők többnyire nem tagjai szélsőséges szervezeteknek, jellemzően jól beilleszkedtek a helyi társadalomba és átlagon felüli intelligenciával rendelkeznek (Böröcz 2015). Ezen személyek kiszűrése, a bűncselekmények megelőzése rendészeti eszközökkel rendkívül nehéz.

A városi rendészeti struktúra több szintből áll, több szegmensből tevődik össze. A rendvédelmi szerveken kívül számos egyéb rendészeti szervnek is fontos szerepe van a közbiztonság megteremtésében, gondolhatunk a magánbiztonsági, vagy önkormányzati rendészeti szervekre, de a turisták (köz)biztonságát szolgálják egyes nemzetközi együttműködések (pl., egy ország rendőre egy másik országban lát el a turistaszezonban szolgálatot) is.

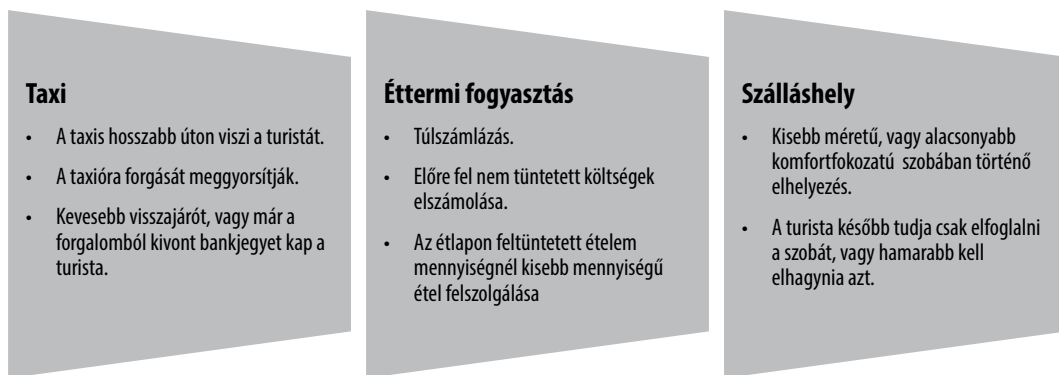
3.2. Műszaki biztonság

„A műszaki biztonság égisze alatt tárgyalandó minden infrastrukturális létesítmény és szolgáltatóegység igénybevétele során felmerülő veszély, amely egyrészt a meghibásodással, a természetes elhasználódással, az emberi mulasztással és a nem rendeltetésszerű használatával, valamint a fatális balesetekkel hozható összefüggésbe” (Michalkó 2020:25). A városi térben a műszaki biztonság szerepe felértékelődik, hiszen a turista elsősorban itt találkozhat olyan veszélyforrásokkal, amelyek a biztonságára negatív hatással lehetnek.

Rendkívül szerteágazó azon műszaki biztonsági területek száma, ahol veszély leselkedik a városi turistákra. Általánosságban elmondhatjuk, hogy azokban az országokban nagyobb az esély arra, hogy sérülést szenvedjen a turista, ahol alacsonyabb az átlagéletszínvonal, és ahol kevesebbet költ az állam és a települési önkormányzat a műszaki infrastruktúra fejlesztésére (Clancy 2012). Gondolhatunk többek között a nem megfelelő minőségű járdák okozta sérülésekre (városlátogatás, idegenvezetés történelmi belvárosokban), a rossz közvilágítás miatt bekövetkezett balesetre (éjszakai rendezvények, fesztiválok), fürdőkben, vízi szórakoztatóparkokban egy hiányzó csempelap okozta sérülésre, vagy egy vidámparkban bekövetkezett balesetre is, amely a nem elégséges karbantartásból eredeztethető.

3.3. A fogyasztásbiztonság

A fogyasztásbiztonság alatt minden olyan tevékenységet értünk, melynek során különböző szolgáltatásokat veszünk igénybe, azaz „fogyasztunk” (szálláshely, étterem, attrakció). A városi turizmus és a fogyasztásbiztonság kapcsolata/egymásra utaltsága jóval erőteljesebb (pl. közlekedési eszközök használata, éttermek, szórakozóhelyek és kulturális vonzerők felkeresése), mint más turisztikai termékeknél (1. ábra). Ennek hátterében az áll, hogy a városok kínálják a turisták számára a termékek és szolgáltatások fogyasztásának a legszélesebb körét. A turisták a célterületen való tartózkodásuk idején közlekedési eszközöket vesznek igénybe, melynek során számos fogyasztásbiztonság témakörébe sorolható negatív hatás érheti őket.



1. ábra: Fogyasztásbiztonsággal kapcsolatos kockázatok
Forrás: saját szerkesztés Lloyd (2012) és Győri (2015) alapján

A vásárlások szintén számos veszélyt rejtene. Főként a kevésbé fejlett országokban sérülhetnek a turisták jogai, ha a megvásárolt termék hamis márkajelzéssel van ellátva vagy silány minőségű (pl. nemesfémnek tűnő ékszerek; hamis márkajelzéssel ellátott ruhadarabok; műbőrből készült áru, amit valódi bőrtermékként adnak el – 1. fénykép).

Az étel- és italvásárlás esetében egészségbiztonsági kockázatokkal is számolhatunk. Amennyiben csak mennyiségi kifogása van a turistának (kevesebb az étel mennyisége, mint az az étlapon szerepel), az még a fogyasztásbiztonsághoz tartozik, azonban amikor minőségi kifogások is felmerülnek, az már az egészségbiztonsághoz sorolható (pl. romlott az étel).

A fogyasztásbiztonsággal kapcsolatos kifogások gyakran az itallal kapcsolatban merülnek fel, különösen az ittas személyek esetén (pl. kevesebb az ital mennyisége, vizezik az italt, rosszabb minőségű italt adnak el a jobb minőségű árán). A szórakozóhelyek nagyobb száma miatt e problémák főként a városi turizmusra jellemzők (Győri 2015).

A fenti cselekmények a Büntető Törvénykönyv alapján számos törvényi tényállást (pl. csalás, rossz minőségű termék forgalomba hozatala, versenytárs utánzása) valósítanak meg, problémaként jelentkezik viszont az, hogy a turista sok esetben nem is szembesül azzal, hogy bűncselekmény áldozatává vált (Madai 2011).



1. fénykép: Igazgyöngynek tűnő termékek a pekingi gyöngypiacon (Pearl Market)
Forrás: Mátyás Szabolcs felvétele (2018)

3.4. Az eligazodásbiztonság

Az eligazodás, a megfelelő tájékozódás napjainkban egyre inkább felértékelődik. Az eligazodásbiztonság nemcsak a városi turizmus esetében okoz problémát, mivel a természetben, vagy akár az országúton is el kell tudnia igazodnia egy turistának.

Az eligazodásbiztonság kisebb problémát jelent a városi környezetben, mivel nagyobb az esély olyan helyi lakost találni, aki tud segíteni az eligazodásban. Az európai turisták eligazodása azon országokban a legnehezebb, ahol a latin betűs írástól eltérő betűrendszert használnak, és a feliratokból többnyire következtetni sem lehet a tartalomra (pl. cirill betűs írás, egyes ázsiai országok írásai) (Michalkó et al. 2020).

Az eligazodásbiztonság néha közlekedésbiztonsági olvasattal is bír. Ha a turista számára nem egyértelmű az utak jelölése, vagy a fogadó ország más típusú írásrendszert használ, akkor ez közlekedési balesetekhez is vezethet. Különösen veszélyes helyzetek adódhatnak a nagyvárosok környéki autópályákon, illetve az azok le- és felhajtóinak környékén (Mansfeld – Pizam 2006).

3.5. Az egészségbiztonság

A turista egészsége a legtöbb helyen valamilyen kockázatnak van kitéve, azonban az egyes országok és régiók között jelentős különbségek figyelhetők meg. Az egészségbiztonsági kockázatokat az alábbi csoportokba lehet sorolni:

- élelmiszer és ital okozta mérgezések és betegségek;
- fertőző betegségek;
- emberre veszélyes állatok és növények (Michalkó et al. 2020).



2. fénykép: Allergiás reakciót kiváltható tengeri ételek egy pekingi utcai árusnál
Forrás: Mátyás Szabolcs felvétele (2018)

Számos helyen az étel- és vízfogyasztás jelenti a legnagyobb kockázatot (2. fénykép). Ez főként a fejlődő világban, a higiéniai előírásokat kevésbé betartó országokban jelent veszélyt (pl. egyes afrikai és ázsiai országok: Hepatitis A és B, hastífusz, diftéria-tetanusz, veszettség). Számos országban komoly egészségbiztonsági kockázatot jelent az utcai ételvásárlás is, de még egy fejlett országban is előfordulhat, hogy az éttermekben nem tartják be a higiéniai előírásokat (pl. szalmonella-fertőzés), vagy az elfogyasztott étel allergiát vált ki (pl. egzotikus gyümölcsök, tengeri ételek) (Michalkó et al. 2020).

Egyes fertőző betegségek a városi környezetben még gyorsabban terjednek, különösen a metropoliszokban (lásd: univerzális skálátörvény). Ugyancsak fontos tényező az egészségügyi ellátás színvonala, a városi környezet a legtöbb országban rendszerint magasabb színvonalú orvosi ellátást biztosít (Tokodi – Ritecz 2020). Az egészségbiztonság körébe sorolhatók az éghajlat okozta egyes megbetegedések is. A városi turizmus jellemzője, hogy a turista a vonzerők felfedezésével van elfoglalva, s közben nem kellően védekezik az időjárás ellen (pl. napszúrás, fagyások). A trópusi országokban a városi környezet is hordoz rovarok és hullók által okozott veszélyeket (pl. rovarcsípések, kígyómarás), bár a városon kívüli területek e tekintetben még nagyobb veszélyt rejtenek (Mansfeld – Pizam 2006).

3.6. A környezetbiztonság

A városi turizmus esetében a környezetbiztonsági faktor kisebb szerepet játszik, mivel a városi tér kevésbé kitett a környezet hatásainak. Nyilvánvaló azonban, hogy egy nagyváros sem tudja magát teljesen kivonni a környezeti hatások alól (Mansfeld – Pizam 2006).

A városokban a nagy beépítettség következtében sokkal több áldozatot követelnek a földrengések (pl. Izmir: 2020, Port-au-Prince: 2010), az erős szelek, melyek a városi műtárgyakat feldöntve, vagy magasba repítve ugyancsak sérüléseket okozhatnak (pl.: tornádók és tájfunok Észak-Amerikában és Ázsiában /Wilmington: 2021, Csianghszi: 2014). Egyes településeken a tartós esőzések következtében akár a földcsuszamlások is komoly problémát okozhatnak (pl. Dél-Amerika országai /Petrópolis: 2022, Niterói: 2018).

A környezetbiztonság területéhez sorolhatók továbbá a talaj-, a zaj-, a levegő- és a vízszennyezés okozta negatív hatások is, illetve komoly problémát okozhat a felhalmozott hulladék (Ritecz – Suhajda 2022). A globális felmelegedés a Föld egészét érinti, a városi turizmusra pedig különösen negatív hatást gyakorol. Elsősorban a nagy nyári hőhullámok azok, amelyek egyes területeken komoly kockázatot jelentenek.

3.7. IT- és kiberbiztonság

Rendszerint nem szokták a turizmusbiztonság hét tényezője közé sorolni a kiberbiztonságot, azonban napjaink trendjeit ismerve, ettől nem tekinthetünk el, különösen, ha a városi turizmus kockázatairól teszünk említést. A városi térben napjainkban elkerülhetetlen az internethasználat (pl. taxirendelés, ételrendelés, kulturális, vagy sportprogramokra való jegyvásárlás, elektronikus fizetés), amely számos kiberbiztonsági kockázatot rejt. Csak, hogy érzékeltessük e veszély nagyságát, érdemes megemlíteni azt a tényt, hogy a 2021-es (2020) tokiói olimpia ideje alatt 450 millió kibertámadást intéztek a számítógépes rendszerek ellen. Ez két és félszer több, mint amit a londoni olimpián 2012-ben regisztráltak (Greig 2021). Ez jól mutatja azt, hogy mennyire sérülékenyek a városi hálózatok.

Egy kibertámadás következtében megbénulhat egy repülőtér, egy szálloda, de akár egy múzeum számítógépes rendszere is, amely számos kellemetlenséget okozhat a turistáknak. A legnagyobb veszély azonban a bankkártyahasználat során keletkezik (Ablon 2018). A turisták ugyanis gyakran használják a bankkártyájukat, mivel észszerű okokból kerülik a készpénzzel történő fizetést. Az internet használat külföldön sok helyen plusz költségekkel jár, ezért sokan az ingyenes elérésű wifi hálózatokat használják, ezeken keresztül viszont elérhetővé válnak olykor szenzitív adatok is, különösen vásárláskor, utaláskor.

Szintén veszélyforrásként jelentkezhetnek azok a turisztikai információs pontok, ahol ingyenes wifi hálózatot biztosítanak a turisták számára. Amennyiben a turisták nem turisztikai információszerezésre használják a világháló ingyenes elérhetőségének a lehetőségét, hanem magánügyeik intézésére, akkor a bűnelkövetők meg is szerezhetik a személyes adataikat.

3.8. Közlekedésbiztonság

A biztonságos helyváltoztatás igénye a turizmus mindegyik ágában alapvető elvárásként jelentkezik, ezt azonban nem minden esetben tudják garantálni a fogadó országok. Fontos tényező a közlekedési eszközök műszaki állapota, amely kevésbé jelentkezik veszélyforrásként a városi környezetben. Részben azért, mivel az urbánus környezetben a kisebb távolságok miatt lassabban haladnak a járművek. Másrészt, ha baleset történik, akkor a városi környezetben gyorsabb a segítségnyújtás lehetősége (Michalkó et al. 2020).

A városi közlekedésben ugyanakkor nagyobb a forgalom, ami nyilvánvalóan baleseteket generálhat, így az a turisták számára is több veszélyforrást jelent. A szubjektív biztonságérzet egyik fontos fokmérője lehet a közlekedési kultúra színvonala (közlekedési morál), mivel az ebből eredő veszélyhelyzetekkel a turisták is találkozhatnak (Major et al. 2014, Miskolczi et al. 2020).

Európai mércével vizsgálva számos fejlődő országban kaotikus a közlekedés, a közlekedési szabályokat pedig nagyvonalúan kezelik (pl.: Kairó, Delhi, Mumbai), amely rengeteg baleset forrása lehet. Szintén veszélyforrás az otthoni szokásoktól eltérő, ellenkező oldalon történő vezetés, amely különösen nagyvárosokban okozhat problémát, illetve a bérelt gépjárművel történő közlekedés, amely típusában sok esetben eltér a korábban használt gépjárművektől.

Az alkoholfogyasztási szokások szintén befolyásolják a közlekedésbiztonságot. Azokban az országokban, ahol nem fogyasztanak alkoholt (pl. arab országok), ez a tényező csak elvétve játszik szerepet a balesetek bekövetkeztében. A (nagy)városok domborzati viszonyai, az utcák szélessége és meredeksége (bérelt autóval való közlekedés, parkolás), a nagyvárosok parkolóházai, valamint a párhuzamos közlekedés (gyalogos és/vagy kerékpáros, roller) is mind kockázati tényezőt jelenthetnek.

4. Összegzés, következtetések, javaslatok

A városi turizmus jövőbeni fejlesztése során több tényezőt érdemes figyelembe venni. Minden bizonnyal megerősödik a turisták, városlátogatók részéről a biztonság iránti igény, ami megmutatkozik:

- a higiénia terén (szálláshelyek tisztasága, tányérszervizes étkeztetés preferenciája, külön csomagolt evőeszközök, vagy tisztálkodási szerek, fertőtlenítőszeresek);
- a fizikai távolságtartás kapcsán (múzeumok, kiállítóhelyek, fürdőhelyek, zárt térben zajló kulturális- és sportrendezvények befogadóképességének szabályozása, előzetes regisztráció fesztiválokon és más eseményeken);
- az egyéni vagy kisebb csoportot feltételező turisztikai programok szervezésekor (utazásszervezés, városnézés, ösztönző program).

Emellett kulcsfontosságú piaci stratégia, hogy a turisztikai szolgáltatók (szálláshelyek, éttermek, légitársaságok, programszervezők, utazási irodák) minél rugalmasabb foglalási feltételeket biztosítsanak a vendégeik számára. A kínálati oldalnak nagy hangsúlyt kell fektetnie az óvintézkedések kommunikációjára: az összes rendelkezésre álló fórumon, csatornán tájékoztatást kell nyújtani a biztonságos ott-tartózkodás elérése érdekében (Csapó – Lőrincz 2020).

A „turizmus túlnövés” éve 2024-re várható, amikor a nemzetközi turistaérkezések száma és a bevételek mértéke az előrejelzések szerint eléri a 2019-es év szintjét (Bremner 2021). Az innováció meghatározóvá válik a folyamatosan növekvő éghajlati kockázatok, valamint a demográfiai, társadalmi és technológiai változások ismeretében – elég, ha a pandémia fogyasztói magatartásra gyakorolt hatásaira gondolunk (Joo et al. 2021). Sokan osztják a nézetet (Németh – Birkner 2020, Yasmeen et al. 2021, ETC 2022), miszerint a fenntartható(bb) és biztonságos(abb) városi turizmus kulcsa a kreativitás, a látogatói bevonás, a sokszínűség és a klímatudatos piaci megoldások támogatása.

A városi fogadóterületeken a közbiztonság növelése érdekében (a hagyományos, élőerős védekezés mellett/helyett) érdemes hangsúlyt fektetni a közterületeken elkövetett bűncselekmények megelőzésére, felderítésére alkalmas (megelőző/prediktív) szoftverekre. Ezek alkalmazása jelentősen növelheti egy adott terület közbiztonságát (helyi lakosság) és a turisták szubjektív biztonságérzetét (ilyen megelőző szoftverek például a széles körben alkalmazott PredPol, CAS és KeyCrime szoftverek).

A fogyasztásbiztonság körében elkövetett jogsértések a legtöbb esetben észrevétlenek (látencia mértéke magas) maradnak, másként fogalmazva a sértettek elállnak a feljelentés megtételétől, a jogsértések bejelentésétől. Ennek legfőbb okai, hogy egyrészt többnyire kis tárgyi súlyú cselekményekről van szó, másrészt pedig a kommunikációs problémák aránytalanul nagy terhet jelentenek a sértetteknek. Az esetszámok és a látencia csökkentése érdekében javasolt a népszerű, látogatott turisztikai csomópontokban (pl. információs iroda, szálláshely, attrakció, repülőtér) plakátok, szórólapok és egyéb figyelemfelkeltő felhívások elhelyezése, vagy a TouristPolice rendszer (személyes rendőri jelenlét) működtetése.

Az egészségbiztonság témakörébe sorolható kockázatok megelőzésére ugyancsak a széles körű figyelemfelhívás alkalmazandó. Javasoljuk, hogy a turistákra veszélyt jelentő kutak, források, állatok (hüllők, rovarok, emlősök) közelében információs/figyelmeztető tábla kerüljön elhelyezésre, így az adott nyelvet nem beszélő külföldi vendég számára is egyértelmű a veszélyforrás. Az éttermek étlapjain az allergiát okozó ételek mellé a tájékoztató jelzések (piktogramok) elhelyezése praktikus megoldás, ezzel segítve a kommunikációt, a vendégek megfelelő tájékoztatását.

Napjaink egyik legnagyobb kockázatát a kibertérben elkövetett bűncselekmények jelentik, melyek száma az online megoldások szélesebb körű használatával, a digitalizáció terjedésével a jövőben növekedni fog. Bűnmegelőző hatással bír a bankkártyával kapcsolatos alapvető biztonsági szabályok

(pl. a PIN kód ne legyen ráírva, ne adjuk ki a kezünkől a fizetéskor) megismertetése, vagy a bankkártyás csalásokban, jogsértésekben érintett éttermek, taxitársaságok listájának nyilvánosságra hozatala a turisztikai célterületi honlapon).

Az eltérő közlekedési szabályok és a közlekedési morál alacsony szintje komoly veszélyforrást jelenthetnek a turisták számára. Többnyire már a határátkelőhelyek környékén jelzik a megváltozott sebességhatárokat, súlykorlátokat, eltérő/különleges közlekedési eszközöket, de a későbbi figyelmeztetés (honlap, applikáció, navigációs rendszerek konkrét információi) is szükséges lehet. Az autós vendégek mellett kiemelt célcsoportot jelentenek a gyalogosok, például a bal és jobb oldali közlekedés esetében (a turista ösztönösen a hazájában megszokott oldalra néz csak), valamint az eltérő autós jelzések és gesztikulációk esetén (pl. Bulgáriában a fej vízszintes mozdítása igent jelent). A közlekedésbiztonság nemzetközi dimenziója okán egy nemzetközi közlekedésbiztonsági applikáció fejlesztése (pl. UNWTO koordinációjával) hozzájárulhat ahhoz, hogy az egyes országokban lévő veszélyforrásokra felhívja a figyelmet. Az ingyenes és naprakész applikáció bárki számára letölthető lenne.

Az eligazodásbiztonság területén jelentős előrelépést hozott a világháló mind szélesebb körű elterjedése. A különféle térkép alkalmazások nagy segítséget jelentenek a turisták számára. A turisták és a helyi lakosság között a kommunikációs problémák áthidalása viszont továbbra is gondként jelentkezik, még akkor is, ha napjainkban egyre jobb minőségű fordító és szövegfelismerő szoftverek állnak rendelkezésre.

A szerzők álláspontja szerint javasolt – különösen a forgalmas közlekedési csomópontoknál – többnyelvű közlekedési táblák kihelyezése, amely csökkentheti a balesetek számát, a főbb turisztikai célpontoknál pedig olyan személyek jelenléte, akik a nagy világnyelvek valamelyikén képesek a turistákat tájékoztatni.

A környezetbiztonság tárgykörébe sorolható veszélyek egy részének megelőzése rendkívül nehéz; ettől függetlenül a veszélyforrások egy része a fogadóország turisztikai szolgáltatói segítségével megelőzhető, vagy mérsékelhető.

Irodalom

- Ablon, L. (2018): *Data thieves: the motivations of cyber threat actors and their use and monetization of stolen data*. https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/CT400/CT490/RAND_CT490.pdf (letöltve: 2022. június 10.)
- Böröcz, M. (2015): Az új típusú terrorista: a magányos elkövető. *Beliügyi Szemle* 63(7-8):152–165.
- Brauckmann, S. (2017): City tourism and the sharing economy – potential effects of online peer-to-peer marketplaces on urban property markets. *Journal of Tourism Futures* 3(2):114–126.
- Bremner, K. (2021): *Travel Rewired: Innovation Strategies for a Resilient Recovery*. *Euromonitor International*. <https://go.euromonitor.com/white-paper-travel-211103-wtm-travel-rewired.html> (letöltve: 2022. március 14.)
- Clancy, M. (2012): Security and the future of tourism. In Leigh, J. – Webster, C. – Ivanov, S. (eds.): *Future tourism*. Routledge, London, pp. 55–70.
- Csapó, J. – Lőrincz, K. (2020): A turizmus gazdaságban betöltött szerepe és irányai Magyarországon a Covid-19 előtt és után. *Geometodika* 4(3):5–16.
- Egedy, T. (2021): *A kreatív gazdaság városföldrajza a budapesti agglomeráció példáján*. Akadémiai nagydoktori, Csillagászati és Földtudományi Kutatóközpont, Budapest.
- Eldridge, A. (2019): Strangers in the night: nightlife studies and new urban tourism, *Journal of Policy Research in Tourism, Leisure and Events* 11(3):422–435.

- ETC (2022): *Sustainable travel in an era of disruption*. <https://etc-corporate.org/reports/sustainable-travel-in-an-era-of-disruption-impact-of-covid-19-on-sustainable-tourism-attitudes/> (letöltve: 2022. március 16.)
- Euromonitor International (2021): *Top 100 City Destinations Index 2021*. <https://www.euromonitor.com/top-100-city-destinations-index-2021/report> (letöltve: 2022. március 10.)
- European Green Capitals (2022): *European Green Capital Award*. https://ec.europa.eu/environment/european-green-capital-award/winning-cities_en (letöltve: 2022. március 16.)
- Greig, J. (2021): *450 million cyberattacks attempted on Japan Olympics infrastructure: NTT*. <https://www.zdnet.com/article/nearly-450-million-cyberattacks-attempted-on-japan-olympics-infrastructure-ntt/> (letöltve: 2022. február 06.)
- Győri, L. (2015): The bases of the supervision of night clubs and consumers' places from criminal aspect. In Radu, I. – Viorel, Paska – Bercea L. (szerk.): *European legal studies and research, International conference of PhD Students in law*. University of Timisoara, Temesvár, pp. 286–296.
- He, G. – Peng, W. (2022): Guns and roses: Police complicity in organized prostitution. *Journal of Public Economics* 207(C):104599.
- Irimiás, A. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (2019): Az innováció szerepe a turisztikai termékfejlesztésben. In: Irimiás, A. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (szerk.): *A turisztikai termékek innovatív fejlesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 9–18.
- Jászberényi, M. – Kotosz, B. (2009): Közlekedési szokások vizsgálata Budapest délnyugati agglomerációjában. *Statisztikai Szemle*, 87(2): 166–190.
- Jászberényi, M. (2014): *A kulturális turizmus elméleti hátttere*. In: Jászberényi, M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Joo, D. – Xu, W. – Lee, J. – Lee, C.K. – Woosnam, K. M. (2021): Residents' perceived risk, emotional solidarity, and support for tourism amidst the COVID-19 pandemic. *Journal of Destination Marketing and Management* (19):100553.
- Lloyd, C.H. (2012): 'Ripping off' tourists: an empirical evaluation of tourists' perceptions and service worker (mis)behavior. *Annals of Tourism Research* 39(2):1070–1093.
- Lőrincz, K. – Michalkó, G. (2011): A városi turizmus. In Michalkó, G. (szerk.): *Turisztikai terméktervezés és fejlesztés*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. (elektronikus kiadvány). <http://www.eturizmus.pte.hu/szakmai-anyagok/Turisztikai%20term%C3%A9ktervez%C3%A9s%20%C3%A9s%20fejleszt%C3%A9s/book.html#d6e111> (letöltve: 2022. március 02.)
- Madai, S. (2011): *A család büntetőjogi értékelése*. HVG ORAC, Budapest.
- Major, R. – Tihanyi, M. – Kovács, S. – Vajda, A. (2014): A nagyvárosi lakosság szubjektív biztonságérzetének javíthatósága. *Belügyi Szemle* 62(5):98–133.
- Maitland, R. – Newman, P. (2009) *World Tourism Cities: developing tourism off the beaten track*. Routledge, London.
- Mansfeld, Y. – Pizam, A. (2006): Tourism Security and Safety: From Theory to Practice. In Mansfeld, Y. – Pizam, A. (szerk.): *Tourism, Safety and Security From Theory to Practice*. Elsevier, Burlington MA., pp. 139–141.
- Marton, Zs. – Birkner, Z. – Keller, K. – Berkesné Rodek, N. (2018): A turizmusbiztonságban rejlő marketing és menedzsment implikációk. *Turizmus Bulletin* 18(2):12–20.
- Mátyás, Sz. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (2020): A turizmusbiztonság társadalmi és gazdasági összefüggéseinek statisztikai vizsgálata. *Területi Statisztika* 60(5):567–580.
- Michalkó, G. (1999): *A városi turizmus elmélete és gyakorlata*. MTA Földrajztudományi Intézet, Budapest.

- Michalkó, G. (2008): *A turisztikai tér társadalomföldrajzi értelmezésének új dimenziói*. MTA doktori értekezés, Budapest.
- Michalkó, G. (2016): *Turizmológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.) (2020): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest.
- Michalkó, G. (2020): A biztonság szerepe a turizmus rendszerében. In Michalkó G. – Németh J. – Ritecz Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 15–28.
- Miskolczi, M. – Jászberényi, M. – Munkácsy, A. – Nagy, D. (2020): Accessibility of major Central and Eastern European cities in Danube cruise tourism. *Deturope* 12(3): 133–150.
- Montalto, V. – Tacao Moura, C.J. – Langedijk, S. – Saisana, M. (2019): Culture counts: An empirical approach to measure the cultural and creative vitality of European cities. *Cities* (89):167–185.
- Murayama, M. (2007): The role of amenity environments in regenerating post-industrial cities: sustainable mixed-use development in Japan and the UK. In: Aitchison, C. – Richards, G. – Tallon, A. (eds.): *Urban transformations: regeneration and renewal through leisure and tourism*. Leisure Studies Association, Eastbourne. pp. 19–44.
- Németh, J. – Birkner, Z. (2020): *Turizmusbiztonság a városi fogadó területeken*. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 315–330.
- Péter, E. – Németh, K. – Katona, A. – Göllény-Kovács, N. – Lelkóné Tollár, I. (2019): How people in Zala County see security in tourism. *DETUROPE – Central European Journal of Tourism and Regional Development* 11(1):95–116.
- Pinke-Sziva, I. (2019): Városi turizmus: élménysűrítés a „civilizáció legszofisztikáltabb kulturális termékei” között. In Irimiás, A. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (szerk.): *A turisztikai termékek innovatív fejlesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest. pp. 19–30.
- Puczkó, L. – Rátz, T. (2003): *Turizmus történelmi városokban. Tervezés és menedzsment*. Turisztikai Oktató és Kutató Kkt., Budapest.
- Ritecz, Gy. (2020): Turizmus és a terrorizmus az újabb számok tükrében In Marton, Zs. – Németh, K. – Pelesz, P. – Péter, E. (szerk.): IV. Turizmus és Biztonság Nemzetközi Tudományos Konferencia Tanulmánykötet, Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz, Nagykanizsa, pp. 332–340.
- Ritecz, Gy. – Suhajda, A. (2022): Turizmus 3.5, vagy inkább Turizmus 4.0? In Jakab, B. – Mezőfi, N. – Németh, K. – Péter, E. (szerk.): VI. Turizmus és biztonság nemzetközi tudományos konferencia. Tanulmánykötet, Pannon Egyetem Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központ, Nagykanizsa, pp. 107–118.
- Rogerson, C.M. – Rogerson, J.M. (eds.) (2021): *Urban Tourism in the Global South*. GeoJournal Library. Springer, Cham.
- Safe Cities Index (2021): *Safe Cities Index 2021* <https://safecities.economist.com/safe-cities-2021-whitepaper/> (letöltve: 2022. március 16.)
- Sulyok, J. (2005): Kulturális turizmus az európai városokban. *Turizmus Bulletin* 9(3):18–29.
- Szalai, Á. – Fabula, Sz. (2022): A COVID-19 világjárvány hatásai a városokra, különös tekintettel az okosvárosok előtt álló kihívásokra. *city.hu, Várostudományi Szemle* 2(1):79–104.
- Tokodi, P. – Ritecz, Gy. (2020): Turizmus és egészségügyi biztonság In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 253–267.
- TripAdvisor (2022): *Top Destinations for City Lovers – World*. <https://www.tripadvisor.com/TravelersChoice-Destinations-cCity> (letöltve: 2022. március 13.)
- United Nations (2021): *Handbook of Statistics 2021*. <https://hbs.unctad.org/total-and-urban-population/> (letöltve: 2022. március 16.)

- UNWTO (2002): *Tourism: 2020 Vision*. Executive Summary Updated <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284403394?role=tab> (letöltve: 2022. március 16.)
- UNWTO/WTCTF (2018): *City Tourism Performance Research*. <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284419616> (letöltve: 2022. március 15.)
- UNWTO (2012): *Global Report on city tourism, Volume six*. <https://www.e-unwto.org/doi/book/10.18111/9789284415300> (letöltve: 2022. március 14.)
- World Heritage (2022): *World Heritage Site*. <https://www.worldheritagesite.org/ranking/most+visited+sites> (letöltve: 2022. március 16.)
- Yasmeen, R. – Vladykin, V. – Popova, N. (2021): *Top 100 City Destinations Index 2021*. Euromonitor International. <https://go.euromonitor.com/white-paper-travel-211202-top-100-city-destinations-index.html> (letöltve: 2022. március 10.)
- Zhang, X. – Zhou, L. – Wu, Y. – Skitmore, M. – Deng, Z. (2015): Resolving the conflicts of sustainable world heritage landscapes in cities: Fully open or limited access for visitors? *Habitat International* (46):91–100.

A nyugalom szigete? – turizmusbiztonsági kihívások vidéken

Torma-Paluska Ágnes – Tokodi Panna – Németh Kornél

1. Bevezetés

A vidéki, falusi, vagy rurális turizmusról valószínűleg az olvasók többségének ugyanaz jut eszébe, de nem teljesen fedi egymást a három fogalom. Németh (2020) tanulmányában kifejti, hogy az adott fogalmak között mi a különbség, illetve sokszor a témában publikáló szerzők között sincs egyértelmű álláspont a fogalmak pontos jelentését illetően. Idilli kép a vidéki környezetben eltöltött szabdság, ahol nem számít az idő, mert nem vagyunk emailekhez kötve, vagy a televízióban kezdődő műsorokhoz programozva. Dolgos emberek, sütés-főzés, igazi ízek, a természet hangjai és illatai, melyeknek emléke sokáig elkísér. Ma már azonban nem kizárólag ezt jelenti, ha vidékre megyünk pihenni. A legtöbb embernek kell a tudat, hogy nem marad le semmi fontosról a nyaralás ideje alatt sem. Legyen bármikor elérhető, ne legyen teljesen elzárva a külvilágtól, a téror és wifi elsődleges szempont, mert különben oda a biztonságérzet. Az állandó online jelenlét és kapcsolat szinte kötelezővé teszi a nyaralás ideje alatt is a bejelentkezést, mert ha valakit nem érnek el egy napig, akkor „biztosan történt vele valami”. Ha vidékre megyünk, többségünknek nem az az első, ami az eszünkbe jut, hogy milyen veszélyeknek leszünk kitéve, valójában adott helyzetben kerülhet az ember olyan szituációba, amikor a biztonságérzete csorbát szenved.

A tanulmány a vidéki turizmus lehetőségeit, a veszélyeket, a biztonságot befolyásoló tényezőket járja körül és vizsgálja ezek hatását a fogyasztói piac és a környezet alakulására, figyelembe véve, hogy egy két éves járványidőszakon van túl a turizmus, mely nagymértékben befolyásolta a szektor működését.

A statisztikák alapján a turizmus belföldi piaca 2022 első negyedében már növekedési pályára állt, megközelíti a járvány előtti 2019-es forgalmi és bevételi adatokat. Az év első hosszú hétvégéjén szintén rekordközeli foglalás érkezett a szálláshelyekre (Barabási 2022). A Magyar Turisztikai Ügy-nökség közleményében a Nemzeti Turisztikai Adatszolgáltató Központ adataira hivatkozva kiemelte: az összes vendégéjszaka 78 százaléka belföldről származott, az éjszakák 78 százaléka vidéki szálláshelyen realizálódott (Holló 2022).

A 2017-ben megjelent Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia klasszikus turisztikai termékek között említi a vidéki turizmus több termékcsoportját is, melyek fejlesztésére különböző pályázatokból biztosítanak forrásokat.

A Falusi és Agroturizmus Országos Szövetségének alelnöke szerint óriási bővülést mutatott 2018-ban a falusi turizmus látogatottsága: a magyarok egyre inkább érdeklődnek a vidék értékei iránt, miközben népszerűbbek lettek a helyi termékek és a régiós nemzeti kincsek. (Magyar Idők 2019). Ez a trend pedig azóta is folytatódik, a vidéki turizmus egyre népszerűbb az információdömpingben, hétköznapi mókuserékben, általános zajban megfáradt fogyasztók körében, akiknek már nem elég a passzív pihenés és wellness, hanem ennél unikálisabb élményekre vágnak. Az egyre fontosabbá váló egészségtudatos magatartás (vissza a természethez), fenntarthatóság (minőségi, helyi alapanyagok), önmagunkra figyelés (elvonulás) eléréséhez számos lehetőséget nyújt a vidéki turizmus. Egyre több szolgáltató realizálja, hogy a szállás biztosításán és madárcsicsergésen túl már más is kell a turistának, hogy kipihenten, feltöltődve térjen vissza a hétköznaphoz.

2. A vidéki turizmus

2.1. A vidéki turizmus trendjei

Észrevehetően két véglet alakult ki a pihenésre vágyók, kikapcsolódást keresők között: a teljes lelassulás, a csend igénye, az ömagunkkal, családjunkkal természetben töltött minőségi idő megélésével éles ellentétben állnak azok az élménykeresők, akiknek ingerküszöbük már oly magas, hogy extra élményeket kívánnak, a klasszikus nyaralás már-már unalmas számukra.

Piskóti (2014) szerint jelenleg a legfontosabb trendek közé tartozik a speciális termékek iránti kereslet, illetve a személyreszabottság, a hobbik és érdeklődési körök szerinti specializálódás, a zero waste turizmus, az autentikus kínálat. Ezek mind megvalósul(hat)nak a vidéki turizmusban és az élelmes szolgáltatók figyelnek is ezekre a trendekre.

A motivációk, melyek a trendeket formálják, időről időre alakulnak, változnak. A „mai rohanó világunk” -ban, illetve a járványhelyzet hatására előtérbe kerül a slow tourism (lassú turizmus), az eddigi tömegturizmussal szemben (Szilágyi 2021). Olyan élményeket keresünk, melyek mélységeiben megélhetők, tartós élményt nyújtanak, ahelyett, hogy minél kevesebb időbe, minél több mindent belezsúfoljunk.

A Smartvel cég minden évben elkészíti a következő évre várható trendeket, melyek a COVID19 járvány árnyékában az alábbiak (Smartvel 2022):

- A modern technika egyre fokozatosabb begyűrűzése a turizmusiparba, úgy, mint digitális útlelél (az oltási igazolvány mintájára), VR-szemüveg az utazási élmény növelése céljából a hosszabb repülőutakon, a teljesen érintésmentes check-in applikációs támogatással.
- Személyreszabottság előtérbe kerülése és maximális törődés a fogyasztóval.
- Tisztaság, tágas terek, természetközeli üdülések.
- Elsődlegessé válik a fenntarthatóság.
- A biztonság és az egészségügyi intézkedések hangsúlyozása továbbra is fontos marad.
- Legkésőbb az üzleti turizmus fog talpra állni.

Ha jobban belegondolunk, ezek a folyamatok, a digitalizáció kivételével, kedveznek a vidéki turizmus fejlődésének. A klasszikus értelemben vett rurális turizmussal nem összeegyeztethető, például egy VR szemüveggel bemutatott sajtókészítés, hiszen ez pont az élmény autentikusságát öli meg.

2.2. Sokszínű vidék- speciális szálláskínálat, lehetőségek, komplex csomagok

A már említett klasszikus falusi turizmus gondolkörén túl – kézműves foglalkozások, állattenyésztés, népszokások, folklór, disznóvágás – a vidéki, vagy rurális turizmus fogalmkörébe több terület is beletartozik, melyek később a tanulmányban említésre kerülnek. A Turisztikai Világszervezet (UNWTO) meghatározása szerint a vidéki turisztikai tevékenységek nem városi (vidéki) területeken zajlanak, amelyek a következő jellemzőkkel rendelkeznek: alacsony népsűrűség, a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás által uralt táj- és területhasználat, valamint a hagyományos társadalmi szerkezet és életmód.

Az utóbbi években (sőt a vírushelyzet erre még rá is erősített) már nem csak az adott kikapcsolódási forma élvezetért (pl. horgászat, túra, fesztiválok) megy a fogyasztó vidékre, hanem tudatosan keresik a megnövekedett fizikai és szellemi stressz ellen a megoldásokat (Jászberényi 2014). A szerzők tapasztalatai alapján a vidéki területek felfedezését az alábbi motivációk helyezhetik előtérbe.

- Nostalgia: szülőváros, szülőfalu és környékének felkeresése, gyermekkori emlékek felidézése, korhű skanzenek meglátogatása.
- Növekvő egészségtudatosság: egy-egy terméket az eredeti termőhelyről beszerezni, például tökmagot az Őrségből, vagy vegyszermentes, helyi termékek vásárlása, biodinamikus termékek előtérbe helyezése.
- Magyarország, a gyökerek, hagyományok ismerete iránti vágy: számtalan ilyen helyszínt, eseményt, aktív elfoglaltságot találhatunk, mint például Hollókőn.
- Elvonulás, önmagunkba fordulás: Everness önismereti fesztivál, vagy egy egyedül teljesített túraútvonal is segítheti önmagunk megismerését.
- Káros anyagoktól mentes pihenés, tisztulás (vegyszermentes ételek, zajmentes területek, tiszta levegő): a városi fogyasztó nem véletlen használja a vidéki levegőre azt a kifejezést, hogy „harapni lehet”, illetve különleges élményként hat a városlakóra, ha hallja a természet hangjait, vagy látja a csillagokat, amit a városi rengetegben a fény- és zajszennyezés megakadályoz.

2.2.1. Különleges szálláshelyek

A nem szokványos szálláshely hozzátesz a vidéki élményhez. A nagyvárosi ember nem mindennap lát tornácos parasztházat, szalmaággal, kemencével. A nem tipikus falusi, de különleges szálláshelyek kínálata egyre bővebb, a teljesség igénye nélkül aludhatunk jurtában, lombkoronaházban, barlanglakásokban, rönkházban, amelyek már egyediségükkel is felhívják magukra a figyelmet, azonban nem mindenki elég merész ahhoz, hogy maga mögött hagyja a biztonságos négy fal közötti alvást. Érdeemes szót ejteni pár olyan szállástípusról, melyeket az elvonulás, a természetközelség vágya hívott ugyan életre, mégis rendelkezik a modern életstílus vívmányaival is.

A glamping néhány éve kezdett Magyarországon elterjedni, a szallas.hu blog oldala (Szallas.blog 2019) szerint a glamorous (lenyűgöző) és a camping (kemping) szavakból jött létre az elnevezés, szabadfordításban luxuskempinget jelent. Nem a megszokott élményt nyújtja, mert „ötvözi a nomád szabadságérzetet és a szállodák kényelmét”. Több glamping esetében a természetközelség mellett már a fenntarthatóságra (pl. víztakarékosság) és az egészséges ételkínálatra is ügyelnek.

A Csillagkabinok az Őrségben található, szeparált erdős területen fa házikók, melyek igazán alkalmasak az elvonulásra. A honlapon található tájékoztató alapján lassulásra ösztönző, szabadságérzetet kínáló helyet szerettek volna megvalósítani, ahol „mindent és semmit tudsz egyszerre csinálni” (Csillagkabinok 2022). A helyi termelőktől beszerzett, jellegzetes ízeket tartalmazó reggeli, az e-bike-ok szintén a fenntarthatóság irányába terelik a szálláshelyet.

A Pálos Resortban lévő Safari Lodge afrikai mintára épült, egy vázszerkezetre húzzák a vízálló ponyvát. Több lakótér, konyha is helyet kapott a lodge-ban, ahol azonban nincsenek klasszikus falak, így az erdő hangjai este behallatszanak, mely – valljuk be – félelmetes is lehet a városi zajokhoz szokott fülnek. Nem beszélve a csendről. Aki ilyen helyre megy pihenni, tisztában kell ezzel lennie, hiszen, ha nem érzi magát biztonságban, nem fogja élvezni a pihenést.

A nagykanizsai Csónakázó-tó területén kerül hamarosan átadásra egy szintén újfajta kikapcsolódást kínáló szállástípus, egy A-frame kabin, mely egy sátoertős, kis alapterületű, a természetbe illeszkedő, fából és üvegből készült kis pihenőház, mely kicsit a régmúltat idézi, de modern felszereltséggel bír.

Mindegyik szálláshely esetén találkozhatunk olyan, a mai kor elvárásainak megfelelő szolgáltatással, amelyek biztosítják a kapcsolatot a „való” világgal, mint pl: wi-fi elérhetőség, Netflix előfizetés, jacuzzi, vagy síkképernyős tévé modern hangtechnikával.

2.2.2. Egyéb lehetőségek, csomagok

A vidékre látogató (vagy menekülő?), különlegesebb élményt keresőknek is van alternatíva a fürdőzésen, fesztiválokon, hagyományos városnézős programokon túl.

Az Országos Kéktúra 1173 km-en keresztül szeli át az országot, különböző állomásponthoz szerzett pecsétekkel kell igazolni a teljesítést, melyet hitelesítés után oklevéllel és jelvénnel jutalmaznak. A National Geographic 2020-ban a világ 25 leginkább ajánlott utazási célpontja közé sorolta az Országos Kéktúrát (Országos Kéktúra 2020a). Összesen 8075-en teljesítették eddig a túrát, a tavalyi 2021-es év rekordévnek számít. Az 1952-es létezése óta 2021-ben érdemelték ki a jelvényt a legtöbben, 374-en, de a 2019-es év sem sokkal marad el a teljesítők számában (Országos Kéktúra (2020b)). A járványhelyzet miatti korlátozások nem tették lehetővé az utazást, sőt a kijárási korlátozások csak a természetben való kimozdulást engedélyezték, így a kirándulások, túrák lettek az elsődleges kapcsolódási lehetőségek. Valószínűleg a közösségi média hatása is közrejátszik abban, hogy egyre több emberhez eljut ez a különleges, ám nem könnyű kihívás. Egyre több szálláshelyet is találunk az útvonalak mentén, amelyek a pihenés mellett az adott tájra jellemző gasztróélményt is kínálnak. A túrázás, bár erről nem sok szó esik, veszélyeket is rejt magában, az éjszakai szabadtéri alvás, vagy egy sérülés az erdő közepén, esetleg vadállatokkal való találkozás igényel némi felkészülést és lelki jelenlétet.

A turizmus.com cikke alapján a nyaralóhajózás 2020-ban jelent meg Magyarországon, mint új lehetőség a vidéken, tömegetől távoli pihenést keresőknek (Fucskó 2021). Jelenleg a Felső-Tisza és a Tisza tavon lehet olyan hajókat bérelni, melyek hálófülkével, konyhasarokkal rendelkeznek, légkondíval felszereltek. A bérlő egy gyors oktatás után maga vezeti a hajót, és az útvonalterv alapján a megadott megállóknál kiköthet, és az ottani szolgáltatóknál különböző programokon vehet részt. Veszélyforrásai természetesen ennek a nyaralástípusnak is vannak, mivel a hajó vezetése teljes mértékben az utasokra van bízva és a víz egyébként is egy olyan közeg, mely óvatosságra inti az embert.

Aki meg szeretné ismerni a vidéki élet rejtelmét, vagy visszavágyik kicsit a gyerekkorába, választhat Magyarország különböző tájain lévő farmok közül, ahol szállást, étkezést és a vidéki élethez köthető különböző programokat kínálnak. Az elcsendesedés, a tiszta levegő, a „vidék teljes nyugalma” a legfőbb vonzerő (Vaskor 2016). Bele sem gondolunk abba, hogy ezeken a helyeken a gyakorlattal nem rendelkező, naív turista könnyen szerezhet sérülést a különböző eszközöktől, állatoktól, de a kényes városi gyomornak sem mindig megfelelő a paraszti tájjellegű étel.

2.2.3. Nemzetközi kitekintés

A vidéki turizmus esetében még ma is sokaknak a falusi turizmus jut először eszébe, azonban ez a terület már rég túlmutat rajta. Molnár és Szilágyi (2017), Szabó (2011) és László (2010) munkáit alapul véve a természeti értékek, tárgyi és szellemi örökségek, valamint a társadalmi erőforrások kategóriákban megjelenő turisztikai termékek és szolgáltatások szerint az alábbiak tartoznak a vidéki turizmus körébe: vidéki aktív turizmus (pl. kerékpározás, vadászat, horgászat, sielés, lovaglás stb.); vidéki természeti turizmus (természetjárás, állat- és madármegfigyelés, geoturizmus stb.); vidéki egészségturizmus (gyógy- és wellness); vidéki kulturális és örökségturizmus (fesztivál, kastély, vallási és zarándokturizmus stb.); vidéki gasztroturizmus (bortúrák, gasztrofesztiválok); agroturizmus; vidéki életmód turizmus (farmturizmus, hagyományos falusi turizmus); etnikai turizmus.

A felsorolt turisztikai szakágak a nemzetek esetében más és más súllyal jelentkeznek. Míg az Észak-Európai országok vendégei az aktív turizmust (hegymászás, kerékpározás) részesítik előnyben, addig a Dél-Európai országok esetében a kulturális, vidéki életmódot, kulináris élvezetek befo-

gadása jelenti a vonzerőt. A Közép-Európai országok látogatói a természeti kincsek, egészségmegőrző tevékenységek és a hagyományos falusi turizmust kedvelik. Ezek a határok napjainban egyre inkább elmosódnak, ügyes marketing eszközökkel egyre több lehetőséget tárnak a látogatók elé, az e körbe tartozó szolgáltatások száma egyre csak bővül. Magyarországra is jellemző a Közép-Európai országok alapvető vidéki turizmusban való érdekeltsége, mindamelllett, hogy óriási népszerűségnek örvend a külföldiek körében is a hazai fesztiválok kínálata, vagy egyre több belföldi turista kíváncsiságát kelti fel a magyarországi borkínálat felfedezése (Kulcsár 2013, Molnár – Remenyik 2017).

Európa 26 országából 30 szervezet alkotja a Vidéki Turizmus Európai Szervezetét (European Federation of Rural Tourism). A szervezet célja az autentikus falusi/vidéki turizmus népszerűsítése, honlapjukon számos lehetőséget gyűjtöttek össze és ajánlanak a különböző nemzetiségű érdeklődőknek. Kínálatukban szerepel a vidéki turizmus összes termékcsoportja, országokra bontva, úgy mint: kerékpározási lehetőségek, gasztronómia, túrák, nemzeti parkok, családi programok, adott országhoz köthető unikális események, kulturális örökségek, kaland, helyi jellegzetességek és egyedi vidéki élmények (Ruraltour 2022).

Nagyon jó példa a szlovéniai Zalec kisváros arra, hogy sajátosságát kihasználva, egy alig 5000 fős település is tud maradandó élményt nyújtani. A település, melyet a komló fővárosának is neveznek, a sörre építette látnivalóit és a főterén egy olyan sörszökökutat hozott létre, ahol a vendégek a megvásárolt, chippel ellátott korsóba maguk csapolhatják a sört a szökökutakból, korlátozott mennyiségben (1. fénykép).



1. fénykép: Zalec sörszökökut
Forrás: Torma-Paluska Ágnes felvétele

A technikája zseniális, a mai kor vívmányait használva tabletről irányítják a sörcsapokat, melyek este 20 óráig vannak nyitva, majd besüllyednek a föld felszíne alá. Így teremtve meg a kulturált sörfogyasztás lehetőségét és az éjszakai randalírozás elkerülését (ezáltal a biztonság erősítését is), amelllett, hogy kuriózumot kínálnak az odalátogatóknak.

3. A vidéki turizmus fejlesztési és menedzsment kihívásai

3.1. A vidékbiztonság aspektusai fogyasztói szemmel

Németh tanulmányában alaposan körüljárja a vidéki/rurális turizmus és a vidékbiztonság témakörét (Németh 2020), de nem mehetünk el ebben a kutatásban sem a vidéki turizmussal kapcsolatban felmerülő biztonsági kérdések mellett.

Valószínűleg kevesen vannak azok a fogyasztók, akik egy belföldi, vidéki nyaralásnak úgy indulnak neki, hogy számba veszik az összes létező veszélyforrást és erre alaposan fel is készülnek. Pedig tulajdonképpen számtalan veszély leselkedhet ránk utunk során, akár csúszdaparkba megyünk, akár az erdőbe, vagy csak azzal, hogy útra kelünk a különböző közlekedési eszközökkel. Molnár (2020) inkább szervezeti, felügyeleti szempontból, több dimenzióban, a Magyar Nemzeti Biztonsági Stratégia és Nemzeti Vidékstratégia mentén részletesen vizsgálta a vidék biztonságát, a jelen tanulmányban a turizmusbiztonság 7 pillére alapján (Mátyás et al. 2020) hétköznapi, fogyasztói szemmel vizsgáltuk a vidéki turizmus során felmerülő biztonsági kérdéseket, melyekből az alábbi következtetések vonhatók le néhány példán keresztül.

Közbiztonság: a Forbes kutatása alapján az európai élmezőnyben van a magyar közbiztonság (Világgazdaság 2021). A KSH (2021) adatai szerint 2009 óta országos szinten 60%-kal csökkent a regisztrált bűncselekmények száma, 2021-ben Borsod-Abaúj-Zemplén megyében követték el a legtöbb bűncselekményt (Pest megyét figyelmen kívül hagyva). Ennek ellenére 2021-ben a belföldi vendégéjszakák számának országos megoszlásában a megye középmezőnyben van, így ezek a bűncselekmények valószínűleg nem a turisztikailag frekvenciált helyeken történtek. Ellenkező szemszögből vizsgálva Polák (2016) tanulmányában arra a megállapításra jutott, hogy a turizmus és a turisták jelenléte kiemelt biztonsági kockázatot jelent a településnek, ennek ellenére nem lehetetlen a közbiztonság fenntartása, de nagyobb felkészülést és több erőforrást igényel.

Egészségbiztonság: sajnálatos módon statisztikailag nem kimutatott, hogy a nyaralás, pihenés alatt történt bármilyen jellegű balesetek száma milyen arányú a közlekedési, otthoni, munkahelyi és sportbalesetekhez képest, de tulajdonképpen a jellegük hasonló. A nyaralás alatt vannak olyan esetek, amikor a fogyasztó önmaga veszélyezteti saját és mások egészségét, ilyenek például a vízi balesetek, az alkoholfelhasználás, vagy a napégés. Ami nem mindig kivédhető: az ételmérgezés, a közlekedési balesetek, a rovarcsípés, stb. Magyarországon jelenleg nincs olyan terület, ahová nem javasolt utazni, viszont többször intenek óvatosságra, mint az aszói medveészlelés, vagy a medvetalp növény felbukkanása esetében, Heves megyében, mely veszélyes az ember bőrére (Sokszínű vidék 2022). Szerencsére, ha országon belül ér minket egészségügyi károsodás, viszonylag könnyen juthatunk ellátáshoz és a társadalombiztosításunk fedezi a költségeket, azonban határon kívül mindenképpen kell, hogy rendelkezünk olyan biztosítással, mely egészségügyi ellátást biztosít, ha rászorulunk. Külön kell arra figyelni, ha extrém sport, vagy hegyi túra közben ér a baleset, mert azt nem fedezi az általános egészségbiztosítás. Még rávetül az életünkre a koronavírus-járvány árnyéka, de az utazást már jelenleg nem befolyásolja, csak kevés országban kötik feltételekhez a beutazást, itthon pedig minden ezzel kapcsolatos előírást eltöröltek, így inkább plusz szolgáltatásnak minősül a maximális higiénia, a fertőtlenítés lehetősége.

Fogyasztás biztonsági kérdés, hogy pihenésünk során számolnunk kell azzal is, hogy hozzá tudunk-e jutni például iható vízhez, megfelelő eljárással készítik-e az ételeket, amiket elfogyasztunk vagy van-e elérhető elektromos autó töltőállomás. Ami a megszokott életünkben rendelkezésre áll, nem biztos, hogy ahhoz a pihenés alatt is hozzá tudunk jutni, esetleg az üzletek nyitvatartása is korlátozott, nem kapunk meg minden terméket szinte nonstop, mint a nagyvárosokban.

Természeti környezet biztonságához tartozik, hogy a természeti környezetben főleg akkor történnek balesetek, ha a turista nem megfelelően felkészülve érkezik, vagy nem vesz tudomást arról, hogy az adott terület nem az ő élettere. A magashegyi túrabalesetek, szabad vizekkel kapcsolatos balesetek télen (betörik alatta a jég) és nyáron (fürdés közben) annak következtében történnek, hogy az utazó nem elég elővigyázatos. Előfordulnak egészen extrém szerencsétlenségek is, példa erre a turista, aki szelfizés közben beleesett a Vezúv kráterébe, vagy a cápatámadás Egyiptom nyaralóparadicsomában.

A műszaki biztonság keretében, alapvetően hasonló balesetek és sérülések történhetnek, mint a megszokott környezetünkben. Így például egy műszakilag nem megfelelő állapotú gépjármű könnyedén lerobbanhat egy nem kikövezett, gödrökkel, mélyedésekkel tarkított földúton, vagy bringázás közben egy rosszul kivilágított, kátyús kerékpárúton is szenvedhetünk balesetet (Jászberényi – Pálfalvi 2006).

Közlekedés biztonság részeként a közúti, személyi sérülésekkel járó balesetek száma az év első hónapjában visszatért a járvány előtti szintre (Magyar Autóklub 2022), többen utaznak, ez sajnos több balesetet is vonz maga után. Egy-egy célterület felkeresése során az utazáson kívül figyelembe kell vennünk olyan tényezőket is, hogy lehet-e biztonságban este az utcán sétálni, vagy a piros lámpánál kilophatják a pénztárcát az autóból benyúlva a nyitott ablakon. Ezek azért vidéken kevésbé jellemző problémák, ott inkább arra kell felkészülni, hogy nem olyan sűrű a tömegközlekedés, vagy nincs minden településen benzinkút.

Eligazodásbiztonsági szempontból elsődleges a tudás és a megfelelő tájékozottság, mert ezek biztonságérzetet adnak, a bizonytalanság viszont frusztrálttá tesz. A vendégnek, akinek fontos a személyes, állandó jelenlét, nem javasolt olyan szálláshelyre mennie, ahol nincs állandó recepció. Figyelembe kell venni, hogy vannak olyan területek, ahol esetleg nincs térérő és az előre betervezett applikációk sem működnek. Fogyasztói és szolgáltatói szemszögből is a biztonságos utazás, pihenés, kikapcsolódás megteremtésének lehetősége kell legyen a cél.

3.2. Menedzsment kihívások, feladatlehatárolások

A 2008-ban megjelent, vidéki turizmus fejlesztéséről szóló tanulmányban felsorolt, (Fehér – Kóródi 2008) a mai napig érvényes jelenségek befolyásolják a vidéki turizmus alakulását, ezek közül a leg hangsúlyosabban ható tényezők, melyek a 14 év alatt sem változtak:

- a közlekedés és kommunikáció fejlődésével már nem lesz akadály a vidéki területek elérése,
- természeti örökségek iránti nagyobb érdeklődés,
- egészségtudatosság fokozódása,
- speciális ételek iránti érdeklődés,
- „zöld” divat elterjedése,
- fenntartható fejlődés,
- személyreszabottság,
- higiénia iránti igény.

A vidéki turizmus az adott település, régió fejlődését mozdíthatja előre. Munkát ad a helyieknek, megoldást jelenthet az elvándorlás ellen.

Klasszikus értelemben, „turistanyelven” a vidéki turizmus egyenlő a falusi turizmussal, ahol a városi ember megismerkedhet a vidéki szokásokkal, saját termelésű, adalékanyagktól mentes ételek kerülnek az asztalára és szemtanúja lehet a paraszti foglalkozásoknak, mint például a kenyérbélgatás. Ezek azonban jellemzően egynapos kirándulások a fogyasztók részéről, ritkán töltenek el vendégj-

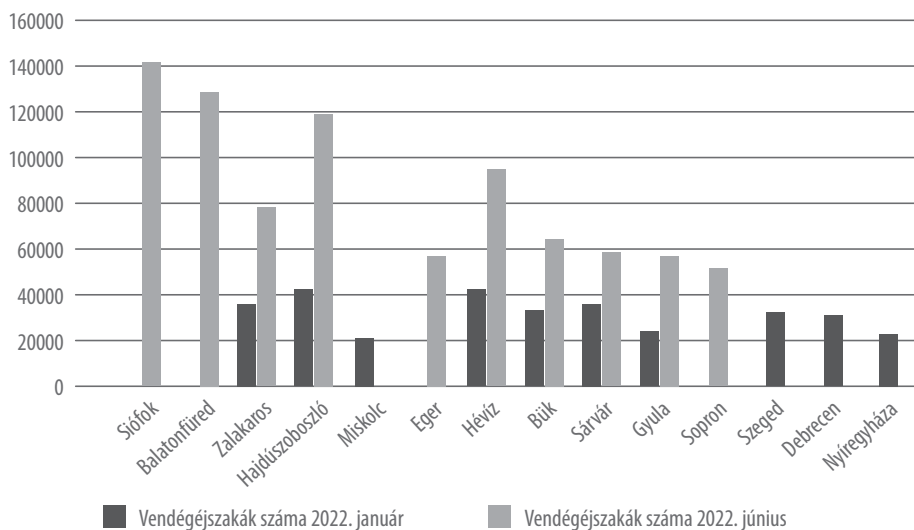
szakát az adott településen. Ennek kiegészítésére kiválóan alkalmasak egy-egy régióban az olyan falusi szálláshelyek, melyek mellett a helyi jellegzeteségek bemutatásán túl esetleg túraútvonalak, vagy gasztrorendezvények, egyéb attrakciók színesítik a kínálatot.

Bár elsőre ellentmondásosnak tűnhet a digitális fejlesztés ezen a területen, néhány lépést mégis meg kell tenni ebben az irányban, olyat, ami nem von le a turisztikai termék értékéből (Turizmus.com 2019). A Nemzeti Turisztikai Adatszolgáltató Központhoz már kötelező csatlakozni az összes szállás szolgáltatónak, illetve a személyi igazolványok szkennelése is megkívánja bizonyos eszközök beszerzését és az ott dolgozó kollégák oktatását. Érdemes olyan applikációk fejlesztését is megfontolni, melyek adott terület turisztikai attrakcióit, illetve olyan praktikus elérhetőségeket tartalmaznak egy helyen, mint például orvosi segítség, vagy benzinkút elérhetősége. Ezeknek különös jelentősége lehet olyan recepciósmentes check-in esetén, ahol 24 órás személyes segítségre nem számíthatunk.

3.3. Fejlesztési lehetőségek

A Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program 2022 júliusáig 16.627 fejlesztést támogatott több milliárd forint értékben. A program célja: „komplex turisztikai fejlesztési projektek támogatása, amelyek gazdaságilag fenntarthatóak, és az egyes termékek összekapcsolódásán keresztül erősítik a térségi kínálatot, oldják a turizmus szezonális egyenlőtlenségeit” (Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program 2022). A főbb támogatott területek a családias, vagy különleges szálláshelyek, a gasztronómia, aktív pihenés, vízi élmények.

A szezonális kihívásait támasztják alá az 1. ábra adatai is, melyeken jól látszik, hogy a balatoni települések nyáron az élmezőnyben vannak az ott töltött belföldi vendégéjszakák száma alapján, azonban a téli hónapokban csökken a látogatottságuk. Télen azok a városok népszerűbbek, ahol van attrakciókkal bővített fedett fürdésre alkalmas strand, viszont ezek a települések közül sem fér be mind nyáron a top 10-be, mint például Szeged vagy Debrecen.



1. ábra: Top 10 település vidéken a belföldi vendégéjszakák alapján
2022 januárjában, illetve júniusában.

Forrás: saját szerkesztés a Magyarország turizmusa érhetően (2022) alapján

A terület- és településfejlesztési programok különböző fejlesztési lehetőségek megpályázását kínálják, mint például fenntartható városfejlesztés, aktív turizmus fejlesztése vagy a helyi- és térségi turizmus fejlesztése.

Egyre több vidéki szálláshely alkalmazza a környezettudatos, vagy zöld marketing elemeit (Ásványi et al. 2017). Ahogy már korábban említettük, a fenntarthatóság, környezetvédelem szerencsére egyre nagyobb jelentőséggel bír a fogyasztók számára. Nagy (2009) tanulmányában kifejti, hogy a hagyományos marketingnek milyen óriási szerepe van abban, hogy a fogyasztókat versengésre sarkallják a különböző javak felhalmozásában, illetve a szándékosan rövidített termékéletről újabb és újabb termékek vásárlására ösztönöz. A Nielsen globális kutatásából az derül ki, hogy az egyre környezettudatosabb fogyasztó hajlamosabb többet fizetni környezetbarát vagy organikus termékért (Futuremanagement 2021). Ezért a cégeknek, szolgáltatóknak már megéri kommunikációjukban is ezt hangsúlyozni, tehát ha egy turisztikai szolgáltatónak van olyan terméke, vagy ötlete, amely illeszkedik a fenntarthatóság koncepciójába, érdemes ennek promótálásába fektetni.

Sajnos azonban a fogyasztók könnyen átesnek a ló túloldalára, a közösségi médiába feltöltött fényképek, beszámolók hatására az addig esetleg turistáktól mentes területeken károkozás történik, túlterheltté válnak. Ilyen például a Balaton-felvidéki pipacsmező, melyet többen letaposott állapotban találtak, hiszen már nem elég, ha csak a mező mellé áll egy fénykép kedvéért, hanem bele is fekszik a „környezetbarát” turista.

Nehéz megtalálni az egyensúlyt abban, hogy a különleges helyek egyre nagyobb figyelmet kapnak, azonban a több látogató magával hozza a nagyobb környezetkárosítás, ökológiai megterhelés és a biztonság csökkenésének kockázatát is.

4. A vidéki turizmus biztonsága, kihívásokra való reagálás

4.1. A turizmusbiztonsági kérdések, kockázatok azonosítása

A vidéki turizmusbiztonság kérdéskörének kutatása napjainkban még inkább előtérbe kerül, a felgyorsult világunkban, az overturizmus korszakában egyre nagyobb teret követel magának. Szinte lehetetlen, hogy ne jöjjön szembe velünk naponta egy-egy újabb kikapcsolódási lehetőség, kihagyhatatlan nyaralási akció, üdülőhelyek túltölt reklámjai. Ennek ellenére mégis egyre többen visszavágyanak a „természetbe”, keresik azon pihenési lehetőséget, amikor a csend, a nyugalom vesz minket körül, szinte eggyé válhatunk a természettel. Ez persze nem jelenti azt, hogy le kellene mondanunk az aktív pihenésről, sőt egyre több rurális fogadó terület fedezi fel az aktív turizmusban rejlő lehetőségeket avagy az érintetlen természeti környezetre építve csalogatja a turistákat. Ennek következtében a vidék biztonsága egyre inkább hangsúlyossá válik nemzeti szinten is, összhangban az állam stabilitásával, biztonságával és fejlődésével (Jászberényi 2009). Fontos szempont az életminőség javítása, a vidéki desztinációk minél magasabb szintű bekapcsolódása a turisztikai iparba. Mindezeket szolgálja a mezőgazdasági termelés fokozása, támogatása, és egyúttal vonzóvá tétele, a körforgásos gazdaság megteremtése.

Mindamellet, hogy hazánk örökségturizmusa, a vidéki kastélyok köre állami fejlesztésekből folyamatosan bővülnek, 2022 márciusában egy újabb gyöngyszem, nevezetesen a szabadkígyósi Wenckheim-kastély nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt bemutatva többek között a kastély működését, a korabeli gasztronómiai fogásokat (Hello Vidék 2022). A belföldi turizmus ilyen irányú bővülése is növeli a vidéki turizmus jelentőségét, annak vendégforgalmát.

Mindezeket áttekintve megállapítható, hogy a vidékkutatásoknak igenis nagy relevanciája van, hiszen nem kizárólag elméleti és módszertani kérdéseket vetnek fel, hanem gyakorlati értékkel is bír,

újszerű területfejlesztési, turizmusbiztonsági megoldások alapjait is képezheti (Kovács et al. 2015). A fejlesztések alapját képező erőforrások, a megvalósítható turisztikai termékek és termékcsoportok, a keresletet jelentő vendégek/turisták és a biztonság tárgyköre számtalan esetben összefüggésbe hozható (Molnár – Szilágyi 2017). A továbbiakban a fent felsorolt turisztikai termékekhez, szolgáltatásokhoz kapcsolódó biztonsági kérdéseket tárgyaljuk.

A Nemzeti Közszolgálati Egyetem és a Szent István Egyetem kutatóiból megalakult kutatóműhely kutatási célként tűzte ki a vidékbiztonság komplexitásának a feltárását, Szilágyi – Boldizsár – Kaló (2018), valamint Molnár – Szilágyi (2017) kutatásaiban a Nemzeti Biztonsági Stratégiát és a Nemzeti Vidékstratégiát alapul véve az alábbi kilenc biztonsági dimenziót azonosították, úgy, mint politikai-kormányzati; fizikai; gazdasági; szociális-társadalmi; környezeti-környezetvédelmi; élelmiszer-élelmezés; infrastruktúra; fenntarthatóság és megújulás; vidékbiztonsági öngondoskodás. Tanulmányaikban a különböző ágazatok szinergiát képeznek. Így ezen tényezők negatív irányú változásai erőteljesen befolyásolhatják a biztonságot.

Ángyán (2011) tanulmánya is alátámasztja a fent azonosított biztonsági dimenziók relevanciáját, hiszen a nemzetek biztonsága nagyban függ a természeti erőforrások meglététől, azok megőrzésétől, a fenntarthatósági tényezőktől és mindezekkel összefüggésben a velük való felelős gazdálkodástól, a mezőgazdasági és vidékfejlesztés térnyerésétől, az élelmiszer-biztonságtól, a környezet biztonságának megteremtésétől. E területek közötti kapcsolat és biztonság megteremtése – a turizmust érintő környezeti károk minimalizálása mellett – stratégiai szintű feladat.

A fent említett Ludovika Kutatóműhely „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című kiemelt projekt keretében megvalósuló „Videkbiztonság, a biztonsági környezet hatása a vidék versenyképességére” (2016/240/SZIE-GTK) elnevezésű projekt keretében végzett kutatásból összességében megállapítható, hogy a dimenziók különböző súllyal jelennek meg a rurális térségek turisztikai kínálatában, így a területi különbségek a biztonság tárgykörét is eltérő módon érintik. Állami szinten kiemelt feladat a veszélyek feltárása a fent említett kilenc biztonsági dimenzió mentén, melyek által pontosan meghatározhatóak azon stratégiai, cselekvési feladatok, melyeket a biztonság, a vidékbiztonsági tudatosság megteremtése érdekében szükséges végrehajtani (Szilágyi et al. 2018).

Itt fontos megemlíteni a rendvédelmet és a közbiztonságot, mint a biztonság fokmérőjét. Számos közvélemény-kutatás alapját képezi annak vizsgálata, hogy a megkérdezett mennyire érzi magát biztonságban a saját településén, a közvetlen lakóközösségében, otthonában. Ilyen jellegű kutatások rendszeressé tétele is segítheti a biztonság szerepének mélyebb feltárását. A rurális területekre – legyen az Magyarországon, vagy a világ számos országában – érvényes, hogy helyismeret, kíséret nélkül jóval nagyobb odafigyelést, körütekintést igényel egy-egy olyan térségbe ellátogatni, amely nem szerepel a gyakran felkeresett úticélok között. Azonban fontos megjegyezni, hogy a kockázati tényezők nem általánosíthatók területileg, viszont a rurális területeken a nehézséget érintő kihívások hatványozottan előfordulhatnak.

A vidéki életből adódó közbiztonsági helyzet értékelése során elsősorban az jut az eszünkbe, hogy az ott élő lakosság szubjektív biztonságérzete magas, az állampolgárok nyugodtabbak és a bűncselekmények száma a nagyvárosokhoz képest alacsonyabb. Azonban fontos megjegyezni, hogy a vidéken élők életminőségét, ezáltal a biztonságérzetüket is, nem csak a bűncselekmények számának az alakulása befolyásolja, hanem egyéb jogsértések, zavaró körülmények is, mint például közúti közlekedési szabályok megsértése, a köztisztasági szabályok be nem tartása, de ide tartozik még a parkolási szabálytalanságok sokasága is. Mindezek előfordulását a fokozott turizmus, a turisták számának növekedése is okozza.

4.2. A kihívásokra való reagálás

Ahogy Ángyán (2011) is megírta, a magyar vidék szempontjából kulcsfontosságú kérdés, hogy mi történik a természeti erőforrásainkkal. Hiszen az egyre növekvő turisztikai érdeklődés a vidéki környezet iránt nemcsak pozitív, gazdaságilag jövedelmező oldalát mutatja, hanem egyúttal annak veszélyét is, hogy az eddig érintetlen tájakon megjelenik a turista, az új útvonalakat felkereső kalandvágyó túrázó, aki mit sem sejtve rongálja és szennyezi be a területet. Ennél fogva tehát nemzeti stratégiai feladat, hogy megvédjük élővilágunkat, a tájakat, a termékeny földeket és a termál-, gyógy- és ivóvízbázisunkat. Mindezek megóvása érdekében a fejlesztések, pályázati támogatások rendszerében szem előtt kell tartani, hogy meglévő természeti erőforrásaink ne sérüljenek, de a látogathatóság mindenképp javuljon.

A biztonság megteremtése érdekében így kiemelt jelentősége van az összefogásnak és az együttműködésnek. Egyes feladatokat az államnak (így a közrend, közbiztonság megteremtése), míg másokat a települési önkormányzatnak (mint a szállás- és vendéglátóhelyek üzemelésével kapcsolatos kérdések), vagy a szakhatóságoknak (többek között környezetvédelmi, építésügyi, tűzvédelmi szakhatóság, NÉBIH) kell felvállalniuk és biztosítaniuk. De jelentős szerepe van a turisztikai szakmai szervezeteknek, a közvetve és közvetlenül érintett szolgáltatóknak és vállalkozásoknak és nem utolsósorban magunknak a területen élőknek és a területet felkereső vendégeknek, turistáknak is (Molnár – Szilágyi 2017).

4.3. A kockázatok kezelésének lehetséges alternatívái

A vidéki turizmus biztonsága közvetlen, vagy közvetett módon befolyásolja egy célterület látogatottságának számát, így tehát fontos versenyképességi tényező annak egész rendszerre történő kiterjesztése. A vidéki turizmus fejlesztése és a nagyvárosok turisztikai szintjével való egyensúlyba hozása napjaink cselekvési programjának kiemelt feladata.

Jelentősebb negatív hatással a megnövekedett forgalom okozta környezeti ártalmak formájában is találkozhatunk (pl. a zaj- és légszennyezettség növekedése, szemetelés, környezetvédelmi területek szennyezése), ugyanakkor mindezen hatások kikerülhetőek tudatos látogatómenedzsment-eszközökkel (Jászberényi – Kotosz 2009). Fontos a vonzerőkhöz közvetlenül kapcsolódó szolgáltatási és infrastrukturális fejlesztések (települési környezet, közlekedés javítása, közbiztonság, stb.) mielőbbi megtervezése és megvalósítása. Emellett a vidéki célterületek, látnivalók megerősödését segítené a turisztikai attrakciók bekötőútjainak fejlesztése (parkolóhelyek bővítése, elektromos járművek részére töltőhálózat biztosítása), a régiókon belüli úthálózat, kerékpárutak bővítése, optimalizálása, továbbá a vasúti közlekedés fejlesztése. Előremutató példa a KISS emeletes vonatok üzembe állítása 2020 augusztusától (NTS 2021).

A Magyar Természetjáró Szövetség 2018-ban saját, ingyenes túrázó applikációja „Természetjáró” néven jelent meg, amely alkalmazás a mobiltelefonunkra letöltve rengeteg hasznos információval, előre megírt túra útonalakkal, turistatérképpel és számos más ajánlattal segíti a turistát. De a látnivalók, túra ajánlatok mellett időjárás előrejelzés, magasságmérő, iránytű is helyet kapott az alkalmazásban, sőt, amennyiben bajba kerülnénk túrázás közben, úgy az applikációból közvetlenül indíthatunk telefonhívást az aktuális pozíciónk jelzésével, amely nagy segítség a mentésben résztvevőknek (Természetjáró 2022).

Az applikációk azonban nem csak túrázás során lehetnek hasznos segítőtársak, hanem a közbiztonság javítását is szolgálhatják. 2018-ban a 4000 lakosú Ceglédbercel lett az első olyan település,

amely csatlakozott az Invitech Solutions¹ okosfalu-programjához. A nyilvános internetes elérési pontok létrehozásával mind a helyi vállalkozások fellendítését, mind a közbiztonság javítását remélik, hosszú távon pedig a helyi idegenforgalom élénkülését (Mmonline 2018).

Továbbra is erősíteni kell a turistákban, látogatókban a tudatos, fenntartható viselkedés, a környezethez való tiszteletteljes hozzáállás, a természeti és épített javak iránti megbecsülés gondolatát. Tájékoztató táblák, játékos applikációk, megfelelő mennyiségű hulladékedény kihelyezése nem nagy volumenű beruházások, de jó ötletek arra, hogy a fogyasztóban tudatosítsuk, hogy a saját és mások biztonságaért ő maga is felelős, a környezet, melyet éppen felfedezni készül, egyszeri és megismételhetetlen, így vigyáznunk kell rá.

5. Összegzés, következtetések, javaslatok

Bár első hallásra a vidéki turizmusról a falusi turizmus és annak elemei jutnak eszünkbe, szerencsére a fogalom már ennél többet takar. De nem csak a biztonságos vidék fogalmával kell foglalkoznunk, hanem a vidék biztonságával is, ugyanis az egyre felkapottabb, addig nyugalomban élő területek lakóinak biztonságérzete is csökkenhet és a környezet is károsodik. A járványhelyzet csendesedése után a turisták ismét útra keltek, mely a különböző turisztikai célterületek túlterheltségét és az ott lakók nemtetszését váltotta ki. Velence tervezi a belépőjegy bevezetését, de így gondolkodnak a Magas-Tátra esetében is. A belépőjegyek árát általában fejlesztésre, rosszabb esetben az okozott károk enyhítésére kell, hogy fordítsák.

A vidékbiztonsági-tudatosság kialakítása, mint lehetséges kezelési mód a vidéki turizmus biztonságának kialakítására egy rendszerszintű elemeket feltáró tudástárat és hozzá kapcsolódó módszertant jelent, amely jó gyakorlatok bevezetésével segíti a vidéki turisztikai szolgáltatókat. Továbbá ennek eredményeként a polgárok nemcsak, hogy felismerik, megértik és értékelik, hanem egyúttal ki is használják a vidék és a biztonsági környezetben rejlő lehetőségeket, hovatovább aktív módon befolyásolhatják is azt. Összességében a turisztikában érdekelt iparágak, vállalkozások mellett az állampolgárok is hozzájárulhatnak a biztonság komplex megteremtéséhez mikro- és makroszinten is. Ehhez az újfajta szemléletmódhoz magasabb szintű felelősségérzet társul, ami gazdasági lehetőségeket is hordoz magában, mindamelllett, hogy a kihívásokra való reagálás felgyorsul, a fennmaradásra, megújulásra és fejlődésre való törekvés aktívabbá válik (Boldizsár – Szilágyi 2017). Hazai szinten ennek megvalósítása még gyerekcipőben jár. Ugyan a biztonság megteremtése érdekében a rendfenntartó szervek szerepe adott, azonban a teljes szinergia meglétéhez szükséges, hogy mindenki kivegye a részét a biztonság-tudatosság megteremtésében. A biztonság egyfajta garancia, mely nem kizárólag a rendfenntartó szervek munkája által válik adottá. A tudatos, felkészült turista, a komplex szolgáltatásokkal rendelkező, figyelmes szálláshelyadó és társai mind-mind sokat tehetnek a vidék biztonságáért és a biztonságérzet magas szintű realizálásáért.

1 Az Invitech okosfalu program lényege, hogy a kistelepülések egyedi adottságaihoz és igényeihez rugalmasan igazodva, a falvak digitális felzárkóztatásán keresztül egy sor közösségi célt segítsen. A projekttel kapcsolatban további információk: <https://www.okosfalu.hu/>

Irodalom

- Ángyán, J. (2011): Új nemzeti vidékstratégia. <https://magyarnemzet.hu/archivum-magyarnemzet/2011/06/uj-nemzeti-vidékstrategia> (letöltve: 2022. május 14.)
- Ásványi, K. – Juhász-Dóra, K. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (2017): Literature review of renewable energy in the tourism industry. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 8(2): 476–491.
- Barabási, D. (2022): Visszaáll a járvány előtti szintre a belföldi turizmus. <https://index.hu/belfold/2022/02/01/jarvany-koronavirus-turizmus-utazas-belfold-balaton-budapest-bikal-szallas-hotel/> (letöltve: 2022. március 25.)
- Boldizsár, G. – Szilágyi, T. (2017): A biztonságos vidék, mint az állam létfeltétele. *Pro Scientia Ruralis* 1(4):24–34.
- Csillagkabinok (2022): Csillagkabinok Összhangban a természettel és a csillagokkal az Őrségben. <https://csillagkabinok.hu/neked-neki> (letöltve: 2022. május 25.)
- Fehér, I. – Kóródi, M. (2008): *A vidéki turizmus fejlesztése*. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest.
- Fucskó, H. (2021): Nyaralóhajózás a Tisza-tavon új tájéttérrel és rétesezéssel. <https://turizmus.com/utazas-kozlekedes/nyaralohajozas-tisza-to-kiskore-tajetterem-reteshaz-1175028> (letöltve: 2022. július 12.)
- Futuremanagement (2021): Marketing újragondolva – Zöld marketing 2021-ben. <https://futuremanagement.hu/marketing-ujragondolva-zold-marketing-2021-ben/> (letöltve: 2022. július 15.)
- Hello Vidék (2022): Hello Vidék. <https://www.hellovidek.hu/utazas/2022/03/13/ismet-megnyitja-kapuit-a-meseszep-videki-kastely-milliardokbol-ujitottak-fel> (letöltve: 2022. május 01.)
- Holló, B. (2022): Megtáltozott a turizmus a március 15-ei hosszú hétvégén. <https://index.hu/gazdasag/2022/03/18/turizmus-marcius-15-hosszu-hetvege-szallas-vendeglatas/> (letöltve: 2022. március 25.)
- Jászberényi, M. – Pálfalvi, J. (2006): *Közlekedés a gazdaságban*. Aula Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. – Kotosz, B. (2009): Közlekedési szokások vizsgálata Budapest délnyugati agglomerációjában. *Statistikai Szemle*, 87(2): 166–190.
- Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program (2022): *Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program*. <https://info.kisfaludyprogram.hu/programrol/atekintes> (letöltve: 2022. július 18.)
- Kovács, A. D. – Farkas, J. Zs. – Perger, É. (2015): A vidék fogalma, lehatárolása és új tipológiai kísérlete. *Tér és Társadalom* 29(1):11–34.
- KSH (2021) 11.1.2.1. Regisztrált bűncselekmények megye és régió szerint. https://www.ksh.hu/stadat_files/iga/hu/iga0008.html (letöltve: 2022.07.14.)
- Kulcsár, N. (2013): *Fogyasztói értékdimenziók vizsgálata a falusi turizmusban*. Doktori (PhD) értekezés, Corvinus Egyetem, Budapest.
- László, É. (2010): *A vidékfejlesztés és a vidéki turizmus összefüggései az észak-alföldi régióban*. Doktori (PhD)-értekezés, Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskola, Veszprém.
- Magyar Autóklub (2022) *Legfrissebb baleseti statisztikák*. <https://www.autoklub.hu/klub/hirek/baleseti-statisztikak/> (letöltve: 2022. július 18.)
- Magyarország turizmusa érthetően (2022): *Igyutazunk.hu* <https://igyutazunk.hu/toplistak> (letöltve: 2022. július 17.)
- Magyar Idők (2019): Egyre menőbb a falusi turizmus. <https://magyarmezogazdasag.hu/2019/01/08/egy-re-menobb-falusi-turizmus> (letöltve 2022. március 25.)

- Mátyás, Sz. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (2020): A turizmusbiztonság társadalmi és gazdasági összefüggéseinek statisztikai vizsgálata. *Területi Statisztika* 60(5):567–580.
- Molnár, Cs. (2020): *A vidékbiztonság turisztikai aspektusai*. Nemzeti Közszerzői Egyetem Közigazgatási Továbbképzési Intézet, Budapest
- Mmonline (2018): *Ilyen az első az okos falu*. <https://mmonline.hu/cikk/ilyen-az-elso-az-okos-falu/> (letöltve: 2022. szeptember 24.)
- Molnár, Cs. – Remenyik, B. (2017): A falusi turizmus helyzete és fejlesztési lehetőségei. *Studia Mundi Economica* 4(5):44–59.
- Molnár, Cs. – Szilágyi, T. (2017): A turizmus a vidékbiztonság fókuszában. In Kiglics N. (szerk.): *II. Turizmus és biztonság nemzetközi tudományos konferencia*. Tanulmánykötet. Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz, Nagykanizsa, pp. 167–176.
- Nagy, Sz. (2009): Környezettudatos marketing. VII. *Nemzetközi Konferencia: II. kötet*, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Marketing Intézet, Miskolc, pp. 50–55.
- Németh, K. (2020): Turizmusbiztonság rurális fogadó területeken. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 332–343.
- NTS (2021): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 – Turizmus 2.0*. https://mtu.gov.hu/documents/prod/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf (letöltve: 2022. március 22.)
- Országos Kéktúra (2020a): *OKT szakaszok*. <https://www.kektura.hu/okt-szakaszok> (letöltve: 2022. május 25.)
- Országos Kéktúra (2020b): *Teljesítők listája*. <https://www.kektura.hu/teljesitok-listaja> (letöltve: 2022. július 26.)
- Piskóti, I. (2014): *Vonzó turizmus – trendek – TDM*. Városmarketing 7. előadás <http://www.piskotiistvan.hu/attachments/article/79/VM-7.pdf> (letöltve: 2022. március 10.)
- Polák, A. (2016): Kísérlet a magyarországi turistacentrumok bűnözési rátájának korrigálására a szálláshelyek forgalma alapján. *Bűnügyi Szemle* 64(9):101–118.
- Ruraltour (2022): *EUROPEAN FEDERATION OF RURAL TOURISM*. www.ruraltour.eu (letöltve: 2022. július 18.)
- Smartvel (2022): *On the Horizon: 6 Travel Trends for 2022 and beyond*. <https://blog.smartvel.com/blog/travel-trends-2022> (letöltve: 2022. május 24.)
- Sokszínű vidék (2022): *Emberre veszélyes növényt találtak Heves megyében*. <https://sokszinuvidek.24.hu/mozaik/2022/06/08/szosznovszkij-medvetalp-kompolt-veszelyes-noveny/> (letöltve: 2022. július 14.)
- Szabó, G. (2011): A falusi turizmus termékei és termékspecializációi. Michalkó, G. (szerk.): *Turisztikai terméktervezés és fejlesztés*. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. (elektronikus kiadvány). <http://www.eturizmus.pte.hu/szakmai-anyagok/Turisztikai%20term%C3%A9ktervez%C3%A9s%20%C3%A9s%20fejleszt%C3%A9s/book.html#d6e111> (letöltve: 2022. május 02.)
- Szallas.blog (2019): *7+1 glamping és jurta szállás Magyarországon*. <https://blog.szallas.hu/7-glam-ping-jurta-magyarorszagon/> (letöltve: 2022. május 25.)
- Szilágyi, K. (2021): *Eljött a lassú és fenntartható turizmus kora?* <https://hazaivendegvaro.hu/eljott-a-lasu-es-fenntarthato-turizmus-kora/> (letöltve: 2022. május 26.)
- Szilágyi, T. – Boldizsár, G. – Kaló, J. (2018): Vidékbiztonság átfogó megközelítésben. *Hadtudományi Szemle* 11(1):406–412.
- Természetjáró (2022): *Természetjáró*. <https://www.termeszetjaro.hu/hu/mobile-app.html> (letöltve: 2022. szeptember 25.)
- Turizmus.com (2019) *FATOSZ: a vendégeknek lassítania, a szolgáltatóknak gyorsítania kell*. <https://turizmus.com/szallashely-vendeglatas/falusi-turizmus-a-vendegeknek-lassitania-a-szolgáltatoknak-gyorsitania-kell-1165398> (letöltve: 2022. március 23.)

- Vaskor, I. (2016): *8 magyar farm, ahol édes a pihenés*. <https://sokszinuvidek.24.hu/viragzo-videkunk/2016/10/19/8-magyar-farm-ahol-edes-a-pihenes/> (letöltve: 2022. július 12.)
- Világgazdaság (2021): *Az európai élmezőnyben a magyar közbiztonság*. <https://www.vg.hu/kozelet/2021/03/az-europai-elmezonyben-a-magyar-kozbiztonsag> (letöltve: 2022. július 14.)

A vallásturizmus vonzerejének növelése a biztonság megteremtése által

Szabó Debóra Vanda – Rodek Nóra – Ernszt Ildikó

1. Bevezetés

A vallás és a turizmus fogalma napjainkra egyre inkább szorosan összekapcsolódik. A turizmus pozitívan hat az emberek életének minőségére, melyben a természetnek kitüntetett szerepe van. Tulajdonképpen akár egy terápiának is felfogható egy utazás. Ezzel a vallási helyszínekhez közeli környezet, egy-egy vallási eseményen, zárandoklaton való részvétel is hozzájárulhat az egyének testi-lelki egészségének fenntartásához (Irimiás – Michalkó 2013). A vallásturizmus térnyerése egyrészt köszönhető a turizmus dinamikus fejlődésének világszerte, ideértve az országok gazdasági helyzetének javulását, a légi közlekedés elérhetővé válását, a technológiai fejlődéseket és az információáramlás felgyorsulását. A turizmus robbanásszerű felvirágzása mellett az emberek érdeklődési körének változása is nélkülözhetetlen volt ezen turisztikai altermék megjelenéséhez (Jászberényi 2014).

A vallás és turizmus kapcsolódását a vallás képviselői kezdetben elutasították, ahogy a vallásukat gyakorló zárandokok világi turistákkal való hasonlóságainak felvetését is. A vallási vezetők a világi turistákat negatív jelzőkkel illették, a turizmust elítélendő magatartásformák tanúsítására buzdító tevékenységgel azonosították. A turizmus megjelenése a vallás, a hit elvesztését hozza magával elgondolásuk szerint, ugyanis a szent helyeket nem csupán a hívők keresik fel, hanem a vallásukat nem gyakorló, megfelelő anyagi háttérrel rendelkező emberek is. A vallásosság által képviselt hit- és istentiszteleti rendszer, a hozzá szorosan kapcsolódó spiritualitás, természetesen – a vallási vezetők elgondolásának megfelelően – jelentősen eltér a világi turizmus által nyújtotta élményektől (Tala – Padurean 2008).

A vallás és a turizmus kapcsolatának vizsgálatakor ugyanakkor nem tekinthetünk el attól, hogy a vallási turisták is igénybe vesznek az „útjuk” során különböző turisztikai szolgáltatásokat, ideértve az étkezésüket, a szállásukat, illetve magát az utazást lehetővé tevő momentumokat, melyek nélkül az effajta utazás sem valósulhat meg. Továbbá a világi turisták szent helyhez való látogatása, a látogatás által szerzett tudás, megtapasztalás eredményeként, a vallás gyakorlásával szerzett pozitív energia által, akár vallási turistaként térhetnek vissza otthonukba, ezzel növelve az adott hit követőinek számát.

Az előzőekben említett, turizmusból nyert pozitív lehetőségek, illetve a felismert, a vallás és turizmus relációjából adódó gazdasági gyarapodás (a turizmusból származó bevételek) hozzájárult ahhoz, hogy napjainkra a vallási vezetők elfogadták a vallásturizmus jelenlétét, a világi turistákat, mint vallási turisták. A turizmus és vallás összefonódásának felismerése és elfogadása nélkülözhetetlen volt, látva a turista tömegeket például a nagyvárosok katedrálisainál (Tala – Padurean 2008).

Napjainkra a vallási helyszínek a turizmus fenntartásához, a látogatók számának növelése érdekében a turisztikai szolgáltatások sorát tárja elének, amelyek a nem vallási indíttatású és a vallási turisták számára is biztosítja a helyszínen eltöltött kellemes időtöltést anélkül, hogy a vallás gyakorlása, a vallás által közvetíteni kívánt érték sérelmet szenvedne. Korunk legtöbb turistát vonzó eseményei is a valláshoz, annak gyakorlásához kapcsolódnak, több millió ember keres fel szent helyeket, ereklyéket hitbéli meggyőződésükből fakadóan (pl. a Kumbh mela, a hindu zárandoklaton évente 70 millió ember, a muszlim zárandoklaton évente 2 millió ember vesz részt). A vallásturizmus jelenléte napjainkra megkérdőjelezhetetlen. Ezen turisztikai termék vonzerejének, népszerűségének, elterjedésének

növelése érdekében a vallási turistákat – utazásuk során – fenyegető veszélyek, az utazás kockázati tényezőinek számbavétele, a vallásturizmus biztonsági aspektusainak vizsgálata indokolt. A biztonság megléte ugyanis a turisták áramlásának növekedését eredményezi. A jelentős számú turista egyrészt jelzésértékű arra nézve, hogy kiemelkedő értékkinccsel rendelkezik az adott ország, másrészt visszajelzést ad a biztonság megfelelő szintjének meglétéről (Németh 2020).

2. A vallásturizmus és a vallási turista

A vallásturizmusnak több elnevezése is ismert, így spirituális turizmusnak, hit-, vagy szakrálisturizmusnak is nevezik. Az elnevezésben való differenciáltság mellett, magában a kifejezés mögötti tartalomban is eltérő álláspontok figyelhetők meg. A vallásturizmus mögött rejlő tartalom egységes és pontos meghatározását nehezíti, hogy az élet két olyan szegmensét szükséges összekapcsolni – az idegenforgalom és a spiritualitás – melyek különbözősége, akár a közvetített érték, akár a résztvevőket nézve is jelentős (Varga 2011).

Vallásturizmusnak tekinthetjük azon utazásokat, amelyben a turista motivációja a vallás gyakorlása, a hitéleti meggyőződésének megerősítése, megélése. Vallásturizmus azonban azon utazások csoportja is, melyben a turista a szent helyeket nem elsősorban vallási meggyőződése miatt keresi fel, hanem építészet, kulturális jelentősége, értékei miatt. Amennyiben a fogalmat szűkebb értelemben kívánjuk használni, akkor csupán azon utazásokat tekinthetjük a vallásturizmus részének, melyek során a hívő személy a hit gyakorlása, annak átélése végett keresi fel a szent helyet (zarándoklat). Tágabb értelmezésben már a vallási motiváció nélküli vallási helyekhez, eseményekhez utazást is sorolhatjuk e kategóriába.

Az ENSZ Turisztikai Világszervezete (UNWTO), valamint a szakértői elemzéseket biztosító, globális piaci ügynökség, a Mintel átfogó fogalmakat biztosított a megfelelő és egységes értelmezhetőség érdekében:

- Az UNWTO vallásturizmust nagyon egyszerű megfogalmazással definiálja. Eszerint hitturizmusnak tekinthető minden utazás, amikor az ember a vallása gyakorlása céljából lakóhelyét elhagyja. Kivételként hangsúlyozásra kerülnek az egyházi személyek szakmai célú utazásai. Az UNWTO ajánlasként fogalmazta meg, hogy egy esküvőn, vagy temetésen való részvétel, amennyiben ezen szertartások adott országban jelentős vallási erővel bírnak, akkor az eseményen résztvevők – figyelemmel a korábbi megfogalmazásra – akik a lakóhelyüket elhagyják, vallási turistának tekinthetők, az esemény vallásturizmust generál.
- A Mintel által közzétett tanulmány szerint a vallásturizmus utazás egy szentnek tartott helyre, épület vagy szentély látogatására. Különböző fajtáit is nevesítette: zarándoklat, vallási helyszíni utazás, vallási eseményre utazás és vallási motiváció nélküli egyházi turizmus (Mintel 2012).

A vallásturizmus jelenségére vonatkozó eltérő megfogalmazásokból adódóan is, az ágazat fejlődőképessége, az adott ország gazdasági növekedéséhez való hozzájárulása nehezen mérhető, kevés statisztika áll rendelkezésre. A statisztikák elkészítésekor a turisták érkezési motivációja vallási, vagy zarándoklati kategóriákkal nincsenek kiegészítve, leggyakrabban a szabadidős és üzleti utazási cél mellett a turistákat egyéb szabadidős csoportba sorolják. Természetesen találunk kivételt a világon erre, például az iszlám vallás szülőföldje, az Arab-félsziget, ahol a vallásturizmust, a vallási turistákat teljesen önálló kategóriának tekintik. Annak ellenére azonban, hogy megalapozott statisztikai adatokkal nem rendelkezünk, mégis ki lehet jelenteni, hogy a vallási célú utazások iránti kereslet megnőtt és számuk jövőbeli emelkedése várható.

Magyarországon 2011 októberében tartottak legutóbb népszámlást, mely adatok eredményeiből a Központi Statisztikai Hivatal tematikus közlést adott ki a teljes lakosság vonatkozásában a vallási, felekezeti hovatartozásra (KSH 2014). A magyar lakosság jelentős része katolikusnak vallotta magát, a lakossági érintettségben ezt követte a református, majd az evangélikus vallás. Magas volt a vallási felekezethez nem tartozóknak, valamint a válaszdást megtagadóknak a száma. A Központi Statisztikai Hivatal által elvégzett felmérés adataiból a vallásturizmusra vonatkozó következtetések nem vonhatóak le, ugyanis a felmérés nem terjedt ki arra, hogy a magát vallásosnak tekintő személy a vallását gyakorolja-e szent helyek felkeresésével, vallási eseményeken való részvétellel, spirituális célú utazással (Sulyok – Mártonné 2014).

A vallásturizmus témakörének ismertetése során fontos kérdés lehet, hogy kit tekinthetünk a vallásturizmus résztvevőjének, milyen egységes elnevezés létezik ezen utazókra, egyáltalán létezik-e azonos kifejezés? Ha e két jelenséget vizsgáljuk csupán, akkor leegyszerűsítve elmondható, hogy turista az, aki az adott helyet, látnivalót kizárólag turisztikai célpontként keresi fel. Zarándok az, aki a szent helyek felkeresésével nem mutat érdeklődést a modern turizmushoz kapcsolódó elemekhez, az ilyen jellegű helyeket kerüli, sőt a felkeresett szent helyen felbukkanó turisztikai szolgáltatásokra sem tart igényt (1. táblázat). A két ellentétes pont (turista-zarándok) között további lényeges különbség is felfedezhető (Pusztai 1998).

Zarándok	Turista
az utazás létrejöttét a lelki motiváció segíti, célja a hitbéli élményszerzés	az utazás létrejöttét a testi motiváció segíti, célja a pihenés
lelki központúság	eredményközpontúság
a cél maga az utazás vége	a cél a teljes utazás
az utazás során kompromisszumokat köt az élmény megszerzéséhez	az utazás során nem köt kompromisszumot, a tökéletességre törekszik a saját igényei kielégítésére
nem vallja magát turistának	turistának vallja magát
a szerzett élmények belső feldolgozása	a szerzett élmények közösségi médiába történő megosztása
független a fizikai környezettől, az nem befolyásolja az utazás végső kimenetelét	függ a fizikai környezettől, az befolyásolja az utazás minőségét
az élményszerzést a szolgáltatások színvonala nem befolyásolja	a pihenést a szolgáltatások színvonala nagyon befolyásolja
az utazás a zarándok hitét mutatja be	az utazás a turista anyagi helyzetét mutatja
az utazás során felmerülő negatív körülmények szükségeseek	az utazás során felmerülő negatív körülmények elfogadhatatlanok
az utazás tervszerűsége fontos	az utazás tervszerűsége elhanyagolható

1. táblázat: A zarándok és a turista jellemzői, eltérései

Forrás: saját szerkesztés

A felvázolt eltérések ellenére a zarándok és a turista szerepe összekapcsolódik, komplex és nehezen elkülöníthető jelenségként értelmezhetőek. Már a korai írások is ezen körülményt támasztják alá és a turista, valamint a zarándok utazási motivációjának egyidejű jelenlétét figyelték meg, mikor a zarándoklatokhoz társultak olyan jellegű turisztikai elemek, mint az ismeretlen megismerése, felfedezése iránti vágy. Hasonlóságot figyelhetünk meg mindkét csoport kapcsán az utazások anyagi háttere vonatkozásában, ahol saját erőforrásokat használnak fel, illetve abban, hogy a saját vágyaik beteljesítésére töreksenek. A zarándok és a turista is hasonló módon jut el az utazási célpontjához, az utazás során igénybe vett szolgáltatások is azonosak.

Elkülönítésük azért sem ildomos, mivel a két csoport között számos verzió alakulhat ki, ahol a vallási és a világi jelenségek egyszerre vannak jelen. Ennek egyszerű példája lehet, hogy a zarándok a spirituális célú utazását teljesítette, majd a lelki feltöltődést követően a környék felfedezésére indul, melyben vallási motiváció nem lelhető fel. A turista esetében, aki szórakozás és pihenés céljából érkezik egy adott turisztikai célállomásra, azonban szakrális jellegű eseményt, helyszínt vagy épületet látogat meg. Mindkét példa esetében egyszer a világi turista jegyeit, másszor a zarándok jegyeit viseli magán az utazó (Mártonné – Simonyi 2018). A két pólus között további „állomások” is megfogalmazásra kerültek a vallási turizmusban résztvevőkre, így megkülönböztethetünk a turista, inkább turista, zarándok turista, inkább zarándok és zarándok kategóriát, vagy egy másik felosztás szerint zarándok, zarándok-turista, turista egységeket (Pusztai 1998).

Egyetlen, egységes kifejezést meghatározni a vallásturizmusban résztvevőkre komplikált feladat, tekintettel az ilyen jellegű utazásban résztvevők motivációs, és egyéb, az utazáshoz kapcsolódó körülményeikben fennálló különbségekre, azonban mégis teljesíthető az egyes szintek közötti határok átjárhatóságára. Ami összefoglaló elnevezésként elfogadható kifejezés az maga a vallási turista, mely magában foglalhatja a zarándoktól egészen azon turistát, aki hitbéli meggyőződés nélkül vallási helyszíneket, eseményeket keres fel.

3. A vallásturizmus biztonsági aspektusai

A turizmussal összefüggő biztonsági kockázatok jelentős részét a turisták élet- és vagyonbiztonságát sértő, vagy veszélyeztető bűncselekmények és szabálysértések adják, azonban a turizmusipar rohamos fejlődésének és az ezzel együtt járó, a fejlődés szülte, megváltozott infrastrukturális és egyéb környezeti körülmények hangsúlyt helyeztek további – a jogsértéseket meghaladó – kockázati tényezőkre. A közbiztonsági tényező mellett figyelemmel kell lenni egy adott térség egészségbiztonsági (allergiától kezdve, rovarcsípésen át egészen a hepatitis fertőzésig), eligazodásbiztonsági (elsősorban az úti cél eléréséhez szükséges közlekedés, helyi szokások), műszaki biztonsági (infrastrukturális eszközök igénybevétele) és fogyasztásbiztonsági (szolgáltatóegységek igénybevétele) aspektusaira is (Jászberényi – Pálfalvi 2006, Michalkó 2020b).

A vallási turistára leselkedő veszélyek – fenti kategóriák szerinti – ismertetése, a megfelelő biztonsági megoldások kialakítása, a vallásturizmus egyes fajtáinak – a zarándoklat, a szent helyek meglátogatása, a templomturizmus és az istentiszteleti célú utazás (CBI 2020) – számbavétele mentén célszerű (2. táblázat). A biztonsági tényezők eltérnek az egyes fajták között, ahogy jelentős különbség figyelhető meg a zarándok, és egy templomot vagy mecsetet meglátogató turista között is mind motivációban, mind az utazási körülményekben.

Fajtái	Jellemzőiben	Célcsoport	Példák
Zarándoklat	Vallási célú utazás szakrális helyre, melynek célja az utazó testi és lelki megújulása.	hívők	El Camino De Santiago (Spanyolország/Franciaország), Shikoku (Japán)
Szent helyek felkeresése	Szakrálisnak tekintett helyek, látnivalók megtekintése.	jellemzőiben a nem hívők	Mithras-szentély (Fertőrákos), Machu Picchu (Peru)
Templomturizmus	Templomok és mecsetek építészeti jellegű látnivalóinak felfedezése.	jellemzőiben a nem hívők	Budavári Nagyboldogasszony (Mátyás)-Templom, Gereja Ayam (Indonézia)
Istentiszteleti célú utazás	A hit terjesztése	hívők	Meditáció egy buddhista kolostorban (Bankok)

2. táblázat: A vallási turizmus csoportjai vallási helyszínek szerint

Forrás: CBI (2020)

A felmerülő biztonsági kockázatok, és az azokra adott megoldási javaslatok – jelen tanulmány terjedelmi korlátait is figyelembe véve – a zarándoklatokon keresztül kerülnek bemutatásra, ugyanis a zarándoklatoknál ismertetett veszélyek összefoglalhatják a vallásturizmussal kapcsolatban felmerülő valamennyi biztonságot veszélyeztető körülményt.

A zarándoklat olyan vallási célú, hosszabb időszakot (több hetet, hónapot) átölelő, nagy távolságot jellemzően gyalogosan megtett utazás, melyek teljesítésére vállalkozók kizárólag a vallásukat gyakorló, hívő emberek. Zarándokok közé nem soroljuk azon világi zarándokokat, aki természeti adottságok felfedezése végett tesznek meg nagyobb távolságot. A zarándokutak teljesítésével nem kevesebb célt kíván a zarándok megvalósítani, mint a saját erkölcsi és szellemi „megtisztulását”, a testi és lelki egészségének javítását egy olyan lelassult világban, ahol a természetben barangolva kultikus tapasztalatokra is szert tesz és a megvalósításával kapcsolatban felmerülő költségek a mindennapok költségeit sem haladja meg (Magyar Zarándokút 2022). A zarándoklatok megjelenése Jeruzsálemhez, a Szentföldi látogatásokra vezethetők vissza. A középkorban ezen utazások megtételét kizárólag a jólétben élők teheték meg, ezt a kiváltságot a helyi szakrális helyek egyre növekvő népszerűsége szakította meg. Napjainkra a zarándoklatok kapcsán modern zarándokokról is beszélhetünk, akiket fejlett, a mai kor vívmányainak megfelelő infrastruktúra segíti, ezzel a kényelem és a biztonság magasabb foka biztosított számukra (Gadácsi 2022).

Számos zarándokút ismert világszerte, melyek sajátosságait, a zarándokút teljesítéséhez szükséges feltételeket, szabályokat, a gyakorolt vallási normák adják. Európában és a világon az egyik legismertebb keresztény zarándokút az El Camino, vagy más néven Szent Jakab útvonal. Hazánk legjelentősebb zarándokútvonalai között szerepel a Szent Márton út, mely Magyarországról egészen Franciaországig vezet közel 2500 km-en keresztül jól kiépített infrastruktúrával, a Sárospataktól Kasával összekötő Szent Erzsébet út, a Gyöngyök útja, mely az ausztriai Mariazellből vezet Mátraverebély–Szentkútra, a fejlesztés alatt álló, Közép-Európa térképén keresztet ábrázoló úthálózatot megcélzó Mária út. Az El Camino úthálózatához csatlakozik be hazánk Szent Jakab zarándokútja, illetve kiemelendő az El Camino mintájára kiépült Magyar Zarándokút (Mártonné – Simonyi 2018).

A magyar zarándokutak állandó fejlődés alatt állnak, fejlesztések és újabb útvonalak kialakítása várható a jövőben. Jelenleg az utak teljes hossza közel az 5000 km-t is eléri, mely utak 743 esetben települést is érintenek (Mártonné – Simonyi 2018).

A zarándokok is, a világi turistákhoz hasonlóan, azon utakat keresik fel, ahol a biztonság garantálható. A zarándoklat sajátosságaiból adódóan – ideértve a zarándokok hit- és vallásgyakorlás motivációja általi kiszolgáltatottá válásukat, a zarándokút teljesítésének időbeli és térbeli körülmé-

neyeit – több biztonsági kockázat merül fel a vallási turizmus más fajtáitól eltérően. A zarándoklatokat – például a mekkai zarándoklat – a tömegturizmus is jellemzi, így a kockázatok sora az ezzel járó veszéllyel is kiegészíthető.

3.1. Közbiztonsági tényező

Valamennyi turista – az utazás indíttatásától eltekintve – a biztonságot legtöbbször a közbiztonságot sértő, vagy veszélyeztető jogsértésekkel azonosítja. Köszönhető ez napjainkban a média megerősödő szerepének, a világ egyes pontjain, a különböző nemzetek között fennálló konfliktusos helyzetek miatt kialakult fokozott terrorfenyegetettségnek, valamint a bekövetkezett terrorcselekményeknek (Tokodi – Ritecz 2020). Hazánk, illetve az európai zarándokutak kapcsán a terrorfenyegetettség, mint közbiztonsági tényező mértéke elenyésző.

Valamennyi turista célja, hogy utazása során élményeket szerezzen. A zarándokoknál az élményszerzés kiemelkedően jelen van, számukra az utazás maga a testi és szellemi felfrissülést jelenti. Ebből következően figyelmüket az értékeikről az utazás megélésére összpontosítják, így vagyoni elleni bűncselekmények elkövetői számára könnyű prédává válhatnak. A sérelmükre lopás, vagy vagyon elleni erőszakos bűncselekmény (rablás, kifosztás) könnyen elkövethető, ha nem elég körültekintőek. A kábítószeres bűnözés adott országban való jelenléte is okozhat a zarándoknak fenyegetettséget.

A zarándokok legtöbb esetben az utat gyalogosan teszik meg főútvonalon haladva, mely növeli a közlekedési balesetek számát. Van azonban olyan eset, hogy a hosszabb útvonalakat biciklivel teljesítik, vagy magához a zarándokútvonal főbb pontjaihoz egyéb közlekedési eszközt (vasúti/közúti/légi) választanak, így ezen közlekedésbiztonsági tényezővel is számolhatunk.

Amellett, hogy számos veszély fenyegeti a zarándokokat útjuk során, környezet és természet elleni bűncselekményekkel ők maguk is követhetnek el jogsértéseket.

A fogadó országban fennálló politikai- és gazdasági helyzet is hatással van a közbiztonság szintjére. A politikai instabilitás zavargásokat, polgárháborúkat eredményezhet, melyek által a zarándokok veszélybe kerülhetnek. A szegénység, a munkanélküliség is eredményezheti, hogy a nagy szegénységben élő helyi lakosok vagyon elleni bűncselekmények elkövetésével, az országba turistaként érkező egyénektől szerezhetik meg a létfenntartásukhoz szükséges anyagi javakat (Shadeva – Suvidha 2014).

A közbiztonsági tényezők sorába tartoznak az eligazodással összefüggésben felmerülő veszélyek is. A zarándokok vonatkozásában kiemelt jelentőségű lehet, hogy megfelelő tájékoztatást kapjanak a zarándokútról, ideértve a pontos útvonalat, az út sajátosságait, az igénybe vehető szolgáltatók sorát, mindazon körülményeket, melyek kulcsfontosságúak lehetnek a biztonságos zarándoklat véghezviteléhez. Az információ hiánya komoly következményekkel járhat. Az ajánlott útvonalról célszerű előzetesen minden adatot beszerezni, különös figyelmet fordítani az egyes szakaszon fennálló veszélyekre (kedvezőtlen útviszonyok, vallási szokásoknak megfelelő öltözet viselése).

A helyi lakosságra bízni az útbaigazítást nem minden esetben tekinthető a legjobb döntésnek, mivel az életvitelszerűen ott tartózkodó személyek másképp értékelik az útvonalon fennálló veszélyek tényét és nagyságát (Michalkó 2020a). A hazai zarándokútvonalak kapcsán segítséget jelenthetnek az egyes honlapokon fellelhető részletes útvonal leírások, az útvonal bejárhatóságát segítő információk. A Mária út kapcsán például telefonra letölthető applikáción keresztül interaktív térkép áll rendelkezésünkre, mely offline módon is működtethető, ezáltal napra lebontva megtervezhetjük az útvonalat, az eltévedés veszélyétől sem kell tartani.

A mekkai zarándoklat során – melyen több millió ember vesz részt – 15 év alatt több mint 1500 halálos áldozattal számolnak (Miklósi 2015). A halálesetek – legtöbb esetben – a több milliós tömeg együttes mozgásából származtathatóak. A mekkai zarándoklatra jellemző az egymással szemben

közlekedő embertömeg, amelyekben az emberek több nyelven beszélnek, eltérő tempóval haladnak, az emberek nem ismerik ki magukat a megközelítőleg 25 km-es útvonalon, a jelentős számú, több tízezer fős tömegben megállni életveszélyes lehet. Kiemelt jelentőségű ezen esetben (is) a zárandokok megfelelő tájékoztatása a pontos útvonallról, a haladási irányról, az útvonalon felmerülő akadályokról, útlezárásokról, egyes magatartások megjelöléséről, melyek betartása a biztonságuk megóvása érdekében elengedhetetlen.

3.2. Egészségbiztonsági tényező

Az egészségbiztonsági tényezők kapcsán fontos szempont, hogy a zárandoklat egyedül, kisebb létszámú csoportban, vagy tömegrendezvény keretében valósul meg. Az egészségügyi kockázatot ezen felül növeli a zárandok életkora és aktuális egészségi állapota. A zárandokoknak nem szükséges rendelkezniük speciális, a túrázáshoz kapcsolódó képességekkel és kiemelkedő fizikai erőnléttel. A fiatalabb utazókkal ellentétben, az idősebb korosztály azonban nagyobb kockázatnak van kitéve a fizikai terhelés által. Mivel a zárandokutak hosszú távú teljesítménytúrának minősülnek, így minden esetben – életkortól, egészségi állapottól függetlenül – előzetes orvosi vizsgálat lenne szükséges (Felkai 2018).

A nagy tömeget vonzó zárandoklatok zsúfoltságot eredményeznek, melyek növelik a különböző egészségügyi kockázatok előfordulását. Az esetek jelentős többségében a zárandoklatot nem előzi meg orvosi vizsgálat, annak ellenére, hogy a zárandoknak tudomása van a betegségről. A betegség figyelmen kívül hagyása komoly következménnyel, akár halál bekövetkezésével is járhat (Shadeva – Suvidha 2014).

Az egészségügyi kockázatok között szerepelnek a mozgásszervi megbetegedések, melyek – a hosszú távú gyaloglásból adódóan – a korábban ilyen jellegű problémákkal nem küzdő személyeknél is megjelenhet. A nem megfelelően kezelt kisebb sérülések, így a lábon megjelenő hólyagok, a lábízületek megterheléséből származó gyulladások, a kóros bőrérzékelés (más néven paraesthesia, érzékelésvesztés, vagy külső inger jelenléte nélküli érzékelés – ESEM 2022), a nagy tömegű hátizsák okozta ízületi fájdalmak, derék- és hátfájás akár a zárandoklat idő előtti abbahagyását is eredményezheti (Felkai 2018). Több esetben szembesülhetnek a zárandokok az utak közlekedésre alkalmatlan állapotával, ami további rizikófaktorot jelent. Az utak rossz minősége végtagbántalmakat vagy akár végtagtörést is okozhatnak.

Egészségügyi szempontból fenyegetettséget jelent a kedvezőtlen időjárási körülmények között folytatott zárandoklat. A csapadékos időjárás sérülésekhez vezethet, míg a forróság egyrészt növeli a fertőzésveszély kialakulását, másrészt olyan ártalmakat okozhat, mint például hőséguta (A napszúrással nem megegyező állapot. A magas hőmérséklet esetén a test számára nem biztosított a párolgás, mely következtében súlyos, akár életveszélyes következmények léphetnek fel – Arcanum 2022). Előfordulhat hőségrocs, mely a magas hőmérsékleten végzett fizikai tevékenység eredményeként az izmokban kialakuló görcsös állapot (Medicinstars 2022), másrészt komoly bőrgyógyászati problémákhoz is vezethet. A bőrgyógyászati problémák – a magas hőmérséklet általi előidézése mellett – megjelenhetnek az út során az elégtelen tisztálkodási feltételek és higiénés körülmények miatt is. Itt lehet megemlíteni a különböző rovarok általi csípéseket, melyek allergiás reakciót válthatnak ki. A közbiztonsági tényezőknél már megemlítésre kerültek a kábítószerrel kapcsolatos problémák. Egészségügyi szempontból a kábítószer fogyasztás a hívők körében nem jellemző, azonban az alkohol fogyasztás – azon vallásoknál, ahol az alkoholfogyasztás nincs tiltva – a hosszú út teljesítését követően jellemzően a zárandokút teljesítésének, a kikapcsolódásnak a része lehet. Egészségügyi szempontból ennek túlzott fogyasztása okozhat kockázatot a következő napi teljesítmény megtétele során. A zárandokok az útjuk során pszichés problémá-

iktól is megszabadulhatnak, ezzel ellentétben a monoton gyaloglás – kiváltképp, ha egyedül haladnak az úton – a megszokott életritmusból, környezetből kiszakadva akár depressziós állapotot is kiválthat. Ismert a Jeruzsálem-szindróma néven egy kórkép, mely erőteljes tudatzavart, a vallásgyakorlással, a hitbéli meggyőződéshez szorosan kapcsolódó mentális problémát jelent (Felkai 2018).

A fent ismertetettek alapján tehát a zarándoklat során is számos egészségügyi kockázattal számolhatunk amellet, hogy az út megtétele az általános egészségi állapotra, a testi és lelki egészségre pozitív hatást gyakorol.

3.3. Műszaki biztonsági tényező

A zarándokutak kijelölt útvonalai különböző domborzati formákat érintve és eltérő – a földesúttól a természetbe vezető kijelölt turistautakon át egészen a burkolattal rendelkező – útviszonyok között találhatók. A műszaki biztonság tárgykörébe tartozik minden infrastruktúráis létesítményhez kapcsolódó, annak igénybevétele során felmerülő kockázati tényező. Ide sorolható a meghibásodással, elhasználódással, az emberi tevékenység (mulasztás, rendeltetésellenes használat) eredményeképpen létrejövő állapotok, melyek veszélyhelyzetet hoznak létre. A zarándokúthoz kapcsolódó táborokba jutáshoz azonban elkerülhetetlen közlekedési eszköz igénybevétele. Kijelenthető, hogy a műszaki biztonság tárgykörében a közlekedési infrastruktúra a legjelentősebb kockázati tényező, a közlekedési balesetek száma igen magas. A műszaki biztonsági tényező ismertetése során azonban a zarándok nemcsak „áldozat” lehet, hanem ő maga is létrehozhatja a veszélyhelyzetet (Michalkó 2020b). Annak ellenére, hogy a műszaki biztonság hiánya számtalan veszély előidézésére alkalmas, jelenléte a turisztikai célterület kiválasztásánál a világi turistákkal megegyezően a zarándokoknál sem releváns tényező.

3.4. Fogyasztásbiztonsági tényező

A zarándokok, ahogy azt a világi turisták is megteszik, utazásuk során a felmerülő költségekre kevés figyelmet fordítanak, óvatlanná válnak a turizmusiparban működő szolgáltatókkal szemben. A zarándokok, a szolgáltatók általi visszaélések kapcsán a világi turistáknál nagyobb mérvű kiszolgáltatott helyzetben vannak vallási indíttatású utazásuk folytán. Az utazásuk indíttatása által könnyebben csalás áldozatává válhatnak. A hamis, hamisított árucikkek, kegytárgyak értékesítése azok a tényezők, melyek a zarándokokra nézve komoly kockázati tényezőt jelentenek. Ezek mellett az elszállásolás kapcsán (bár a zarándokok részére a zarándokút főútvonala mentén, a szakrális helyszínek, tárgyak közelében zarándokszállások kerültek kialakításra), a közlekedési eszközök (pl. taxi társaságok túlszámlázása) igénybevétele, valamint éttermi szolgáltatások (nem megfelelő minőségű, mennyiségű ételek) jelenthetnek veszélyt.

Végig követve azon momentumokat, melyek bekövetkezése – biztonsági szempontból – kellemtelen és nemkívánatos helyzetbe hozza a zarándokokat, megállapítható, hogy számos kockázati tényezővel kell számolni a vallási célú utazás során. Azonban éppen a hit általi motiváltság azon tényező, mely miatt az utazás során a biztonságot nem tekintik releváns kérdésnek, utazással kapcsolatos döntéshozatalukban elenyésző figyelmet kap, több kellemetlenséget és kényelmetlenséget viselnek el világi társaiktól. A biztonság megítélésében további fontos szempont lehet az életkor (a fiatalabbakat kevésbé foglalkoztatja a veszélyek elkerülése), illetve a veszélyeztetettség szempontjából a kommunikációs készség, a nemzetiség, valamint az utat együtt teljesítők száma (Shadeva – Suvidha 2014). A biztonság növelése érdekében szükséges lehet számba venni például közvetlen hívószám (segélyvonal), a nagyobb tömegeket vonzó kegyhelyek közelében orvosi ellátás biztosítását, gyógyszereket

árusító egységek létesítését. A zarándokútvonalak kapcsán offline módban is elérhető útvonaltervező megalkotását, mely rögzíti és az útvonal megtervezése kapcsán számításba veszi a turista fizikai állapotát, egyéb személyes körülményeit az infrastruktúra, az útvonal adottságainak megjelölésével. Indokolt lenne a nyilvános, közösségi helyek higiénikusabbá tétele, a szolgáltatók által biztosított ételek és a vízkészlet folyamatos hatóság általi vizsgálata, a közlekedésben résztvevők (pl. taxi) hatóság általi ellenőrzése.

4. A COVID19 világjárvány mint biztonsági kockázat

Az egészségbiztonsági tényezők csoportjába sorolható SARS-Cov-2 vírus által okozott koronavírus-járvány jelentős hatással van az élet szinte minden területére, hatalmas terhet ró az országok gazdaságára, az egészségügyi- és oktatási szektorra, változásra kényszeríti az embereket a hétköznapi és szabadidős tevékenységük gyakorlása során, így magát a turizmus szektort, annak fenntartható mivoltát is befolyásolja (Michalkó – Németh – Birkner 2022). A vallásturizmusra gyakorolt biztonsági kockázatok vizsgálatát jelen fejezetben a járvány főbb jellemzői kapcsán érdemes ismertetni.

A járvány a nemzetközi utazások korlátozását, határok lezárását eredményezte (Ritecz 2022), mellyel arányban a vallási turisták számának csökkenése volt megfigyelhető. Ezen túlmenően a vallásukat gyakorlók korösszetételében is változást eredményezett. Példaként említhető, hogy a Santiago de Compostelába zarándokolt 60 év feletti regisztráltak aránya a járvány megjelenéséig fokozatos emelkedést mutatott. A járvány megjelenésével az idősebb zarándokok száma jelentősen lecsökkent. Az idősebb korosztály az egészségük megőrzése érdekében kerültek a személyes jelenlétet a nagyobb tömeget verbuváló eseményen, így akár a zarándokutakon, akár a templomok újranyitását követő istentiszteleteken (Franciszek 2021).

A járvány terjedésének megfékezése kizárta a tömeges rendezvények megtartását, már-már a személyes emberi kapcsolatok korlátozásához vezettek. Számos szentély és istentiszteleti hely bezárását, vallási események, ünnepek szokásos megtartásának elmaradását eredményezte, a legjelentősebb zarándokútvonalakon az addig megszokott tömeg is elmaradt. A zarándoklatok azon megjelenési formáját is veszélyeztette a járvány, ahol a vallási turista, zarándok az utat egyedül tette meg, ugyanis a zarándokutak mentén elhelyezett turisztikai szolgáltatások jelentős része – ideértve a szállásokat, ételmezt biztosító helyeket – szüneteltek, ezek hiányában a vallási célú utazás egyéb biztonsági szempontokat szem előtt tartva volt megvalósíthatatlan.

A fennálló, nem kevés kockázatot magában rejtő helyzetben a vallási turisták – amennyiben ismét lehetőség nyílt arra, hogy zarándokútra induljanak – biztonságát, a járvány kapcsán megfogalmazott általános biztonsági szabályok garantálták. Zárt helyre történő belépés esetén megfelelő távolságtartás, testhőmérséklet mérés, kötelező szájat és orrot eltakaró maszkviselés és kézfertőtlenítés mellett a zarándokszállításokon a cserecipő használata volt kötelező.

Európa legjelentősebb Mária-kegyhelye a Franciaországban található Lourdes-i szentély, ahol a COVID19 járvány következményire tekintettel megoldást kerestek arra, hogy a szentély látogatásával a zarándokok biztonsága szavatolható legyen, ezzel a turizmus is ismét fellendüljön. A szentélyben található – testi és lelki gyógyító hatásáról híres – vízben a fürdés tiltott volt, azonban biztosították a vízből történő ivás és arcmosás lehetőségét. A zarándokok biztonságának szem előtt tartása okán tartottak online közvetítéssel megvalósított virtuális zarándoklatot Lourdes-ban.

A kezdeti bezárási hullámot követően, a vallási vezetők a vallás személyes jelenléttel való ismételt gyakorlása, a szent helyek felkeresése, a zarándoklat biztonságának szavatolása érdekében különböző intézkedések bevezetését kezdeményezték. Ilyen intézkedés volt például a szentmisén résztvevők

létszámának korlátozása, kézikönyv kibocsátása, mely a zarándokok részére biztosított az út során a biztonságuk megőrzése érdekében fontos szabályokat.

A vallási felekezetek vezetői a járvány megjelenését követően felhívták a híveik figyelmét a biztonságuk elsődlegességére. Az egészségük megőrzése érdekében – bár az országok a védekezés időszakában hozott korlátozó intézkedései sem tették volna lehetővé – az otthonuk elhagyását hangsúlyozták, lehetőséget adva az online térben történő vallásgyakorlásra, vallási események közvetítésére és zarándokközpontok meglátogatására.

Egyértelmű, hogy a világjárvány terjedése a turizmus, ezáltal a vallásturizmus jelentős mérvű csökkenéséhez vezetett. A szentélyek, a szent- és zarándoklati helyek bezártak, a vallási turisták száma, adott életkor feletti jelenléte drasztikusan csökkent és az utazás motivációja is új értelmet nyert. A világjárvány elleni védekezés okán, a vallási turisták biztonságának a megőrzése érdekében a vallási vezetők a személyes jelenlétet nélkülöző online térben történő vallásgyakorlásra szólították fel híveiket. Felismerték, hogy a világjárvány elleni fellépés, a biztonságos vallásgyakorlás kivitelezésének legfontosabb eszköze az internet és a közösségi média, az általuk adta lehetőségek, valamint az imák. Ezen lehetőségek alkalmazása az egyetlen út a lelki és testi feltöltődéshez a járvány esetleges következő hulláma okozta nehéz helyzetben az egészségbiztonság fenntartása érdekében. Az online irányvonalon kívül nagyobb szerepet kaphatnak a gyalogosan megtett zarándokutak akár korlátozott létszámban, akár egyénileg végrehajtva. A járvány súlyosságának figyelembevételével, amennyiben a személyes jelenléttel megvalósított vallásgyakorlás jelentős kockázattal nem jár, szükséges lehet szigorú intézkedések és új szabályozás – például ereklyék érintésének, megcsókolásának tilalma – bevezetésére, az egészség fenntartása érdekében (Franciszek 2021).

5. A vallásturizmus jövője

Az egyházak a vallásgyakorlás, egyes vallási tevékenységek során – hosszú időn keresztül – mindinkább arra törekedtek, hogy azok a turizmus jegyeit ne hordozzák magukon. A turizmus és a vallás elkerülhetetlen összefonódásából származó előnyök felismerését követően (pl. a hit követői számának turisztikai elemek alkalmazásával történő növelése, gazdasági gyarapodás) a vallási vezetők elfogadták a két jelenség együttes jelenlétét. A vallásturizmus népszerűsítéséhez, vonzerejének növeléséhez szükséges személyi, intézményi feltételek megteremtése a jövő feladata.

5.1. Nemzeti Vallásturizmus Tanács

Az együttműködés gördülékenységének és eredményességének biztosítása érdekében 2021 decemberében megalakult a Nemzeti Vallásturizmus Tanács. A kezdeményezés természetesen az érintett felektől származik, így Magyarország Kormányától, az egyházaktól és a Magyar Turisztikai Ügynökségtől.

A Nemzeti Vallásturizmus Tanács nem kevesebb célt tűzött ki maga számára, minthogy az ország vallási értékkincseit népszerűsítse nemzetközi szinten és az ebből származó előnyöket az egyházakra, valamint a teljes lakosságra fordíthassa.

A Nemzeti Vallásturizmus Tanács megalakulásának szükségességét adta – azon felül, hogy hazánkban a legfontosabb turisztikai látnivalók, a legtöbb turistát vonzó helyek vallási jellegűek – az is, hogy 2020-ban létrejött a Nemzeti Vallásturizmus Intézkedési Terv, mely a Turizmus 2.0-ban meghatározottak végrehajtására hivatott (MTÜ 2021b).

5.2. Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030, Turizmus 2.0

A Turizmus 2.0 klasszikus turisztikai termékeket nevesített, így ezen dokumentumban – a vallásturizmushoz kapcsolódóan – a kulturális turizmus került értékelésre. A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 (MTÜ 2021a) a vallásturizmus kiemelt szerepét mutatja, a kulturális turizmus szegmenseként.

A Stratégia kiinduló eleme, hogy hazánkban jelentős számú értékkincs – közel 4000 szakrális helyszín – lelhető fel, melyeket hazai és nemzetközi szinten is láthatóvá kell tenni. Ezen helyszínek közül 227 darab kerül kiemelésre, melyek látogatottsága kiemelkedő, ezeket kiemelt szakrális értékkincsként emlegeti. A kiemelt szakrális értékkincsek további – az utazás motivációja szempontjából történő – kategóriákba rendeződése szerint, megkülönböztethetünk zászlóshajókat (az utazás ezen látnivaló felfedezése végett jött létre), értékkincs-bővítőket (az utazási célpont meghatározásában jelentős szerepe volt) és értékkincs-kiegészítőket (egy utazás során program elemként szolgál).

A Stratégia röviden jellemzi a hazai vallásturizmus helyzetét, így:

- a vallási értékkincsek ismeretlensége;
- a vallási értékkincsekhez kapcsolódó infrastruktúra hiánya, vagy továbbfejlesztésének szükségessége;
- a vallási turizmus népszerűségének számadatokkal való alátámasztásának hiánya;
- az egyházak és a turisztikai szakemberek együttműködésének hiánya.

A Stratégia a fent felsorolt problémák megoldására, ezzel a vallásturizmus felvirágoztatására hivatott. A Stratégia a vonzerő kialakítása, növelése érdekében, a hazai vallásturizmus ismertetett helyzetére válaszként alapelveket fogalmaz, melyek segítik a helyes fejlesztési irány meghatározását. Az első alapelv szerint, valamennyi fejlesztési vonal hangsúlyozza hazánk vallási sokszínűségét zsidó-keresztény identitással, a második alapelv az egyházak kapcsán határozza meg a turisztikai hasznosíthatóságára való törekvést és figyelmet, az utolsó elv a vallási értékkincsek több területet érintő fejlesztése. A meghatározott alapelvek mentén a Stratégia 5 fő stratégiai irányvonalat határozott meg (népszerűsítés, alapfeltételek, élmények, szervezeti feltételek biztosítása, nemzetközi események rendezése, vagy a részvétel adta lehetőségek kiaknázása), mellyel további 12 darab intézkedés került meghatározásra, melyek a vallási értékkincsek láthatóságának növelését eredményezik. Konkrét biztonságra vonatkozó stratégiai irányvonal, vagy intézkedés nem figyelhető meg, azonban az intézkedések végrehajtása esetén számos, a vallási turisták biztonságát szolgáló rendelkezés fog létrejönni 2030-ig.

Egy-egy szakrális helyszín, vagy zarándokút alaposabb vizsgálata elengedhetetlen annak feltárására, hogy milyen biztonsági kockázati tényezőkkel kell számolni és a fennálló, vagy felmerülő veszélyekkel, kockázati tényezőkkel szemben milyen biztonsági intézkedések bevezetése indokolt. (A Stratégia a korábban ismertettektől eltérő felosztásban foglalja össze a vallásturizmus egyes formáit: - kegyhelyek, búcsúhelyek, templomok és más imahelyek; - kolostorok és elvonulási helyszínek; - zarándokutak és tematikus utak; - egyéb szakrális értékek.) Ennek közzététele a külföldiek számára is elérhető fórumon kell, hogy megtörténjen, melyre az online felület a legalkalmasabb. Jelenleg is találunk internetes honlapot, ahol a hazai vallási értékkincsek egy része bemutatásra kerül, de továbbá – kiemelten biztonsági szempontú – információt nem szolgáltatnak.

A Stratégia a fentieknek megfelelően adatbázis létrehozására javasolja, mely a főbb hazai valláskincsek kapcsán részletes információval szolgálna a helyszínről, annak elérhetőségéről, szolgáltatásairól, mely számos kockázati tényező megszüntetését eredményezné. Ezen adatbázis bővítése pedig további funkciókkal kiegészülve működne, ahol a turista személyre szabhatja az utazását, többletinformációk megadásával, vagy kiválasztásával a számára leginkább megfelelő vallási helyszínre látogathat.

A Stratégia 10+3 pontban határoz meg minimumfeltételeket, melyeknek a szakrális helyszínek meg kell feleljenek. A minimumfeltételeknek való megfelelés növelné az adott értékkincs látogatóinak a számát, továbbá a turisták részére biztosított részletes információ átadás növeli a biztonságos utazási feltételeket. A minimumfeltételek között szerepel többek között a helyszínek nyitva tartására, infrastruktúráis lehetőségeire részletes adatközlés, saját internetes elérhetőség, bemutató videó, valamint – mivel több vallási helyszín a befogadó képességéről sem rendelkezik információval, mely kockázati tényezőnek számíthat – a látogatói létszám figyelemmel kísérése végett kötelező jegykiadás bevezetése (Jászberényi 2022).

A szakrális helyeket összekötő zárandokútvonalakra is található rendelkezés, így kiemeli az alapfeltételek biztosítását a szálláshelyek fejlesztése révén. Meghatározza, hogy a zárandokútvonalak mentén lévő szálláshelyek számában, foglalkoztatóságában és minőségében szükséges a fejlesztés. A biztonságos zárandoklást biztosító egyéb körülmények taglalása – Stratégiai rendelkezés hiányában – a zárandokutak kezelését végző személyek feladata, melyek közzététele online felületen a legcélszerűbb.

A Stratégia által meghatározott irányvonalak és az azokkal kapcsolatos intézkedések megvalósulása a vallásturizmus belföldi és külföldi népszerűsítését eredményezik. A tételesen felsorolt, vonzerő-növekedést eredményező tényezők mellett elengedhetetlen a vallási turisták biztonságának biztosítása. Bár a Stratégia közvetlen utalást nem tesz a biztonság fokozására, a biztonság megteremtése vagy fenntartása érdekében fogantatott intézkedések soráról, mégis számos esetben a megfogalmazott javaslatok, a kötelezően elvégzendő feladatok köre a vallási turisták biztonságának garantálását fogja szolgálni.

6. Összegzés, következtetések, javaslatok

A világban bekövetkező negatív események sorozata – terrorcselekmények, világijárvány terjedése – az embereket mindinkább arra sarkallja, hogy hitük, vallásuk gyakorlása által találják meg azt a testi-szellemi egyensúlyt, mely a mindennapi életük gyakorlásához, a problémák megoldásához segítséget nyújtanak. A vallás összekapcsolódása a turizmussal olyan lehetőséget biztosít az emberek számára, melyre a rohanó világunkban igény van. A vallásturizmus külső körülmények okozta térnyerése mellett nem lehet figyelmen kívül hagyni azon tényt sem, hogy adott szakrális helyszín, tárgy, esemény látogatottságát, zárandokúton résztvevők számát jelentős mértékben befolyásolja a területet jellemző biztonság. Ahogy a világi turisták a biztonságot az egyik legfontosabb tényezőnek tekintik az úticél kiválasztása során, addig ez a vallási turisták számára is elengedhetetlen, bár világi társaikhoz képest – a hit, a vallásgyakorlás általi vezéreltség miatt – előfordulhat, hogy nem megfelelő figyelmet fordítanak biztonságuk meglétére, megőrzésére. Ugyancsak a motivációjukra vezethető vissza az is, hogy egy világi utazáshoz képest több biztonsági kockázattal lehet számolni.

Hazánkban a szakrális értékkincseink kapcsán online fórumon jellemzően a kiemelt értékkincseinkkel kapcsolatos információk jelennek meg, azok is eltérő oldalakon. Vélhetően a magyar embereknek sincs rálátása arra, hogy hazánkban mennyi jelentős vallási látnivaló van. A belföldi és a külföldi turisták érzékeléséhez elengedhetetlen ezen helyek népszerűsítése. A jövőben nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a vallásturizmus fejlesztésére, szükséges lehet nem csupán a kiemelt értékkincseink kapcsán az információk rendelkezésre állása. A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 Turizmus 2.0 is megjelölte ezen rendszer hiányát és javaslatot tett egy adatbázis létrehozására, mely összegyűjtené valamennyi szakrális értékkincsünket és az azzal kapcsolatos turisztikai információkat, melyben a biztonsággal kapcsolatos kérdések is megjelölésre kerülnének. A Stratégia a szakrális helyszíneknek való megfeleltetés 10+3 minimum követelményeinek előírásával jelentős lépést tett a vallási turistákkal szemben fennálló kockázati tényezők csökkentésére.

A vallásturizmus közbiztonsági, egészségbiztonsági, eligazodásbiztonsági, műszaki biztonsági és fogyasztásbiztonsági szempontú kockázati tényezőinek számbavételével meghatározhatóvá válnak azon javaslatok, így a vallási turisták tájékoztatásával vagy egyéb intézkedés bevezetésével a biztonság garantálható lesz. A hazai vallásturizmus kapcsán az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészségi Bűnügyi Statisztikai Rendszer (ENyÜBS) a legjelentősebb értékkincsek kapcsán adatok szolgáltató arról, hogy milyen bűnügyi kockázattal kell számolni a turistáknak. A bűnügyi fertőzöttségre utaló adatokon túlmenően azonban egyéb biztonságot veszélyeztető tényezők a különböző és egyben kevés számú tanulmányból vezethetők vissza. Valamennyi vallási helyszín és esemény kapcsán részletes adatszolgáltatásra lenne szükség a nyitvatartást, a speciális szabályozást, a közlekedési, szállás- és étkezési lehetőségeket illetően, valamint a turistákra vonatkozó, a biztonságukat szolgáló egyéb figyelemfelhívó tájékoztatás közzétételével. A vallásturizmus feltörekvő jellegének érvényesülése a szakrális értékkincsek turisztikai funkcióinak növelésével valósulhat meg, a turisztikai funkció kialakításához pedig a biztonság megléte elengedhetetlen.

A vallási turisták jelentős számú áramlása, a vallásturizmus népszerűsítése, a vallási turisták biztonságának fenntartása, a kockázati tényezők csökkentése, ezáltal a vallásturizmus által elérni kívánt cél, a testi és lelki egészség javítása, a szellemi felfrissülés az állam, az egyház és a turisztikai szakemberek együttműködésének eredményeképpen valósulhat meg.

Irodalom

- Arcanum (2022): Adatbázisok. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/h-2E554/hoguta-31241/> (letöltve: 2022. szeptember 24.)
- CBI (2020): *The European market potential for religious tourism*. <https://www.cbi.eu/market-information/tourism/religious-tourism/market-potential> (letöltve: 2022. február 07.)
- ESEM (2022): *Paraesthesia*. <https://esem.hu/szotar/paraesthesia/> (letöltve: 2022. szeptember 24.)
- Franciszek, M. (2021): The Impact of Covid-19 on Pilgrimages and Religious Tourism in Europe During the First Six Months of the Pandemic. *Journal of Religion and Health* (60):625–645.
- Felkai, P. (2018): Az El Camino zarándokút egészségügyi kockázatai. *Orvosi Hetilap* 159(38):1535–1542.
- Gadácsi, P. (2022): A modern zarándoklat. In Jászberényi, M. – Boros, K. – Miskolczi, M. (szerk.): *Vonzerőfejlesztés a kulturális és aktív turizmusban*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Irimiás, A. – Michalkó, G. (2013): Religious tourism in Hungary – an integrative framework. *Hungarian Geographical Bulletin* 62(2):175–196.
- Jászberényi, M. (2014): A kulturális turizmus elméleti háttere. In: Jászberényi, M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. (2022): *Új perspektívák a kulturális turizmusban: az innovatív vonzerőfejlesztés lehetőségei*. Vonzerőfejlesztés a kulturális és aktív turizmusban, szerk.: Jászberényi M.-Boros K. – Miskolczi M., Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. – Pálfalvi, J. (2006): *Közlekedés a gazdaságban*. Aula Kiadó, Budapest.
- Központi Statisztikai Hivatal – KSH (2014): *2011. évi népszámlálás. 10. Vallás, felekezet*. Xerox Magyarország Kft., Budapest.
- Magyar Turisztikai Ügynökség – MTÜ (2021a): *Turizmus 2.0*. <https://mtu.gov.hu/cikkek/strategia> (letöltve: 2022. július 20.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség MTÜ (2021b): *Megalakult a Nemzeti Vallásturizmus Tanács* <https://mtu.gov.hu/cikkek/megalakult-a-nemzeti-vallasturizmus-tanacs-2516> (letöltve: 2022. július 20.)

- Magyar Zarándokút (2022): *Útismertető*. <http://magyarzarandokut.hu/magyar-zar%C3%A1ndokut> (letöltve: 2022. május 13.)
- Mártonné Máthé, K. – Simonyi, N. (2018): A magyarországi zarándokutak turisztikai kapcsolódásai és üzemeltetési modelljei. *Turizmus Bulletin* 18(2):46–49.
- Medicinstars (2022): *Hőgörcsök*. <https://hu.medicinstars.com/heat-cramps-36447> (letöltve: 2022. szeptember 24.)
- Michalkó, G. – Németh, J. – Birkner, Z. (szerk.) (2022): *Turizmusbiztonság, járvány, geopolitika*. Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft., Budapest.
- Michalkó, G. (2020a): Az eligazodás szerepe a turizmusbiztonságban. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 48–49.
- Michalkó, G. (2020b): A biztonság szerepe a turizmus rendszerében. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 24–25.
- Miklósi, G. (2015): *Mekka: 15 év, több mint 1500 halott. Miért?* https://index.hu/kulfold/2015/09/24/mekka_zarandoklat_tomegszerencsetlenség_modernizacio/ (letöltve: 2022. május 17.)
- Mintel (2012): *Religious and Pilgrimage Tourism*. Mintel International Group Ltd., London.
- Németh, J. (2020): Turizmusbiztonság Magyarországon. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 443–460.
- Pusztai, B. (1998): Vallás és Turizmus. In Fejős, Z. (szerk.): *A turizmus mint kulturális rendszer – Tanulmányok*. Néprajzi Múzeum, Budapest, pp. 13–23.
- Ritecz, Gy. (2022): Az államhatárok régi/új szerepben a COVID19 járványban és azt követően. In Michalkó, G. – Németh, J. – Birkner, Z. (szerk.): *Turizmusbiztonság, járvány, geopolitika*. Bay Zoltán Alkalmazott Kutatási Közhasznú Nonprofit Kft., Budapest, pp. 23–36.
- Shadeva, K. – Suvidha, K. (2014): Tourism risks and crimes at pilgrimage destinations- a case study of Shri Mata Vaishno Devi. *International Journal of Event Management Research* 8(1):77–89.
- Sulyok, J. – Mártonné Máthé, K. (2014): A vallási turizmus helyzete Magyarországon. *Turizmus Bulletin* 16(1):11–20.
- Tala, M.L. – Padurean, M. (2008): Dimensions of religious tourism. *Amfiteatru Economic* (10):242–253.
- Tokodi, P. – Ritecz, Gy. (2020): Turizmus a terrorizmus árnyékában In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 233–251.
- Varga, M. (2011): A vallási turizmus jelenléte ma Magyarországon. *Keresztény szó* 22(12):16–21.

Idősek turizmusa – a biztonság mindenek felett?

Ernszt Ildikó – Rodek Nóra – Szabó Debóra Vanda

1. Bevezetés

A fejlett gazdaságokkal rendelkező országok társadalmi öregedő társadalmak. Mindenekelőtt meg kellene határozni, kit tekintünk idetartozónak, erre azonban általános megfogalmazás nincs. Az időskort az ENSZ 60 vagy 65 év feletti életkortól számítja. (WHO 2021, ENSZ 2019). Tarlow (2017) szerint a 60-65 év felettieket már ide sorolhatjuk, ugyanez igaz Magyarországra is – ez azonban kultúránként, időszakonként is változik. Jelen tanulmányban a 65. évet tekintjük mérvadónak (Illés 2004). Maga a csoport elnevezése is problémás: Törőcsik szerint javasolt a szenior korcsoport megnevezés, hiszen ehhez a megnevezéshez nem kötődnek pejoratív, negatív felhangok – ellentétben egyéb megnevezésekkel (pl. nyugdíjas, idős) (Törőcsik 2016).

Az Európai Unió lakossága szintén folyamatosan öregedik. Jelenleg a lakosság 20%-a 65 év feletti, a becslések szerint 2070-re ez az arány elérheti a 30%-ot. (European Commission 2020). A társadalomban az idősebb korosztály egyre magasabb aránya azonban a nehézségek, kihívások mellett számos lehetőséget hordoz magában: az „ezüst gazdaság” növekedését. Ez olyan termékek, szolgáltatások iránti kereslet növekedését jelenti, ami az időseknek az életkorából fakadó különleges szükségleteit, igényeit elégíti ki. Úgy becsülik, mértéke évi 5%-kal nő, és a 2015-ben 3,7 billió euró értéket megjelenítő gazdasági terület 10 év alatt 5,7 billió euró értékűvé növi ki magát (European Commission 2021). Számos területen hozhat létre üzleti- és munkalehetőségeket egyaránt.

Az EU „ezüst gazdasága” globális gazdasági szinten sem elhanyagolható jelentőségű. Ezt mi sem bizonyítja jobban, mint a tény, hogy ha független állam gazdaságaként tekintenénk rá, az Egyesült Államok és Kína után a világ harmadik legnagyobb gazdasága lenne. Ha a fiatalabb generáció tagjaival összehasonlítjuk az idősebb korosztály fogyasztását, látható, hogy bizonyos területeken jelentősebb fogyasztóknak tekinthetők: az egészségügyi szolgáltatások, rekreáció, kultúra és a bútorok, berendezési tárgyak piacán érzékelhető ez (European Commission – Oxford Economics – Technopolis 2018).

Ma már korántsem igaz a régi sztereotípia, ami szerint az idősebbek már nem utaznak. A társadalom aktív tagjai maradnak, és ez azzal is együtt jár, hogy felfedezik a világot (Miskolczi et al. 2020). Emellett az sem elhanyagolható szempont, hogy 2020-ban a Baby Boomer generáció (1946 és 1964 között születettek) tagjai voltak azok, akiknek az összes turisztikai költés fele köszönhető (Venter 2017, ENAT 2020). Természetesen hozzá kell tenni és ki kell hangsúlyozni, hogy a világban egyenlőtlenül oszlanak meg a javak, jövedelmek, aminek következménye az is, hogy az idősek sem azonos esélyekkel jelennek meg a turizmus piacán. Amíg Svédországban a 65 év feletti turisták aránya meg egyezett a lakosságon belüli arányukkal, addig Bulgáriában, Litvániában a turistáknak kevesebb, mint 10%-át tette ki ez a korcsoport, miközben a lakosság 25% és 23%-át teszik ki (EUROSTAT 2019).

Az, hogy növekvő piaci csoportként tekintenek rájuk, több okra vezethető vissza: nő az átlagéletkor, ma már az utazás a nyugati társadalmakban nem luxusként jelenik meg, hanem sokkal inkább egyfajta jogként tekintenek rá (Tarlow 2017, Jászberényi – Miskolczi 2020). Az idősek turizmusának támogatása számos pozitív hatással jár: növeli a gazdasági fejlődés mértékét, a turisztikai szezon meghosszabbítja, ennek következtében több munkahelyet teremt a turizmusban. Az idős utazók ré-

széről pedig növeli az általános, szubjektív jóllétet és hozzájárul egészségi állapotuk megőrzéséhez (European Commission 2014, Michalkó et al. 2008). Társadalmi szinten is nagy jelentőséggel bír az, hogy az idősök integrációját is elősegíti. Sőt, Michalkó és társai (2018) hangsúlyozzák, hogy a turizmus ténylegesen alkalmas a fiatalok és az idősök közötti megértés erősítésére.

Ugyan egyfajta általános kép megrajzolható az idősök szegmensének utazási szokásairól, alapvető igényeiről, de nagy hiba lenne egyetlen, homogén csoportként kezelni őket, hiszen életkortól, származási országtól, kulturális, szakmai háttértől, egészségi állapottól függően is rendkívül sokszínű csoportot képeznek. A velük kapcsolatos sztereotípiáktól nemcsak a turisztikai szakma, de a hétköznapi emberek sem tudnak szabadulni (Michalkó et al. 2020). Azt is meg kell említeni, hogy a múltban a fogyasztási szokások alapvetően nem határozzák meg a későbbi fogyasztási mintákat sem (Kolos – Kövesdi 2020). Sőt: új alszegmensek is megjelentek: például olyan nyugdíjasok, akik a nagyon idős szüleikkel együtt kelnek útra, vagy az egyedül utazó idősök (ENAT 2020).

Ugyanakkor vannak közös jellemzőik, amelyek az életkor sajátosságaiból származnak. (1. ábra) Többségük nehezen tolerálja a környezetváltozást, „a megszokott térpályáikon történő eligazodás is gyakran kihívás elé állítja őket” (Michalkó 2020:58). Sokukról elmondható, hogy tapasztalt utazók, és van idejük az utazásra. Mivel már nem kell alkalmazkodni a munka által meghatározott kötelezettségeikhez, sem pedig az iskolai szünetekhez, hiszen gyermekeik már felnőttek, rugalmasabban tudják az utazás idejét meghatározni (Jászberényi 2014). De az is leszögezhető, hogy az elérhetőség, hozzáférhetőség, akadálymentesség a teljes csoport számára alapkritérium (ENAT 2020) Emellett több más eset is elképzelhető, amikor ugyanezek az igények válnak létfontosságúvá: például kisgyermekkel, babakocsival közlekedők, baleset után lábadozók (Darcy – Dickson 2009, Bosch – Garaveis 2017).



1. ábra: Az idősök utazásait meghatározó jellemzők és igények
 Forrás: saját szerk. EUROSTAT (2019), ACS Distance Education (2022),
 Zsarnóczky (2017), Darcy – Dickson (2009) alapján

Magas elvárásaik vannak rendszerint a szolgáltatások, ellátások minőségét illetően. A különleges kényelem, a luxus, illetve a divatos turisztikai célterületek, a közösségi médiában felbukkanó népszerű célállomások kevésbé vannak rájuk hatással. Az idősebb korban az egészségi állapotuk alapvetően meghatározza az utazási döntést – avagy éppenséggel azt, hogy nem utaznak (ACS Distance Education 2022). Egy európai felmérés szerint szívesen utaznak el hosszabb időre, gyakran vállalkoznak belföldi utakra (EUROSTAT 2019). Egy hazai kutatás azt bizonyította, hogy a kedvező ár-értékarányú, színvonalas kínálat meghatározó ezen korosztály számára, emellett mások ajánlásai is döntő jelentőséggel bírnak. Az életkorukból fakadóan nagyobb keresletet indukálnak az egészségügyi, orvosi

szolgáltatások iránt (Zsarnóczky 2017). Ugyanakkor a kultúra, az aktív szabadidő eltöltés is egyre fontosabbá válik a számukra (Somogyi – Michalkó 2016, Kolos – Kövesdi 2020).

Azonban számos akadály nehezíti utazásaikat, amelynek többségére azonban megtalálható a megoldás (1. táblázat).

Akadályok	Lehetséges megoldások
nyelvi nehézségek	szervezett csoportos utazások
információhiány	információs oldalak idősebb utazók számára, idők számára képzés (internethasználat), információk nyújtása az egészségügyi lehetőségekről, vészhelyzet, illetve baleset esetén
közlekedés során felmerülő nehézségek	mindenki által hozzáférhető közlekedés, idősbárát ajánlatok, információk
életkor miatti diszkrimináció	szolgáltatók számára képzés, oktatás
elérhetőség	turisztikai szolgáltatók alkalmazkodása a követelményekhez lehetőségeikhez mérten
pénzügyi okok	főszезonon kívüli különleges ajánlatok, kedvezmények
professzionális, vonzó kínálat hiánya	különleges ajánlatok, kedvezmények a célcsoport igényei alapján nyugdíjas, időseket tömörítő szervezetekkel együttműködve
egészségi okok	közelebbi úticélok, orvosi felügyelet, kíséző

1. táblázat: Idősek utazását nehezítő akadályok és lehetséges megoldásaik

Forrás: saját szerkesztés European Commission 2014 alapján

Az idősbárát turisztikai termékek figyelembe veszik a szeniorok különleges igényeit. Így olyan termékeket kell kialakítani, amelyek mindenekelőtt biztonságosak, hiszen idősebb korban egyre inkább felértékelődik ez az alapkövetelmény. Emellett minőségi szolgáltatásokat, termékeket vár el ez a korosztály. Fontos, hogy hozzáférhetőek, akár tömegközlekedéssel is könnyen igénybe vehetőek legyenek.

Egyre több turisztikai vállalkozás látja meg az üzleti lehetőséget az idősebb korosztály által támasztott különleges igényekben, és biztosít a számukra testreszabott szolgáltatásokat. Sokan kedvezményes árakkal csábítják őket. Az Egyesült-Államokban a Nemzeti Parkok külön belépőkártyát kínálnak a 62 év feletti állampolgáraik, illetve az országban állandó lakcímmel rendelkező személyek számára. A kártya 80 dollárba kerül, és élethosszig tart, az USA csaknem 300 nemzeti parki szolgáltatóhelyére nyújt belépést. A kíséző hozzátartozók szintén ingyenesen léphetnek be (National Park Service 2017). Dél-Afrikában is számos turisztikai szolgáltató nyújt különleges kedvezményeket a nyugdíjas utazók számára (West Coast Way 2022), de ez alól a hazai szolgáltatók sem jelentenek kivételt. A Hévízi Tófürdő például a 60 év feletti látogatóinak kedvezményes, egész napos szenior jegyet, a Zalakarosi Fürdő pedig nyugdíjas napijegyet kínál a 65 év feletti látogatói számára (Hévízgyógyfürdő és Szent András Reumakórház 2022, Zalakarosi Fürdő 2022). Létrejötték már idősekre specializálódott utazási irodák is.

2. Utazás, de csak biztonságosan!

2.1. A szenior utazókra leselkedő lehetséges biztonsági kockázatok

Az idősebb korosztály esetében mindig kiemelkedő jelentősége van annak, hogy biztonságos legyen az adott szolgáltatás – figyelembe véve az életkorból fakadó nagyobb sérülékenységet, ezáltal csökkentve az esetlegesen felmerülő kockázatokat. Számos kutatás igazolta, hogy az idők esetében az utazási döntések meghozatala során alapvetően meghatározó tényező a biztonság kérdése. Az idősebbek utazása számos területen fokozott biztonsági kockázatot rejt magában (2. táblázat). Olyan biz-

tonsági kérdések kerülnek fókuszba, amelyek ugyan minden csoportban megjelennek, de az idős korosztály esetén nyomatékos figyelmet kell szentelni nekik: többek között egészségügyi kérdések, az érzékeléssel kapcsolatos problémák, a biztosítás, valamint a közlekedés területén felmerülő problémák merülnek fel hangsúlyosabban. Bizonyos turisztikai termékek fogyasztói között nagyobb arányt képvisel az idősebb korosztály – ilyennek minősülnek például a gyógyturizmus által nyújtott szolgáltatások és termékek. Ott különösen hangsúlyosan figyelembe kell venni biztonságuk garantálását.

A közbiztonság kapcsán az idősök könnyebben áldozatául eshetnek erőszakos bűncselekményeknek (pl. rablás), de sok esetben prédájává válhatnak a zsebtolvajoknak, tolvajoknak, csalóknak is. Erre megoldás lehet a csoportos utazás, valamint a figyelmük felhívása, ami biztonságot adhat. Az idős utazók csoportján belül vannak olyanok, akik a különféle bűncselekményekkel szemben még védtelenebbek: így többek között a hajóutakon részt vevő idősök, illetve az olyan nagyszülők, akik unokaikkal vesznek részt közös nyaraláson, valamint az egyedülálló idős hölgyek és az özvegyek (Tarlow 2017).

Az idősebb utazók közül sokan már nehezebben közlekednek, óvatlanabbakká válnak, könnyebben eleshetnek. Ez kiküszöbölhető mindazokkal a lépésekkel, amelyeket a fogyatékkal élők utazásának a megkönnyítésére alkalmaznak (pl. nincsenek szintkülönbségek, jól kivilágított területek, lift lehetősége). Az idősebbek mozgással, látással, hallással kapcsolatos nehézségei ugyanazokat a kérdéseket vetik fel, mint amelyek általában az akadálymentesség kérdéskörénél felvetődnek. Így szükséges a minden szinten történő akadálymentesítés: fizikai (pl. széles bejáratok, ajtók, fürdőszobák, amelyek akár kerekesszékekkel is megközelíthetők), pszichikai (személyzet felkészítése arra, hogy hogyan bánjanak az idősebb, illetve fogyatékkal élő vendégeikkel) és kommunikációs (gyengénlátók által is olvasható legyen a kiírás, felirat, weboldalon feltüntetett tartalom, illetve pontos, korrekt információ az akadálymentességről vagy annak hiányáról).

Biztonság területe	A szeniorok esetében különös biztonsági kockázatot jelentenek az alábbi tényezők
Közbiztonság	Kiseb fizikai erő. Előfordul, hogy veszélyes helyekre tévednek. A bosszútól való félelem miatt nem mennek rendőrségre. Feledékenység nehezíti a vallomástételt.
Műszaki biztonság	Nem megvilágított, nem kellően jelzett szintkülönbségek, egyenetlen talaj: elesés veszélye.
Fogyasztásbiztonság	Könnyebben csalás áldozatává válnak.
Eligazodás biztonsága	Nehezebb orientáció – idegen nyelv ismeretének hiánya miatt sok esetben, illetve a látás romlása miatt.
Egészségbiztonság	Érzékenyebbek a megváltozott klímára, étkezésre. Nagyobb érzékenység a szennyezett ivóvízre, illetve ételre. Jetlagra való fokozott érzékenység. Mélyvénás trombózis nagyobb veszélye repülés során. Nagyobb érzékenység az időjárási szélsőségek tekintetében (pl. forróság, extrém hideg). Sérülések megelőzése különösen fontos – közlekedésben. Az utazás stresszel jár, ami a racionális gondolkodást nehezíti sok esetben.
Kiberbiztonság	Tájékozatlanság, sokan nem mozognak otthonosan az online világban.

2. táblázat: A szeniorokat utazásaik során különösen veszélyeztető biztonsági kockázatok

Forrás: Tarlow 2017, Government of Canada 2021, ACS Distance Education 2022

Másik alapvető probléma az idősebbek körében az esetleges rosszabb egészségi állapot, valamint a fokozott érzékenység bizonyos fizikai körülményekre. Így az idősebb korosztály általában nehezebben viseli a nagy hőséget, vagy éppen ellenkezőleg: az extrém hideget. De az étkezésükre is nagyobb gondot kell fordítani, hiszen többen közülük valamilyen ételérzékenységgel küzdenek, de akár a távoli turisztikai célterületekre történő utazás során a jetlag-et (időzóna átlépés szindróma) is nehezebben viselik. Az egészségügyi biztonságot meglehetősen súlyosan érintheti a közlekedés: az idősök (és természetesen általában az utazók) figyelmét is fel kell hívni közlekedési szabályok betartására-

ra, a mentőöv, bukósisak feltétlen használatára (még akkor is, ha az adott országban nem kötelező) (Government of Canada 2021).

Számos pszichológiai kérdés is felmerül, ami egyéb, biztonsággal kapcsolatos kockázatokhoz, veszélyekhez vezethet: ilyen probléma lehet a magány, a depresszió, a személyes veszteségek miatti utazás, a betegségektől való félelem. Ehhez még hozzájárul az, hogy maga az utazás is stresszel jár, ami különösen megterhelő lehet sokak számára. (Tarlow 2017).

A modern időkben a kiberbiztonság jelentősége sem elhanyagolható, amely kérdés szintén felmerülhet az idősebbek utazásai során. A szállás, repülőjegy vagy egyéb turisztikai szolgáltatások lefoglalása, a célterületről való tájékozódás során egyre többen fordulnak a világhálózathoz, ami számos veszélyt rejt magában. Csalók, adathalászok „vetik ki hálójukat” a gyanútlan áldozataikra, amivel szemben mindenkinek meg kell tudnia védeni magát. Az idősebb utazók között vannak olyanok, akik nem mozognak otthonosan az online világban, hiszen egyrészt sokan nem érnek hozzá még mindig a modern technológia eszközeihez, másrészt idegenkednek ettől a világtól, hiszen az „nem való nekik”. A világhálón így az idősebb utazók is könnyen válhatnak valamilyen online elkövetett bűncselekmény áldozatává. Ugyanakkor kutatások megcáfolták azt a sztereotípiát, miszerint az idősebb korosztály kevésbé tudatos a kiberbiztonság területén (Palicz et al. 2022, Cain et al. 2018).

2.2. Jó gyakorlatok a szenior utazók biztonságának garantálására

2.2.1. Szeniorokra szakosodott utazási irodák, hotelek, egyéb szolgáltatók

Számos olyan gyakorlatot vezettek be egyes turisztikai szolgáltatók: utazási irodák, hotelek, repülőterek, amelyek biztonságosabbá teszik az idősebb utazók nyaralásait, utazásait. Eleve vannak olyan szolgáltatók, akik kifejezetten erre a korosztályra specializálódtak. A legváltozatosabb típusú utazásokat szervezik a szeniorokra szakosodott utazási irodák: a kalandtúrákról, szafariktól, kerékpáros túráktól kezdve a kulturális, gasztronómiai utakon át az egészségturisztikai célú utazásokig. Az Eldertreks utazási iroda például az útjait aktivitási nehézségi szintek alapján osztályozza 1-5-ig terjedő skálán: az 1-es (könnyű) fokozatba tartozó utak esetén 1 mérföldet és 1-2 órát kell tudni gyalogolni, míg az 5-ös fokozatba tartozó utak esetén már 5 mérföldet és 5 vagy több órányi gyaloglást kell tudni teljesíteni (Eldertreks 2022). A Senior Cycling nevű vállalkozás 50 év felettiek számára szervez névéhez híven kerékpáros túrákat. Amellett, hogy szintenként jelöli a túráik nehézségi fokozatait, mindig van egy kísérő autó, ami a megfáradt kerékpárosokat felveszi, ha pihenni szeretnének (Senior Cycling 2022, Doherty 2021).

Olyan utazási irodák is működnek már, amelyek a mozgási nehézséggel küzdő (akár kerekesszékes) utazók számára biztosítanak akadálymentes ajánlatokat: sőt: ezek között vannak olyanok is, amelyek folyamatos támogatást is nyújtanak az egész nyaralás alatt (Enable Holidays 2022). Az Able Community Care vállalkozás kísérőket biztosít akár a nyaralás időszakára is, de erre természetesen hosszabb távon is van lehetőség. A fentiek mind garantálják a vendégek biztonságát, növelik a biztonságérzetüket azért, hogy van, aki vigyázzon, felügyeljen rájuk (Able Community Care 2022).

Számos olyan hotel létezik, ami az idősebbek, illetve különleges igényekkel bíró utazók kiszolgálására szakosodott (Agespace 2022). A Bond Hotel Blackpool mellett, hogy akadálymentes szobákat, igény esetén kísérőket biztosít, számos segédeszközt bocsát a vendégek rendelkezésére (ingyenesen is). Például járást, mozgást segítő eszközök vannak a hotelben – például elektromos járművek (Bond Hotel Blackpool, 2022). A Szingapúrban található Fullerton Hotelben az utak mellett kapaszkodókat és rámpákat szereltek fel. A liftekben szintén kapaszkodók garantálják a biztonságot, a fürdőszobában pedig hívócsengő, valamint vízszintes és függőleges, felhajtható kapaszkodó rudakat is elhelyeztek. A szintén szingapúri Parc Sovereign Hotel Tyrwhittben pedig az akadálymentesített utak, parkolóhe-

lyek, fürdőszobák, szobák mellett úgy alakították ki az edzőtermet, szaunát, gőzfürdőt, hogy azokat mozgásukban korlátozott személyek is igénybe tudják venni (The Golden Concepts 2021). Az olaszországi Pappasole kempingfalu biztosítja, hogy rámpával az úszómedencébe is be lehet jutni. Olyan kerekesszékek is elérhetőek, amelyek a strandon, a homokban is használhatóak (Pappasole 2022).

2.2.2. Személyes támogatás – és nemcsak a hotelekben

A Revitalise nevű szervezet olyan hoteleket működtet, amelyek kifejezetten az idősebbek és a fogyatékkal élők nyaralását biztosítják különleges szolgáltatásokkal, szolgáltatás csomagokkal. Akár 24 órás ügyeletet, ápolást biztosítanak képzett személyzetük segítségével. A szakemberek mellett önkéntesek is segítik a munkát, akik segítség mellett társaságot is jelentenek. Kicsit úgy működnek, mint egy kórház, hiszen a vendégek gyógyszeres ellátása mellett, ha szükséges, sebet kötöznek, oxigént, felfekvések elleni matracot biztosítanak, de akár katétert is felhelyeznek, illetve eltávolítanak (Revitalise 2022).

A személyes támogatás már nemcsak a hotelekben jelenik meg, hanem egyéb szolgáltatások esetében is. A franciaországi Toulouse-ban és a környékén élő állampolgárok számára olyan kártyát vezettek be, ami kedvezményeket biztosít kulturális, sport, egyéb szabadidős programok, étkezés, közlekedés árából. Biztosítja egyben az „Allô Seniors” nevű szolgáltatást, ami egyéni, személyre szabott fizikai támogatást, segítséget is jelent (Age Platform Europe 2022, Toulouse 2020).

Hasonló támogatást nyújtanak Ljubljánban is: igény szerinti közlekedést biztosítanak az utasoknak, akik telefonon vagy sms-ben megbeszélik a közlekedés irányító központtal, hogy mikor, hol szeretné a közlekedési eszközt igénybe venni. A központ jelzi a sofőrnek, aki segít az érintett személynek. KAVALLIR néven pedig elektromos kisérművekkel szállítják ingyenesen a járási nehézségekkel küzdő utasokat a város sétálóutcáján (LPP 2022).

A francia Entre Ed & Vous kisvállalkozás támogató szolgáltatásokat nyújt idősek számára: többek között múzeumok, kiállítások meglátogatásához kíséretet biztosítanak – az időpontokat előre le lehet foglalni (Silver SMEs 2020).

Különleges igényekkel bírnak az idősebb korban sajnálatos módon gyakoribb demenciában szenvedő utasok. Számos repülőtér (pl. Heathrow Repülőtér Londonban, Denver Nemzetközi Repülőtér) segíti az ilyen betegségben szenvedők légiutazását, a repülőtéren való eligazodását különleges jelzésekkel, számukra pihenőterületek kijelölésével, de a személyzetet is kiképezik az ilyen utasok fogadására (Heathrow Media Center 2016, Dementia friendly airports 2022).

2.2.3. Akadálymentesség és speciális platform

A szenior utazók számára a biztonság meglehetősen széles spektrumának különböző vetületeit még számos egyéb intézkedés, szolgáltatás is garantálja. Az akadálymentesség érdekében a kaliforniai Palo Altóban egy olyan játszóteret adtak át, amit mindenki tud használni – akár életkortól függetlenül is. Évente 25.000 látogatót fogad (Thompson – Saltzman 2019). Ugyancsak ezt a célt szolgálja a Scootaround nevű cég szolgáltatása, amely tengeri hajóutak esetén bérleti lehetőséget biztosít kikötőkben mozgást, járást támogató eszközök és egyéb egészségügyi segédeszközök vonatkozásában. Elektromos kerekesszék, egészségügyi oxigénpalackok, kórházi ágyak is az utazók rendelkezésére állnak (Scootaround 2022).

A kiberbiztonságot erősíti egy, a kifejezetten 65 év felett utazó idősek számára kifejlesztett, LinkedAge elnevezésű online platform, melynek segítségével ház-lakáscserére van ideiglenesen lehetőség. Ezzel azokat az idős utazókat célozták, akik úgy szeretnék utazni, hogy a szállás biztosítja a különleges szükségleteiket, miközben olcsóbb szálláshoz juthatnak ezáltal (LinkedAge 2022).

3. Összegzés, következtetések, javaslatok

Ahhoz, hogy megvalósulhasson egy turisztikai célterület, egy turisztikai szolgáltatás idős-barát, a szeniorok számára biztonságos kialakítása, sok tényezőre kell odafigyelni. Ezek közül több esetben pénzügyi forrásokra van szükség, míg máskor pusztán attitűdbeli változást, változtatást igényelnek. Azt is ki kell emelni, hogy ezek a tényezők, amelyek biztonságossá tesznek egy turisztikai attrakciót, terméket az idősebb korosztály számára, nemcsak az ő biztonságukat szolgálják, hanem valójában mindenkiét. Csupán arról van szó, hogy olyan tényezőket emeltünk ki, amelyek idősebb korban gyakrabban merülnek fel biztonsági kockázatként. Megpróbáltunk olyan javaslatokat, ötleteket adni, amelyek a valóságtól, a lehetőségektől nem rugaszkodtak el, és valóban sokat tehetnek a szenior utazók, vendégek biztonságos utazásáért. Azonban arra is kísérletet tettünk, hogy elképzeljük a jelen folyamatok, fejlődés alapján, hogy a jövőben milyen módon lehet kiküszöbölni, illetve enyhíteni az egyes biztonsági kockázatokat – minden bizonnyal a valóság felülmúlja a várakozásainkat.

Az természetesen, mint minden esetben, most is igaz, hogy 100%-os biztonság garantálása lehetetlen, csak a kockázatok enyhítése lehetséges. Fontos kiemelni, hogy ugyanúgy, mint a társastánc esetében, most sem elegendő, ha csak az egyik oldal, az egyik fél teszi meg a szükséges lépéseket a biztonság irányába: a másik félnek is meg kell tennie azt, amivel hozzájárulhat a saját maga biztonságához, és nem passzív félként várni, hogy minden megoldódik – nélküle. A javaslatokat a biztonság különféle aspektusaira lebontva ismertetjük (3. táblázat).

Az egészségügyi biztonság talán az egyik legnagyobb jelentőséggel bíró biztonsági vetület, hiszen az ember idősödésével általában romlik az egészségi állapota, de legalábbis a legtöbben érzékenyebben reagálnak a különféle környezeti hatásokra. Ennek keretében elengedhetetlen, hogy akadálymentes, könnyen megközelíthető legyen a turisztikai attrakció, és ne okozzon gondot a szolgáltatások igénybevétele a nehezebben járók, hallók, látók, vagy akár a járást, mozgást segítő eszközöket igénybe vevők számára sem. Olyan legyen az egész környezet, a design, ami ezt szolgálja, illetve sokszor lehetővé téve, míg máskor csak komfortosabbá téve, könnyítve az idősebbek utazását. Az akadálymentesítésnek azonban nemcsak fizikai, de pszichikai, sőt információs szinten is meg kell valósulnia, ami mind a biztonságot garantálja bizonyos szempontból. Az egészségügyi biztonság a lelki biztonságot is magában foglalja, hiszen a pszichés biztonságérzet, jóllét is alapvetően rányomja a bélyegét a turisztikai szolgáltatás élmény milyenségére – ez idősebb korban, amikor a legtöbben érzékenyebbé is válnak, még inkább fontos. A nyújtott információnak pedig megfelelőnek, elegendőnek és korrektnek kell lennie.

Meghatározó az orvosi személyzet, szakszemélyzet, illetve a segítők léte és támogatása, ami a biztonsághoz alapvetően hozzájárul. Különösen fontos a turisztikai célterületre vonatkozó általános veszélyek ismertetése, azokra történő figyelemfelhívás. De nemcsak a célterület tekintetében kell, hogy megvalósuljon a kockázatok ismertetése, de akár az egyes programok tekintetében is, aminek ki kell arra is terjednie, hogy milyen mértékű fizikai – vagy akár pszichés (gondoljunk a sötét turisztikai attrakciókra!) megterhelést jelenthetnek.

Végezetül pedig meg kell említeni, hogy mivel idősebb korban egyre több az ételallergiában, intoleranciában szenvedő vendég, pontos információt kell egyrészt adni az ételek összetételéről, másrészt olyan étrendet kell biztosítani, ami megfelel az ilyen különleges igényeknek is.

A műszaki biztonság (pl. a csúszásmentes felületek, a kapaszkodók) szintén elengedhetetlen, ami valamennyi utazó érdeke, itt csak még hangsúlyosabban jelentkező követelmény. Az, hogy könnyen el tudjanak igazodni a vendégek, létfontosságú, a feliratoknak jól láthatóknak, megfelelő méretűnek kell lenniük, hogy a kevésbé jó látású vendégek is könnyen el tudják olvasni. Az eligazodást azonban nemcsak a feliratok segítik, de idősebb utazók esetén különösen fontos szerephez jutnak az idegen-

vezetők, illetve a csoportos utak, hiszen a csoport biztonságot is nyújt az idősebb utazóknak. A csoportos utazás a különböző bűncselekményekkel szemben is biztonságot nyújthat.

Azt, hogy a jövőben mi garantálhatja a seniorok utazásainak biztonságát, természetesen biztosan nem tudhatjuk. Valószínű, hogy a modern technológiának, az applikációknak s a mesterséges intelligenciának egyre nagyobb szerepe lesz ebben (Miskolczi et al. 2021). Megvalósulhat az abszolút akadálymentes, biztonságos, „karosszékekben, kanapében” történő utazás: 4D utazások a virtuális világban egyes attrakciókban, helyszíneken, a vizuális, audio élmények mellett illat- és szaghatásokkal, az érintés lehetőségének megteremtésével egyben. Különböző programokat lehetne kidolgozni, hogy hova utazzon virtuálisan az utazó – ezáltal akár a világot is bejárhatná a nappaliból – teljesen biztonságosan: csalásoktól, esésektől, pókcsípésektől, stressztől mentesen. (Ennek azért már a COVID19 járvány ideje alatt is rengeteg jó példáját láthattuk.)

Egészségügyi biztonság	
1. KÖNNYEN MEGKÖZELÍTHETŐ, AKADÁLYMENTES	
transzfer biztosítása, ha tömegközlekedéssel érkeznek	FIZIKAI AM.
akadálymentes parkolóhelyek	
széles bejárat, ajtók (kerekszékekkel is lehessen közlekedni, a helyiségekben azzal megfordulni)	
rámpák	
liftek	
kapaszkodók (liftekben, szobákban)	
bejutás lehetősége a wellness, gyógyászati részlegbe, vízbe	
gyógyászati segédeszközök, járást, mozgást támogató eszközök, illetve azok bérlésének biztosítása	
alaposan megvilágított terek	
rövid távolságonként pihenési lehetőség (fotelek, székek elhelyezése)	
fotelek, székek karfával, hogy segítsék a felállást	
vészcsengő fürdőszobába	
nagyobb betűkkel kiírt feliratok, étlapok, tájékoztatók, brosrák (kevésbé jól látó, gyengénlátó vendégek is el tudják olvasni)	INFOR-MÁCIÓS AM.
akadálymentes, hangos honlap	
a honlapon minden szükséges információ a megközelíthetőségről, akadálymentességről	
az online információk egyéb módokon is elérhetőek legyenek (papír alapon, telefonon keresztül)	
a személyzet tudjon bánni az idősekkel, tudja, hogy kell megszólítani őket (erre vonatkozóan képzéseket kell biztosítani számukra, hogy úgy kommunikáljanak, amivel akaratlanul sem bántják meg vendégeiket).	PSZICHÉS A.M.
JÖVŐBEN: abszolút akadálymentes 4D utazások a virtuális valóságban	
2. ORVOSI, SZAKSZEMÉLYZET TÁMOGATÁSA, SZEMÉLYES SEGÍTSÉG	
speciálisan kiképzett segítő személyzet	
orvosi háttér, támogatás	
a személyzet legyen tisztában azzal, mi a teendő egészségügyi vészhelyzetek, balesetek esetén	
egészségügyi szolgáltatások lehetséges igénybevétele az út során, erről információ nyújtása	
JÖVŐBEN: testen viselt, ruházatba épített egészségügyi diagnosztikai eszközök egészségügyi vészhelyzet jelző funkcióval (pl. elesés jelzése, rohamok jelzése) segítő „személyzet”: egészségügyi, orvos, társalgó és szórakoztató robotok	
3. FIGYELMEZTETÉS A TURISZTIKAI CÉLTERÜLETET ÉRINTŐ ÁLTALÁNOS VESZÉLYEKRE	

figyelmeztetés a lehetséges egészségügyi kockázatokra, veszélyekre az utazók is osszanak meg olyan egészségügyi információkat, ami érintheti az utazást, a szolgáltatás igénybevételét (pl. jelezzék, ha különleges igényeik vannak ezzel kapcsolatban, például segédeszköz, különleges étrend iránti igény)
a program tervezése során különösen figyelembe kell venni az időjárás körülményeket, a szélsőséges időjárás helyzeteket kerülni kell
figyelmeztetés a közlekedésben rejlő veszélyekre, annak megelőzésére, illetve a kockázatok enyhítésére
JÖVŐBEN ÉS MÁR MA IS: a turisztikai célterületet érintő folyamatos, naprakész információk applikációkon keresztül az önvezető járművek a biztonság szolgálatában a program tervezése az időjárás körülmények, előrejelzés figyelembevételével történik
4. KÜLÖNLEGES ÉTREND BIZTOSÍTÁSA
kímélő ételek
5. PONTOS INFORMÁCIÓK ARRÓL, HOGY A KÍNÁLT PROGRAMOK MILYEN MÉRTÉKBEN MEGTERHELŐEK
javaslat arra vonatkozóan, hogy mikor célszerű meglátogatni egy látnivalót (pl. kisebb tömeg vagy nincs akkora hőség)
információ arról, hogy milyen veszélyei vannak az adott attrakció meglátogatásának (pl. csúszós lépcsők, hosszú út, jelentős szintkülönbségek)
különböző szintű túrák ajánlása (pl. nehézségi szint számok alapján meghatározva)
ha vegyes életkorú csoportról van szó, és megerőltető tevékenységet jelentene egy-egy attrakció meglátogatása vagy programon való részvétel, mindig legyen olyan alternatíva, amelyen ők is részt tudnak venni
JÖVŐBEN: igény esetén mesterséges intelligencia az utazó fizikai állapotának pontos felmérésével javaslatot tud adni arra vonatkozóan, hogy az adott látnivaló megtekintése/út, kirándulás, gyalogtúra megtétele ajánlott-e az utazó számára
Műszaki biztonság
jól kivilágított utak
ahol megoldható, szintkülönbségek megszüntetése, illetve azok jelzése
csúszásmentes felületek, burkolat
kapaszkodók (liftekben, szobákban)
Eligazodásbiztonság
segítők az olyan helyszíneken, ahol nehéz eligazodni
nagy betűkkel kiírt, jól látható, könnyen követhető feliratok
csoportos utak szervezése
idegenvezetős túrák
Jövőben mesterséges intelligencia még inkább elterjedté válik, segít az eligazodásban, a GPS alapú tájékozódás az egyes attrakciókon, de akár épületeken belül is teljesen természetessé, mindennapivá válik.
Közbiztonság
Csoportos utazás – a csoport nyújtotta biztonság
Felvilágosítás, a veszélyekre való figyelem felhívása az utazás előtt
Vészhelyzet esetén – applikáció vészjelző funkcióval
Jövőben Személyes testőr egy robot személyében
Fogyasztásbiztonság
figyelem felhívása a családok különböző típusaira
Jövőben mesterséges intelligenciával a családok ellen
Kiberbiztonság
Külön időseknek kifejlesztett, megbízható weboldalak – (akadálymentes verzióban is)

3. táblázat: Javaslatok az idősek számára biztonságos szolgáltatások kialakításához
*Forrás: Itthon otthon van (2015), Bristol Bath and Somerset Tourism Awards (2022),
Carella et al. (2017)*

A ruházatba épített, testen viselt diagnosztikai eszközök, a támogató, segítő robotok a nyaralás során is segíthetik a szenior utazókat a jövőben. A testen viselt diagnosztikai eszközök kommunikálhatnak az idegvezető, túravezető okoseszközeivel, és jelzéseket küldhetnének, ha például egy túra túl megerőltetővé válik egy utazó számára (pl. túlságosan felmegy a pulzusa) jelezve, hogy pihenőt, szünetet kell tartani, vagy éppen lelkileg viseli meg túlságosan a látottak az egyik idős vendéget, esetleg a magaslati levegőt nem bírja, és szaporábban veszi a levegőt. De a vészhelyzet funkció segíthetné az idősekre specializálódott szállásokat is, ha nem megfelelően alakulnak az idős vendégek alapvető életfunkciói (pl. szívritmuszavar, vagy alacsonyabb véroxigénszint). A közbiztonságot is erősíthetnék az olyan okos karperecek, órák, amelyek egy vész hívó gombbal lennének ellátva, amelyek azonnal jeleznének vészhelyzet esetén – legyen az közbiztonsági, vagy egészséggel kapcsolatos probléma.

Azt, hogy mit hoz a jövő pontosan, nem tudhatjuk. Nemrégiben még azt sem gondoltuk volna, hogy az elszabaduló infláció és az európai energiaválság miatt éppen az utazást javasolják majd, mint biztonságos megoldást. A görög turisztikai miniszter nyilatkozata szerint a görögök szívesen fogadnák a német nyugdíjasokat ősszel és télen is, akik így élvezhetnék a kellemes időjárás is, garantálva, hogy nem kell fázniuk télen otthon – utalva a gázellátás potenciális nehézségeire (Turizmus.com 2022).

Az idősebb utazók száma a jövőben a jelenlegi demográfiai trendeket látva minden bizonnyal növekedni fog. Mint ahogy az is bizonyos, hogy a biztonság mindig is központi jelentőségű kérdés marad az utazási döntéseik meghozatalánál. Örökérvényű az a gondolat is, hogy mindig árulkodik, hogy egy társadalom hogyan bánik az idősekkel, mennyire figyel oda az igényeikre és nem csak gazdasági okokból. Ez pedig a jövőben sem lesz másként.

Irodalom

- Able Community Care (2022): *Holiday Care and Holiday Companion Service*. <https://www.ablecommunitycare.com/holiday-care> (letöltve: 2022. május 29.)
- ACS Distance Education (2022): *Senior Tourism*. <https://www.acsedu.co.uk/info/hospitality-and-tourism/tourism/senior-tourism.aspx> (letöltve: 2022. március 13.)
- Age Platform Europe (2022): *MonToulouse Senior card supports mobility, health and social and cultural participation of older residents*. <https://www.age-platform.eu/good-practice/montoulouse-senior-card-supports-mobility-health-and-social-cultural-participation> (letöltve: 2022. május 18.)
- Toulouse (2020): *MonToulouse Senior*. <https://www.toulouse.fr/web/social/seniors-a-toulouse/carte-montoulouse-senior> (letöltve: 2020. május 10.)
- Agespace (2022): *Holidays with Care for the Elderly with Limited Mobility*. <https://www.agespace.org/real-life/holidays-with-care-for-the-elderly> (letöltve: 2022. május 02.)
- Bond Hotel Blackpool (2022): *Mobility Equipment*. <https://bondhotel.co.uk/facilities/mobility-equipment/> (letöltve: 2022. május 20.)
- Bosch, S.J. – Gharaveis, A. (2017): Flying solo: A review of the literature on wayfinding for older adults experiencing visual or cognitive decline. *Applied Ergonomics* (58):327–333.
- Bristol Bath & Somerset Tourism Awards (2022): *Age Friendly Tourism Business of the Year*. <https://www.ageuk.org.uk/bp-assets/globalassets/somerset/original-blocks/about-us/latest-news/age-friendly-tourism-award-info.pdf> (letöltve: 2022. május 10.)
- Cain, A.A. – Edwards, M.E. – Still, J.D. (2018): An exploratory study of cyber hygiene behaviors and knowledge. *Journal of Information Security and Applications* 42(1):36–45.
- Carella, G. – Panzironi, M. – Kores, D. (2017): *Guidelines for improving accessibility*. <http://www.acrosslombardslands.eu/tips-and-guidance/> (letöltve: 2022. május 25.)

- Darcy, S. – Dickson, T. J. (2009): A whole-of-life approach to tourism: The case for accessible tourism experiences. *Journal of Hospitality and Tourism Management* 16(1):32–44.
- Dementia friendly airports (2022): *Dementia friendly airports*. <https://www.dementiafriendlyairports.com/> (letöltve: 2022. április 20.)
- Doherty, P. (2021): *14 Best Senior-friendly Travel Groups*. <https://www.travelandleisure.com/trip-ideas/senior-travel/best-travel-groups-for-seniors> (letöltve: 2022. május 20.)
- Eldertreks (2022): *Eldertreks activity levels*. https://www.eldertreks.com/activity_levels.php (letöltve: 2022. május 30.)
- Enable Holidays (2022): *Holiday Types*. <https://www.enableholidays.com/assisted-holidays> (letöltve: 2022. április 28.)
- ENAT (2020): *European Network for Accessible Tourism. Europe. The best destination for seniors. European Commission Initiative*. <https://www.accessibletourism.org/?i=enat.en.forums.1513> (letöltve: 2022. március 20.)
- ENSZ (2019): *World Population Ageing 2019. Highlights*. <https://www.un.org/en/development/desa/population/publications/pdf/ageing/WorldPopulationAgeing2019-Highlights.pdf> (letöltve: 2022. szeptember 06.)
- European Commission (2021): *Green Paper on Ageing. Fostering solidarity and responsibility between generations*. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/green_paper_ageing_2021_en.pdf (letöltve: 2022. március 13.)
- European Commission (2020): *European Commission Report on the Impact of Demographic Change*. https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/demography_report_2020_n.pdf (letöltve: 2022. november 22.)
- European Commission (2014): “Europe, the best destination for seniors”. “Facilitating cooperation mechanisms to increase senior tourists’ travels, within Europe and from third countries, in the low and medium seasons” Draft report. <https://ec.europa.eu/docsroom/documents/5977/attachments/1/translations/en/renditions/native> (letöltve: 2022. február 09.)
- European Commission – Oxford Economics – Technopolis (2018): *Silver Economy – Final Report*. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/a9efa929-3ec7-11e8-b5fe-01aa75ed71a1> (letöltve: 2022. március 18.)
- EUROSTAT (2019): *Tourism trends and ageing*. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Tourism_trends_and_ageing#Travel_preferences_and_expenditure_of_tourists_aged_65_years_or_over (letöltve: 2022. március 23.)
- Government of Canada (2021): *Older travellers*. <https://travel.gc.ca/travelling/health-safety/older-travellers> (letöltve: 2022. május 10.)
- Heathrow Media Center (2016): *Heathrow commits to becoming world’s first dementia friendly airport*. <https://www.dementiafriendlyairports.com/> (letöltve: 2022. április 29.)
- Hévízgyógyfürdő és Szent András Reumakórház (2022): *Nyitva tartás és belépőjegyek*. <https://www.spaheviz.hu/rovatok/nyitvatartas-es-belepojegyek> (letöltve: 2022. szeptember 07.)
- Illés, S. (2004): Az öregkorúak vándorlása Magyarországon. *Statisztikai Szemle* 82(3):264–279.
- Itthon Otthon van (2015): *Mit várjunk az „idősbarát” szállodától?* <http://itthonotthonvan.hu/cikkek/1892717/mit-varjunk-az-idosbarat-szallodától> (letöltve: 2022. május 20.)
- Jászberényi, M. (2014): A kulturális turizmus elméleti háttere. In: Jászberényi, M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. – Miskolczi, M. (2020): Danube cruise tourism as a niche product – An overview of the current supply and potential. *Sustainability*, 12(11), 4598.

- Kolos, K. – Kövesdi, J. (2020): Az idősök turizmusban való részvétele Magyarországon: motivációk és turisztikai élmények vizsgálata. *Turizmus Bulletin* 20(1):25–34.
- LinkedAge (2022): <http://www.linkedage.com/all-inclusive-senior-holidays> (letöltve: 2022. február 15.)
- LPP (2022): *Demand-Responsive Transport service for persons with disabilities*. <https://www.lpp.si/en/information-bus-arrivals/demand-responsive-transport-service-persons-disabilities> (letöltve: 2022. május 15.)
- Michalkó, G. (2020): Az eligazodás szerepe a turizmusbiztonságban. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus, Budapest, pp. 45–58.
- Michalkó, G. – Kenesei, Zs. – Kiss, K. – Kolos, K. – Kovács, E. – Pinke-Sziva, I. (2020): Hévízi nyugalom – életkori sztereotípiák a turizmusban. *Turizmus Bulletin*. 20(4):15–27.
- Michalkó, G. – Kenesei, Zs. – Kiss, K. – Kolos, K. – Kovács, E. – Pinke-Sziva I. (2018): Társadalmi innováció a turizmus kontextusában. *Turizmus Bulletin*. 18(1):45– 54.
- Michalkó, G. – Kiss, K. – Kovács, B. (2008): A szürke párdúc útra kel: az időskorúak utazásainak szerepe szubjektív jólétük tükrében. In: Grábics Á. (szerk.): *Aktív időskor: tanulmánykötet a 2008. április 3-án megrendezett Aktív öregedés konferencia előadásaiból*. Szociális és Munkaügyi Minisztérium, Központi Statisztikai Hivatal, Budapest, pp. 80–98.
- Miskolczi, M. – Jászberényi, M. – Munkácsy, A. – Nagy, D. (2020): Accessibility of major Central and Eastern European cities in Danube cruise tourism. *Deturope*, 12(3), 133–150.
- Miskolczi, M. – Jászberényi, M. – Tóth, D. (2021): Technology-enhanced airport services–attractiveness from the travelers’ perspective. *Sustainability*, 13(2), 705.
- National Park Service (2017): *Canges to the Senior Pass*. https://www.nps.gov/planyourvisit/senior-pass-changes.htm?utm_source=feesandpasses&utm_medium=website&utm_campaign=senior_pass (letöltve: 2022. március 02.)
- Palicz, T. – Bonnyai, T. – Bencsik, B. – Pintér, L. – Hornyik, Zs. – Joó, T. – Bor, O. – Dombrádi, V. (2022): Biztonságtudatosság a kibertérben – a 2020-as országos lakossági felmérés eredményei. *Belügyi Szemle* 70(2):395–418.
- Pappasole (2022): *Accessible holidays*. <https://www.pappasole.it/en/accessible-holidays/> (letöltve: 2022. május 06.)
- Revitalise (2022): *Care at our centres*. <https://revitalise.org.uk/respite-holidays/planning-break/care-at-our-centres/> (letöltve: 2022. május 02.)
- Scootaround (2022): *Cruise Rental Equipment*. <https://scootaround.com/en/cruise-rental-equipment> (letöltve: 2022. február 10.)
- Senior Cycling (2022): *Who We Are*. <https://seniorcycling.com/who-we-are/> (letöltve: 2022. június 14.)
- Silver SMEs (2020): *Senior Tourism and Accessibility*. <https://www.euromontana.org/wp-content/uploads/2020/09/2020-09-09-Senior-Tourism-and-Accessibility.pdf> (letöltve: 2022. február 17.)
- Somogyi, B. – Michalkó, G. (2016): A regisztrált láthatatlanok: az időskorúak vasúti utazási magatartásának vizsgálata Magyarországon. *Földrajzi Közlemények* 140(1):41–54.
- Tarlow, P. (2017): *Safe senior citizen travel and the aging travel population*. International Journal of Safety and Security in Tourism/Hospitality. https://www.palermo.edu/Archivos_content/2017/Economicas/journal-tourism/edicion20/00_SafeSeniorCitizenTravel.pdf (letöltve: 2022. február 08.)
- The Golden Concepts (2021): *10 Elderly-Friendly Hotels in Singapore For Your Next StayCay*. <https://www.thegoldenconcepts.com/blogs/lifestyle/75422852-10-elderly-friendly-hotels-in-singapore> (letöltve: 2022. május 03.)

- Thompson, M. – Saltzman, M. (2019): *A playground for everyone, no matter your age or ability*. <https://www.pbs.org/newshour/show/a-playground-for-everyone-no-matter-your-age-or-ability> (letöltve: 2022. május 20.)
- Törőcsik, M. (2016): *Fogyasztói magatartás*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Turizmus.com (2022): *A fűtési szezonban is várja a német turistákat Görögország*. <https://turizmus.com/desztinaciok/a-futesi-szezonban-is-varja-a-nemeteket-gorogorszag-1182154> (letöltve: 2022. július 27.)
- Venter, E. (2017): Bridging the communication gap between Generation Y and the Baby Boomer generation. *International Journal of Adolescence and Youth* 22(4):497–507.
- West Coast Way (2022): *Pensioners Specials make tourism more accessible on Cape West Coast during Tourism Month – #TourismForAll*. <https://www.westcoastway.co.za/pensioners-specials-make-tourism-accessible-cape-west-coast-tourism-month-tourismforall/> (letöltve: 2022. február 07.)
- WHO (2021): *Ageing and health*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ageing-and-health> (letöltve: 2022. szeptember 06.)
- Zalakarosi Fürdő (2022): *Belépőjegyár*. <https://zkh.hu/belepojegyjar> (letöltve: 2022. szeptember 07.)
- Zsarnóczky, M. (2017): Developing senior tourism in Europe. *Pannon Management Review* 6(3–4):201–214.

A családi utazás lehetőségei és veszélyei – a kihívások leküzdése együtt könnyebb?

Péter Erzsébet – Kökény László – Ritecz György

1. Bevezetés

E turisztikai termék megnevezési változatai (családi vagy családbarát szolgáltatáskínálat) mindegyike magához a körülhatárolható piaci szegmenshez kapcsolódnak (Irimiás et al. 2019). A családi turizmus esetében a jól azonosítható szocio-demográfiai megkülönböztetést láthatjuk, amely egyébként a családbarát megnevezéssel kap egy kínálati megközelítésben fellelhető fókusz is. Ekkor elsődlegesen a turisztikai termékek makroszintű értelmezését vehetjük alapul. Ez azt jelenti, hogy akár az egész turisztikai célterület, esetleg kicsivel szűkebben a turisztikai vonzerő és a ráépülő turisztikai infrastruktúra, és az elsődleges, illetve másodlagos szuprastruktúra elemei, azaz a vonzerő és a hozzá kapcsolódó, ott nyújtott szolgáltatások összessége az adott piaci szegmens igényeinek kielégítését szolgálja. Azonban nem zárhatjuk ki a mikroszintű értelmezést sem, amikor egy turisztikai szolgáltatás, amely ekkor vonzerőként jelenik meg, önállóan próbálja elsődleges (és akár egyedüli) célpontként kielégíteni az adott piaci szegmens igényeit. A turisztikai termék kapcsán bemutatjuk a családi turizmus fogalmi jellemzőit, a hazai és nemzetközi megközelítéseit és fogyasztói ismérveit, valamint turizmusbiztonsági aspektusait. Vizsgáljuk a legfontosabb szakmai és tudományos kereteit a családi vagy családbarát turizmus rendszerének.

A családszerkezetben bekövetkezett változások ellenére a családi élet továbbra is fontos tényező, így a családi utazás (nyaralás) is, amely a családi jólét jelentős összetevője. Mivel a kétkeresős családok száma növekszik, a diszkrecionális jövedelem nő, és a családdal töltött idő csökken, a szülők a nyaralást arra használják, hogy újra családként kapcsolódjanak össze. Magas státuszú személyek és családtagjaik nem utazhatnak együtt biztonsági szempontok miatt. Így vannak olyan esetek, amikor éppen a közös családi utazás jelent biztonsági kockázatot, míg máskor a kihívásokat éppen így, együtt könnyebb vagy kellemesebb leküzdeni.

A családi utazás során a gyermekek nem pusztán befolyásolják a nyaralási döntéseket, hanem a családokat az úti célok és a turisztikai létesítmények kiválasztásában is irányítják, közvetett módon is orientálják. Köztudott, hogy különösen az úti cél kiválasztásában a gyermekek befolyásoló ereje a szülőkre meglehetősen nagy. A családtagokkal szerzett pozitív élmények a családi szabadidős tevékenységek legfontosabb motivációs tényezői. Ugyanakkor Ásványi et al. (2017) azt az ellentmondásos megállapítást is kiemeli, hogy a családi szabadidős tevékenységekben a „saját idő” ugyanolyan fontos, mint a „családi idő”. A családdal együtt töltött idő fontos az interperszonális kapcsolatok erősítése és a közös élmények lehetőségének biztosítása szempontjából. Másrészt viszont a saját idő és a saját érdeklődés is lényeges szempont a szabadidő eltöltésének megválasztásakor; például a szülők szeretnék kiszakadni a mindennapi életből, és egy időre elszakadni a családi élet kötelezettségei alól. A családi idő egyre korlátozottabbá válik, az embereknek sok kötelezettségük és kevés szabadon felhasználható szabadidejük van (Kökény – Kiss 2021). Nem mindig könnyű olyan programokat találni, amelyek az egész család számára élvezetes szabadidős élményt nyújtanak, ennek ellenére a családi turizmus a többi szabadidős utazási formához képest napról napra növekvő tendenciát mutat (Schanzel – Yeoman 2014, Taner 2019). A gyermekbarát turizmusban a gyermekjogok védelme, a gyermekek, mint egyének megbecsülése és tisztelete, valamint olyan turisztikai környezet kialakítása, amelyben a gyermekek védve vannak az erő-

szaktól, a gyermek-turisztikai gyakorlatok példáinak tekinthetők. Ennek megfelelően a gyermekbarát turizmus a turizmus egy olyan típusa, amelynek révén a gyermekes családok igényei kielégíthetők olyan turisztikai környezetek létrehozásával, ahol a gyermekek egészségesen játszhatnak és tölthetnek időt mindenféle erőszaktól távol, biztonságos környezetben, tiszteletet és szeretetet tapasztalhatnak, fejlődhetnek, növelhetik kreativitásukat és biztonságban lehetnek (Ceylan 2019). A biztonság napjainkban olyan mértékben meghatározza egy létező vagy egy potenciális turisztikai célterület működését, hogy a biztonságfaktorok egyúttal a turizmusipar alapfeltételeiként értelmezhetők (Michalkó 2012). Az intézményszerű fenyegetettség, a közegészségügyi helyzet és az életkörülmények azok a biztonságfaktorok, amelyek külön-külön vagy együttesen észlelt hiányosságai a turizmusipar kibontakozásának, a forgalom bővülésének folyamatos vagy időleges gátjává válhatnak (Michalkó 2020). Éppen ezért szükséges ezeket a biztonsági faktorokat kellőképpen megismerni – ehhez kellenek a kutatások, vizsgálatok –, mert ezáltal csökkenhetők a kockázatok és ez teszi lehetővé azok pontos kezelését, így hozzájárulva ahhoz, hogy az adott turisztikai célterületen és spektrumban a turizmus fejlődhessen.

A UNWTO szerint négy fő tényezőtől függ a turizmus szektor COVID19 utáni helyreállása (MTÜ 2021:23): “az utazásba vetett bizalom visszatérésének üteme, a biztonságérzet újbóli kialakulása, az utazási korlátozások fokozatos eltűnése, feloldása, valamint a vírus okozta gazdasági válság fogyasztókra gyakorolt hatásának mértéke”. Meg kell jegyezni, hogy az orosz-ukrán háború lassítja e folyamatot és egyben még inkább kiemeli a biztonság szerepét. A családi turizmus fejlődésében – kiemelten rövidtávon – a biztonsági tényezőknek meghatározó szerepük van és lesz.

2. A család fókuszba kerülése

A következő fejezetekben a többgenerációs turizmusban rejlő lehetőségeket mutatjuk be részletesebben. Vizsgáljuk a kulturális időtöltési lehetőségeket a családbarát célterületeken, továbbá a kisgyermekkel érkező családok preferenciáit térképezzük fel.

2.1. Családi vagy családbarát turizmus kapcsolódási pontjai

A családi vagy családbarát turizmus alatt a bevezetésben taglaltak és a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2.0 alapján (MTÜ 2021), a több (legalább kettő) generáció közös élményszerzését lehetővé tevő turisztikai attrakciók, vonzerők megvalósulását, illetve a hozzá kapcsolódó turisztikai infrastruktúra (szálláshelyek, vendéglátóhelyek, közlekedés, program helyszínek) családbarát szempontoknak megfelelő létrehozását magába foglaló turisztikai termékről van szó. Ez a megközelítés magában rejti a makro- és mikroszintű értelmezési lehetőséget is. A több generáció megjelenítése is kifejtést érdemel (Ásványi et al. 2019). Ez a megközelítés ugyanis tágabb értelmezési keretet biztosít a mindenkori döntéshozóknak, fejlesztőknek, kutatóknak is. Ekkor lehetőség nyílik arra is, hogy a családformák átalakulása ellenére is vizsgálhatóvá váljanak a családi turisztikai igények tárgyiasult formái. Így lehetővé válik a szülők és gyermekek alkotta család mellett, a gyermekek, mint unokák és a nagyszülők közös utazása a szülők nélkül, vagy a nagyszülők és gyermekeinek közös nyaralásának vizsgálata, illetve a gyermekek, szülők és nagyszülők együttes turisztikai igényeinek elemzése, a teljesség igénye nélkül felsorolható további változatok számbavételével együtt. Fontos, hogy a családbarát turizmus nem egyenlő a gyerekbarát vagy a szenior turizmussal, még ha közös pontok meg is figyelhetők ezek között.

Fontos még kitérni a vizsgált szegmens, a többi turisztikai termék között megtalálható közeli rokonára, mint a VFR (Visiting Friends and Relatives) turizmusra, azaz a barát- és rokonlátogatásra is.

Azonban a rokoni szál ellenére a kapcsolódás nem teljesen szoros csak közeli, ugyanis a VFR turizmus esetében az utazás célja, és az igénybe vett szálláshely (többnyire a barát, rokon lakhelye) az a kör, amely leírja e turisztikai terméket (Michalkó 2012). Azonban ahogy láttuk, a családi vagy családbarát turizmus esetében egy összetettebb és a fogyasztási igényt, illetve a fogyasztói szegmenst meghatározó termékről, szolgáltatáscsomagról beszélhetünk. Ez azt jelenti, hogy ha az egyén VFR turizmus keretében elutazik a Londonban élő barátjához, majd elmennek a Big Ben-t meglátogatni, attól még sem London, sem a szűkebb lokalizáció, sem pedig a Big Ben, mint attrakció, nem fog a családi turizmus turisztikai termék jellemzőinek megfelelni.

A hazai turisztikai szolgáltatók és a szűkebben vett programok kínálata évről évre bővült. Egyre többen közülük elkezdtek használni, olykor csak megkülönböztető szándékkal, de pontos fogalom vagy akár szabályozási védjegy híján helytelenül, a családbarát jelzőt. Így ezek a szolgáltatások nem biztos, hogy minden esetben garantálni tudták a család minden tagja számára az élményteli és boldog kikapcsolódás lehetőségét (Csordás et al. 2018), miközben egy fontos, feltörekvő turisztikai szegmensről beszélhetünk. 2019-ben Magyarországon a belföldi turisztikai kereslet 21,8 millió vendégéjszakát tett ki, melynek körülbelül a harmadáért felelős a családlátogatásokhoz kapcsolódó turizmus (MTÜ 2021). Ebben láthatjuk, hogy ez nem feltétlenül jelenti csak a családbarát turizmus hányadát, hanem sokkal inkább a közeli rokonának, a VFR turizmusnak a szerepét méri a hazai viszonyrendszerben. Lehetnek azért olyan programok, attrakciók is, amelyek családbarát jellegűek. Akár egy strand, egy múzeum vagy egy wellness szálloda is megjelenhet a VFR turizmuson belül, mint a családi turizmus turisztikai terméket kielégítő dimenzió. Azonban ez a belföldi utazói harmad átlagosan csak a felét költi az utazásai során turisztikai szolgáltatásokra, szemben más turisztikai termékkel, mert többnyire a szállásért nem fizetnek (megszállnak a barátnál, rokonnál, nyaralójukat bérlik valamilyen konstrukcióban). Ez is rámutat arra, hogy érdemes külön is foglalkozni a családi turizmussal és a hozzá tartozó trendekkel, bár biztonsági szempontból jelentős szegmentálódás nem biztos, hogy kimutatható.

2.2. Kiállítások és múzeumok kínálata többgenerációs megvilágításban

A családok nehezen tudják élvezni a látogatást egy zsúfolt kiállítótérben, illetve a nem családosokat zavarhatják a gyerekek, ezért célszerű a múzeum honlapján kiemelni a családi látogatásokra ideális időszakot, vagy ideális esetben megjelölni azokat az időzónákat, amikor csak a családokat várják, és amikor a foglalkozásokat, tárlatvezetést a család minden tagja számára biztosítják.

Egy másik fontos tényező a kiállítások tartalmi/tematikai szempontjainak értékelése a családok szempontjai alapján. Nem minden kiállítás érdekes minden korosztály számára, és vannak olyanok, amelyek egyáltalán nem kötik le a fiatalabb gyermekeket. Egy korosztálynak nem megfelelő kiállítás meglátogatása negatív emlékeket idézhet fel, és hosszú távon akár negatívan befolyásolhatja a család múzeumlátogatási kedvét is (Bodnár et al. 2017).

Az is nagyon fontos, hogy a családok számára kedvezményeket biztosítsanak. Sajnos, ha egy múzeumlátogatás magas költségekkel jár az komoly hátrányt jelent. A gyerekek a jövő múzeumlátogatói – vagy legalábbis azzá válhatnak, főleg ha fiatalon pozitív élményeket szereznek a családdal. Érdemes a múzeumoknak figyelembe venniük ezeket a szempontokat a jegyértékesítési politikájuk kialakításakor, és megfontolniuk, hogy a családoknak kedvezményes jegyeket vagy bérleteket kínáljanak. Továbbá érdemes lehet a családi jegykategóriák bővítése a csonka családok, a többgenerációs családok, a hibrid családok vagy a sok gyermekes családok számára is.

A pozitív múzeumi élmény biztosítása érdekében ajánlott, hogy a múzeumok készítsék fel a személyzetet a családokkal való bánásmódra. A családok látogatók sok negatív élménytől megkímélhe-

tik magukat, ha a recepciós személyzet és a kiállítótérben dolgozó örök családbarát megközelítést és hozzáállást alkalmaznak. A családok részéről nagy szükség lehet arra, hogy a gyermekek számára külön helyiséget biztosítsanak. A feliratok és a tájékoztatás szintén fontos szempont. A tiltó táblák helyett a feliratoknak inkább segíteniük kellene a múzeumi térben való tájékozódást és a kiállításokkal kapcsolatos információkat, valamint oktatási betekintést kellene nyújtaniuk. Az információs pontok felállítása is segíthet ebben a tekintetben. A családok számára előnyös, ha filmek, és múzeumpedagógusok által vezetett séták segítik a múzeum és a kiállítások felfedezését. A családok támogatása érdekében a múzeumoknak elektronikusan is hozzáférhetővé érdemes tenniük a kiállításait, és interaktív kiállítási elemek létrehozásával új lehetőségeket kínálni. A családok akkor fogják jól érezni magukat a múzeumban, ha a múzeum a család minden tagja számára új élményeket nyújt, különösen ha olyanokat, amelyek a felfedezés és az interakció révén megvalósíthatók (Ásványi et al. 2021).

A fiatalok megragadásának egyik lehetősége lehet, – egyben a korszerű és interaktív tájékozódást, tanulást tehetik lehetővé (akár az idősebb korosztály számára is) – az okostelefonok egy jól tervezett applikáció segítségével, mely az adott kiállítást (vagy akár egy nagyobb csomagot) dolgoz fel és interaktív módon végig kíséri a látogatót. A múzeumokban a kiállítási tárgyak és a látogatók biztonságát egyaránt nyomon követhetik ezek az applikációk.

A legtöbb helyen az intelligens kamerarendszerek segítségével például virtuális kordonok alakíthatóak ki a kiállítótérben. Ha valaki átlépi ezt a virtuális kordont, a megfelelő kamera képe azonnal megjelenik a diszpécser előtt, ő pedig eldöntheti, hogy szükség van-e beavatkozásra. Nem kizárólag a biztonság fokozható, hanem a múzeumszakma lehetőségei is bővíthetők a kamerák képeinek elemzésével. Az adatvédelmi aggályokat megelőzendő a videón még felismerhető embereket egyszerű pálcikákká alakítja az elemzőszoftver, majd megmutatja, hogy merre mennek, hol mennyi időt töltenek, mit nézegetnek sokáig, hol torlódnak fel, és így tovább. Ezen információk birtokában jóval hatékonyabban lehet be- vagy ártrendezni a kiállításokat, növelve ezzel a látogatói élményt (Lovas 2019).

A családok másképp viselkednek, mint a többi látogató: jellemzően több időt töltenek a múzeum egészében, és ebből az időből többet beszélgetnek. Minden család azonban más-más értékekkel, ismeretekkel, tapasztalatokkal és elvárásokkal rendelkezik, és ezeket a tényezőket a kulturális különbségek tovább befolyásolhatják. A múzeumok két fő tanulási stílust kínálnak a családok számára: az irányított tanulást, amikor a családtagok együtt járnak körbe a múzeumot, és az önirányított tanulást, amikor az egyének külön-külön is felfedezhetik a múzeumot, és alkalmanként találkozhatnak (Sanford 2010). Hazánkban több múzeum kertjében játszótérek találhatók, amelyekre érdemes felhívni a családok figyelmét a kiállításból kilépve. Az élményhez hozzátartozik a látottakról való közös beszélgetés vagy az otthon végzett további tevékenységek, például a rajzolás és a fényképek megtekintése is segít egyben tartani a különböző generációkhoz tartozó, de együtt érkező látogatókat (Ásványi et al. 2021).

2.3. Állatparkok/állatkertek – középpontban a biztonság

Közkedvelt kapcsolódási lehetőség Európa szerte a családok számára az állatpark, állatsimogató, illetve a szafari. Zoos Directive Good Practices (2015) összefoglalója az állatkertekről szóló uniós irányelvvel kapcsolatos bevált gyakorlatokra hívja fel a figyelmet. A látogatás szabályait tartalmazza a dokumentum, a gyalog vagy autóval történő áthaladást lehetővé tévő tartási helyek vonatkozásában, ismertetve a biztonságot fenyegető és a zoonotikus betegségek jelentette lehetséges veszélyeket. A látogatási szabályok tartalmazhatnak például a következőkre vonatkozó szabályokat: az állattartó helyre beengedhető látogatók létszáma, az állatok etetésére; figyelem felhívása a lehetséges problémákra, amennyiben az állatok esetleg kiszabadulnak; valamint az állattartó helyen szabadon mozgó állatok kergetésére vagy megérintésére. A nem veszélyes fajok tartására szolgáló helyek rendszeres

ellenőrzése, valamint a veszélyes fajok folyamatos felügyelete segít a problémák minimálisra csökkentésében. Amikor az állatok közvetlen kapcsolatba kerülnek a nagyközönséggel, a kockázatértékelés alapvető fontosságú mind az emberekkel, mind pedig az állatokkal kapcsolatos egészségügyi, jóléti és biztonsági okokból. Kíváncsú továbbá belső szabályokat megállapítani a bemutatókra, valamint az emberek és állatok közötti érintkezésre vonatkozóan. Ugyanez érvényes az állatsimogatókra is, rezervátumokra, illetve családi gazdaságok látogatható területein is. A fent említett helyeknek esetleges állatszökések esetére kidolgozott stratégiával kell rendelkezniük az állatok és a látogatók védelmére egyaránt. A helyszínen tartózkodó személyek evakuálására vagy biztonságos elzárására vonatkozó intézkedések azok, amelyek biztosítják, hogy akik az épületektől távol vannak, a lehető leggyorsabban megfelelő segítséget kaphassanak. A vészhelyzetben a tömeg biztonságos irányítása és egyértelmű utasítások adása, a tartott állatok fajtáinak megfelelő befogási stratégiája is létfontosságú. A személyzetet megfelelő képzésben kell részesíteni a vészhelyzeti tervekkel kapcsolatban, és az ilyen tervek végrehajtását rendszeresen gyakorolni kell a hatékonyság biztosítása érdekében.

Hazánkban a Richter Safari Park teljes egészében családi vállalkozásnak számít. Nagykőrösön nyitott ki újra 2022 tavaszán. A szafari park autóval járható be, a látogatók pedig – a biztonságuk megőrzése érdekében – letekert ablakon át etethetik az állatokat. Az állatok többsége emberek között nőtt fel, többségük cirkuszban, ezért barátságosak és általában nem félnek az embertől, így ideális úticél lehet családi programok tervezésekor. A terület nagysága lehetővé teszi, hogy az állatok méltó elhelyezése mellett a gyerekeknek szánt állatsimogatós mini-zoo, dinó- és kalandpark, valamint látogatóközpont is kialakításra kerüljön (Sokszerű Vidék 2022), a biztonság garantálása mellett.

3. Kisgyermekkel érkezők turisztikai lehetőségei és veszélyei

Több generáció együttes utazása óhatatlanul konfliktusokat, biztonsági kockázatokat is jelenthet. Az egyes generációknak nem csak az élményszerzés tárgyát és célját érintően lehetnek eltérőek a szükségleteik, de fizikai képességeik, érdeklődésük, de a szubjektív biztonságérzetük is erősen eltérő lehet. Mint a társadalmi lét valamennyi területe, így a (családi) turizmus is a kompromisszumokon múlik. Ezek létrejövetelében nemcsak magának a családnak, annak tagjainak van jelentős szerepe, hanem a turisztikai célállomások infra- sőt inkább szuprastruktúrát kialakítóinak, és ezek üzemeltetőinek is.

Az egészség és higiénia, valamint a kényelmi szolgáltatások fontossága hatással van a kisgyermek számára kialakított turisztikai célterületekre. A szülők fokozatosan több pénzt és energiát fordítanak arra, hogy gyermekeikkel együtt utazzanak. Emellett a gyermekkorban szerzett utazási tapasztalatok befolyásolhatják a felnőtté válás utáni utazási magatartást. Ezért nemcsak a kisgyermek-turizmus léptéke növekszik, hanem a marketingben is egyre nagyobb a jelentősége (Curtale 2018). A mindenki számára hozzáférhető turizmus „azt a folyamatos törekvést jelenti, hogy a turisztikai célpontok, termékek és szolgáltatások minden ember számára elérhetőek legyenek, függetlenül fizikai korlátaiktól, fogyatékosságuktól vagy életkoruktól” (UNWTO 2016). A kisgyermek, akik a felnőtteknél több korlátozással rendelkeznek a higiénia, a biztonság, a járás és a pihenés terén, szintén az akadálymentes turizmus tárgyát képezhetik. Vagyis a közszférának a kisgyermek számára is javítania kell a létesítményeket és szolgáltatásokat (Song et al. 2020). A kisgyermekes turisták nagyon aggódnak gyermekeik fáradtsága miatt, ezért minél fiatalabbak a gyermekek, annál inkább a rövid távolságokat részesítik előnyben, és igyekeznek minél jobban lerövidíteni az utazási időt.

Emellett az úti cél kényelme és biztonsága fontos meghatározója a látogatási szándéknak, és különösen fontos az úti cél tisztasága (Therkelsen 2010). Nistoreanu és Dragolea (2020) megállapította, hogy a gyermekek számára speciális létesítményekre, például gyermekágyakra vagy pihenőhelyekre

van szükség a kényelem biztosításához, a gondoskodó személyzet és a higiéniai körülmények pedig még tovább javíthatják a biztonságot és a biztonságérzetet. Emellett Khoo-Lattimore (2018), Yung és társaik (2021) hangsúlyozták, hogy a kisgyermekeknek szánt létesítmények és szolgáltatások tervezésekor átfogó megközelítést kell alkalmazni, figyelembe véve a hozzáférhetőséget, a többi gyermekkel való interakció lehetőségét, a biztonságot, a higiénit, a helyiségek méretét és a személyzet létszámát a gyermekbarát programokhoz. A biztonság érdekében kiemelt szerepe jut a beltérben a légkondicionálással és légtisztítókkal felszerelt pihenőhelyeknek. A kisgyermekek jobban preferálnak valamely dinamikus tevékenységet a pihenés alkalmával, mint statikus tevékenységeket, például egy kiállítás megtekintését.

A pihenőhelyek, például a megfelelő méretű padok és a mosdó (pelenkázó, szoptató helyiség) fontos létesítmények a kisgyermekek számára. Annak érdekében, hogy a gyermekek biztonságban és kényelemben érezzék magukat, szükség van pihenőhelyekre és megfelelő védelemre a természeti elemektől, például a szélről, esőtől és naptól védve (Yang et al. 2019). Különböző turisztikai célállomások speciális programokat kínálhatnak a kisgyermekek számára. Számos múzeum (pl. Guggenheim Múzeum (2020) az Egyesült Államokban, Remai Modern (2020) Kanadában) kínál babakocsis túrákat kisgyermekes családok számára, továbbá egyes (köz)parkok játszótéri társprogramokat is kínálnak kisgyermekeknek (pl. „Kids in Motion” a New York-i parkokban (NYC Parks 2020) „Playground Program” az Appleton Parksban (2020) vagy a görlltzi Familienbüro). Ezen tevékenységeket a pandéma idején fejlesztették ki szabadtéri többgenerációs programokká. A tartózkodási időt és a résztvevők számát korlátozó speciális programok bizonyos mértékig szétszórhatják a fogyasztókat és csökkenthetik a látogatói sűrűséget, ezzel nem csak a turisztikai élmény lehet erősebb, de a biztonságérzet is.

Khoo-Lattimore et al. (2018) eredményei szerint a csecsemők és kisgyermekek szülei jobban kimerülnek már a nyaralási előkészületek során, szoronganak az esetleges repülés miatt (Small és Harris 2014), valamint büntudatot éreznek, ha a gyerekek rosszul viselkednek a nyilvános turisztikai terekben (Sedgley et al. 2013). További bizonytalanság forrása lehet, hogy a szülők általában kikapcsolódásra töreksenek, és szívesen választanak kulturális, örökség- és/vagy oktatásorientált turisztikai élményeket (Carr 2006). A gyermekek a fizikai tevékenységeket is preferálják (Gram 2005), és keresik a lehetőségeket, hogy valami újat tapasztaljanak, ami önmagában biztonsági kockázatot növelő tényező.

A nyugati társadalmakban az elmúlt évtizedekben kialakult „intenzív anyaság” fogalmának megjelenése, egy olyan szülői szemlélet, amelyet „érzelmileg felemésztő, munkaigényes és anyagilag költséges” (Hays 1996:46) szülői szemléletként jellemeznek. Ugyanakkor a nyugati társadalmakban példamutatóan megjelent az apai szülői szerepvállalás, több apa vesz aktívabban részt gyermekeik életében (Hilbrecht et al. 2008). A szülők nyaralással kapcsolatos döntéseit az a vágyuk vezérli, hogy a legjobb élményeket nyújtsák kisgyermeküknek, és ez ellentmond az idősebb gyermekes szülők választásának – az idősebb gyermekekkel nyaraló szülők inkább olyan hatékony kompromisszumra törekkenek, amelyben saját szükségleteiknek jut központi szerep (Therkelsen 2010).

Liu és Filimonau (2020) eredményei szerint a családdal érkező pihenni vágyók érdeklődnek az olyan szállodák iránt, amelyek gyermekgondozási szolgáltatásokat tudnak nyújtani a családok számára, mivel az ilyen szolgáltatások mind a szülők, mind a gyermekek számára előnyösek lehetnek. Lényeges elem, hogy a szálloda kiválasztásakor legyen külön hely a gyerekeknek, ahol lazulhatnak, de szükség van a játékot elősegítő speciális berendezésekre és az ezeket működtető személyzetre, illetve foglalkozásokat vezető (felkészült) felügyeletre. Ez megköveteli, hogy a szállodák ne csak a gyermekek szórakozási preferenciáit vegyék figyelembe, hanem a szórakoztató berendezések telepítési és karbantartási költségeit is. A szülők elvárják a szállodáktól, hogy a gyermekeik biztonságát helyezzék előtérbe, amikor a gyermekgondozással kapcsolatos szolgáltatásokat, például az áram- vagy vízhasználatot igénylő létesítményeket beszerzik és telepítik. Ezeket a létesítményeket biztosítani és

rendszeresen ellenőrizni kell, hogy ne jelentsenek kockázatot a gyermekekre, így biztosítva a szülők számára a „nyugalom” érzetét. A családi vendégek szempontjából a főszezonok alapvetően az iskolai szünidőre esnek. Tehát a gyermekgondozás iránti kereslet szezonális, így a szálláshelyek nehezen találják meg azokat a szakképzett (vagy legalább gyakorlattal rendelkező) szezonális alkalmazottakat, akik szívesen vállalnák a kapcsolódó munkákat.

Senki nem úgy indul a megérdemelt nyaralásra, kirándulásra, strandolásra, hogy milyen veszélyekkel kell szembenéznük, de a figyelmes szülők mindig gondolnak a megelőzésre, s ennek megfelelően pakolnak a bőröndbe vagy a strandtáskába. Előfordulhatnak emésztési problémák mosatlan zöldségek, gyümölcsök, ismeretlen eredetű víz fogyasztása esetén. Kézfertőtlenítő, nedves toalett-kendő mindig jó, ha megtalálható a turistáknál, és az alapos kézmosást sem érdemes elfelejteni. Fürdőzés után a közös zuhanyzót strandpapucsban célszerű használni. Vízparton nyaraló családoknál fel kell hívni a gyermekek figyelmét, hogy ne ugorjanak felhevült testtel a hidegebb úszómedencébe vagy tóba, mert keringési rendellenesség következhet be. A jól úszó gyerekekre is nagy figyelmet kell fordítani, mivel, ha nem méri fel jól a nyaralók a körülményeket, számos baleset előfordulhat. A figyelmetlenül vagy meggondolatlanul sekély vízbe ugrás a nyak- és gerincsigolyák törését is okozhatja. Védőoltás kellhet külföldön, kullancs által terjesztett betegségek elleni védőoltás túrázáshoz, ugyanakkor veszélyes lehet a méhcsípés, ételallergia is. Tehát sok aprónak tűnő részletből áll össze mindaz, ami a turista családok biztonságát szavatolhatja.

4. A családi turizmus megjelenése a magyarországi kiemelt turisztikai régiók kínálatában

A családi turizmus jellegéből adódóan nagyon sok turisztikai termékben, így sok tárgykörben is jelen lehet. Azt is lehet mondani, hogy a családbarát perspektíva egy olyan horizontális stratégiai cél lehet, mint a fenntarthatóság vagy a digitalizáció. Egyszerre jelenhet meg a turisztikai termékkínálatban, tematikus oldalon, illetve magában az attrakciótárban egy turisztikai célterületen vagy régió esetében, illetve a turisztikai infrastruktúra részét képező szolgáltatói közegekben is.

A családi turizmus alapvető közege a VFR turizmus, amely a hazai belföldi utazások közel harmadát adja. A VFR turizmus az egész országot lefedi, még a Budapesti régiót is, még ha azt kisebb mértékben is. Jellemzően a hazalátogatások, a városokból történő kiszakadás és hazatérés a terepe. A családok számára egy másik fontos célpont az aktív és ökoturisztikai témájú helyszínek és programok lehetnek. Ebben egyre szélesebb a választék a különböző attrakciók között. A stratégiák alapján pedig úgy tűnik, hogy az aktív turizmus egyfajta megkülönböztető jegyként jelenik meg a turisztikai célpontok közötti versenyben. Egyik kiemelt szolgáltatási lehetőség a kerékpárutak, kerékpáros útvonalak mint az EuroVelo, amelyek az ország számos térségében egyre jobb minőségben jelennek meg a kínálati csokorban. Ide lehet sorolni a tó-kerülő utakat is, mint a balatoni, a velencei, a tiszai-tavi vagy a fertő-tavi lehetőségeket. A kerékpáros és főleg a családi kerékpáros túrák esetében meg kell jegyezni, hogy sok esetben a túrán résztvevők egy része nem minden nap használ kerékpárt, így a közlekedési szabályok ismerete, betartása és a figyelem összpontosítása nem egyszer hiányosságokkal küszködik. Ez utóbbi a minél kisebb gyerekek esetén koncentráltan jelentkezhet, részben ebből adódóan a szülők figyelme is elterelődhet a közlekedés egyéb körülményeiről, mely potenciális kockázatot rejt, a kellő felkészülés és önfegyelm elmaradása esetén. Meghatározó a kerékpár műszaki állapota is, melyben biztonság-növelő tényező lehet a kellő előkészület és az útvonal mentén lévő kerékpárszerelő-hálózat megléte. A kellő tapasztalat hiányát még tovább fokozhatja a rossz minőségű kerékpárút, mely a túra során szerezhető élmények minőségét is befolyásolhatja.

Meg kell említeni a folyamokon történő kajak és kenu túrákat is, amelyek szintén remek kikapcsolódást kínálhatnak a családoknak. Különösen az észak-tiszai vonalon, a Bodroghözben (Tokaj térsége), a Dunakanyarban, a szegedi Tisza szakaszokon és holtágakban vagy a Körösök Völgyében. A kajak és kenu túrák kötelező eleme a mentőmellény még akkor is, ha tud úszni a turista, viszont családi turizmus esetén, főleg a gyermekek – de nem ritkán a felnőttek egy részénél is – úszás tudása döcögős, vízbiztonságuk még nem tökéletes. Ezért is nagyon fontos, hogy a csoport valamenyny tagjának képességeinek figyelembevételével kerüljön megtervezésre a túra útvonala és pihenői. A túravezető, illetve szervező felelőssége meghatározó még családi túrázás esetében is.

A természetjárás is egy fontos kínálati lehetőség a családok számára, mint például a híres Országos Kéktúra útvonal, a zarándok utak vagy számos más, egyre jobban megjelenített tematikus utak. Ebben a legerősebbek a Mátra-Bükk régió lehetőségei, a Pécs-Villány térsége vagy a Balatoni régió. Az Alpokalja közelsége miatt az Őrség és kapcsolódó területei szintén kiemelt szereplők, mint ahogy a Budapest és környéki hegyek és útjaik is. Amennyiben a család úgy dönt, hogy nem szakítja meg a túrát éjszakára és sátorban tölti, a hőmérsékleti tényező komoly probléma lehet, pláne ha előtte hosszan gyalogoltak. Körültekintően kell bánni a víz szűréssel, tisztítással a baktériumok elkerülése végett és egyes túrázókra némely rovar csípés is veszélyt jelenthet. A különböző nemzeti parkok, natúrparkok, ököcentrumok, látogatóközpontok és UNESCO geoparkok szinte az ország mindegyik pontján fellelhetők. Szerencsére hazánkban a kijelölt túraútvonalakról való letérés nem jelent feltétlenül jelentős kockázatot, de ezzel együtt is előfordulnak eltérések. Ezek megelőzésére, elkerülésére egyszerű módszerek kínálkoznak. Vigyünk magunkkal térképet, de tudjuk is olvasni azt. Manapság már népszerűbb a mobil (okostelefonos) alkalmazások használata, mely a pillanatnyi pozíciónkat is megmutatja. Ehhez viszont nem árt a frissítések letöltése és a mobil akkumulátorának feltöltése az út előtt, adott esetben gyorsított megléte. Arra is számítani kell, hogy az út egyes szakaszain a mobil lefedettség sem lesz biztosított. A talaj, illetve az út jellegének megfelelő lábbeli használata meghatározó lehet abban, hogy a túra végén kellemes emlékek és ne vízhólyagok vagy fájó ízületek maradjanak. A családi túrázás tervezése során lassabb haladásra kell számítani és a gyermekek igényeinek, képességeinek megfelelő nehézségű útvonalat célszerű tervezni, illetve a pihenőkről sem szabad megfeledkezni. A túrázás egyik alapszabálya, hogy „soha ne menj egyedül”, legyen aki segíteni tud, vagy segítséget tud hívni, de a családi túrázás esetén ez fel sem merül. Érdeemes azonban megemlíteni, hogy a felsorolt kockázati tényezők az egyéni turisták esetében is előfordulhatnak. Itt utalnánk vissza a fejezet címére, hogy a felsoroltak alapján a felmerülő nehézségek leküzdése együtt mégis könnyebb lehet.

A családok számára egyre fontosabb turisztikai szolgáltatás a rendezvényturizmus. Elsősorban a sportrendezvények és a hozzá kapcsolódó kiegészítő szolgáltatások a vonzóak, de a számos gyermek rendezvény, koncert, kulturális esemény szintén kiemelt attrakcióként jelenik meg hazánk turisztikai kínálatában. A különböző sport rendezvények, főleg amelyeken aktív résztvevője lehet a turista, egyre kedveltebben a családok körében. Viszont abban az esetben, hogy ha ezen egyedi alkalmakat nem előzi meg rendszeres sportolás, felkészülés akkor potenciálisan fennáll a sérülés veszélye, mely esetben nem éppen a kellemes emlékek maradnak meg a családi rendezvényről. A tömegrendezvény jellegéből adódhat az a kellemetlen szituáció is amikor egy gyerek „elveszik” a tömegben. Hogy elkerüljük a pánikot a szülő és a gyerek vonatkozásában egyaránt, erre az esetre is fel kell készülni és fel kell készíteni a gyermekeket is. Előzetesen meg kell határozni tájékoztató pontokat, találkozó helyeket, illetve, hogy mit is kell tenni ilyen esetben. Ha ezeket is elvégezték a felkészülés során, akkor már csak élvezni kell a családi együttlétet.

Az üdülőturizmus, főleg nyaralás fókusszal, a vízpartok mellett vagy a wellness szállodákban töltött szabadidőturizmus, amelyik a leginkább vonzó a családok számára. Kiemelt térségei a Balaton,

a Velencei-tó, míg a wellness és fürdőkultúra révén a Debrecen és térsége Hajdúszoboszlóval, a Mát-ra-Bükk térsége Egerrel, Gyula és térsége, Pécs-Villány térsége a fürdőkkel, valamint Hévíz és Sárvár. A vízparti pihenés mellett a kulturális szórakozási lehetőségek és attrakciók fogyasztása is a különböző fesztiváloknak és történelmi adottságoknak köszönhetően szintén jelentős. Az idősebb gyermekekkel pedig a városi turizmus és a kulturális adottságok felfedezése lehet erős hívószó, amelynek köszönhetően az eddig kevesebbet említett turisztikai célállomások, mint a soproni, a győri és a pécsi régiók is előtrébe kerülhetnek a családi turizmus szempontjából is (Jászberényi 2014). A tokaji régió pedig egy igazán komplex módon szolgálhatja ki a családokat a Zempléni Kalandparkkal egyetemben az aktív és ökoturizmuson, a gasztroturizmuson, a városi turizmuson (Nyíregyházi Állatkerttel együtt) és a fürdőturizmuson keresztül. Látható, hogy a családi turizmus tényleg be tudja tölteni a horizontális célokat, ugyanis sokféle termékkínálatban és az ország eltérő pontjain jelenik meg turisztikai keresletként.

A családi turizmust horizontalitása mellett óhatatlanul is a fenntarthatóság, így az ökoturizmus is jellemezheti, amennyiben a család felnőtt tagjai felelős szülőként gondolkodnak, ugyanis racionálisan végiggondolva a jó szülő szeretné, ha gyermekei, unokái is átélhessék azon (vagy hasonló) élményeket, amelyeket közös családi túráik során megéltek. A 21. században (főleg az Euroatlanti térségben) már az infrastruktúra, a kommunikáció és a turizmus szervezettsége egyaránt hozzájárul ahhoz, hogy a családi túrák során biztonságban tudjuk a családjunk tagjait, akár egy kisvasúton való utazás, akár egy állatkerti látogatás során.

Hazánkban megújult 18 hazai kisvasút pályázati forrásokból, amely program egyik nyertese lett a Lillafüredi Állami Erdei Vasút is. A közel 100 méter hosszúságban egy új peront építettek, amely az időseknek és a kisgyermekes családoknak könnyíti meg a felszállást a kisvasút szerelvényeire. A fejlesztés keretében az élménytéren és a peronon teljes hosszában új térvilágítást is felszereltek. Ez az esti alkalmi járatok biztonságosabb közlekedése szempontjából fontos (1. fénykép). A szélsőséges időjárási viszonyok között egyébként nagyon gyakran kell a vasúti pályára, a műtárgyakra, valamint a tóparti sétányra dőlt fákat eltávolítani. A biztonságos vonatközlekedés feltételeinek megteremtését és a tóparti sétányon kirándulók védelmét a társaság kiemelt feladatának tartja (Földesi 2021).



1. fénykép: Családi kirándulás a Lillafüredi kisvasúttal, illetve a győri Xantus János Állatkertben
Forrás: A képeket Ritecz György (2014, 2011) készítette

Állatkertbe menni mindig élmény: az egyik legjobb családi program. A győri állatkert küldetése az, hogy részt vegyen a veszélyeztetett állatok, növények és élőhelyek megmentésében, közelebb hozza egymáshoz a különböző generációk tagjait és az élővilágot, ahogy ez a képen is látható. A biztonság érdekében természetesen itt is több szempontra tekintettel kell lenni. Az állatkertet 14 év alatti gyermekek csak felnőtt kísérelvel látogathatják, felhívják a figyelmet az állattartási szabályokra, táblák szemléltetik a javasolt haladási irányt, továbbá a biztonsági korláttal lezárt területen áthajolni vagy tartózkodni kifejezetten veszélyes.

5. Összegzés, következtetések, javaslatok

Értekeztünk már a szabadtéri szabadidős területekről és attrakciókról, mint például falumúzeumokról, skanezenekről, aquaparkokról, fürdőkről és strandokról, vidámparkokról, állatkertekről és egyéb városi parkokról és helyszínekről, amelyeket a család közösen látogathat. Ezek mindegyike egyszerre kínál szórakoztató, illetve esztétikai élményeket is. Mellettük megjelenik az ismeretszerzés és tudásadással kapcsolatos élményszerzés is. Érdemes lehet ezen élménytípusokat is szem előtt tartani egy-egy termékfejlesztés során. Továbbá figyelni a családi turisták különböző szegmenseinek eltérő igényeire is. Az igazán eredményes szolgáltatások azok lehetnek, amelyek egyszerre jelentenek élményt a család több generációja számára. Jól érzik magukat a gyermekek, a szülők, a nagyszülők és a dédszülők is egyszerre. Erre lehet jó megoldás az erdei kisvasút, ahol az ismeretszerzés egyedi módja kötheti össze a család minden tagját (Jászberényi – Pálfalvi 2006). Főleg, ha egy ilyen program kiegészítésre kerül interaktív, online vagy digitális megoldásokkal, amelyek tovább bővíthetik a játékos, de nem gyerekes élményszerzést. Tekintettel arra, hogy az erdei (kis)vasutak már megvannak, újak kialakítása költséghatékonyságra tekintettel nem reális, így a fejlesztés egyrészt a pálya működőképessé tételében, illetve annak fenntartásában realizálódhat, ahogy maga a gépjármű (mozdony és szerelvények) – ha nem is fejlesztésként – üzemképességének, üzembiztonságának megtartása is szükséges. A fejlesztés a kisvasutak esetén is az új technológia lehetőségének kihasználásában rejtőzhet. Olyan applikációk kialakítása, mely az adott kisvasútra és a környezetére vonatkozik, mely nem csak információkat szolgáltat a járműről és az utazás közben látható természeti és társadalmi környezetünkről, de interaktív módon több generációt (a kisgyerektől, a kamaszokon át, szülőkön keresztül a nagyszülőkhöz) cselekvésre készítve új információkon kívül, közös élményszerzést biztosítson.

A kisvasutakkal párhuzamos megoldás lehet a vízi sétányok, kenu túrák, barlang túrák (vízen és szárazföldön egyaránt), amelyek szintén egyedi perspektívában nyújthatnak különböző élményeket. Az idősebb generációk számára is izgalmas kihívást jelenthet egy-egy ilyen eseményen való részvétel főleg, ha az teljesen új helyszínen került kialakításra az utóbbi években, így a felnőtteknek még módjuk sem volt arra, hogy kipróbálják ezeket az attrakciókat.

A kínálat komplexitása, a család minden generációjának kiszolgálása tud igazán eredményes lenni. A különböző eseményeken és rendezvényeken is fontos, hogy ne csak a szurkolói zónában vagy a nagyszínpadtól távolabbi helyen, de legyenek kiegészítő és játékos, kalandos programok a különböző korosztályok számára. A spirituális jellegű élmények (esti túrák, csillagnézés, különböző természeti jelenségek megfigyelése, zárandokutak) is komplex kikapcsolódást nyújthatnak a családi fogyasztóknak. A bátrabbaknak, aktívabbaknak jó lehetőséget kínálhatnak a kalandparkok, esetleg a via ferráták is.

Fontos lehet az egészségmegőrzéssel kapcsolatos szolgáltatásfejlesztés is, akár a szállodák révén. A fürdőturizmus eredményességén is sokat javít, ha a kínált szolgáltatások több célcsoport számára is attraktívak. Legyen ez az attraktivitás az egészségmegőrzés, a gyógykezelés, a wellness programok vagy az élményfürdőzés oldaláról. A legeredményesebb ilyen turisztikai célterületet, amely mindent

igyekszik lefedni Hajdusoboszlóban találjuk. Mellette még Zalakaros, Nyíregyháza, Sárovar és Debrecen kínálata már inkább szűkebben, de szintén a családokat célozza. A nemzetközi példák közül érdemes Görlitz városát megemlíteni, ahol a turisztikai célállomási kínálat nagyrésze a családokat célozza. Továbbá Párizs közelében található Asterix park is méltán népszerű a külföldre látogató családok körében. Minden látványosság és játék Asterix és barátai képregény figuráit eleveníti meg. Párizs másik kihagyhatatlan látványlója a Disneyland, kisgyermekkel érkezőknek érdemes előre tájékozódni melyik játék lehet félelmetes vagy nem ajánlott például várandós családtagok számára. A Minimundus egy minivilág Klagenfurtban, a Wörthi-tó partján. Négy kontinens ismert építészeti remekműiről 140 miniatűr modell látható 26 ezer négyzetméteren, többnyire 1:25-ös kicsinyítésben. Londontól félórányi vonattal fekvő Windsor közelében található Legoland parkban a legkisebbek a Duplo Landben pancsolhatnak, főleg nyáron: itt van például egy óriási műanyag kocka, amely lassan telik vízzel, és időnként a víz súlyától átfordulva tartalmát az alatta játszó gyerekekre üríti. Váltóruha ajánlott, mert ennek hiányában könnyen felfázhatnak a kirándulók. Mielőtt Legolandbe látogatunk, érdemes végig böngészni a szupermarketben a gabonapelyhek dobozait, gyakran vannak ugyanis rajtuk ingyen felnőttjegy-kuponok (Travelo.hu 2014).

A családok számára népszerű szórakozási lehetőségekkel kapcsolatban – mint az állatkertek, kalandparkok, bobbályák és sportlehetőségek – a legfontosabb fejlesztési pontként a kiszolgálás minősége merül fel (MTÜ 2021). A látogatói élményt a személyzet képzése javíthatja, mivel az attrakció jellegéből fakadóan gyakori a vendégek és a személyzet közötti interakció, ami pedig meghatározó a látogatók számára a szolgáltatás minőségének megítélésénél. Az infrastruktúra színvonalának emelésével, például a jegyvásárlás és a jegy-kiadó rendszer modernizálásával csökkenthető lenne a várakozási idő.

A családi turizmus termékfejlesztései széles skálán mozognak, így a biztonsági elemei is összetettek, de ezzel együtt is a maguk komplexitásában kell értelmezni. Az adott turisztikai célponthoz való eljutás során és/vagy az adott célpont jellemzőiből (pl. kisvasút) adódó közlekedésbiztonsági előírásokat be kell tartani. Az IT eszközök alkalmazása során a személyes adatok védelmére és a vírusmentes szoftverhasználatra is ügyelni kell. Különös gondot kell fordítani – főleg a generációs fizikai eltérések okán is – a család különböző korosztályainak képességeihez, lehetőségeihez illeszkedő kihívások, élményszerzési lehetőségek, illetve a cél turisztikai ágazat biztonsági kockázatainak harmonizálására.

Összességében a családi igények kielégítése egy komplex feladat. Az igénykielégítés célja nem nélkülözheti a biztonsági elemeket, azonban olykor pont maga a célcsoport hordozza a csökkenteni kívánt veszélyeket. Akik különös figyelmet fordítanak a családok kiszolgálására, azoknak vélhetően a fő célcsoportja is a több generációs igénykielégítés, azonban figyelni kell azokra a szolgáltatókra is, amelyek családbarát megjelöléssel rendelkeznek, de nemcsak családok a vendégeik. A tanúsítványok kidolgozása e téren is támogatást nyújthat a fogyasztónak, akár a szálláshelyek esetében (család- és gyermekbarát), vagy más turisztikai szolgáltatók (pl. múzeumok, parkok, kertek, események) esetében is. Ezek elektronikus módon is segíthetik a turisták tájékozódását. Ráadásul nemcsak a családok számára nyújthatnak hasznos információkat és biztonságot.

Irodalom

- Appleton Parks (2020): *Appleton Parks and Recreation* <https://appletonparkandrec.org/programs-activities/youth-programs/playground-program/> (letöltve: 2022. május 30)
- Ásványi, K. – Fehér, Zs. – Jászberényi, M. (2021): Family-friendly museum: Museums through the eyes of families. *Muzeológia a kultúrne dedičstvo* 9(1):21–40.
- Ásványi, K. – Mitev, A.Z. – Jászberényi, M. – Mert, M. (2019): Családok fesztiválélménye – két családbarát fesztivál elemzése. *Turizmus Bulletin* 19(3):30–37.
- Ásványi, K. – Juhász-Dóra, K. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (2017): Literature review of renewable energy in the tourism industry. *Journal of Environmental Management and Tourism*, 8(2): 476–491.
- Bodnár, D. – Jászberényi, M. – Ásványi, K. (2017): Az új muzeológia megjelenése a budapesti múzeumokban. *Turizmus Bulletin*, 17(1-2):45–55.
- Carr, N. (2006): A comparison of adolescents' and parents' holiday motivations and desires. *Tourism and Hospitality Research* 6(2):129–142.
- Ceylan, E.N. (2019): Çocuk dostu konaklama işletmeleri: the land of legends kingdom hotel örneği. *Journal of Recreation and Tourism Research* 6(3):263–284.
- Curtale, R. (2018): Analyzing children's impact on parents' tourist choices. *Young Consumers* 19(2):172–184.
- Csordás, T. – Markos-Kujbus, É. – Ásványi, K. (2018): A gyerekeim imádják, ezért én is imádom – Családbarát hotelek fogyasztói percepciói online értékelések alapján. *Turizmus Bulletin* 18(1):17–28.
- Földesi, L. (2021): *Megújul a Lilafüredi kisvasút* <https://ttghungary.hu/2021/03/31/megujul-a-lillafure-di-kisvasut/> (letöltve: 2022. július 11.)
- Gram, M. (2005): Family holidays: a qualitative analysis of family holiday experiences. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 5(1):2–22.
- Guggenheim (2020): *Solomon R. Guggenheim Museum* <https://www.guggenheim.org/event/stroller-tours> (letöltve: 2020. augusztus 18.)
- Irimiás, A. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (szerk.) (2019): *A turisztikai termékek innovatív fejlesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Hays, S. (1996): *The Cultural Contradictions of Motherhood*. Yale University Press, New Haven and London.
- Hilbrecht, M. – Shaw, S.M. – Delamere, F.M. – Havitz, M.E. (2008): Experiences, perspectives, and meanings of family vacations for children. *Leisure/Loisir* 32(2):541–571.
- Jászberényi, M. (2014): *A kulturális turizmus elméleti háttere*. In: Jászberényi, M. (szerk.): *A kulturális turizmus sokszínűsége*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. – Pálfalvi, J. (2006): *Közlekedés a gazdaságban*. Aula Kiadó, Budapest.
- Khoo-Lattimore, C. – delChiappa, G. – Yang, M. J. (2018): A family for the holidays: delineating the hospitality needs of European parents with young children. *Young Consumers* 19(2):159–171.
- Kökény, L. – Kiss, K. (2021): There is a time and a place for everything (and for everyone). *Regional Statistics* 11(2):136–164.
- Liu, J. – Filimonau, V. (2020): Exploring the business feasibility of childcare provision in hotels. *International Journal of Hospitality Management* (88):102394. <https://doi.org/10.1016/j.ijhm.2019.102394> (letöltve: 2022. március 02.)

- Lovas, Z. (2019): A műtárgyaknak is jár az IT-védelem Láthatatlan biztonság a múzeumokban, Adatgazdaság, ITEEXEC 2022. https://www.itbusiness.hu/technology/aktualis_lapszam/road/Lathatatlan_biztonsag_a_muzeumokban (letöltve: 2022. május 03.)
- Magyar Turisztikai Ügynökség – MTÜ (2021): *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2.0.* https://mtu.gov.hu/documents/prod/NTS2030_Turizmus2.0-Strategia.pdf (letöltve: 2022. január 31.)
- Michalkó, G. (2012): *Turizmológia.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Michalkó, G. (2020): A biztonság szerepe a turizmus rendszerében. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.): *Turizmusbiztonság.* Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp.15–28 p.
- NYC Parks (2020): *Kids in Motion* <https://www.nycgovparks.org/programs/recreation/kids-in-motion> (letöltve: 2020. augusztus 18.).
- Nistoreanu, P. – Dragolea, L. (2020): *The Customization of Rural Travel Services' Supply/Offer for Families with Children.* https://www.academia.edu/1990524/The_customization_of_rural_travel_services_supply_offer_for_families_with_children (letöltve: 2020. augusztus 01.).
- Remai Modern (2020): *rRemai mModern* <https://remaimodern.org/> (letöltve: 2022. június 08.).
- Sanford, C.W. (2010): Evaluating Family Interactions to Inform Exhibit Design: Comparing Three Different Learning Behaviors in a Museum Setting. *Visitor Studies* 13(1):67–89.
- Sedgley, D. – Morgan, N. – Pritchard, A. (2013): *Family holiday experiences of families with children with an autism spectrum disorder.* International Critical Tourism Studies Conference V. <https://www.scielo.br/j/reben/a/cpkwQJQP8kccvs8zN4LgHCH/?lang=en&format=pdf> (letöltve: 2022. július 05.).
- Schanzel, H. A. – Yeoman, I. (2014): The future of family tourism. *Tourism Recreation Research* 39(3):343–360.
- Small, J. – Harris, C. (2014): Crying babies on planes: Aeromobility and parenting, *Annals of Tourism Research* 48(C):27–41.
- Sokszíniú Vidék (2022): *Nagykörösön nyit ki a Szadán bezáratott szafari park* <https://sokszinuvidek.24.hu/mozaik/2022/04/11/nagykoros-szafari-park-richter-safari-park/> (letöltve: 2022. június 02.).
- Song, H. – Park, C. – Kim, M. (2020): Tourism Destination Management Strategy for Young Children: Willingness to Pay for Child-Friendly Tourism Facilities and Services at a Heritage Site. *International Journal of Environmental Research and Public Health* 17(19):7100.
- Taner, B. (2019): Çocuk dostu toplum ve çocuk dostu turizm: nasıl bir ilişki? *Sivas Interdisipliner Turizm Araştırmaları Dergisi* (3):47–62.
- Therkelsen, A. (2010): Deciding on family holidays-role distribution and strategies in use. *Journal of Travel and Tourism Marketing* 27(8):765–779.
- Travelo.hu (2014): *A tökéletes családi program: Európa legjobb élményparkjai* <https://www.travelo.hu/tavol/20140924-hotelscombined-gyerekes.html> (letöltve: 2022. szeptember 22.).
- UNWTO (2016): *Manual on Accessible Tourism for All: Principles, Tools and Best Practices.* The World Tourism Organization (UNWTO), Madrid.
- Yang, Z. – Jin, F. – Shou, J. – Yang, Y. (2019): Landscape planning and design of tourist highway service area under the background of all-for-one tourism system. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science* 304(3):032092. <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1755-1315/304/3/032092/meta> (letöltve: 2022. április 10.)

- Yung, R. – Khoo-Lattimore, C. – Prayag, G. – Surovaya, E. (2021): Around the world in less than a day: virtual reality, destination image and perceived destination choice risk in family tourism. *Tourism Recreation Research* 46(1):3–18.
- Zoos Directive Good Practices (2015): *Az állatkertekről szóló uniós irányelvvel kapcsolatos bevált gyakorlatok*. Az Európai Unió Kiadóhivatala, Luxemburg. <https://ec.europa.eu/environment/nature/pdf/Zoos%20Directive%20Good%20Practices%20-%20HU.pdf> (letöltve: 2022. május 22.)

Nem mind arany, ami fénylik – a bevásárlóturizmusban rejlő kockázatok

Tömöri Mihály – Mátyás Szabolcs – Keller Krisztina

1. Bevezetés

Míg néhány évtizeddel ezelőtt a bevásárlóturizmus kapcsán sokan csak az utazók turisztikai programjának színesítésére szolgáló, kiegészítő jellegű fogyasztói tevékenységre vagy a volt szocialista országok között egykor virágzó és a hiánygazdaságból (Kornai 1989) táplálkozó informális kereskedelmi rendszerre (Wessely 2000) asszociáltak, addig napjainkban egyre inkább létjogosultságot nyer az a megközelítés, miszerint a vásárlás mind gyakrabban válik elsődleges vonzerővé, utazási motivációvá, fő turisztikai tevékenységgé (WTO 2014). A vásárlás ma már a turisták egyik kedvelt tevékenysége (Timothy 2005, Kim – Timothy – Hwang 2011).

Más turisztikai termékekhez hasonlóan a biztonság a bevásárlóturizmus zavartalan működése szempontjából is kulcsfontosságú, hiszen bizalmat teremt (Choi – Law – Heo 2016, 2018), ami csökkenti a fogyasztók által észlelt kockázatokat és pozitívan befolyásolja a vásárlási szándékot (Kim – Ferrin – Rao 2008). A bizalomnak több dimenziója van: jóindulat, tisztesség, kompetencia és kiszámíthatóság (Benassi 1999), azaz az eladótól elvárható, hogy jóindulattal és tisztességesen álljon a vevőhöz, rendelkezzen a megfelelő kompetenciákkal és kiszámíthatóan tevékenykedjen.

A biztonságos vásárlási körülmények vagy azok hiánya komoly hatást gyakorolhatnak a turisták fogyasztói magatartására. A (bevásárló)turisták sokkal nagyobb valószínűséggel lesznek elégedettek és fognak visszatérni egy olyan turisztikai célterületre, bevásárlóközpontba, üzletbe, ahol biztonságban érezték magukat. Éppen ezért az érintetteknek (kereskedők, önkormányzatok, hatóságok, TDM¹ szervezetek) arra kell törekedniük, hogy azonosítsák és semlegesítsék azokat a veszélyforrásokat, amelyekkel a bevásárlóturisták szembesülhetnek és ezáltal egy biztonságos turisztikai célterület üzenetét közvetítsék a célcsoportok felé (Yüksel – Yüksel 2007, Choi – Law – Heo 2018).

A tanulmány a nemzetközi és a hazai szakirodalom bázisán bemutatja a bevásárlóturizmus fogalmát, alapvető megjelenési formáit, ismerteti a termékhez kötődő vonzerőket, az infra- és szuprastruktúra elemeit, illetve kitér az aktuális trendekre. A termék vonatkozásában potenciálisan felmerülő biztonsági kockázatok a bevásárlóturizmusban érintett helyszínek szerint szisztematikusan kerülnek áttekintésre. A fejezet a bevásárlóturizmus biztonságosságának növelésére irányuló javaslatokkal zárul.

2. A bevásárlóturizmus sokszínű arca

A bevásárlóturizmus általános értelemben véve az áru- és szolgáltatásvásárlással párosuló utazásokat foglalja magába (Choi – Heo – Law 2016). A Turisztikai Világszervezet szerint a bevásárlóturizmus a turizmus azon formája, melynek során az utazási döntésben meghatározó szerepet játszik a szokásos környezeten kívüli vásárlási tevékenység (WTO 2014). Bár a bevásárlóturizmus kapcsán először a haszonszerzés által motivált, kifejezetten vásárlási céllal megvalósuló utazások jutnak eszünkbe, azonban ezek csupán a vásárlással párosuló turisztikai utak számos változatának egyik – jóllehet

¹ Turisztikai Desztinációs Menedzsment

kétségtől meghatározó – megnyilvánulási formáját jelentik. A bevásárlóturizmus kategóriáit a vásárlás volumenét, helyszínét és a vásárlásban részt vevő turista motivációját alapul véve állíthatjuk fel (Michalkó 2016).

Abban az esetben, ha egy turisztikai utazás elsődleges célja, oka, motivációja (Timothy 2005), az utazó elsődleges turisztikai tevékenysége maga a vásárlás, akkor klasszikus bevásárlóturizmussal állunk szemben. Ha az utazáshoz kötődő áruvásárlás haszonszerzési célból történik, azaz racionális gazdasági tranzakciót képvisel, üzleti vásárlásról beszélünk. Szintén a bevásárlóturizmus égisze alá sorolhatjuk a személyes (test- és szépségápolás) és a műszaki (javítás, karbantartás) szolgáltatások igénybevétele által motivált utazásokat. Az áru- és/vagy szolgáltatásvásárlás céljával megvalósuló utazások sajátos és egyben gyakori formája a határ menti bevásárlóturizmus, melyet az országok között megfigyelhető gazdasági, társadalmi, kulturális különbségek tartanak életben.

Azt a jelenséget, amikor az utazást elsődlegesen nem a vásárlás szándéka motiválja, de a vásárlás, mint turisztikai tevékenység az utazás szerves részét képezi, a turisták vásárlási tevékenységének (angolul „tourist shopping”), vagy „szabadidős” vásárlásnak (Timothy 2005) nevezhetjük. Ebben az esetben a vásárlás a turisták számára elsősorban élményszerző, tapasztalatgyűjtő és szórakoztató tevékenységet biztosít, ami hozzájárul költségük növeléséhez, turisztikai programjuk differenciálásához (Michalkó 2016).

A vásárlással párosuló utazások sajátos típusát képviselik az ún. reklámutazások, amelyek során általában kirívóan olcsó, garantált ajándékokat ígérő vásárlási és kikapcsolódási lehetőséggel egybekötött autóbusszos kirándulással csábítják az utazókat. Ezek a szervezett társasutazások egy vállalkozás és egy utazási iroda együttműködésében valósulnak meg, és céljuk a cég által gyártott vagy forgalmazott termékek promóciója és értékesítése az utazáson résztvevők számára (Michalkó – Rátz – Régi 2013).

3. A haszonszerzésen túl: a bevásárlóturizmus

kiváltó okai és színterei

A klasszikus bevásárlóturizmusban a fő vonzerőt a küldő- és fogadóterületek között tartósan vagy ideiglenesen fennálló jelentős különbségek jelentik, amelyek többek között az áruválasztékban, az áruk elérhetőségében/hiányában, az áruk minőségében, a termékek és szolgáltatások árszínvonalában, a vásárlási feltételekben és körülményekben ölthetnek testet (Michalkó 2016). Amennyiben a különbségekből fakadó haszon (pl. alacsonyabb árakból fakadó megtakarítás, jobb minőségű termékek beszerzése) meghaladja az utazási időben, költségben, fáradtságban, kockázatokban testet öltő ráfordításokat, beindulhat a bevásárlóturizmus (Michalkó – Rátz – Hinek 2013). A turisták (szabadidős) vásárlásai során vonzerőt jelenthetnek egyebek mellett a turisztikai célterületre jellemző egyedi, autentikus árucikkek, a szuvenírek és ajándéktárgyak, vagy a hazai piacon drágább, esetleg nem elérhető (márkás, kurrens) árucikkek. Egyesek számára vonzóak lehetnek azok az új élmények, amelyeket a helyi árusokkal folytatott rituális alkufolyamatba való bekapcsolódás során szerezhetnek, mások inkább az unaloműzés, a szabadidő tartalmas eltöltése miatt vásárolnak, de természetesen az utazás során felmerülő szükségletek (pl. elveszett, ellopott, otthon felejtett, megrongálódott holmi pótlása, turisztikai programokhoz szükséges felszerelések beszerzése) is kiválthatják a turisták kiskereskedelembe realizálódó fogyasztását (Michalkó 2002, Timothy 2005).

Természetesen a bevásárlóturizmus egyik nélkülözhetetlen alapfeltétele a határok átjárhatósága, a szabad utazás lehetősége. Jól jelzi ezt, hogy az egykori úgynevezett „KGST-piacokon”² mind az eladók mind a vevők jórészt a keleti blokkból kerültek ki, hiszen ezen országok állampolgárai sokáig csak a többi KGST-országba utazhattak olcsón és vízumkötelezettség nélkül (Sik 1997). A Nyugatra irányuló utazásokat megkönnyítő politikai döntéseket követően a keleti bevásárlóturisták Európa gazdaságilag fejlettebb országaiban is csakhamar megjelentek, ahonnan minőségi, márkás, vagy tilalmi listán (COCOM)³ szereplő árukat hoztak be (Michalkó 2004). Így válhatott a bőrárak kedvelt beszerzési célpontjává az olaszországi Tarvisio vagy a törökországi Isztambul, Németország pedig a használtgépjármű-importőrök Mekkájává. Magyarországon a nyugatra utazás a világútlevél 1988. január 1-jei bevezetése után vált szabaddá (egyedüli korlátot a hivatalosan beváltható valuta mennyisége jelentett), amit magyarok százezrei „ünnepeltek” meg az úgynevezett Gorenje-turizmus⁴ keretében (Buskó 2014). A klasszikus bevásárlóturizmus esetében a kiskereskedelmi szféra a turisztikai infrastruktúra részének tekinthető, hiszen az a vonzerő feltárását, értékesítését, végső soron piacképessé tételét biztosítja. Ezzel szemben a turisták szabadidős vásárlásai vonatkozásában a kiskereskedelem a szuprastruktúra részét képezi, mivel ebben az esetben az a célterületre érkező vendégek fogyasztását, illetve tartózkodásuk színesítését biztosítja. Szintén a szuprastruktúra részeként értelmezhetők azok a személyes vagy műszaki szolgáltatások, amelyeket a turisták a célterületen vesznek igénybe, noha e szolgáltatások önálló vonzerőként is jelentkezhetnek (Michalkó 2016).

Az általában jó megközelítési és parkolási lehetőségeket kínáló, viszonylag alacsony árszínvonnal jellemezhető hipermarketek, diszkontok, outletek, drogériák, kínai és egykori KGST-piacok elsősorban a klasszikus bevásárlóturizmus célterületei, jóllehet a turisták spontán, vagy hétköznapi szükségleteit (pl. élelmiszerek és italok) kielégítő vásárlásai ezekben a kiskereskedelmi formákban is megjelenhetnek. A turisták szabadidős vásárlásai főként a belvárosi sétálóutcaikhoz, luxusüzletekhez, elegánsabb belvárosi bevásárlóközpontokhoz (plázák), áruházakhoz, ajándék-, kézműves-, illetve antik tárgyakat árusító szaküzletekhez, hagyományos (élelmiszer), használati- (bolha-) piacokhoz, valamint bazárokhöz kötődnek. Természetesen az utóbbi üzlettípusokban sem zárható ki a klasszikus bevásárlóturizmus megjelenése, hiszen a bevásárlóközpontok, vagy az általános áruházak széles termékpalalettája (minden egy fedél alatt kapható) a kifejezetten vásárlási szándékkal utazók számára is nagy vonzerőt képvisel (Jászberényi – Kotosz 2009).

A kiskereskedelmi üzletek mellett a bevásárlóturizmus infra- és szuprastruktúrájához szervesen hozzátartoznak a szolgáltatóhelyek is. Az egészségturizmuson belül a fogászati turizmus az egyik legnépszerűbb terület, de növekszik az egészségmegőrző, vagy állapotjavító szolgáltatások (masszázs, kúrák, szépség- és gyógyászati beavatkozások) iránti kereslet is. A szolgáltatásturizmus kiterjed továbbá a fodrászati, kozmetikai, optikai szolgáltatásokra, valamint az autószerelvek, illetve más szakemberek szolgáltatásaira is (Barcza et al. 2020).

2 Az első KGST-piacok valamikor az 1970-es évek elején jelentek meg Magyarországon, melyek az informális gazdaság égisze alatt működve megkönnyítették a rendszerint olcsó és rossz minőségű tömegtermékek beszerzését a krónikus hiány évtizedei alatt. E piacok egyik alternatív elnevezése a „lengyel piac” volt, utalva arra, hogy kezdetben szinte kizárólag lengyelek árusítottak. A KGST-piacok olcsóságát részben az állami árszabályozás és dotáció biztosította, hiszen politikai kérdés volt az alapvető fogyasztási cikkek árának alacsonyan tartása. A KGST-piacok kereskedői az így keletkezett komparatív előnyökre alapozták tevékenységüket. A rendszerváltást követően az egykori KGST-piacok alapvetően átalakultak, a „KGST” jelzést is egyre ritkábban alkalmazták, jóllehet e piacok strukturális sajátosságai a posztkommunista érában is tovább éltek (Sik 1997).

3 A COCOM-lista egy, a keleti blokk országait sújtó, multilaterális kereskedelmi embargó volt azzal a céllal, hogy megakadályozza egyes termékek, főként katonai felszerelések, illetve fejlett technikájú műszaki berendezések exportját az akkori szocialista országokba.

4 Ezt a kifejezést alkalmazzák a világútlevél bevezetését követő vásárlási rohamra, melynek során több százezer magyar utazott Ausztriába, hogy ott Gorenje hűtőládát, illetve Grundig videomagnót vásároljon.

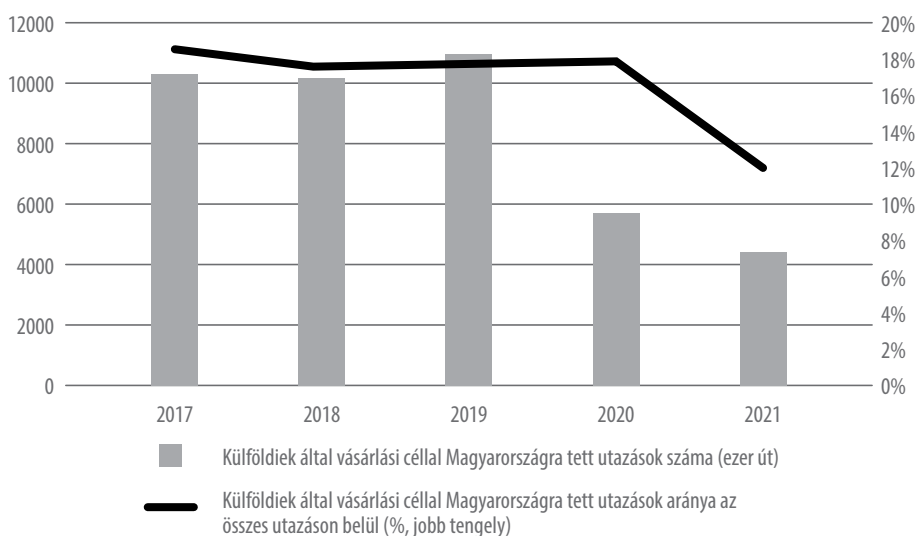
A repülőterek, pályaudvarok, kikötők a bevásárlóturizmus vonatkozásában is alapvetően a turisztikai alpinfrastruktúra szerepét töltik be, ha azonban az utazók az ott működő kiskereskedelmi egységekben vásárolnak, akkor ezek a létesítmények egyben a szuprastruktúra részévé is válnak (Miskolczi et al. 2021). Hasonló a helyzet a közlekedési eszközök (pl. kompok, repülőgépek) esetében, amelyek nemcsak a célállomás elérését, hanem a fedélzeten történő vásárlást is biztosíthatják.

A készpénzmentes fizetési módok rohamos terjedése ellenére a pénzváltók továbbra is fontos részét képezik a turisztikai szuprastruktúrának. Ennek oka egyrészt abban keresendő, hogy a turisták által kedvelt piacokon, bazárokon még napjainkban is jórészt csak készpénzt fogadnak el, másrészt a szürke- vagy feketegazdasághoz sorolható tranzakciókban részt vevő turisták számára a készpénzzel való fizetés nagyobb biztonságérzetet nyújthat, mivel így pénzforgalmuk kevésbé követhető.

4. Tények és bizonytalanságok: trendek a bevásárlóturizmusban

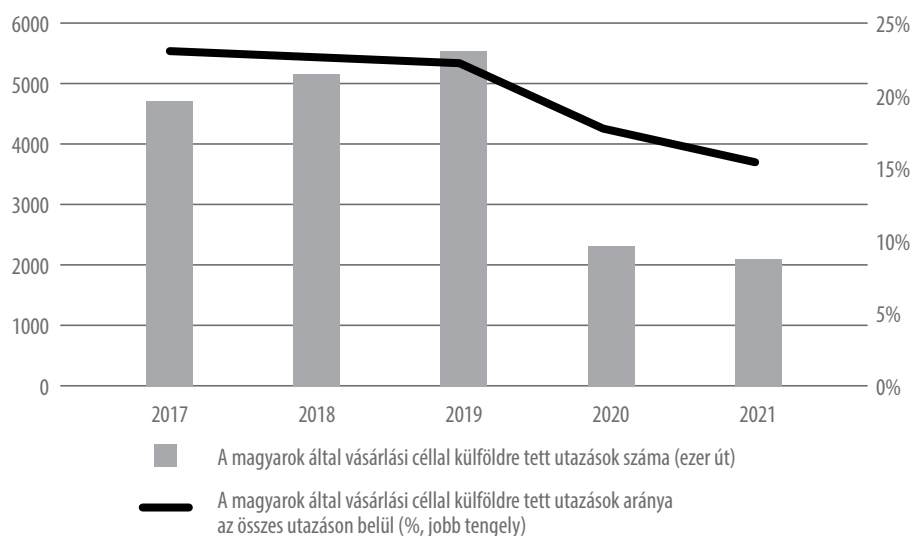
A bevásárlóturizmusban résztvevők számáról, költségük nagyságáról globális léptékű statisztikai adatok hiányában nem rendelkezünk pontos képpel, az azonban világszerte megfigyelhető, hogy a vásárlási lehetőségek, a kiskereskedelmi üzlethálózat fejlettsége, kínálatának sokszínűsége meghatározó tényezőkké léptek elő az utazási döntések, a turisztikai célállomás kiválasztása során. A vásárlásra fordított összegek jelentős részarányt képviselnek a turisták költési struktúráján belül, ezáltal a bevásárlóturizmus közvetlenül és közvetetten (a tovagyrúzó hatásokon keresztül) is hozzájárul a nemzetgazdaságok turisztikai szektorból származó bevételeinek növeléséhez (WTO 2014).

A bevásárlóturizmus Magyarország turizmusának is szerves részét képezi (1-2. ábra), a pandémiát megelőző években a Magyarországra érkező külföldiek körében a vásárlás volt a harmadik, a külföldre utazó magyarok körében pedig a második leggyakoribb utazási motiváció. A vásárlási szándékkal érkező külföldiek éves költése meghaladta a százmilliárd forintot, vagyis átlagosan minden tízedik forint a bevásárlóturistáktól származott. A Magyarországra irányuló bevásárlóturizmus legnagyobb küldő piaci Szlovákia, Ausztria és Románia. A vásárlási céllal külföldre utazó magyarok a teljes költség valamivel több, mint 10%-át adták, a legnépszerűbb célpontjaik Ausztria, Szlovákia és Ukrajna voltak (Michalkó et al. 2014, Tömöri 2018, Tömöri – Michalkó 2019).



1. ábra: A külföldiek által vásárlási céllal Magyarországra tett utazások száma és aránya (2017–2021)

Forrás: a KSH (2022a) adatai alapján szerkesztette Tömöri M.



2. ábra: A magyarok által vásárlási céllal külföldre tett utazások száma és aránya (2017–2021)

Forrás: a KSH (2022b) adatai alapján szerkesztette Tömöri M.

Bár 2020 és 2021 folyamán a koronavírus-világjárvány és az annak nyomán bevezetett korlátozó intézkedések a magyarországi bevásárlóturizmust is drasztikusan visszavetették (1-2. ábra), az enyhítésekkel párhuzamosan 2022 első negyedévében már jelentős élénkülés volt tapasztalható. Az esetleges újabb járványhullámok, az orosz-ukrán háború elhúzódása, a válságok kezelésére, megoldására irányuló politikai lépések (pl. szankciók, korlátozó intézkedések), valamint mindezek gazdasági következményei (pl. infláció, áruhiány) azonban jelentős kockázatokat és bizonytalanságokat hordoznak a bevásárlóturizmus jövőbeli alakulása szempontjából. A válságokra adott, olykor nagyon eltérő nemzeti szintű válaszok a jövőben is fenntarthatják azokat az országok közötti különbségeket, amelyek kedveznek a bevásárlóturizmusnak, azonban azzal is számolni kell, hogy a rendkívül gyorsan változó körülmények következtében a bevásárlóturizmus volumenében és irányaiban is igen hektikus ingadozások következhetnek be.

5. A bevásárlóturizmus biztonsági kockázatai

A turizmus egyes típusait vizsgálva kijelenthető, hogy a bevásárlóturizmus az egyik olyan terület, ahol a legtöbb veszély leselkedik a turistákra. Meg kell azonban azt is említeni, hogy a viktimizáció mellett – jóval kisebb esetszámmal ugyan – a bűnelkövetővé válás is előfordul a bevásárlóturisták körében.

A terület kutatása meglehetősen nehéz, mivel a bűnügyi nyilvántartás nem rögzíti azt, hogy egy külföldi állampolgárságú személy milyen céllal tartózkodik egy másik országban (Mátyás 2020), ilyen statisztikai adatok sem a hazai, sem pedig az UNWTO adatbázisaiban nem szerepelnek. Magyarország esetében tovább bonyolítja a statisztikai alapú kutatást az, hogy amennyiben a szomszédos országok magyar nemzetiségű és magyar állampolgárságú személyei válnak sértetté, akkor ők a statisztikában magyar, vagy a honos ország állampolgáraiként fognak szerepelni (a statisztikai problémákkal kapcsolatban lásd bővebben: Mátyás 2020).

Érdemes megemlíteni továbbá a bevásárlóturizmus közigazgatásra gyakorolt hatásait, melyek egyes esetekben akár veszélyként is értelmezhetők. Gondolhatunk a határforgalom ugrásszerű növekedésére, amely a schengeni tagsággal nem rendelkező országok esetében komoly terhet ró az útlelvezelőkre (pl. magyar-román, vagy magyar-ukrán viszonylatban). Megemlíthetjük továbbá a közutakon megnövekedett forgalom rendőri irányítását és kezelését. Helyi szinten, egyes útszakaszokon ez ugyancsak jelentős leterheltséget okozhat, amely elvonja a rendőri erőket más területekről.

5.1. Sértettek

A sértettek esetében célszerű olyan kategóriákat (élethelyzeteket) felállítani, amelyek bemutatják a bevásárlóturisták sértetté válásának potenciális helyszíneit. A szerzők az alábbi főbb kategóriákat állították fel:

5.1.1. *Bevásárlóközpontok és azok környéke*

A bevásárlóturisták egyik fő célja a termékek minél olcsóbban történő megvásárlása. Ez többnyire a települések marginális területein elterülő, nagyméretű bevásárlóközpontokban lehetséges. A gépjármű rendszáma alapján (Brunt – Mawby – Hambly 2000) és a nagyobb készpénzállomány miatt (Ürmösné 2002) a turisták potenciális sértettjei lehetnek a trükkös lopásoknak és egyéb vagyon elleni bűncselekményeknek. Előbbiek során valamilyen indokkal elvonják a sértett figyelmét (pl. felajánlják a segítséget a leeresztett kerék felfújásához), s ez idő alatt kilopják a gépjárműből a kis kockázattal elvihető értékeit (pl. pénztárca, telefon). A külföldi rendszámú autók tulajdonosai az autópályákon is trükkös lopások sértettjévé válhatnak, egyeseket már a határon kifigyelnek és követik őket kilométereken keresztül.

A külföldi turisták potenciális sértettjei az autófeltörőknek is, akik feltételezik a rendszám alapján, hogy a gépjárműben jelentősebb érték van. Különösen akkor nagy a feltörés veszélye, ha a sértett látható helyen hagyja az értékeit. Az elkövető szempontjából további „előny”, hogy a külföldi sértett esetén a segélyhívás megindítása várhatóan lassabb lesz (a nyelvi problémák miatt), s nem biztos, hogy feltétlenül feljelentést tesz a hatóság felé.

Említsük meg napjaink egyik legnagyobb kockázatát, a fertőzőes betegségek terjedését. Ez az egészségbiztonsági kockázat nemcsak a bevásárlóközpontokra vonatkozik, hanem minden olyan zsúfolt helyre, ahol nagy tömeg van, ahol nem lehet a biztonságos szociális távolságot megtartani (pl. vásárok, piacok, repülőterek). Ennek jelentősége a COVID19 kapcsán értékelődött fel, hiszen a fertőzés kockázata korábban is létezett, csak a turisták kevésbé fordítottak rá figyelmet (Tokodi – Ritecz 2020a).

5.1.2. *Kirakodóvásárok, börszék, sokadalmak és búcsúk*

Az egyedi attrakcióval rendelkező vásárok évszázadok óta nagy vonzerőt jelentenek a turisták számára. Napjainkban a különféle vásárok és kiállítások szervezésével rendezvényszervező cégek foglalkoznak. Különösen a schengeni Európa megszületésével vált gyakori turisztikai formává a vásárok látogatása, mivel a korábbi határellenőrzés nélkül is lehetővé vált egy-egy vásár felkeresése. Ezek közül látogatószám és időtartam tekintetében is kiemelkednek a karácsonyi (adventi) vásárok. Mivel ezek vonzzák a legnagyobb tömeget, a viktimizáció számos kockázatát rejtik (Christián – Thieme-Eső 2020, Agarwala – Page – Mawby 2021).

A nagy tömeget vonzó események potenciális célpontjai lehetnek a terrortámadásoknak is (Brondoni 2016). A nyugat-európai terrorcselekmények óta reális veszélyt jelentenek az úgynevezett gázolások terrorcselekmények (Nyitrai 2020). Ilyen tragédia történt 2016 decemberében a berlini karácsonyi vásáron, amely több mint tíz halálos áldozatot követelt. A megelőzésükre a nagyobb városokban az utcák bejáratait fizikailag eltorlaszolják, az utcákon pedig fokozott rendőri jelenlét van a rendezvény ideje alatt (Tokodi – Ritecz 2020b). Hasonló jellegű cselekmény karácsonyi vásárban máshol még nem történt, viszont ahol nagyobb tömeg van, ott ez potenciális veszélyként van jelen (lásd Nizza: 2016, Barcelona: 2017) (Coca-Stefaniak, A. – Morrison 2018).

A nagy tömegeket vonzó vásárok számos szolgáltatást nyújtanak. Elegánsabb, városközpontban rendezett karácsonyi vásárok esetében gyakori a lovashintós, vagy a veterán autó utánzattal történő városnézés. A sofőrök rendszerint nem jól beszélnek idegen nyelven, ami számos félreértésre adhat okot, így nemritkán pórul járnak a gyanútlan turisták. Különösen a kirakodóvásárokból, a falusi sokadalmakban és búcsúban⁵ lehet találkozni olyan szolgáltatásokkal, amelyek igénybevétele során gyakran megkárosítják a turistákat (pl. céllövölde, tenyérjósítás). Természetesen a nagyobb tömeget vonzó vásárok és rendezvények egyéb lehetőségeit is hordozzák a sértetté válásnak (pl. pénzváltás, zsebtolvajlás, autófeltörés) (Lippai – Thieme-Eső 2020).

5.1.3. Piacok, bazárok, utcai árusok

Sok turistánál az utazási élmény egyik legmeghatározóbb része a helyi piacokon (pl. zöldség- és halpiacok), vagy az utcai árusoktól történő vásárlás (1. fénykép). Számos élménnyel gazdagodhat a turista, azonban rendkívül sok veszélyt is rejthetnek ezen vásárlások. A gyanútlan, bámészkodó és az értékeire kevésbé figyelő turista könnyen válhat zsebtolvajok áldozatává, különösen akkor, ha a vásárlás során kifigyel, hogy hol tartja a pénztárcáját és egyéb értékeit (telefon, útiokmányok). Ilyen esetben fiatalok is alkalmazhatnak a feladatra (Czenczer 2019). A helyi pénz ismeretének hiánya könnyen vezethet hamis bankjegyek vagy a forgalomból már kivont bankjegyek elfogadásához.



1. fénykép: Utcái szuvenírárusok Párizsban: a termék a batyuban

Forrás: Michalkó Gábor felvétele

⁵ Lásd részletesen a vallási turizmusról szóló fejezetet.

Az utcán és piacokon ételt, tárgyat és szolgáltatást vásárolnak a turisták. A legtöbb probléma a vásárolt termékek minőségével kapcsolatban merülhet fel, ez elsősorban a használati tárgyak vásárlásakor jelentkezik (pl. kínai piacokon történő vásárlás). A különféle tárgyak vásárlása esetén a minőséggel, vagy az eredettel kapcsolatban léphetnek fel vásárlói panaszok (rossz minőségű termék forgalomba hozatala, versenytárs utánzása). Különösen igaz ez a nemesfém-, bőr- és műszaki termékek, illetve a márkásnak tűnő ruhák (pl. pólók, cipők) vásárlása esetén. A vásárláskor többnyire nem kap számlát a vásárló, az utólagos reklamálás pedig ritkán vezet eredményre, már amennyiben az utazás során ez kiderül. Az utazás és a vásárolt termék egymáshoz viszonyított árára azonban rendszerint olyan nagy, hogy nyilvánvalóan nem éri meg, hogy a károsult turista ezért visszatárazzon egy turisztikai céllalomásra (Richard – Booyens 2014).

Az utcai ételfogyasztás számos országban egészségbiztonsági kockázatot rejt, melyek komoly megbetegedést, vagy akár egészségkárosodást is okozhatnak. Gondolhatunk ennek kapcsán higiéniai problémákra, fertőző betegségekre (pl. hepatitis), vagy allergiás reakciót kiváltó ismeretlen ételekre. E tekintetben a rossz higiéniai viszonyokkal rendelkező ázsiai és afrikai országok jelentik a legnagyobb kockázatot.

5.1.4. Pénzváltó és pénzfelvételi helyek

Az Európai Unió országain belül a közös valutának⁶ köszönhetően egyre kisebb szerepe van a pénzváltásnak, mivel már 19 ország hivatalos pénze az euró. Az euró zónán kívülről érkező országok állampolgárai esetében viszont a pénzváltás egy potenciális veszély a sértetté válásra. A hivatalos pénzváltókban elvétve fordul elő panaszra okot adó körülmény (pl. csalás, hamis bankjegy), viszont az utcai pénzváltóknál történt váltás rendkívül kockázatos. Gyakori csalási módszer, hogy az utcai pénzváltónál megvásárolt bankjegyeket visszakéri valamilyen ürüggyel a pénzváltó, miközben egy harmadik személy elvonja rövid időre a turista figyelmét. Ezen idő alatt a korábban a turista előtt átszámolt összeget egy másik pénzkötegre cseréli ki, aminek a közepében már forgalomból kivont bankjegyek, újságpapír, vagy kisebb címletű bankjegyek találhatók. Miután a bankjegyeket visszaadja a pénzváltó személy, gyorsan eltűnik a helyszínről. Előfordulhat azonban az is, hogy hamis bankjegyeket ad át a pénzváltó a gyanútlan turistának.

A bankjegyek nem kellő ismerete számos szolgáltatónál (pl. étterem, utcai árus, taxi) viktimizálódást eredményezhet. A bankkártya használata ugyancsak rejt veszélyeket, főleg a kevésbé nivós éttermekben, szállodákban, vagy szórakozóhelyeken fordulhat az elő, hogy a bankkártyáról nagyobb összeget emelnek le, mint a fogyasztás, vagy a szolgáltatás értéke esetleg a kártya adatait megszerzik, így arról később pénzt vesznek le, vagy vásárolnak a kártyatulajdonos tudta nélkül.

5.1.5. Repülőterek, vasút- és buszállomások, a helyi tömegközlekedési eszközök

A városi közlekedési infrastruktúra sérülékeny a terrortámadásokkal szemben, illetve kitett a bűnözés különböző formáinak (Horváth – Csaba 2012). A nemzetközi repülőtereken, vasút- és buszállomásokon rendszerint nagy tömeg van, amit a bűnelkövetők igyekeznek kihasználni (Bujdosó – Györki 2011). Már itt megjelennek a(z) (ál)pénzváltók, ami a fentiekben említett kockázatokkal jár. A nagy tömeget kihasználva, könnyen válhat zsebtolvajlás és lopás áldozatává is a turista (pl. a csomagjait eltulajdonítják).

⁶ Mármost az euró zónán belül.

A legtöbb nagyvárosban problémaként jelentkezik a taxisok túlszámlázása (Jászberényi – Pálfalvi 2006). A reptéri transzfernél ez jelentős összeg is lehet, mivel a repülőterek általában távol vannak a belvárosi területektől. A független taxisok általában jóval magasabb áron dolgoznak, mint a társaságokhoz tartozó taxisok. Ők azok, akik rendszerint már az érkezéskor leszólítják a turistát és sok esetben felajánlják, hogy cipelik a csomagjaikat is. A tévedésbe ejtésnek és a turista megkárosításának azonban több módja van, ilyen a nagy kerülővel történő „városnéző” taxizás, az órapörgetés és a bankkártyás fizetéssel kapcsolatos csalások (pl. a kártya adatainak megszerzése, egy nullával több ütése a terminálba).

5.1.6. Egyéb veszélyes helyek

Amennyiben a bevásárlóturizmus fogalmát tágabban értelmezhetjük, s minden olyan turisztikai tevékenységet számba veszünk, mely valamely speciális szolgáltatásra, vagy termékre irányul, úgy azt tapasztaljuk, hogy számos veszélyes helyen is megfordulhatnak a turisták.

Szexuális szolgáltatás igénybevétele esetén felmerülhetnek egészségbiztonsági kockázatok, illetve előfordulhat, hogy a turista lopás sértettje lesz (markecolás⁷). Sok turista azért keres fel éjszakai bárakat, mivel ott reményei szerint biztonságban veheti igénybe a szolgáltatásokat. Nem ritkán válnak viszont a külföldi turisták is sértetté ilyen bárokban például csalás, lopás, kényszerítés, vagy személyi szabadság korlátozása bűncselekmények áldozatává válhatnak (Cassia et al. 2018). Ezen típusú deliktumok esetében viszont nagy látenciával számolhatunk, mivel a sértettek igyekeznek eltussolni a bűncselekményt még a jelentős sérelmek és anyagi kár ellenére is, mivel tartanak attól, hogy a tettük kitudódása esetén az a családi- és munkahelyi életüket negatívan befolyásolná (Győri 2015).

A kábítószer vásárlásnak és a fogyasztásnak ugyancsak lehetnek egészségbiztonsági kockázatai. Jelentős azon turisták száma, akik a liberálisabb drogpolitikát folytató országokba kizárólag azért mennek, hogy ott szabadon fogyasszanak különféle drogokat. A kockázatok különösen akkor nagyok, ha nem hivatalosan regisztrált helyről történik a drog vásárlása, hanem illegális úton, magánszemélytől. Ezzel kapcsolatban érdemes azt megemlíteni, hogy bár bizonyos országokban nem tiltott egyes drogok használata (pl. Hollandia, az USA egyes államai), viszont a magyar jogszabályok alapján az is bűncselekményt követ el, aki külföldön fogyaszt kábítószer (még akkor is, ha az ottani jogszabályok megengedik). A Btk. 3. § (1) c) alapján „A magyar büntető törvényt kell alkalmazni a magyar állampolgár által külföldön elkövetett olyan cselekményre, amely a magyar törvény szerint bűncselekmény.”

5.1.7. Online terek

Amennyiben a hagyományos értelemben vett bevásárlóturizmusra gondolunk, úgy kizárólag földrajzi desztinációkban történik a vásárlás, ahová személyesen megy el a turista. A szerzők álláspontja szerint azonban érdemes kiterjesztőleg értelmezni a vásárlási lehetőségek tereit, különösen annak a ténynek az ismeretében, hogy a COVID19 okozta pandémiás helyzetben a hagyományos vásárlás helyei beszűkültek, vásárlóik jelentős részét elvesztették, a kereskedelemnek pedig még nagyobb része helyeződött át az online térbe.

Az online vásárlások legfőbb problémája, hogy a megvásárolni kívánt terméket a vevő élőben nem látja és az eladóval sem találkozik személyesen (Nyitrai 2021). A legtöbb veszély a külföldről történő vásárlásokban rejlik. Ezen vásárlásoknál a legrosszabb eset az, amikor egy áoldalra irányítják a vevőt és megszerzik a kártya belépési adatait (ez természetesen megtörténhet hazai vásárlások alkalmával is). Ez a Paypal fizetési móddal küszöbölhető ki, ahol a fizetés előtt jóvá kell hagyni a tranz-

7 Bódító szer hatása alatt álló személy kizsebelése, kifosztása.

akciót, viszont a kártya adatait a vevő nem fogja megtudni (ORFK Kommunikációs Szolgálat 2015). A külföldi vásárlások alkalmával többnyire előre kell fizetni, nincs lehetőség személyes áruátvételt. A megrendelt áru megérkezését követően derül csak ki, hogy valóban a megrendelt termék érkezett-e meg. A külföldi vásárlás esetében a csere jóval nehezebb, mivel a postaköltséget két irányban is a vevőnek kell fizetni, amely így jelentősen megdrágítja a termék árát. A reklamálás ugyancsak problematikus, mivel az online áruházak nem minden esetben adnak meg telefonos elérhetőséget, ha pedig sikerül felhívni a céget, akkor az jelentősen drágítja a termék árát, s felléphetnek kommunikációs problémák is. Az elküldött reklamáló e-mail-ekre pedig nem minden esetben érkezik érdemi válasz.

5.2. Elkövetők

Mint az a bevezető gondolatokban is említésre került, jóval kisebb esetszámmal ugyan, de előfordul az, hogy a bevásárlóturisták elkövetővé válnak. A leggyakoribb jogsértések a közlekedési szabályok megsértésével kapcsolatosak, amelyek többnyire a helyi közlekedési szabályok ismeretének hiányára vezethetők vissza (pl. sebességhatárok be nem tartása), azonban a jogsértések figyelmetlenségből és a helyi útviszonyok ismeretének hiányából adódóan is bekövetkezhetnek. E cselekmények többsége nem szándékosan, hanem gondatlanul kerül elkövetésre (Gregoriades – Christodoulides – Michael 2017). A jelentős gazdasági fejlettségbeli különbséggel rendelkező országok viszonylatában (pl. Magyarország-Ukrajna) statisztikailag érzékelhető a hazai és a külföldi gépjárművek okozta balesetek okainak vizsgálata során, hogy az alacsonyabb gazdasági fejlettséggel rendelkező országok gépjárműveinél a nem megfelelő műszaki állapot (pl. fékhiba, gumibroncsok nem megfelelő állapota, világítás hiányossága) és a passzív biztonságtechnikai berendezések hiánya gyakrabban szerepel baleseti okként.

A bevásárlóturisták által elkövetett bűncselekmények másik csoportjába a szándékosan elkövetett deliktumok sorolhatók. A bevásárlóturizmus egyik fő mozgatórugója az országok közötti árkülönbség, amely számos esetben abból adódik, hogy jelentős gazdasági és életszínvonalbeli különbség is van két ország között, ezért megéri bizonyos termékek nagyobb tételben történő vásárlása és a határon történő átvitele (pl. Magyarország és Ukrajna viszonylatában a jövedéki termékek). A vámmentesen behozható termékek mennyiségét az aktuális vámjogszabályok határozzák meg. A nem megengedett mennyiségben, illegális módon a határon szállított termékek átvitelével költségvetési csalás (korábban: csempészet) bűncselekménye valósul meg. Ehhez szorosan kapcsolódik a vesztegetés bűncselekménye, melyet az követ el, aki jelen esetben a határellenőrzést ellátó személy, vagy az adóhatóság munkatársa részére azért ad vagy ígér jogtalan előnyt, hogy a kötelességét megszegje (többnyire pénzt kínálnak fel azért, hogy a csempészárut az országba behozhassa). A jogtalan előny elfogadásával a hivatali dolgozó is bűncselekményt követ el (Btk. 294. § hivatali vesztegetés elfogadása). Hazánk esetében ez főként az ukrán határszakaszon jelentkezik problémaként (pl. cigaretta, benzin). Végül említsük meg, hogy egyes bűncselekményeket nem csak szándékosan követhetnek el a turisták, hanem gondatlanságból is, azonban természetesen ezen elkövetői magatartások is büntetendők.

6. Összegzés, következtetések, javaslatok

A szabadidős és üzleti turisták vásárlási koncepcióját érdemes tudatosan alakítani. Az első lépés a sétálóutcák kialakítása, a parkolási igények teljesítése és egy olyan tematika kialakítása, amely szorosan kapcsolódik a város hagyományos arculatához vagy erősségeihez (Jansen-Verbeke 1991). A budapesti tematikus utcák⁸ például egyedi hangulatot árasztanak és közösségi értéket jelentenek, a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara által életre hívott Bevásárló és tematikus utcák menedzsmentje fogja össze az utcákban működő vállalkozásokat, közösséget teremtve (Bevasarloutca.hu 2022).

A bevásárlóturizmus számos kockázatát (5. fejezet) lehet csökkenteni átgondolt tervezéssel, de nélkülözhetetlen a biztonságos, megbízható vásárlási célterületi márka kialakítása, erősítése, kommunikálása is. Erre jó példa a Barcelona Shopping Line, az 5 km hosszú bevásárlónegyed építészeti megoldásai és kulturális programjai teszik egyedivé (barcelonaturisme.com, 2022).

A bevásárlóturisták utazási döntése nemcsak az érintett turisztikai célterület minőségétől és vonzerejétől, hanem biztonságától is függ. Az utazás közbeni vásárláshoz kapcsolódó vélt és/vagy tényleges kockázatok komoly korlátokat szabnak a turisták vásárlási magatartásának is. Ha a turistákat vásárlás közben kirabolják, becsapják vagy nem megfelelően bánnak velük, akkor reakcióként korlátozzák turisztikai tevékenységeiket, és megváltoztatják jövőbeli terveiket, mert félnek egy újabb incidenstől (Yüksel – Yüksel 2007). A bizalom erősítése az észlelt (vásárlási) kockázat elkerülésének, vagy minimalizálásának eszköze (Kim – Ferrin – Rao 2008), amelyet az üzleti siker előfeltételének tekinthetünk (Yüksel – Yüksel 2007).

A kínálati oldal szereplőinek védelme legalább ilyen fontos. Ehhez az üzletekben számos megoldás áll rendelkezésre, mint például kamerák, biztonsági őrök, áruvédelmi kapuk és szenzorok. A helyszínen történő vásárlások esetében nagyobb a bizalom az internetes vásárláshoz képest, hiszen ez utóbbi elkerülhetetlenül nagyfokú bizonytalanságot hordoz magában a fogyasztók és az eladók közötti személyes interakció hiánya miatt (Miju – Rob – Cindy 2018).

A bevásárlóturisták tudatosabban tervezhetnek, ha applikációk segítik őket, amelyekkel össze tudják hasonlítani az árakat, a termékeket, a véleményeket, meg tudnak keresni szolgáltatásokat és üzleteket (García-Milon – Olarte-Pascual – Juaneda-Ayensa 2021), az üzletek saját applikációival pedig kedvezményeket is szerezhetnek (Wang – Wang 2010). Ezek az alkalmazások erősítik az ügyfelek hűségét, növelik a hatékonyságot, valamint lehetővé teszik a vásárlókkal való szorosabb kapcsolatot (Cameron – Gregory – Battaglia 2012).

A készpénz nélküli fizetési módok használatával a vásárlás nemcsak gyorsabbá, hanem biztonságosabbá is válhat, bár a bankkártyás vásárlás is hordoz kockázatokat. A digitális technológiák ezen a területen is folyamatosan fejlődnek, amelyek használatából nemcsak a vállalkozások, de a vevők (bevásárlóturisták) is profitálnak (Happ – Ivancsó-Horváth 2018). Az okostelefonok elterjedése is segíti az érintésmentes fizetést, ez járványügyi szempontból is előnyöket hordoz. Az érintés nélküli technológiák csökkenthetik a felhasználó által végrehajtandó műveletek számát, ezáltal növelik a felhasználói élményt, biztonságos és egyszerű módot kínálva a fizetésre (Dragović – Stankov – Vasiljević 2018).

A pénzváltással kapcsolatos kockázatokat (hamis pénz, valótlan árfolyam alkalmazása, extra költségek felszámítása) mérsékli, ha külföldi valutákat is elfogadnak az üzletekben. Egy közös pénznem (pl. euró) bevezetése további előnyökkel jár, hiszen ez növeli az árak átláthatóságát, megkönnyíti a turisták számára az árak összehasonlítását és ezáltal élénkíti a piaci versenyt. Egy közös valuta kikü-

8 Art&Antique Street, Bartók Béla Boulevard, Liszt Ferenc tér, Fashion Street, Haris Bazár, Király utca, KultUnio, Mikszáth tér, Pozsonyi Piknik, Ráday Soho, valamint a Fővárosi Önkormányzat Csarnok és Piac Igazgatósága alá tartozó piacok (bevasarloutca.hu 2022).

szöbőli az árfolyam-ingadozásokat az utazók és a cégek számára, csökkenti a valutaváltásra fordított költségeket és időt, valamint enyhíti az adminisztratív problémákat is (Santana-Gallego – Ledesma-Rodríguez – Pérez-Rodríguez 2015).

Az üzletekben elhelyezett többnyelvű feliratok és tájékoztatók is növelik a vásárlók bizalmát és biztonságérzetét. Hasznos, ha az idegen nyelven elkészült nyomtatott turisztikai célterületi kiadványokban (prospektusok, utazási magazinok) is szerepelnek információk a vásárlási lehetőségekről. Ezekről az idegenvezetők, utazási irodák, de a helyi lakosok is tudnak tájékoztatást adni, egyes vállalkozásokat ajánlani (Littrell – Paige – Song 2004).

Az eladók, kereskedők idegennyelv-tudásának növelése szintén bizalmat (és a kommunikáció hatékonyságát) növelő tényező, amely nemcsak a verbális készségekre, de az idegen nyelven való írásra és olvasásra is vonatkozik. A turisztikai alkalmazottaknak képesnek kell lenniük megkeresni és átadni a turisták által kért információkat, amelyek a leggyakrabban az ajándéktárgyakra, az élelmiszerre és a vonzerőkre vonatkoznak (Prachanant 2012). Az első kapcsolatfelvétel különösen nagy jelentőségű a vevő és eladó között, hiszen ez meghatározza a vásárlói élményt (Blue – Harun 2003, Leslie – Russel 2006).

A közterületeken a turisták biztonságának és biztonságérzetének garantálásához szintén több eszköz áll rendelkezésre: rendőri/polgárőri jelenlét, térfigyelő kamerák (2. fénykép), segélykérő oszlopok, telefonok elhelyezése. Említsük meg továbbá az épített környezet rendben tartásának a fontosságát, a kiskereskedelmi üzletek színvonalának megőrzését, melyek ugyancsak fontos eszközök lehetnek a közbiztonság javítása érdekében. A nagy bevásárlóközpontok és plázák megépülését követően számos belvárosi üzlet üresen áll, mivel a vásárlók inkább ezen kereskedelmi egységekben vásárolnak. Ennek egyik negatív hatása, hogy a belvárosi területek jelentősen veszítettek a nappali népességükből, ami a bűncselekmények számának növekedéséhez vezetett, a bezárt és üresen álló üzletek pedig kisebb vonzerőt fejtenek ki a turisták számára. Ennek kezelésére indították be Budapesten a „Rögtön jövök!” programot, amely minél több, üresen álló, belvárosi üzlethelyiség újranyitását tűzte ki célul (Dezse 2013).

Az utazók általában „könnyű prédának” számítanak, hiszen sok esetben teljesen ismeretlen környezetben vannak; nem beszélnek a fogadó ország nyelvét; nem ismerik a helyi szokásokat és viselkedést (így nem képesek észlelni a gyanús viselkedést); fegyvertelenek és könnyen azonosíthatók, mert mindig együtt vannak csoportban, és „idegen kinézetűek”. Kiemelendő továbbá, hogy a turisztikai helyszínek tökéletes környezetet biztosítanak a bűncselekmények elkövetéséhez, mivel általában jó közlekedési infrastruktúra kapcsolódik hozzájuk, ami a bűnözők mozgását segíti elő. Mivel a turisztikai célterület gyakran zsúfolt, a bűnözők könnyen elrejtőzhetnek és megszökhetnek. Ezen okokból kifolyólag a bűncselekmények megelőzése meglehetősen nehéz feladat, a képzett rendőrökön kívül hatékony felügyeleti és riasztórendszerre van szükség a turisták biztonságának megteremtéséhez. A rendőri erők többnyire nem demonstratív jelleggel vesznek részt a turisztikai célterületek biztosításában, hogy ne keltsenek fölösleges aggodalmat a turistákban, illetve elkerüljék a turisták élményeibe való „beavatkozást” (Vacharee – Somkuan – Preecha 2010).



2. fénykép: Debrecen főutcáján (Piac utca) térfigyelő kamerák garantálják a biztonságot

Forrás: Tömöri Mihály felvétele

Hatékony megoldást nyújthatnak a valós idejű megfigyelőrendszerek, amelyek azonnal riasztják a biztonsági személyzetet, ha incidens történik. A turisztikai célpontok megfigyelésére használt felügyeleti hálózat működhet fix (telepített) kamerákkal és mobilkamerákkal, a biztonsági szakemberek mindkettő esetében valós időben észlelhetik a bűncselekményt, amelyet megállíthatnak, vagy a felvételeket később bizonyítékként használhatják a bűnelkövetőkkel szemben lefolytatott eljárás során (Vacharee – Somkuan – Preecha 2010).

A főszezonban (többnyire nyáron) működő Turista Rendőrség (Tourist Police) egy olyan különleges szolgálatot jelent a rendészeti szervek megelőző munkájában a leglátogatottabb turisztikai célállomásokon, amelynek célja a bűnesetek megelőzése, valamint a bajba jutott turisták számára segítségnyújtása. A legtöbb Tourist Police szervezet tolmácsolási feladatokat is ellát (Bujdosó – Györki 2011).

Az üzletek megvilágítása és az utcai közvilágítás is növeli a turisták biztonságérzetét. A kültéri világítás gyakorlata jelentősen megváltozott az elmúlt évtizedekben, mivel a funkcionális világítás fokozatosan átadta helyét a minőségibb fény biztosításának, amelynek hagyományos biztonsági szerepe gyakran ötvöződik a turisztikai célterület díszítésének szándékával (Giordano 2017).

A hamis termékek kiszűrése és forgalomból való kivonása (pl. az utcai árusok fokozott ellenőrzése révén) további fontos feladat a bevásárlóturizmus élénkítése érdekében. A márkás áruk hamisítása világszerte ismert és egyre növekvő jelentőségű probléma (Fink – Maskus – Qian 2016). A hamisítás olyan termékek engedély nélküli gyártását jelenti, amelyeket szellemi tulajdonjogok védenek, ideértve a szabadalmakat, a szerzői jogokat és a védjegyeket (Cordell – Wongtada – Kieschnick 1996, Kovács 2017). A hamisított termékek másolatok vagy utánzatok, amelyek sértik az eredeti termékek tulajdonosainak szellemi tulajdonjogait.

A hamisításellenes jogszabályok, szabályozások és üzleti stratégiák a kínálati oldalról próbálják megfékezni a luxustermékek hamisítását (Hung – Ren – Qiu 2021), érdemes azonban a kérdést a kereslet oldaláról is megközelíteni. A turisták esetében az eredeti termékek magasabb árának magyarázata, valamint a hamisítványok vásárlásának potenciális egészségügyi és/vagy biztonsági kockázatait felmutató kampányok jelentik a leghatékonyabb hamisítás elleni stratégiát (Pratt – Zeng 2019).

A védjegyrendszerek bevezetése is egy fontos lépést jelent a minőségbiztosítás területén. Ehhez a hitelesítőket akkreditálni kell, az érintetteknek pedig fel kell ismerni a minőségbiztosítás értékét, a sikerhez nélkülözhetetlen, hogy a turisztikai iparág szereplői és a fogyasztók is elfogadják ennek értékét (Font 2002).

A járványügyi intézkedések a vásárlások esetében is csökkentik az egészségügyi kockázatokat, ám csökkenthetik a vásárlási élményt. A koronavírus-járvány idején az üzletekben is elvárás lett a társadalmi távolságtartás, valamint a maszk viselése, amelyek kényelmetlenséget okoztak a bevásárlóturistáknak (Cornell – Separa – Torreon 2022).

Irodalom

- Agarwala, S. – Page, S. – Mawby, R. (2021): Tourist security, terrorism risk management and tourist safety. *Annals of Tourism Research* 89(C).
- Barcelonaturisme.com (2022): *Barcelona Shopping Line* <https://www.barcelonaturisme.com/wv3/en/page/1998/barcelona-shopping-line.html> (letöltve: 2022. május. 27.)
- Barcza, A. – Csapó, J. – Hinek, M. – Marton, G. (2020): Sopron turisztikai szezonálisának és a turizmusfejlesztés szükséges irányainak vizsgálata. *Földrajzi Közlemények* 144(1):65–78.
- Benassi, P. (1999): TRUSTe: An Online Privacy Seal Program. *Communications of the ACM* 42(2):56–59.
- Bevasarloutca.hu (2022): *Bevásárló és tematikus utcák*. <https://bevasarloutca.hu/> (letöltve: 2022. július. 03.)
- Blue, G. M. – Harun, M. (2003): Hospitality language as a professional skill. *English for specific purposes* 22(1):73–91.
- Brondoni, S. (2016): Global Tourism and Terrorism. Safety and Security Management. *SYMPHONY Emerging Issues in Management* 5(2):7–16.
- Brunt, P. – Mawby, R. – Hambly, Z. (2000): Tourist victimisation and the fear of crime on holiday. *Tourism Management* 21(4):417–424.
- Bujdosó, Z. – Györki, M. (2011): A biztonság szerepe a turizmusfejlesztésben. *Acta Carolus Robertus* 1(2):45–55.
- Buskó, T.L. (2014): Az államhatárok átjárhatóságáról – politikai földrajzi vázlat. *Acta Humana* 2(4):21–38.
- Cameron, D. – Gregory, C. – Battaglia, D. (2012): Nielsen personalizes the mobile shopping app if you build the technology, they will come. *Journal of Advertising Research* 52(3):333–338.
- Cassia, F. – Vigolo, V. – Ugolini, M. – Rossella B. (2018): Exploring city image: residents' versus tourists' perceptions. *The TQM Journal* 8(5):476–489.
- Choi, M. – Heo, C.Y. – Law, R. (2016): Progress in shopping tourism. *Journal of Travel and Tourism Marketing* 33(1):1–24.
- Choi, M. – Law, R. – Heo, C.Y. (2018): An investigation of the perceived value of shopping tourism. *Journal of travel Research* 57(7):962–980.
- Choi, M. – Law, R. – Heo, C.Y. (2016): Shopping destinations and trust–tourist attitudes: Scale development and validation. *Tourism Management* 54(C):490–501.
- Christián, L. – Thieme-Eső, M. (2020): Az újraértelmezett biztonság hatása a szállodák védelmére. In Marton, Zs. – Németh, K. – Pelesz, P. – Péter, E. (szerk.) *IV. Turizmus és biztonság nemzetközi tudományos konferencia tanulmánykötet*. Pannon Egyetem, Nagykanizsa, pp. 325–331.

- Coca-Stefaniak, A. – Morrison, A. M. (2018): City tourism destinations and terrorism – a worrying trend for now, but could it get worse? *International Journal of Tourism Cities* 4(4):409–412.
- Cordell, V.V. – Wongtada, N. – Kieschnick, R.L. (1996): Counterfeit purchase intentions: Role of lawfulness attitudes and product traits as determinants. *Journal of Business Research* 35(1):41–53.
- Cornell, D. – Separa, L. – Torreon, C. (2022): Developing Divisoria as shopping tourism destination amidst COVID-19 pandemic. *Journal of Tourism and Development* (38):129–140.
- Czenczer, O. (2019): Az alapvető jogok biztosának a Nemzeti Megelőző Mechanizmus keretében végzett vizsgálatai egy bv-s szemével – különös tekintettel a fiatalkorúak szabadságvesztés büntetési intézeteiben végzett vizsgálatokra. *Miskolci Jogi Szemle* 14(2):135–146.
- Dezse, B. (2013): *Elindult a kirakatmentő „Rögtön jövők!” program* <https://welovebudapest.com/cikk/2013/10/24/elindult-a-kirakatmento-rogt-on-jovok-program> (letöltve: 2022. július. 03.)
- Dragović, N. – Stankov, U. – Vasiljević, Đ. (2018): Contactless technology as a factor of tourism industry development – A review of current practices and future directions. *Economic Themes* 56(2):179–202.
- Fink, C. – Maskus, K.E. – Qian, Y (2016): The economic effects of counterfeiting and piracy: A review and implications for developing countries. *The World Bank Research Observer* 31(1):1–28.
- Font, X. (2002): Environmental certification in tourism and hospitality: progress, process and prospects. *Tourism Management* 23(3):197–205.
- García-Milon, A. – Olarte-Pascual, C. – Juaneda-Ayensa, E. (2021): Assessing the moderating effect of COVID-19 on intention to use smartphones on the tourist shopping journey. *Tourism Management* 87(2):104361.
- Giordano, E. (2017): Outdoor lighting design as a tool for tourist development. *European Planning Studies* 26(1):55–74.
- Gregoriades, A. – Christodoulides, A. – Michael, H. (2017): Mining Traffic Data for the Development of an Accident Warning Application for Tourists. *International Conference on Applied Human Factors and Ergonomics* 12(6):591–603.
- Győri, L. (2015): The bases of the supervision of night clubs and consumers' places from criminal aspect. In *European legal studies and research, International conference of PhD Students in law*, University of Timisoara, Temesvár, pp. 286–296.
- Happ É. – Ivancsó-Horváth Zs. (2018): Digital is the challenge of future – A new approach to tourism. *Knowledge Horizons – Economics* 10(2):9–16.
- Horváth, A. – Csaba, Z. (2012): On the Vulnerability and Reliability of Towns and Cities. In Csapó, T. – Balogh, A. (szerk.): *Development of the Settlement Network in the Central European Countries: Past, Present, and Future*. Springer-Verlag, Heidelberg, pp. 299–312.
- Hung, K. – Ren, L. – Qiu, H. (2021): Luxury shopping abroad: What do Chinese tourists look for? *Tourism Management* (82):104182.
- Jansen-Verbeke, M. (1991): Leisure shopping: A magic concept for the tourism industry? *Tourism Management* 12(1):9–14.
- Jászberényi, M. – Pálfalvi, J. (2006): *Közlekedés a gazdaságban*. Aula Kiadó, Budapest.
- Jászberényi, M. – Kotosz, B. (2009): Közlekedési szokások vizsgálata Budapest délnyugati agglomerációjában. *Statistikai Szemle* 87(2): 166–190.
- Kim, D.J. – Ferrin, D.L. – Rao, H.R. (2008): A Trust-Based Consumer Decision-making Model in Electronic Commerce: The Role of Trust, Perceived Risk, and Their Antecedents. *Decision Support Systems* 44(2):544–564.

- Kim, S.S. – Timothy, D.J. – Hwang, J. (2011): Understanding Japanese tourists' shopping preferences using the Decision Tree Analysis method. *Tourism Management* 32(3):544–554.
- Kornai, J. (1989): *A hiány I-II*. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest.
- Kovács, L. (2017): *Márka és márkanev*. Tinta, Budapest.
- KSH (2022a): A Magyarországra tett külföldi utazások száma és a hozzájuk kapcsolódó kiadások az utazási célok szerint https://www.ksh.hu/stadat_files/tur/hu/tur0005.html (letöltve: 2022. szeptember. 02.)
- KSH (2022b): A külföldre tett utazások főbb mutatói az utazás célja szerint https://www.ksh.hu/stadat_files/tur/hu/tur0047.html (letöltve: 2022. szeptember. 02.)
- Leslie, D. – Russel, H. (2006): The importance of foreign language skills in the tourism sector: A comparative study of student perceptions in the UK and continental Europe. *Tourism Management* 27(6):1397–1407.
- Lippai, Zs. – Thieme-Eső, M. (2020): A szállodák elleni terrortámadások elkövetésének módszerei. *Szakmai Szemle*, 18(2):76–77.
- Littrell, M.A. – Paige, R.C. – Song, K. (2004): Senior travellers: Tourism activities and shopping behaviours. *Journal of Vacation Marketing* 10(4):348–362.
- Mátyás, Sz. (2020): A turisták sérelmére elkövetett jogsértések. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, G. (szerk.): *Turizmusbiztonság*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 173–188.
- Michalkó, G. (2016): *Turizmológia*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Michalkó, G. (2004): *A bevásárlóturizmus*. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- Michalkó, G. (2002): Országkép és kiskereskedelem. A külföldi turisták szabadidős vásárlásai a magyarországi idegenvezetők szemével. *Turizmus Bulletin* 6(3):22–29.
- Michalkó, G. – Rátz, T. – Hinek, M. (2013): Magyarország bevásárlóturizmusa a gazdasági válság időszakában. In Sikos, T.T. (szerk.): *A válság hatása a kiskereskedelemre*. Szent István Egyetemi Kiadó, Gödöllő, pp. 147–163.
- Michalkó, G. – Rátz, T. – Hinek, M. – Tömöri, M. (2014): Shopping tourism in Hungary during the period of the economic crisis. *Tourism Economics* 20(6):1319–1336.
- Michalkó, G. – Rátz, T. – Régi, T. (2013): Turizmusnak látszó kiskereskedelem: az utazással párosuló termékbemutatók anatómiája a reklámcédulák alapján. *Tér és Társadalom* 27(4):135–153.
- Miskolczi, M. – Jászberényi, M. – Munkácsy, A. – Nagy, D. (2020): Accessibility of major Central and Eastern European cities in Danube cruise tourism. *Deturope* 12(3): 133–150.
- Miju, C. – Rob, L. – Cindy, Y.H. (2018): An Investigation of the Perceived Value of Shopping Tourism. *Journal of Travel Research* 57(7):962–980.
- Nyitrai, E. (2021): A sorozat-bűncselekmények nyomozásának metodikája. *Belügyi Szemle* 69(2):31–47.
- Nyitrai, E. (2020): A drónok alkalmazásának lehetőségei a rendőrségi feladatok ellátása során. *Rendőrségi tanulmányok* 3(1):94–119.
- ORFK Kommunikációs Szolgálat (2015): *Az online vásárlás veszélyei*. <http://www.police.hu/hu/hirek-es-informaciok/bunmegelozes/aktualis/az-online-vasarlas-veszelyei-0> (letöltve: 2022. március. 27.)
- Prachanant, N. (2012): Needs Analysis on English Language Use in Tourism Industry. *Procedia – Social and Behavioral Sciences* 66(7):117–125.
- Pratt, S. – Zeng, C.Y.H. (2019): The economic value and determinants of tourists' counterfeit purchases: The case of Hong Kong. *Tourism Economics* 26(1):155–178.
- Richard, G. – Booyens, I. (2014): Township Tourism Demand: Tourists' Perceptions of Safety and Security. *Urban Forum* 25(4):449– 467.

- Santana-Gallego, M. – Ledesma-Rodríguez, F. – Pérez-Rodríguez, J. (2015): The euro effect: Tourism creation, tourism diversion and tourism potential within the European Union. *European Union Politics* 17(1):46–68.
- Sik, E. (1997): A kgst-piachely a mai Magyarországon. *Közgazdasági Szemle* 44(4):322–338.
- Timothy, D.J. (2005): *Shopping Tourism, Retailing and Leisure*. Channel View Publications, Clevedon.
- Tokodi, P. – Ritecz, Gy. (2020a): Turizmus és egészségügyi biztonság. In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.) *Turizmusbiztonság*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 253–267.
- Tokodi, P. – Ritecz, Gy. (2020b): Turizmus a terrorizmus árnyékában In Michalkó, G. – Németh, J. – Ritecz, Gy. (szerk.) *Turizmusbiztonság*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, pp. 233–251.
- Tömöri, M. (2018): *A határokon átívelő kiskereskedelem társadalomföldrajza: Debrecen és Nagyvárad térsége*. Debreceni Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Tömöri, M. – Michalkó, G. (2019): A bevásárlóturizmus. In Irimiás, A. – Jászberényi, M. – Michalkó, G. (szerk.): *A turisztikai termékek innovatív fejlesztése*. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 31–49.
- Ürmösné Simon, G. (2002): Crime against property. In *Angol szakmai témakörök a közép-és felsőfokú nyelvvizsgára*. RTF Kiadó, Budapest.
- Yüksel, A. – Yüksel, F. (2007): Shopping Risk Perceptions: Effects on Tourists' Emotions, Satisfaction and Expressed Loyalty Intentions. *Tourism Management* 28(3):703–713.
- Vacharee, P. – Somkuan, K. – Preecha, P. Y. (2010): Surveillance system for sustainable tourism with safety and privacy protection. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 2(1):74–78.
- Wang, H.Y. – Wang, S.H. (2010): Predicting mobile hotel reservation adoption: insight from a perceived value standpoint. *International Journal of Hospitality Management* 29(4):598–608.
- Wessely, A. (2000): Utazó emberek, utazó tárgyak. *Replika* (39):95–106.
- World Tourism Organization – WTO (2014): *Global Report on Shopping Tourism – AM Reports, Volume eight*. UNWTO, Madrid.

A tanulmánykötet szerzői

Birkner Zoltán, PhD történelem-földrajz szakos tanár, pénzügyi szakközgazdász. PhD-fokozatát a Pannon Egyetem Gazdálkodás- és Szervezéstudományok Doktori Iskolájában szerezte, amelynek témája a kkv-k innovációs képességének felmérése, fejlesztése. A Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampuszának alapítója és első igazgatója. A regionális együttműködések, az innovációs, a kapcsolati és fenntarthatósági potenciálok vizsgálata területén másfél évtizedes tapasztalattal rendelkezik. A szolgáltatás-innováció kiemelt területével, a turizmus megújulási képességével, ezen belül a biztonság témakörével foglalkozott kutatótársaival az elmúlt években.

Ernszt Ildikó, PhD egyetemi docensként dolgozik a Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampuszán a Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központban. 2002-2011-ig nemzetközi jogot oktatott a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Karán. Jogi diplomáját 2001-ben szerezte a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karán, ahol PhD tanulmányait is folytatta, doktori fokozatát 2007-ben szerezte meg. Doktori értekezését a nemzetközi jog területén, a “nemzetközi légiközlekedés biztonsága” címmel írta. Posztgraduális tanulmányokat folytatott a Nyugat-Magyarországi Egyetem Közgazdaságtudományi Karán, ahol jogász-közgazdász végzettséget szerzett. Külföldi tanulmányokat folytatott többek között a Bécsi Egyetem, a Rodoszi Tengerjogi- és Politikai Akadémia, a Hágai Nemzetközi Jogi Akadémia, a firenzei Európai Jogi Akadémia, a Xiameni Nemzetközi Jogi Akadémia ösztöndíjasaként. Jelenleg fő kutatási területe a turizmus és a biztonság összefüggéseinek vizsgálata.

Ilyés Noémi, PhD-hallgató a CheckINN Turisztikai Innovációs menedzsment Kft. innovációs programigazgatója és a Magyar Turisztikai Szövetség Alapítvány turisztikai szakértője. A Budapesti Corvinus Egyetemen szerzett turisztikai közgazdász diplomát, ahol jelenleg is PhD-tanulmányokat folytat. Több, mint 10 éves szakmai tapasztalata leginkább turisztikai projektek menedzseléséhez és a nemzetközi turizmushoz kötődik, amelyet az MTSZA előtt a Külgazdasági és Külügyminisztériumban kamatoztatott a turizmusdiplomácia területén. Kiemelt szakterülete a hazai és nemzetközi turizmus-gazdaságtan. Több kutatási projekt résztvevője, jelenleg a turisztikai innovációk témájában kutat. A CheckINN csapatával különböző turisztikai ötletek toborzásán és tehetséggondozó program megvalósításán dolgozik. Munkáját 2022-ben Körösi Csoma Sándor Nagydíjjal ismerték el.

Kaszás Nikolett, PhD a Pannon Egyetem Nagykanizsa – Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központ oktatója, főigazgatója. Közgazdász turizmus-vendéglátás szakon, és okleveles közgazdász vezetés-szervezés szakon. Egyetemi tanulmányai során két alkalommal köztársasági ösztöndíjat nyert, 2010-ben a Magyar Turizmus Zrt. által kiírt „Az év turisztikai témájú szakdolgozata” felhíváson 2. helyezett lett. Kutatási területe elsősorban a projektmenedzsment, különös tekintettel a pályázati projektekre, valamint a fenntartható projektmenedzsmentre. Ezen kívül kutatási témái között kiemelten foglalkozik a turizmus, turizmusmarketing, valamint a desztinációmenedzsment kérdéseivel.

Keller Krisztina, PhD egyetemi docens, a Budapesti Corvinus Egyetem Turizmus Tanszékének oktatója 2019 óta, előtte 15 évig a Pannon Egyetemen dolgozott. A Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetemen (Budapesti Corvinus Egyetem jogelődje) végzett, itt szerezte PhD fokozatát is. Tanulmányokat folytatott többek között a heidelbergi Ruprecht–Karl Egyetemen és a Bonni Egyetemen (Rheinische Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn) is, míg külföldi kutatómunkát Vilniusban, Oslóban és

Salzburgban végzett. Kutatásai középpontjában a turizmusbiztonság, a regionális együttműködések, az okos turizmus és a rendezvények állnak.

Kökény László, PhD a Budapesti Corvinus Egyetem, Turizmus Tanszékének oktatója. Okleveles közgazdász marketing szakon. Doktori kutatásában a turisztikai fogyasztó kockázateszlelését és biztonságérzetét meghatározó, azokat fokozó és mérséklő tényezőkkel foglalkozott. A Magyar Tudományos Művek Tárának adatbázisa szerint, öt év alatt eddig összesen 90 tudományos közleménye jelent meg. Az elmúlt öt évben több mint 60 tudományos és szakmai konferenciaelőadást tartott meg magyar és angol nyelven, Magyarországon és külföldön egyaránt. 2018 óta számos országos díjat nyerhetett el (ÚNKP, MNB, CKK, PADE, BLA). A fogyasztói kockázateszlelések vizsgálata mellett fontos kutatási témái még a turizmus marketing, a smart eszközök társadalmi elfogadása és a környezet- és energiapolitika.

Lőrincz Katalin, PhD turizmus szakértő, a Pannon Egyetem Gazdaságtudományi Kar egyetemi docense. Érdeklődési köre és kutatási területe szorosan kötődik a turizmus térbeli jellemzőihez, a turisztikai desztinációkhoz, a turizmus fenntartható fejlesztéséhez. 15 évig dolgozott Veszprémben a helyi turizmus irányításában: először a Tourinform Veszprém, majd a Veszprémi Turisztikai Non-profit Kft. ügyvezetőjeként. Több publikációja jelent meg turizmus és életminőség, helyi identitás, Balaton, mint életter, illetve városi-, kulturális- és aktív turizmus témakörökben, számos kutatási projekt vezetője. Aktívan részt vesz a Veszprém-Balaton 2023 Európa Kulturális Fővárosa program megvalósításában, kutatóként a projekt társadalmi (egyetemi közösség, helyi lakosság, kreatív régió) és turisztikai, hatásait vizsgálja.

Mátyás Szabolcs, PhD rendőr őrnagy, geográfus, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem docense, a Debreceni Egyetem óraadója. Korábban a Károly Róbert Főiskola Turizmus és Területfejlesztési Tanszékének adjunktusa, ahol oktatta és kutatta a turizmus és a bűnözés viszonyát. Több mint száz tudományos közlemény és számos ismeretterjesztő könyv, illetve egyetemi jegyzet szerzője. Fő kutatási területe a bűnözésföldrajz, a kriminalisztika és a turizmusbiztonság. Kutatási eredményeit számos hazai és nemzetközi konferencián mutatta be illetve hazai és nemzetközi folyóiratban publikálta. Alapítója és főszerkesztője a Criminal Geographical Journal című angol nyelvű bűnözésföldrajzi folyóiratnak.

Michalkó Gábor, az MTA doktora, geográfus, turizmuskutató, a Pannon Egyetem professzora, a CSFK Földrajztudományi Intézet tudományos tanácsadója. Három évtizedes szakmai pályafutását a turizmus transzdiszciplináris tudománnyá formálásának, valamint a turisztikai szakképzés és felsőoktatás fejlesztésének szentelte. Az általa írt tankönyvekből több ezren sajátították el a turizmussal kapcsolatos tudományos gondolkodás alapjait, valamint a turizmus tér- és időbeli sajátosságait. A turizmusbiztonság mellett fontosabb kutatási témái a városi turizmus, a bevásárlóturizmus, az egészségturizmus, a turizmus és életminőség, a turisztikai termékek és desztinációk, valamint a turizmusoktatás és -kutatás.

Németh József, PhD rendőr ezredes, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem címzetes egyetemi docense. PhD fokozatát a Nemzeti Közszolgálati Egyetem jogelődjében a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájában szerezte, melynek témája a Rendőrség feladatai az illegális migráció és a nemzetközi terrorizmus elleni fellépés terén. 2007-óta kutatja a turizmusbiztonság különböző területeit, továbbá a szervezeti kutatás-fejlesztést és az innováció támogatását. A Rendőrségi Tanulmányok szakmai, tudományos folyóirat szerkesztőbizottsági tagja, felelős kiadója.

Németh Kornél, PhD egyetemi docens, a Pannon Egyetem Nagykanizsa – Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központ, Alkalmazott Gazdálkodástani Intézetének igazgatója. Kutatásai fókuszában a fenntarthatóság széles körű értelmezése, a körforgásos gazdaság, az ökoinnováció áll, különös tekintettel a vidéki régiókra, városokra, a kisebb települések szerepére, napjaink kihívásaira adott válaszokra összponosítva. A turizmus területén munkáiban a turizmusbiztonság tényezőinek feltárására, a klímaalkalmazkodás kihívásaira és a környezeti fenntarthatóság kérdéseire helyezi a hangsúlyt. Tanulmányaiban feltárja a társadalmi, gazdasági és környezeti tényezők komplex kapcsolatát, szem előtt tartva a helyi érdekeket és értékeket.

Péter Erzsébet, PhD gazdasági szakember, turizmuskutató, a Pannon Egyetem Nagykanizsai Kampusz Alkalmazott Gazdálkodástani Intézetének egyetemi docense. Több szakmai szervezet, tudományos bizottság tagja. Másfél évtizedes kutatásaival kiemelkedő szerepet tölt be a helyi gazdasági élet egyes szegmenseinek formálásában. Szakmai pályafutását a turisztikai és kereskedelmi-marketing szakképzés és felsőoktatás fejlesztésének szentelte. Megjelent könyvei a turisztikai szakemberek, menedzserek számára szolgálnak új kutatási eredményekkel. A turizmusbiztonság mellett fontosabb kutatási témái a kereskedelem gazdaságtana, menedzsment, az egészségturizmus, a turisztikai termékek és desztinációk, valamint az ehhez kapcsolódó oktatás és -kutatás.

Ritecz György, PhD nyugállományú rendőr ezredes, három évtizedes hivatásos határőrtisztí pályája során dolgozott a nyugati határszakaszon, majd tíz évig a határőrtisztek képzésében vett részt, ezután a Határőrség Országos Parancsnokságán és a BM-ben dolgozott különböző vezetői beosztásokban hazánk EU-s és schengeni felkészülését segítette. Jelenleg a Nemzeti Közszerológati Egyetem témavezetője, a Rendészeti Doktori Iskola oktatója. Kutatási területe az államhatárhoz kapcsolódó biztonság vizsgálata, ebből adódóan a nemzetközi turizmushoz kapcsolódó biztonsági kérdéseket is évek óta elemzi és eredményeit publikálja.

Rodek Nóra, PhD adjunktus- bölcész angol irodalom és nyelvészet szakon, közgazdász turizmus vendéglátás szakon. 2008 óta a Pannon Egyetemen oktatói és kutatói feladatokat lát el. PhD fokozatát 2018-ban szerezte gazdálkodás- és szervezéstudományok területen. Kutatási területe a felelős és fenntartható vállalatirányítás, a CSR (Corporate Social Responsibility) mérése és tudatos, menedzsment szintű alkalmazása. 2020-tól az EU Agenda 2030 Tanácsi Munkacsoportban Magyarországot képviselte, az Innovációs és Technológiai Minisztérium Körforgásos gazdasági stratégiához készülő háttér tanulmány (SRSP projekt) szakmai vezetője, az ENSZ EGB Környezetpolitikai Bizottság munkájában résztvevő tag, az ESDN - fenntarthatósággal foglalkozó kormányzati szakértők informális európai hálózatának (European Sustainable Development Network) tagja, az EIONET - Európai Környezetvédelmi Ügynökség (European Environmental Agency, EEA) szakértői hálózatának tagja.

Szabó Debóra Vanda, PhD-hallgató okleveles rendészeti vezető, a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ rendőrtisztje, a Nemzeti Közszerológati Egyetem Rendészettudományi Doktori Iskola doktorandusza. Kutatási területe a turizmusbiztonság és a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények egyes összefüggéseinek vizsgálata. A kutatásával komplex módon kívánja feltárni a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények turizmusbiztonságban betöltött szerepét, a rendőrség szerepét a turisták biztonságának garantálásában.

Tokodi Panna, Dr. jogász, turizmusbiztonság-kutató, a Nemzeti Közszerzői Egyetem doktorandusza, az ORFK Rendészeti Főigazgatóság Közlekedésrendészeti Főosztály rendőrtisztje. Kutatási területe a turizmusbiztonság rendészettudományi aspektusainak vizsgálata, témája kiterjed a magyarországi turisztikai célterületek biztonságának a vizsgálatára. Doktoranduszként segítette a Rendőrség Tudományos Tanácsa munkáját „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című kiemelt projektben, ahol a „Turizmusbiztonság és versenyképesség: az állami szerepvállalás interdiszciplináris dimenziói” című Államtudományi Műhely kutatási tervének megvalósításában kutatói státuszban aktívan közreműködött.

Torma-Paluska Ágnes idegenforgalom- és szálloda (turizmus-vendéglátás) szakon végzett, majd okleveles közgazdász diplomáját marketing szakirányon szerezte. A Pannon Egyetem Nagykanizsa Körforgásos Gazdaság Egyetemi Központ munkatársaként elsősorban a marketing a fő területe, a turizmusbiztonság területén végzett kutatásokba 2020-ban kapcsolódott be.

Tömöri Mihály, PhD főiskolai docens, 2012 óta a Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földrajztudományi Intézetének oktatója, 2007 és 2010 között a Debreceni Egyetem Társadalomföldrajzi és Területfejlesztési Tanszékének óraadója. Okleveles terület- és településfejlesztő geográfusként végzett a Debreceni Egyetem Természettudományi Karán, ahol PhD tanulmányait is folytatta, doktori fokozatát 2011-ben szerezte meg a földtudományok területén. 2009-ben a Paris-Sorbonne IV. és a Debreceni Egyetem közös képzésében Európai Területfejlesztési Szakértő posztgraduális bizonyítványt szerzett. Kutatásai elsősorban a bevásárlóturizmus, a határ menti kiskereskedelem és a kereskedelem-földrajz témaköreire fókuszálnak.

Tekintettel arra, hogy a turisztikai termékek és a biztonság kapcsolatának feltárása eddig fehér foltnak számított a hazai kutatásokban, ezért a 2016-ban alakult Turizmusbiztonság Műhely egyrészt a hiátus pótlása, másrészt a szakpolitikai döntések előkészítésének támogatása, harmadrészt a rendészeti munka eredményességének növelése érdekében felvállalta, hogy az elmélet és a gyakorlat szimbiózisát megteremtve tanulmánykötetben mutatja be a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia által prioritást élvező termékek biztonsági aspektusait. A kiadvány 13 tanulmányban adja közre Magyarország turizmusának eredményességét meghatározó komplex kínálati szegmensek biztonságával összefüggő legkorszerűbb ismereteket. A kötetben a földrajz-, a gazdálkodás- és a rendészettudomány területéről érkező szerzők az egyes turisztikai termékekkel kapcsolatos trendek elemzéséből kiindulva fogalmaznak meg a fejlesztésre és a menedzselésre vonatkozó javaslatokat.

